

Ramazan: Güz Yağmuru ve Rahmet İklimi

Ramazan'ın rahmet ve bereket iklimine girmek üzereyiz, elhamdülillah...

Yağmura hasret kurak toprakları gibi yanık gönülleri de ilahi rahmete, mağfirete ve arınmaya hasret insanımız, heyecan ve coşku ile onbir ayın sultanına kavuşmayı bekliyor!..

Yakıcı, kavurucu yaz sıcaklarının ardından gelip susuz toprağı su ile buluşturan, bitkilerin tozunu-toprağını, etrafın kirini-pasını yıkayıp temizleyen **güz yağmuru** Arapça'da "**Ramazi**" diye isimlendirildiği için, manevi feyiz ve bereketlerin bir rahmet sağanağı halinde üzerimize yağdığı Ramazan ayına da bu adın verildiği rivayet edilir. Ayrıca, güneş harareti ile kızgın hale gelen yerde yalın ayak yürümek ve yanmak; kılıcı iki taş arasına koyup döverek keskinleştirmek gibi anlamları varsa da birinci anlam, kurak topraklar adına konuşan dudaklara daha bir yakın geliyor. Bir görüş de Ramazan'ın Allah'ın güzel isimlerinden biri olduğu. Hepsisi de ne güzel!..

Doğrusu, kuraklığın sadece "küresel ısınma"ya fatura edildiği, "**ekini ve nesli helâk ederek**" (2/205) sadece insan ve toplum hayatını değil ekolojik dengeleri de altüst eden küresel fesat uygarlığının günahlarının, isyanlarının ıskalandığı bir süreçte; yerel veya kişisel günah ve isyanlarımızla "**felaketimizi kendi ellerimizle hazırlayan**"(4/79) bizler, tevbe ve istiğfara her zamankinden çok daha fazla muhtacız. Şerha şerha yarılan topraklarımızdan daha katı ve çorak hale gelen gönüllerimiz, en az o kuru toprakların suya hasreti kadar ilahi affa, rahmete, mağfirete susamış durumda. Türkiye her bakımdan Ramazan'ın rahmet, bereket, mağfiret, huzur ve barış iklimine, diri ve diriltici nefesine, özgürleştirici ve yüceltici manevi atmosferine muhtaç!.. Gönüller Kur'an'la yumuşamaya ve yatışmaya muhtaç!.. İnsanlığımızı, kulluğumuzu, sorumluluklarımızı hatırlamak için **Kur'an'a** muhtacız...

İnsanlığın bütün problemlerinin çözüm kaynağı olan ve kıyamete kadar yolumuzu aydınlatmaya devam edecek olan Kur'an-ı Kerim işte bu ayda inzal buyurulmaya başladı.

Kur'an'ın emir ve yasakları çerçevesindeki bir hayat tarzının fersah fersah uzaklarına savrulan insan ve toplumumuzun yeniden ilahi rahmet ve nusrete nail olması için bir fırsat olan mübarek Ramazan ayı ("**Kur'an ayı**"), bütün bereketi ve feyzi ile geliyor.

Umarız, insanımız Ramazan'ı bir "güz yağmuru" bilerek onun manevi sağanağında yıkanır ve kalben/ruhen arınır.

Umarız, suya kavuşan toprağın tekrar canlanması gibi toplumumuz da ilahi mesaj rahmetiyle buluşarak yeniden dirilir.

Umarız, İslam ümmeti için; "**Ramazan'ın evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennem ateşinden kurtuluş**" olur.

Bu umut ve duygularla Ramazan'ı bir "**Rahmet İklimi**" olarak sunduk kapığımızda. Mustafa Aydın, Hikmet Demir, M.Emin Yıldırım ve Abdülvahab Yaman'ın yazılarına ilaveten Hayreddin Karaman Hocamızla Ramazan üzerine bir sohbet yaptık. **Ramazan Soruşturmamıza** cevap veren Ahmed Yüksel Özemre, Cihan Aktaş, Ertuğrul Tacgin, Mesut Karaşahan, Serdar Demirel Yıldız Ramazanoğlu ve Zübeyir Yetik'e şükranlarımızı sunuyoruz. Bu çerçevede **Umran ek'i** de **Ramazan Yazıları**'na ayırdık.

Umran'ın Güncel sayfaları, Analiz, Düşünce ve Kültür-Sanat bölümleri yine dolu dolu.

Ramazan-ı Şerifiniz mübarek olsun!

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

4

22 Temmuz:
Bir Dönüm/Kırılma Noktası
CEVAT ÖZKAYA

6

22 Temmuz Sonrası...
İLHAN GEYİK

8

Asker-Sivil Vahdeti
Prof. Dr. AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

11

Algıların Sefaleti
ATASOY MÜFTÜOĞLU

13

Estetik İncinme Ya da Osmanlı
Demokrasisi
DİLAVER DEMİRAĞ

16

Küresel Rahmet İçin
Küresel İstigfâr
ABDULLAH YILDIZ

18

Türkiye ve İslam Dünyasında
Demokrasi
MOHAMED NAWAB MOHD OSMAN
Türkçe: Zeliha Sare Şanlı

Analiz

20

İSLAM VE SİYASET
Radikal ve Liberal İslamcılarının
Rotaları/Hataları
MUSTAFA ÖZCAN

KAPAK: RAHMET AYI

25

Ramazanın Bilincine Varmak
MUSTAFA AYDIN

30

Ramazan ve Aile
HİKMET DEMİR

34

Prof. Dr. Hayreddin Karaman ile
Ramazan ve Oruç Üzerine
ABDULLAH YILDIZ

39

Sahabe ve Ramazan
MUHAMMED EMİN YILDIRIM

49

Hacı Fettah Mahallesinde
Ramazan Sürprizi
ABDÜLVAHAB YAMAN

Düşünce

57

BAUDRİLLARD'I UNUTMA-MAK
AHMET DAĞ

41

RAMAZAN SORUŞTURMASI

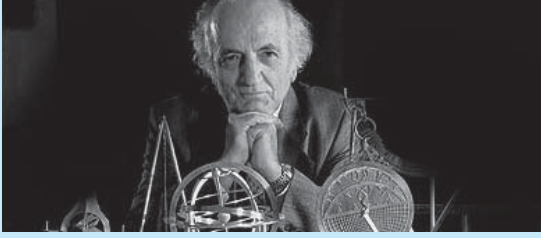
Katılanlar: Ahmed Yüksel Özemre
Cihan Aktaş
Ertuğrul Taçgın
Mesut Karaşahan
Serdar Demirel
Yıldız Ramazanoğlu
Zübeyir Yetik

Ramazan ayınızı tebrik eder, İslâm âlemine hayırlar getirmesini niyaz ederiz.

Umran

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KO(NU)ŞANLAR

İslâm Bilim Tarihine Adanmış Bir Ömür:

FUAT SEZGİN

ABDULLAH YILDIZ

s. 60

KÜLTÜR SANAT

EDEBİYAT

65

Sinemanın Gösterdikleri
HASANALİ YILDIRIM

KÜLTÜR - YORUM

68

DENEME

70

Bir Karakter Tasviri Olarak
Statükocu Bağnazlık
NACİ CEPE

YANSIMALAR

73

Ramazanda Yapılabilecek Dualar
Ertuğrul Bayramoğlu

ELEŞTİRİ

74

Kapitalizm, Popüler Kültür ve
Televizyon
EMSALİ KARADUMAN

ESKİMEYEN YAZILAR

76

Oruç Ülkesi
SEZAL KARAKOÇ

KİTAP/DERGİ

77

MEHMET KAR

AYNADAKİ TEBESSÜM

80

Sivrisinek Üzerine
FAHRETTİN GÖR

EK

sh.
81

RAMAZAN YAZILARI

UMRAN ARAŞTIRMA GRUBU

düşünce • kültür • siyaset
Umr an

Sahibi

Umr an Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, Cevat Özkaya,
İlhan Gündoğdu, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Ahmed Yüksel Özemer, Atasoy Müftüoğlu,
Dilaver Demirağ, Mustafa Aldı,
Mustafa Aydın, Mustafa Özcan,

İdare Merkezi

Mega Center, C 34 Blok, Kat 2
Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (0212) 640 01 22 - 640 01 23
Fax: (0212) 640 01 25

www.umran.org

umran@umran.org

abone@umran.org

Temsilcilikler

Adana: (0505) 249 71 87
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 232 34 77

Abonelik Şartları

Yurtiçi

Yıllık (12 sayı): 50.000.000 TL. (50 YTL)
Türkiye Finans Katılım Bankası
Fındıkzade Şb. TL Hesabı
99165159-1 (Umr an Yayıncılık)
Türkiye İş Bankası Fatih Şubesi TL Hesabı
1020 1386804 (Hasan Ak)
Posta Çeki Hesabı
1605252 (Umr an Yayıncılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 80 Usd - 60 Euro
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Usd Hesabı
1020 301000 0658751 (Hasan Ak)
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Euro Hesabı
1020 301000 0658765 (Hasan Ak)

Fiyatı: 4.500.000 TL. (4.5 YTL)

İç Düzen-Kapak Tasarım: Pro-J Sanat
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık San. Tic. A.Ş.

Gümüşsuyu Cd. Işıksanayi Sitesi

No: 21/B Topkapı/İstanbul

www.yildizlarajanda.com

Tel: 0212 482 51 66

Dağıtım: Yay-Sat

Ayda bir yayımlanır.

22 TEMMUZ: BİR KIRILMA/DÖNÜM NOKTASI

Cevat Özkaya

Türkiye sıkıntılı bir süreci geride bıraktı. Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanan olaylar, hukukun aleni bir biçimde siyasete alet edilmesi, alan dışı güçlerin siyasete açık müdahalesi ülkeyi bir erken seçim mecburiyetiyle karşı karşıya bıraktı.

22 temmuz 2007 tarihinde yapılan seçimlerin sonuçları, hukuku siyasallaştıranların ve siyasi ortama alan dışından müdahale edenlerin arzuladıkları şekilde olmadı. Türkiye tarihinde yaklaşık 50 yıl aradan sonra, bir siyasal iktidar oylarını 12 puan artırarak müstesna bir seçim zaferi kazandı ve böylece toplumsal ve siyasi meşruiyetini kuvvetlendirdi. Bu durum kendilerini ülkenin esas sahibi ve koruyucusu olarak kabul eden sivil-asker bürokrat ve aydın kesimin huysuzlanmasına ve en azından bir kısmının halka yönelik suçlamalar yapmasına kadar varan bir tavrı ortaya çıkardı. Böyle bir tavrı derinlemesine incelemek doğrusu oldukça önemli sonuçların ortaya çıkmasına vesile olurdu. Bunu birilerinin yapması hepimiz adına bir kazanç olabilirdi. Ancak böylesine derinlikli bir araştırma bizim imkanlarımızı aşar. Fakat şu kadarını belirtmek de yarar var:

Sivil-asker bürokratik elit ve bir kısım aydınlar 22 Temmuz seçim sonuçlarından epeyce sükut-u

hayale uğramışlardır. Çünkü halkın büyük bir çoğunluğu en azından şimdilik bu elitin ve aydın grubun kendisine biçtiği gelişme ve ilerleme formatına razı olmadığını belli etmiştir.

Tepeden İnme Modernleşmeye Halkın Tepkisi

Bilindiği üzere, ondokuzuncu yüzyılda askeri ve idari yapının yenilenmesi amacıyla devlet tarafından başlatılan modernleşme, giderek padişahın statüsünü de içine alan tüm siyasi, idari ve sosyal kurumların değişmesine yönelik modernist bir aydın hareketine dönüşmüştü.¹ Bu modernist aydın hareketi, parlamenter / meşruti bir siyasi sistemin kurulmasıyla devletin çöküşünün duracağını sanıyordu. Bunu o günün devlet eliti de kabul edince 1876'da Meşrutiyet ilan edilerek ilk anayasa yürürlüğe konuldu... Modernleşmeciler Batı tipi bir toplum hayal ettiklerinden, hazırladıkları anayasaları da Batı'dan adapte ettiler. Kendi toplumlarının değerlerini, yapısal özelliklerini en hafif tabiriyle yeteri kadar dikkate almadılar. Toplum katmanları geleneksel yapısını korurken tercüme yasalarla toplumun idare edilmeye kalkışılması sorunlar doğuruyordu. Cumhuriyet döneminde modernleşmeci elit bu çelişkiyi giderebilmek için soyal, kültürel

ve hukuki yönden köklü bir değişiklik içeren modernleşme programını yürürlüğe koydu. Bu, rızaya dayalı olmayan, tepeden inme programının etkili bir biçimde uygulanabilmesi için de anayasa ve yasaları adeta birer baskı aracı olarak kullandılar. Türkiye'de ilk anayasadan bu yana anayasa yapma tekelini elinde tutan zihniyet değişmedi. Tanzimat sonrasındaki Osmanlı bürokratik yönetim geleneğinin devamı olan bu zihniyet kendisini siyasi rejimin gerçek sahibi ve koruyucusu, anayasayı da bu misyonu sürdürmenin bir aracı olarak gördü. Kendi gücüne ve misyonuna inandığı sürece halkın gücüne ve misyonuna güvensizlik duydu. Halka vesayet altında tutulması gereken bir yığın gözünü baktı.

22 Temmuz seçimi, kendisine 'vesayet altına alınması gereken bir yığın' gözünü bakanlara halkın bir itirazı olarak algılanabilir ve böyle değerlendirilebilir.

Ak Parti İktidarı, Merkez-Çevre İlişkisinde Bir Dönüm Noktasıdır

Doğrusu, önüne seçim sandığı geldiği her dönemde vesayetçi merkezin hoşlanmadıklarına itibar etmiştir bu halk.

Bu bağlamda 1950 seçimleri bir dönüm noktası sayılabilir. Bu seçimlerde merkezden gelerek çevreyi dikkate alma ve onu temsil etme iddiasında bulunan Menderes'in Demokrat Parti'si ezici bir çoğunlukla iktidara geldi. Bu, merkezde odaklanmış vesayetçi elit açısından nisbi bir kırılmayı ifade ediyordu. Tabi ki bu durumu, bu değişimi sadece ülkenin iç şartları değil, dış konjonktür de etkilemiş, hızlandırmıştı. Bu açıdan, Türkiye'nin NATO'ya girebilmesi için önüne sürülen şartların hatırlanması yeterli olacaktır.²

Bugün ise, 2002 genel seçimleriyle başlayan süreçte yeni bir dönüm noktası ile karşı karşıyayız. 1950'de merkezden gelerek

çevreyi temsil eden gücün yerine, 2002 seçimlerinde çevre kendi içinden bir iktidar çıkardı. AKP, *merkez-çevre* kavramsallaştırmasına itibar edersek, **çevrenin iktidar**ıdır. Bu batılılaşma tarihimizde ilk defa olan bir durumdur. 22 Temmuz 2007 seçimlerinde Ak Parti'nin aldığı sonuç ise, bu durumun çok da geçici olmadığını göstermektedir.

Cumhurbaşkanlığı Makamının Önemi ve Sayın Gül Aleyhine Spekülasyonlar

Türkiye'de devlet yönetiminin haklın rızasından türeyen veya onunla uyumlu olan kısmı yeterince geniş değildir. Ülkemizde halk sadece kendi parlamenter temsilcilerini seçebilmektedir. Buna karşılık yürütmenin temsili karakteri hem dolaylı hem de zayıftır. Özellikle yürütmenin cumhurbaşkanı kanadı, kamu politikalarının belirlenmesine önemli ölçüde katılmasına rağmen halk iradesiyle doğrudan doğruya irtibatlandırılmış değildir. Cari sistem içinde cumhurbaşkanı, yürütmenin sorumlu kanadı olan hükümeti ideolojik, politik mülahazalarla frenleyebilmekte, hatta zaman zaman bloke edebilmektedir.³

Bugünkü siyasi iktidar, halktan aldığı gücü doğru, adil ve ısrarlı bir biçimde kullandığında devlet yönetiminde halkın temsil alanının genişletilmesini sağlayacak bir yoğunluğa ve ağırlığa sahip olacaktır. Ancak devlet yönetiminin çok büyük bir kısmını elinde tutan güçlerin, hiçbir tepki göstermeden her türlü imkanı, her aracı meşru görerek kullanmadan, halkın kararına saygı duyarak sessizce kendi alanlarına çekilip gitmelerini beklemek safdillik olur. Nitekim cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşananlar, bu gücün hangi yöntemlere başvurabileceğinin açık göstergesidir.

Bu arada, TTK Başkanı Prof. **Yusuf Halaçoğlu**'nun Kayseri'de yaptığı açıklamalar ve Kürtleşmiş, Alevleşmiş Ermenilerin varlığından söz ederek bunların listesinin elinde olduğunu söylemesi acaba bir tesadüf mü? Hemen onun ardından Abdullah Gül'ün ailesinin 1450'lere uzanan tarihi ile ilgili 26 Ağustos tarihli *Hürriyet* gazetesinde bir yazı kaleme alan **Soner Yalçın**'ın yazdıklarını okuduğumuzda, *"Acaba sayın Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığını hacir altına almaya çalışan bir çabayla mı karşı karşıyayız?"* sorusu da ister istemez gündeme geliyor.

Ak Parti Yönetimine Düşen Görevler

Sonuç olarak demek istediğimiz şu ki: stratejik bir akılla yönlendirilmesi gereken bir sürece giriyoruz. Seçim sonuçları size (Ak Parti) bir meşruiyet alanı açmıştır. Bu alanda oyunu adil, hukuki, kurallı ve akıllı oynamak sizin maharetinize kalmış bir iştir. Size oy verenlerin bu mahareti sizden beklemek haklarıdır. Ayrıca liberal-kapitalist sisteme eklenme çabasında olan Türkiye'nin bu sistemin genel kebullerinden etkilenmemesi maalesef düşünülemez. Bu genel kabuller içinde kurucu ideolojilerin zayıflatılması gibi bir eği-

lim de mevcuttur. AKP'ye halkın verdiği gücü bu anlamda AKP üzerinden kullanarak ve onu kurucu ideolojinin bağlılarıyla, yarasız bir kavga içine sokacak çatışmacı bir anlayıştan da uzak durmak gerekir. Bu, statüko ile uzlaşmak, onun genel kabulleriyle uyumlu hale gelmek anlamına da gelmemelidir. Ancak halkın verdiği iktidar beratinin uluslararası güçlerin ve onların yerli dostlarının değil, halkın talepleri istikametinde kullanmak siyasi iktidarın vazgeçemeyeceği bir görevidir.

Kısaca birtakım ulusal güçlerin vesayetine karşı mücadele verirken, uluslararası vesayetin kucağına düşme basiretini göstermek gerekmektedir.

Notlar:

1 Şükrü Karatepe, *Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme*, İz Yayıncılık, 1999 s. 299.

2 A.g.e., s. 300.

3 Mustafa Erdoğan, Türkiye İçin Bir Demokratikleşme ve Sivilleşme Perspektifi.

Recep Tayyip Erdoğan

22 TEMMUZ SONRASI...

İlhan Geyik

Yorgun, kaynakları fütursuzca kullanılmış, kirletilmiş ve artık belki de son barutunu kullanan asker misali miadını doldurmak üzere olan dünyamızın biz müflis ev sahipleri, bu günlerde ne kadar da pişmanız. Boşa geçmiş onca kavga, savaş (ki hala devam ediyor) kurutulan kaynaklar, sömürüler, yok ettiğimiz gelecek, geleceği olmayan hatta gelecek diye bir endişesi olmayan a-politik, tekno gençlik... Hâlbuki bugün ulaştığımız bilgi, teknoloji ve tecrübe ile üzerine biraz da insanlık ekleyerek ne güzel yaşanır kılabilirdik Dünya'yı, Türkiye'yi.

Ramazan geliyor, şu yaşamak için çabaladığımız dünyada, yaşıtmak için uğraş verdiğimiz gelecek umutlarımızı yeniden tazeleyen, yeniden yeşerten on bir ayın sultanı...

Her Ramazan esenlik muştuları, barış şarkıları, umut türkülleri ve başkalarına da gönderilen âminlerle geliyor.

22 Temmuz Dönemeci

Türkiye önemli bir virajı tam da bu Ramazan arifesinde aldı. Dünyaya birçok sorunu ile uğraşırken birileri hatta Ortadoğu'nun tamamı, Doğudakiler, Batıdakiler,

Kafkaslarda, Balkanlar'da, birçok bölgede dostu-düşmanı, seveni-sevmeyeni bekliyor. Ve biz de bekliyoruz. Sahi ne olacak? Nerede ise 150 yıldır yaptığımız gibi, istisnai dönem hariç tartışmaya, bağırma, çağırmaya, küsmeye ve birbirimize dolayısı ile Türkiye'ye zarar vermeye devam mı edeceğiz? 22 Temmuz genel seçimleri karanlık gibi görünen tünelin sonundaki ilk virajdı. Türkiye 27 Nisan gününde yükselen tansiyonunu 3 ay sonra bir erken seçimle aşmaya çalıştı. 11'inci Cumhurbaşkanı kim olmalı ya da hangi nitelikleri taşımali türünden -yazılı ve üzerine yemin edilmiş kuralları görmezden gelerek yapılan kısır tartışmaların sonunda 22 Temmuz geldi.

Ak Parti'nin ve dolayısı ile hükümetin başarısı ya da başarısızlıklarının konuşulması gereken bir seçim yerine, Türkiye seçim meydanlarında çok başka şeyleri konuştu. Cumhuriyet mitinglerine, hükümet bir takım açılışları mitinge döndürerek karşılık vermeye çalıştı. 'Say bakalım biz kaç kişiyiz' dövizlerine, 'Bir de sen say' dövizleri ile verilen karşılıklar... Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı adaylığı üzerinden başörtüsüne, oradan rejime ihanet hatta vatan satmalara ka-

dar uzanan suçlamalar...

İşte bu tam da birilerinin istediği bir şeydi. Yeniden kısır iç kavgaların başladığı, bütün enerjisini aile içi mücadeleye harcayan ve sonunda gözünü, yüzünü tekrar 'refahın, huzurun, bolluğun ülkeleri' olan 'kurtarıcı' batılı ağabeylerine çevirmek zorunda kalacak olan Türkiye. Meydanlarda Türkiye'nin gelecek politikaları yerine birbirimizin aslında ne kadar 'hain', ne kadar 'içten pazarlıklı' ve ne kadar bilmem neci olduğunu konuştuk. Türkiye'nin ve Anadolu'nun değerlerini anlamayan ya da anlamak istemeyen medyanın malum ve besleme bölümü asla doğru çıkmayacak anketleri ile, manipülasyon pompalayan haberleri ile gerilimi yine uç noktalara taşıma görevini eksiksiz yaptı. CHP'nin cepheleşmeyi alabildiğine teşvik eden tavrı, politikası ve müdahale söylevleri, doğrusu bu milletin hiç hak etmediği bir tavidir. 367 rakamı herhalde hiç bu kadar kıymetli ve konuşulur olmamıştı...

23 Temmuz Yeni Bir Fırsat...

Gerginlik ve kaos istemeyen halk, önlerinde hatta biraz yukarıda sahnelenen bu tiyatroyu bir güzel seyretti. Sağduyusunu, akılselimini yine harekete geçirerek birilerinin istediğini yapmak yerine; vurmadan, kırmadan sessizce sandığa gitti. Seçimin olup-olamayacağının dahi konuşulduğu o zor dönemden şimdi alınacak dersler ve bir o kadar da fırsat var. Temmuz ayı olmasına rağmen katılımın %85 gibi büyük oranda olması daha da önemlisi baraj sistemine rağmen temsilin yine %85'lere ulaşması, mecliste bugün itibarı ile 7 partinin bulunuyor olması Türkiye'nin son yıl-

larda yakaladığı tarihi bir fırsattır.

Ve bu fırsatı, kavga değil kardeşlik, kaos değil diyalog isteyen halk sunmuştur. Türkiye yakaladığı bu tarihi fırsatı kucaklamalıdır.

Son 4-5 ay içerisinde iyice gerilen süreçte söylenmemesi gereken, yapılmaması gereken çok şey oldu. Bir kesim söylemlerinin, hatta yaptıklarının aksine 'farklı niyetlerinin olduğu' ithamlarıyla suçlanırken, bir diğer kesim ise 'maneviyatsız' suçlamalarına hedef oldu. Toplumu cephelere ayırmak isteyenler, seçimden sonra 'rövanşların yaşanacağını' iddia ettiler ya da temenni ettiler. Yaşanan süreçte özellikle Hayrunisa Gül hanımefendinin şahsında, aslında başörtülülerin ya da manevi değerlerine daha bağlı insanları "biz uzaydan mı geldik" psikolojisine sokacak, incitecek şeylerin de yaşanmış olması, birilerinin ekmeğine yağ sürecektir şekilde rövanşa dönüşmesi beklendi. Ama şükür olmadı, olmamalı da.

Birbirimizi Anlamak...

Gelinen noktada artık insanlar birbirlerini anlama, birlikte yaşama ve beraber var olabilme aşamasındadır. Birtakım çatlak seslerin dışında, Türkiye aradığı huzuru ve yükselbilme rüyasını gerçekleştirebilmek için artık kendisine neyin gerekli, neyin gereksiz olduğunu görüyor.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı'ndan emekli olan, Orgeneral Faruk Cömert, devir teslim töreninde yaptığı konuşmada; **"Demokratik olgunluğumuzu pekiştirdiğimizde, birbirimizden kuşku duymak yerine, birbirimizi daha iyi anlamaya çalıştığımızda so-**

runlarımızı açık yüreklilikle konuşarak düşüncelerimizin farklılığından kaynaklanan dinamizmi harekete geçirdiğimizde, terörün son bulması, yaşam standartlarımızın yükselmesi de dâhil ülkenin bütün problemlerinin üstesinden gelmemiz hiç de zor olmayacaktır."

sözleriyle sağduyu çağırısı yaptı. Sarf edilen cümlelerin doğruluğunun yanında, söyleyen ve söylendiği yer itibari ile Türkiye'nin umutlarını tazeleyecek nitelikte önemli ve önemsenmesi gereken sözlerdi bunlar.

Ramazan Geliyor

Evet, Ramazan geliyor, birbirimizi Ramazan kadar kucaklamak, hiç olmazsa Ramazan kadar ıramkâr olmak zorundayız. Kavgasız geçirdiğimiz, birbirimizi anlamaya çalıştığımız her dönemde büyümüşüz. O zaman yoksulluk azalmış, aş-ış gelmiş ve en önemlisi huzur gelmiş. Ve bizi çok sevenler(!) bilirler ki, ne zaman karnımız tok, sırtımız pek olmuş sadece kendimizi düşünmemişiz.

İngiltere Başbakanı Whinston Churchill, Avam Kamarasında Türkiye için "Türkiye'yi daima 50 kilogramda tutmalıyız, 45 kg'a inerse desteklemeli, 55 kg'a çıkarsa indirmeliyiz." dedikten sonra bunun nedenlerini uzun uzun açıklar. Kâh güçlü bir Türkiye'nin ne kadar tehlikeli, kâh tamamen güçsüz bir Türkiye'nin yeniden doğarak başlarına nasıl bela (Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi) olduğunu anlatır. Batı'nın yıllardır Türkiye üzerindeki bu temel politikası aşağı-yukarı hep

Hayrunisa Gül

Abdullah Gül

bu minvalde ve **kısır kavgalarla boşa efor, boşa zaman harcatmak** olmuştur. O'nu O yapan kendi değerleriyle kavgalı, birbiriyle barışık olmayan şüpheli ve biraz da fazla asabi insanlar topluluğu haline gelmemiz kabul edelim ya da etmeyelim bu politikanın en azından bu niyetin başarısıdır.

Ama dedik ya Türkiye'ye de Ramazan geliyor; tazelenen umutlarımız ve yeniden görülen ışık huzmeleri güzel şeyler söylemeye zorluyor insanı. Tarihte çok sayıda devlet kuran, cihana adaletle hükmeden ecdadın torunları zaman zaman 50 cente muhtaç olmuş dense de, sürekli fitne-fücur bombardımanına uğrasa da hep ayağa kalkmış, yoluna devam etmiştir.

İktidardakiler Şeyh Edebali'nin Osman bey'e olan nasihatlerini uygulayacak, biz Hz. Lokman'ın çocuğuna nasihatlerinden ders çıkaracağız. Ve artık birbirimizi anlamaya çalışacağız. İnanan bir insanın değer yargılarından taviz vermesi anlamına asla gelmemesi gereken olgun tavra, bir başkası da insanların değer yargılarına saygı göstererek karşılık verecek. Ve ortak paydada memleket sevdasıyla aynı türküyü söyleyeceğiz.

ASKER-SİVİL VAHDETİ

Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre

1962 yılına kadar, Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi, Üsküdar'da da subaylar herkesin oturduğu mahallelerde, o mahallelerin havasına uyarak, komşularıyla üsküdârî bir **vahdet** içinde, yâni halktan aslâ kopmadan, kendilerini izole etmeden yaşamışlardır. Bu subaylardan yirmidokuzunu hatırlıyorum.

Doğancılar Caddesi'nde bizim oturmakta olduğumuz, babaan-nemin babası Münib Paşa'nın konağının hemen karşısındaki 17 numaralı iki katlı evde Piyâde Yüzbaşı Fâruk Çınlar¹, 19 numarada Hava Gedikli Başçavuşu Zeki İzli², 21 numarada (kısa bir süre kirâcı olarak oturduğu için ismini hatırlayamadığım) bir Deniz Albayı, 22 numarada Hava Astsubayı Metin Adalı (vef. 1986), 25 numarada Deniz Yüzbaşı Adnan, Bakıcı Sokağı'nın köşesindeki üç katlı köşkte Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nden dostum rahmetli Doğan Kozanoğlu'nun babası Albay Hasan Fikri Kozanoğlu (1903-1985), Eşrefsaat Sokağı'nda³ Sadrâzam Mahmut Şevket Paşa'nın Konağı'nda Yarbey Refet Aksoylu⁴ (doğ. 1921), Öğdül Sokağı'nda: Câfer Tayyâr [Eğilmez] Paşa (1877-1958) ve dostum rahmetli Dr. Halûk Bürümcekçi'nin gene ismini

hatırlayamadığım Tabib Albay olan babası, Uncular Caddesi'nde Tabib Yarbey Şehâbetin Atasagun⁵ (vef. 1998), Eski Mahkeme Sokağı'nda Yarbey Sâlih Kocaçimen, Bülbül Deresi'nde Yüzbaşı Lûtfi Subar, Sultantepe'si'nde Yarbey Muhsin Özelsü (1890-1956), Toygartepesi'nde balıkçı Murat Reis'in oğlu Deniz Binbaşı Nihat Denizler, Bağlarbaşı'nda **Bektâşî-Melâmî** Tabib Albay Ziyâ Erdoğdu otururdu.

Doğancılar semtine doğru da Deniz Yarbey Bülent Ulu⁶ (doğ. 1923), Deniz Kurmay Albayı Nejat Enön ve Ayvansaraylı Kâzım Usta'nın⁷ Deniz Binbaşı olan oğlu ikâmet ederlerdi. Hatırimda kaldığına göre gene aynı yörede Hezârfen Necmeddin Okyay Hoca'nın (1883-1976) büyük oğlu Deniz Albayı Nebih Okyay (1907-1983) da ikâmet ediyordu. Ayazma'da Tulumbacılar Sokağı'nda Yavuz zırhlısının çarkçıbaşı Deniz Albayı Tahsin Ertan, gene Ayazma'da Hoca Ali Rızâ Sokağı'nın sonunda ismini hatırlayamadığım [ama hatırimda kaldığı kadarıyla kızı, Türkiye Güzellik Yarışması'nda derece aldıktan sonra amerikalı bir subayla evlenen ve kocasıyla A.B.D.ne yerleşen] bir başka Deniz Albayı, İhsâniye'de **Melâmî** Albay Yük. Müh.

Vehbi Güloğlu (1922-1998) ve Albay Sebahattin Yurdağül ile (soyadını hatırlayamadığım) Amiral Sinâ Bey, Murat Reis Mahallesi'nde Albay Osman Memduh Özkan⁸ (1878-1972), Kısıklı'da attâr Bekir Düzgünman Hoca'nın (vef. 1947) dâmadı Albay Niyâzi Erbesler, İcâdiye'de de Ord. Prof. Dr. Reşat Kaynar'ın kayınpederi Amiral Vâsıf Temel Paşa (1869-1958) ikâmet ederdi.

Kezâ, II. Cihan Harbi'nin sonunda İstiklâl Harbi'nin başlarında babamın askerliğinin son dönemini yanında telgrafçı olarak yapmış olduğu, **Celvetî Tarîkatı mensûbu** olan İstanbul eski Merkez Kumandanı Kerâmettin Paşa da Üsküdar'da Açıktürbe civârında otururdu. Kendisiyle Azîz Mahmûd Hüdâyî Dergâhı'nda namazlarda sık sık karşılaşırdık. Babam kendisine pek hürmet ederdi⁹. Gene Açıktürbe'de Deniz Albayı Sâdık Bey ikâmet etmekteydi.

Bugün bir Paşa'nın **Celvetî Tarîkatı mensûbu** olmasını bir garâbet gibi görenlere hatırlatalım ki o zamanlarda **Nakşî Tarîkatı mensûbu** Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak bile Genelkurmay'da seccâdesini serer, namazlarını edâ ederdi. Çünkü rahmetli Atatürk'ün döneminde herkesin, "**taassub izhâr etmeden yâni başkalarının, dinlerini yaşamalarının şekline asabiyetle müdâhale etmeden**" dinini yaşamak özgürlüğü vardı. Atatürk'ün de zâten "İlâiklik"den anladığı, kanaatimce, buydu.

Bunun içindir ki Atatürk'ün eşi Lâtife Hanım da vâlidesi Zübeyde Hanım da, kıyafetleri hiç kimse tarafından ve özellikle de Türkiye'de **ilâikliğin bânîsi olan Atatürk** tarafından aslâ bir nakîse olarak algılanmayan, mestûre

ve Çankaya'ya yakışan hanımefendilerdi.

Fakat o târihlerde henüz: 1) Yüksek Askerî Şûrâ (YAŞ) kararları da, 2) "tam, kesin, açık ve de seçik" yâni "objektif ve bilimsel tanımı" yapılamayan (yapılması da zâten mümkün olmayan) "*kamusal alan*" saçmalığı da îcad edilmemiş olduğundan, kimse:

Eşi ve vâlidesi "*başörtülüler*" diye, ve bu hanımefendilerin "*özde değil sözde lâikler*" oldukları ya da "*Cumhurbaşkanlığı'nın temsil ettiği kamusal alana yakışmadıkları*" iddiasıyla, Atatürk'ü de;

Dininin kendisine yüklediği sorumluluğu yerine getiriyor, "namaz kılıyor" diye Mareşal Fevzi Çakmak Paşa'yı da, tenkid edememiş ve, itirazı da temyizi de mümkün olmayan ["lâyuhât" addedilen] kararlarla, her ikisinin Türkiye'ye yapmış oldukları onca hizmetleri hiç olmamış sayarak, ömürboyu "*Kamu hizmetlerinden mahrumiyet*" yaptırımı ve beş parasız Ordu'dan ihraç etmeyi de düşünmemiştir.

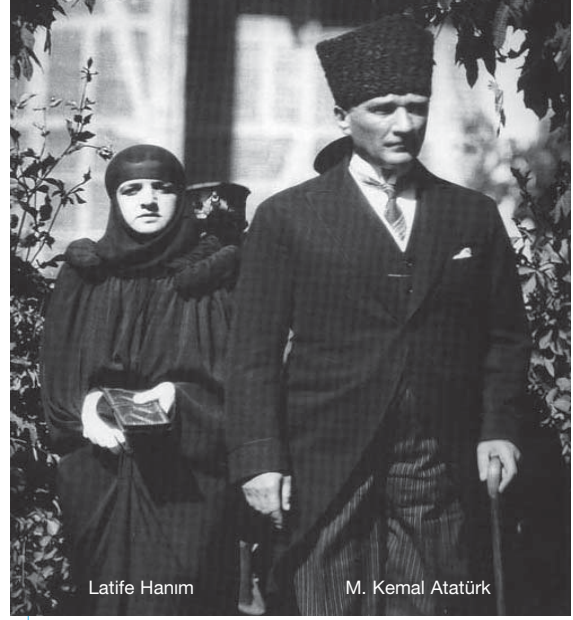
Üsküdar'da ikâmet etmelerine rağmen "Hamidiye Kahramanı" ve eski başbakanlardan Yarbay Hüseyin Rauf Orbay'ın (1881-1964) ve 6 Ekim 1923'de İstanbul'u işgâl kuvvetlerinden teslim almış olan Tümgeneral İbrâhim Refet Bele'nin (1881-1963) Üsküdarlı dostlarıyla her hafta buluşarak sohbet etmek üzere Üsküdar'da Taşcıbaşı Kiraathânesi'nin sâdık müdâvimleri olmaları da mâzîdeki **Asker-Sivil Vahdeti** hakkında bilgi veren ilginç bir ayrıntı değil mi?

Bu subayların hepsinin de komşularıyla çok iyi münâse-

betleri vardı. Kendileri de eşleri de beşerî çilelerini, sevinçlerini komşularıyla paylaşmasını bilen tevâzu sâhibi, zarfî, özenilen insanlardı. Onlar da bizlerin alışveriş ettiği fırınlardan, bakkallardan, manavlardan, balıkçılardan, attârlardan, tuhâfiyecilerden, şekercilerden, leblebicilerden alışveriş ederler; onlar da bizlerin gittiği câmilere, pastahânelere, kahvehânelere, berberlere, hamamlara, plâjlara, sinemalara, parklara giderler; onlar da bizler gibi bâzı Pazar günleri aileleriyle ya Şirket-i Hayriye vapuruna binip Küçüksu'da hava almanın ve haşlanmış mısır yemenin keyfini çıkarırlar ya da Yakacık'da, su başında, kâğıt kebabı yemek ve yemekten sonra kayıûleye* çekilmek için kır sefâsına çıkarlardı.

Bu subayların, kendilerinin bir üst "kast" mensûbu olduklarını ya da taşıdıkları üniformanın kendilerini halkın üstünde bir sürü imtiyazlarla donatılmış bir "aristokrat sınıfı" kıldığını îmâ ya da telkin eden bir havaları da "*Her şeyi, siz siviller değil, ancak biz askerler biliriz*" gibisinden bir iddiaları da aslâ yoktu.

O zamanlarda yalnızca Üsküdar'da değil, fakat bütün İstanbul'da aileler 6 ilâ 10 yaşlarındaki çocuklarının asker ve de genellikle bahriyeli kıyâfetiyle resimlerini çektirmeyi pek severlerdi. Bunun için İstanbul'un büyük giyim ve tuhâfiye mağazalarında çocuklar için hazır bahriyeli ya da piyâde kıyâfetleri satılırdı. Ama, nedense, en çok da bahriyeli kıyâfetleri gözdeydi. Benim 5,5 yaşındaki, önünde simle "Yavuz" işlemeli deniz eri bereli bahriyeli kıyâfe-

Latife Hanım

M. Kemal Atatürk

tim Bahçekapı'daki Atabek mağazasından 6 [ya da belki 8] liraya satın alınmıştı. Bahriyeli kıyafetli fotoğrafım, tıpkı benden 9 yıl önce ağabeyimin bahriyeli kıyafetli fotoğrafı gibi, Üsküdar'ın mâruf fotoğraf atölyesi Foto Akın'da çekilmiş ve bir kopyası da bu fotoğraflânenin bahçe giriş kapısının yanındaki küçük vitrininde, bana da bir iftihar payı çıkartıp mutluluk verecek kadar, birkaç ay boyunca yer almıştı.

Bahriyeli ya da piyâde kıyafetleriyle annelerinin ellerinden tutarak sokağa çıkan 5 ilâ 10 yaşlarındaki çocukların sokakta karıştıktıklarında birbirlerine askerce selâm vermelerindeki ciddiyet, ve bu tutumun Ordu'yu "Cenâb-ı Peygamber'in izinden giden **Peygamber Ocağı**" olarak **idrâk** eden aileleri nezdinde uyandırdığı **iftihâr hissi** ise görülmeye de yaşanmaya da sezâ idi. Üsküdar'da hemen hemen her çocuğu subay olmaya imrendiren** bu **vahdete**, insanları birbirlerine yaklaştıran, nifâkı ve şikâkı önleyen bu beşerî yakınlığa ve sıcaklığa şimdilerde çok

büyük ihtiyacımız olduğunu hiçbir sağduyu ve temyiz sâhibi reddedemez, sanırım. Ne hazindir ki bu bağlamda bir vahdet sanki artık iyice törpülenmiş gözüküyor. Subaylar ve aileleri artık duvarlarla çevrili, kapılarında silâhlı nöbetçilerin tayakkuz hâlinde nöbet tuttuğu, başkalarına kapalı sitelerde "**kapalı toplum modeli**"ne uygun, halktan uzak, izole bir hayat sürmektedirler.

Geçmişteki bu asker-sivil vahdeti de, sivil halktaki bu ilgi ve bu yüksek idrâk de bugünlere gelinceye kadar acabâ hangi sebeplerle törpüldü? Subaylar ve aileleri halktan niçin izole edildi? Bu sebepleri ve bunun Türkiye üzerindeki mümkün olumsuz etkilerini iyi tahlîl etmek yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, yalnızca Hükûmet'lerin ve yalnızca Genel Kurmay Başkanlığı'nın değil, fakat ideolojik bağnazlıklardan uzak **her kritik akıl sâhibi Türk Aydın**'ının da görevi olmalıdır!

Notlar

- 1 Daha sonra Aziz Mahmûd Hüdâyî Sokağı'nda Kaptanpaşa Câmii'nin alt kapısına mücâvir bir eve taşınmıştı.
- 2 Zeki İzli'nin babası Karakaş İsmail, Sadrâzam Mahmûd Şevket Paşa'nın şoförü imiş.
- 3 Eski "Medrese Sokağı"
- 4 Yarbay Refet Aksoylu 27 Mayıs 1960 hükûmet darbesiyle Millî Birlik Komitesi üyesi olmuştur.
- 5 Millî İstihbârât Teşkilâtı Müsteşarlığı yapmış olan Şenkal Atasagun'un babasıydı; sonradan Tümgeneralliğe kadar terfi etmiştir. Oturduğu beyaz boyalı ahşap ev Uncular Caddesi'nde, muayenehânesi ise Üsküdar Mevlevîhânesi'nin karşısındaki Çamlıyurt Ec-zâhânesi'nin yanında Açık Türbe

Sokağı'nın girişinde sağ taraftaydı.

6 1977-1980 arasında Deniz Kuvvetleri Komutanı olan Oramiral Bülent Ulusu, 12 Eylül 1980 hükûmet darbesinin ardından 21 Eylül 1980 - 13 Aralık 1983 arasında 44. hükûmetin Başbakanı olarak görev yapmıştır.

7 Ayvansaraylı Kâzım Usta yalnızca keser, testere, matkap, biley taşı ve bir de kalafat topuzundan başka âlet kullanmadan tek başına kayık ve mavnalar imâl eden hârika bir sanatkârdı. Türk Donanması'nın amiral gemisi olan Yavuz zırhlısının en son onarımında "iskampavya"larını, yâni personel taşımakta kullanılan motorlu büyük filikalarını tek başına o imâl etmiştir.

8 Albay Osman Memduh Özkan İstanbul Üniversitesi jeologlarından rahmetli Prof.Dr. Samime Ar-tüz'ün (1925-1982) pederiydi.

9 Kerâmettin Paşa İstiklâl Harbi esnâsında İstanbul Merkez Kumandanı iken gece yarısından sonra o zamanlar Harbiye Nezâreti olan şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin, Bayezid Meydanı'na bakan cümle kapısının solundaki, benim İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi olduğum dönemde Üniversite Senatosu'nun toplandığı ufak binânın alt katından Merkez Kumandanlığı telgrafcısı olan babama Ankara'yı arattırarak Mustafa Kemâl Paşa'ya günlük İstanbul istihbârâtını göndertirmiş.

* Kaylûle: Yemekten sonraki kısa süreli hafif uyku, kestirme.

** Rahmetli ağabeyim Mahmûd Mazhar Özemre (1925-2007) bu muhterem zevâta bakarak hep Deniz Subayı olmak isterdi. Fakat o zamanlarda Deniz Harp Okulu İskenderun'da olduğu için annem ağabeyimden ayrılmaya aslâ rızâ göstermediydi. Ağabeyim 55 yaşından sonra anneme, hep: "**Fî tâ-rihinde bana engel olmasaydın şimdi oramiral olmuş olacaktım**" diye serzenişte bulunmuştu.

ALGILARIN SEFALETİ

Atasoy Müftüoğlu

Boğucu, depresif bir dönemden geçiyoruz. Stratejik eylemlerle, manipülasyonlarla kuşatıyoruz. Totaliter küreselleşme, totaliter milliyetçilikleri, faşizmleri kışkırtıyor. Hem yerel düzlemde, hem de küresel düzlemde, tek bir ideolojik-ırkçı çizgiye mahkûm ediliyoruz. **Hemen her ülkede İslamofobi etkisini bir biçimde hissettiriyor.** Müslümanlar, her yerde, Amerika'nın, Avrupa'nın ya da İsrail'in istediği doğrultuda siyaset yapmaya zorlanıyor. Güvenlik ile ilgili spekülasyonlar, hukuk dışı arayışlara neden oluyor. Faşizan iklim, evrensel tüm anlamlara, açılımlara kapalı bir toplum oluşturuyor.

Faşizm'ler, anlam/çözüm üreterek var olmak yerine, ideolojik temelli ırkçı karşıtlıklar üreterek var olmaya çalışıyor. Bütünlüklü bir bilinç ve algıdan yoksunluk, sıkıntı verici gelişmelere, faşizmin kontrol edilmeyen yükselişine imkân veriyor. **Depresif dönemlerde, ahlaki duruşların yerini, konjonktürel duruşlar, ideolojik duruşlar alıyor.** Depresif dönemlerde, ulusal çıkarların ötesini görememek bir sorunla birlikte, muğlak korkular iletişim bozuklukları, iletişim kirliliği, anlayışsızlıklar, yanıltıcı yönlendirmeler, karşılıklı güvensizlikler toplumsal/sosyal ortamı işgal ediyor; hemen her kesim, gerçekleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaya, istismar etmeye çalışıyor. Ahlaki dikkatini kaybeden, ahlaki dikkate önem vermeyen ideolojik kabuller, bütünüyle düşüncesiz, muhakemesiz, sağduyusuz kabuller olarak somutlaşıyor. **İdeolojik kabullerin yüzeysel ve sahte gerekçelerle, basit, kolaycı yaklaşımlara yaslandığını görüyoruz.**

Emperyalist güçler tarafından sistematik bir biçimde arasallaştırılan bütün toplumlar-da/ülkelerde, siyasal altüst oluşlar, emperyalist seçkinler ya da devlet seçkinleri eliyle sürdürülen **siyaset mühendisliği girişimleri hiç bitmiyor.** Hayatlarımız, davranış ve tercihlerimiz üzerinde küresel kurumsal baskısı/etkisi çok çelişkili tepkilere neden olabiliyor. Son dönemlerde Türkiye'de yaşandığı üzere, Batılı hayat tarzını eksiksiz biçimde putlaştıran kesimler, Batı karşıtı sloganlarla sokak siyaseti yapıyor. Siyaset bir manipülasyon unsuru haline geliyor. **Müslümanlar olarak, kendimiz olduğumuz, kendimiz kalmak istediğimiz için, sömürgeci kültür kalıplarına ve sömürgeci hayat tarzına muhalefet ettiğimiz için** terörize ediliyoruz.

Bireyler gibi, toplumlar da, birbirlerine ve dünyaya kapalı yaşadıkları taktirde, farklılar arasındaki karşıtlıklar derinleşiyor. Birbirlerinin hayat tarzlarını, dünya görüşlerini anlamaya çalışmayanlar, birbirlerine karşılıklı anlayışsızlığa mahkûm oluyor. Zihinsel ve algısal bir sefalet nedeniyle, Türkiye'de yaşandığı üzere, toplumun kimlik kaynağına yönelik saldırılar kurumsallaşabiliyor.

Konjonktürel koşullar, insanların renkten renge girmesine, sonunda renksizleşmesine neden oluyor, **insanlar kendi kendilerini ötekileştiriyor.** Böylesi koşullarda, temel anlamların, davranışların yerini, koşullara bağlı anlamlar/davranışlar alıyor. İrkçilikler bir siyaset biçimine, bir ideolojiye dönüşüyor. Kan'a dayalı siyaset gibi iğrençlikler yaşanabili-

Son dönemlerde Türkiye'de yaşandığı üzere, Batılı hayat tarzını eksiksiz biçimde putlaştıran kesimler, Batı karşıtı sloganlarla sokak siyaseti yapıyor. Siyaset bir manipülasyon unsuru haline geliyor. Müslümanlar olarak, kendimiz olduğumuz, kendimiz kalmak istediğimiz için, sömürgeci kültür kalıplarına ve sömürgeci hayat tarzına muhalefet ettiğimiz için terörize ediliyoruz.

Devlet, siyasal alanı bütünüyle kuşatınca, toplum siyasete müdahil olamıyor. Toplumun siyasal tercihlerine saygı duymayan bir düzende, hiçbir şekilde siyasal meşruiyetten söz edilmeyeceği unutuluyor. Bugün, Türkiye’de siyasetin temel işlevleri, sorumlulukları, nitelikleri konuşulmuyor, tartışılmıyor, gündeme alınmıyor. Siyasette normal/meşru süreçler yaşanmadığı için, rejimin ideolojik paranoyaları konuşuluyor.

yor, savunulabiliyor. Irkçı ve ideolojik sapkınlıklar koşullar gereği normalleşebiliyor. Ahlakın, vicdanın ve adaletin buharlaşması, nasıl korkunç bir dünyada yaşadığımızı gösteriyor. Ahlaki sınırlamalara hiç kimsenin saygısının bulunmadığını dehşetle görüyoruz.

Devlet, siyasal alanı bütünüyle kuşatınca, toplum siyasete müdahil olamıyor. Toplumun siyasal tercihlerine saygı duymayan bir düzende, hiçbir şekilde siyasal meşruiyetten söz edilmeyeceği unutuluyor. Bugün, Türkiye’de siyasetin temel işlevleri, sorumlulukları, nitelikleri konuşulmuyor, tartışılmıyor, gündeme alınmıyor. Siyasette normal/olağan/meşru süreçler yaşanmadığı için, rejimin ideolojik paranoyaları konuşuluyor. Bu ideolojik paranoya yüzünden gerçeğin ve akli selimin yerine, histeri ve dezenformasyon geçmiş bulunuyor. Hiçbir müdahale/muhtıra, hukuki/ahlaki meşruiyet arama ihtiyacı duymuyor. Siyaset dünyası, algısal zehirlenmelerle, kibirli ahmaklıklarla, yapay çekişmelerle, ihtiraslarla, kâbuslarla dolu. Sembolik sorunlar, gerçek sorunları tartışılmasına izin vermiyor. Somut siyasal gündem yerine, ideolojik laiklik temelinde sloganlar yükseltiliyor. İdeolojik hezeyanlar, kitle is-

terisine dönüştürülebiliyor.

Niteliği belli olmayan bir siyasal düzende yaşıyoruz. Makyavelist bir zihniyet, süreci kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edebiliyor. İdeolojik cehalet, basmakalıp, derinliksiz, ufuksuz düşüncelerle varlığını somutlaştırıyor. Yerel düzlemde de, küresel düzlemde de, gördüğümüz ve yaşadığımız üzere ideolojik amaçlar, çok kirli de olsa, çok iğrenç de olsa, her aracı meşru kılabilir. Günümüzde hem yerel gerçeklik, hem de küresel gerçeklik bilinçli olarak algılanmıyor, yaşanmıyor, yorumlanmıyor, sadece seyrediliyor. Kitleler her durumda emperyalist propaganda ya açık. Faşistler her zaman korku sömürüsü yaparak faşizmlerini sürdürüyor. Silah, petrol ve uyuşturucu ticareti her zaman en kârlı ticaret.

Belirsizliklerle dolu dönemlerde, kimi kesimler, bulanık milliyetçilikler adına hem kendi özgürlüklerinden vazgeçiyor, hem de bir örnekletirmeyi başaramadığı farklı etnik unsurların haklarını acımasızca sayabiliyor. Milliyetçilikler Türkiye’de yıllardır yaşandığı üzere, kimi çıkarlar için araçsallaştırılabilir. Milliyetçilikler bütün etnik unsurlar için, popüler bir toplumsallaştırma aracı haline getirilebilir.

Karşı karşıya bulunduğumuz mekanikleşmiş baskılar karşısında, kendi kendimizi, yoğunluklarımızı, derinliklerimizi ve sesimizi çoğaltmalıyız. **Her durumda kendimiz kalarak, yalan söylemek ve rol yapmak durumunda kalmadan, tercihlerimizin sorumluluğunu üstlenerek yaşamalıyız.** Sesimizi, soluğumuzu, eğip bükmeden, en net, en açık şekilde duyurmalıyız. **Bizim dışımızda, bize rağmen gerçekleştirilen ve bize dayatılan genel söylemi gerçeği gibi sorgulayabilmeliyiz.** Hepimiz bir tutarlılık çizgisi üzerinde bulunmalıyız. İçerisinden geçtiğimiz dönemin duyguları bizleri baskı altına almamalı, duygu ve düşüncelerimize hakim olmalıyız. Neyin gerçeklik, neyin kurmaca olduğunu ayırt etmek için, dik katlerimizi yoğunlaştırmalıyız. Kendi gücümüzün farkına varmak, kendi gücümüze sahip olmamak gibi bir sorumuz var. Bu sorunu çözümlenmeye çalışmalı ve **kendimizi resmi/yerel gündemin sınırları içersine hapsetmemeliyiz.**

Tarihsel oluşumlara, gelişmelere kayıtsız kalanlar bunun sonuçlarına katlanırlar.

Hayatı ve tarihi İslami algılarla/bilinçle kuşatamıyoruz. Pasifist bir konum, pasifist bir yön-tem kabul edilemez.

Günümüzde hem yerel anlamda, hem de küresel anlamda, bütünüyle İslam toplumlarında, “terör tehdidi” bahanesiyle, bütünüyle toplumlarımız kontrol ediliyor, siyaset kontrol ediliyor, hayatlarımız kontrol ediliyor. Sömürgeci kabadayılıklar karşısında, direniş hareketleri çok ağır bedeller ödüyor. Toplumlarımızı köleleştirmek isteyen süreçler karşısında eleştirel bir siyasal bilinç sahip olmamız gerekiyor.

Bu ülkede gündelik hayat aslında tepede süregelen iktidar kavgalarından çok daha fazla ilgimi çeker. Çünkü günlük yaşamı otoriter düzenlemelerden kurtulamamış toplumlar özgürlüğü elde edemezler.

Türkiye hem tepede hem de gündelik yaşamda özgürlüğe samsamış, ama aynı oranda toplumsal hayatını da, siyasal sistemini de özgürleştiremediği için özgürlük konusunda müthiş derecede nalıncı keserliği yapan bir ülke/toplum. Ne yazık ki güçlü olan gücü ele geçirdi mi bunu adalet dağıtmak, toplumsal hayatı -algı- layış ve tasavvur ediş biçimi de-ğişmek kaydı ile özgürleştirmek için değil hasımlarını ezmek, kendisinden farklı olanları sindirmek için kullanır. Dolayısıyla bizde gündelik yaşamdaki iktidar kavgaları daha ceberut, daha acımasız süregelir. Bu da her tür -yatay ya da dikey- iktidar biçimlerini kıyıyıcı yapar. Belki 'her mazlumun gözünde bir zalim oturur' sözü buralar için söylenmiş gibidir.

Evet, yazmak istediğim gündelik hayattaki erk ya da güç savşaları. Elbette güçten kastım tahakkümer manada iktidar ya da öteki üzerinde hakimiyet oluşturmak. Bunun en büyük tezahür alanlarından biri örtünme. Örtünme olgusu bugünlerde tam da bu noktada yani günlük hayatta yaşanan erk ilişkilerini açığa çıkaracak biçimde dile getirildi laikçi basında. Bunlardan biri **Ece Temelkuran**'nın **Başörtüsünün Gözleri** adı ile tedavüle soktuğu yazı oldu. Diğerleri ise "Müslüman kesimin haylaz kızı" olarak lanse edilen **Nihal Bengisu Karaca**'nın tesettürlü olarak denize girmekte yaşadığı sıkıntıları dillendirdiği **Tesettürlü Bir Kadının Plaj Günü** başlıklı röportaj, daha doğ-

ESTETİK İNCİNME YA DA OSMANLI DEMOKRASİSİ

Dilaver Demirağ

rusu *Radikal*'de adam gibi yayınlanan ama *Hürriyet*'te biraz "işleme" tabi tutulan söyleşisi. Doğal ki her ikisinin de yankıları oldu ama ben yankılardan yerimin sınırlılığı nedeni ile pek söz etmeyeceğim. Sadece Nihal Bengisu Karaca'ya yanıt yazan Ahmet Hakan'ın değerlendirmeleri üzerine iki kelam edeceğim o kadar.

Estetik Solumsuculuk(l)

Ece Temelkuran'ın solcu bir köşe yazarı olarak Doğan Holding'in gazetesinde oynadığı neo-liberalizm karşıtı solculuk oyunu aslında bu ülkede düşüncelerinden dolayı ağır bedeller ödemiş gerçek sosyalistlere, adam gibi komünistlere karşı yapılan en büyük haksızlık. Çünkü bu çıtı pıtı hanımefendinin köşesinde oynadığı solculuk oyununun bedeli *Radikal* gazetesi de dahil sık sık yaşanan tenkisatlara sus pus olmak. Solun en önemli niteliği olan "vicdanını boğmak" dolayısıyla her hali ile çıtı pıtı entel solcu bir hanımefendinin örtüsünden dolayı uzaylı muamelesine reva görülen kadınlarla dayanışması beklenemezdi. Nitekim **Başörtüsünün Gözleri**nde yazdıkları tam da çıtı pıtı solculuğunu yansıtan cinsten:

"Örneğin, "kapalı" olan kadı-

nın, "kapalı" olmayı otomatik olarak "açık" hale getirmesi üzerine söz söyleyen pek olmuyor. Politik nezaket gereği susulan bir alan bu. "Açık" sözcüğünün bu topraklarda bir kadın için pek de hoş çağrışımları yok. Yani örtülü olanların örtüsüzleri "açık" hale getirmesi üzerinden kadınlar birbiriyle konuşmuyor.

Ya da plajlarda tesettürlü olanların mayo giyenleri "çıplak" durumuna düşürmesi... Kapalı kadınların kapalı olmayanları erkeklerin tacizine açık hale getirmesi? Bunları da "birlikte yaşama miti" ile örtmeye çalışıyoruz ama pek de başarılı olamadığımız ortada.

"Örtüsüz" bir kadının "örtülü" kadınlar karşısında, yanında ne hissettiği üzerine birkaç kelam ettim. Ama benim takip edebildiğim kadarıyla örtülü kadınlar kendilerini örtüsüzler yanında nasıl hissettiklerini yazmadılar. Gerçek hayatta pek karşılığı olduğunu düşünmediğim "Bizi ötekileştiriyorlar" klişesini aşan sözler duymadım örtülü kadınlardan."¹

Aslında hayli uzun uzadıya şeyler yazılırdı ancak şu kadarını yazmak yeterli. Hiçbir örtülü örtüsüz birini "açığa" düşürmez, kendi kendini o hale düşürmedikçe. Ece Temelkuran böyle hissetti ise

Hiçbir örtülü örtüsüz birini “açığa” düşürmez, kendi kendini o hale düşürmedikçe.

bu onun hissettiği bir hadisedir ve sadece kendini bağlar. Müslüman kadınlar sadece kendi inançları, kendi değerleri ekseninde bir şeyler hissediyordur o kadar.

Burada uzun uzadıya modernliğin görsel rejimi ile geleneğin görsel rejimini, beden olgusunun farklı konumlanışlarını analiz edecek değilim. Fakat basitçe söylersek; modernlik, aydınlanma bir göz, bir bakış rejimidir, hakikatin açıklık olduğu kanısındadır. Aleniyet, açıklık gözler önünde olmak, gizli saklı bir şeyler kalmaması, kutsalın gizeminin, doğa üzerinde oluşturduğu perdelerin kaldırılarak aklın ışığının dünyanın her yerine nüfuz etmesidir. Giyimde de bu anlayışın, tarihsel ve sosyolojik olgular, hijyen ve bedensel sağlık fikrinin değişimin etkisi olduğu kadar etkili olduğu söylenebilir. Modern Siyasal Toplumsal Rejimin bu aleniyet olgusu ekseninde giyimin açıklığını adım adım teşvik ettiği bir gerçekliktir. Moda ile Modernlik ilişkisi ve vücudun görselleştirilmesi de uzun uzadıya ele alınacak konular; ancak

modernliğin, bakışın nüfuz ediciliğine dayanan görsellik rejimi olmadıkça Temelkuran'ın “açıklık” meselesine dair hayli yüzeyel saptamaları anlamadan yoksun kalır. Dahası şu da söylenebilir: tüketim kültürü içinde beden kapitalizmin işaretleri altında sömürgeleştirildiği için hiç kimse tutup ta **“bedenimiz bizimdir”** edebiyatı yapmaya kalkışmamalıdır. Bedeninizin kapitalizm tarafından mülk edinilmesinin üzerinden hayli zaman geçti ey modern kadınlar! Açıklık bir özgürlüktür deniyorsa ve eğer özgürlük seçme özgürlüğü ise bu noktada Temelkuran'ın, Bourdieu'nun alışkanlıklar teorisini ele alması ve kendi habitusunu yani yatkınlıklarını/alışkanlıklarını sorguya çekmesi gerekirdi. Ama o zaman da o gazetede o köşede yazdırmazlar “Ece”ye. Aslında modern özgürlük tasavvurunun imkansızlığı apayrı bir konu olmakla birlikte, eğer özgürlük seçme özgürlüğünün artabilmesi ise medyatik manipülasyon olgusunun masaya yatırılması gerekmez mi? Giyim tercihleriniz ne kadar

tercih, bu tercihler ne kadar “temiz” ve hiçbir şartlandırma taşımayan bir sürecin ürünü?!

İşte tüm bu bağlamlar içinde Temelkuran'ın mızıklanmaları aslında kendi içinde yaşadığı rahatsızlıkların bir dışa yansımından başka bir olgu değil. Dahası “açık”ların sahip olduğu hegomonik sermayenin üstünlüğünün, kurulan toplumsal hiyerarşinin bir uzantısı.

Daha kötüsü ise eşitlikçi solcu Temelkuran'ın **“Bizi ötekileştiriyorlar** klişesini aşan sözler duymadım örtülü kadınlardan” ifadesinde gizli küçümsemenin varlığı ve bariz dışlamaları görmezden gelmesidir. Oysa başörtülü kadınlar ne kadar melezleşirlerse melezleşsinler, hayatın bir çok alanında dışlanmaktalar. Ama Temelkuran madunlaşan bu insanlar ile en küçük bir empati arayışı içinde değil, tersine “örtülülerin örtüsüz kadınları edep ve haya yoksunu kötü kadınlar gibi gördüğünü” bir alt metin olarak bize ima ediyor. Asıl derdi bu, yani “bunlar özgürlük, ötekileştirme filan diyorlar ama aslında açık kadınların yanında olmaktan rahatsızlar, çünkü sizi hor görüyorlar” düşüncesinin zihinlerde oluşmasını sağlamak ki bu da Temelkuran'ın ne kadar sahte bir sol olduğunun açık bir kanıtı aslında.

Cumhuriyetin Dışlayıcılığı, Osmanlının Hoşgörüsü

Örtülü kadınların bu ülkede “açık”ların sahip olduğu özgürlüklerin en ufağından bile yararlanamayan bir “öteki” olduklarının açık bir kanıtı Ahmet Hakan'a rağmen ve *Hürriyet*'in işlemleri ile başka mesajlar üretmeye çalıştığı **Nihal Bengisu Karaca** röportajı. Çünkü bu röportajda

Bengisu örtülü bir kadın olarak denize girmeye, doğanın çağrısına uymaya kalkıştığında laik bir ülkede başına neler geleceğini, ne tür zorlukları yaşayacağını dile getiriyor.

Bengisu'nun röportajından anlıyoruz ki, kendisi yüzmeyi çok sevmesine ve denize girmeyi çok istemesine karşılık, vücudunu haram olanlara göstermeden denize girmek için gösterdiği tüm çabalar sonuçsuz kalmıştır ve sonunda Nihal Bengisu en sevdiği şeyden yani yüzmek hazzından yoksun kalmıştır: "Anladım ki, ben olmadıysam sular daha berrak, ayrıldım denizden. Nasıl derler, ilişkimiz yürümedi..."²

Aynı günlerde İtalya'da belediyenin mütesettir kadınların gözlerden uzak kalacak biçimde girebilecekleri bir plaj açmaya hazırlandığı haberini okuyunca laikliğin "sözde değil de özde" nasıl olacağını anlayabiliyorsunuz. Çünkü eşimden dolayı bildiğim Sarıyer'de 28 Şubat öncesine kadar kadınların gönül rahatlığı içinde denize girebilecekleri tek plaj kapatıldı. Geriye Nihal Bengisu Karaca'nın kültürel olarak uyuşmadığı hem Rus turistlerin hem de mütesettir hanımların havuza girebildiği son derece pahalı oteller kalıyor. Eğer yüzmeyi ve denizi seviyor, ama buna karşılık İslâmi sosyetenin gittiği pahalı otellere gidecek maddi güçte değilseniz bu sevdadan vazgeçmekten gayrı bir çare kalmıyor. Onlar da eğer bir ikinci 28 Şubat olursa kapana kaktır emin olabilirsiniz.

Çünkü Laik Cumhuriyet'te *çip-laklar kampı* mümkün ve var, güneş sahillerinde kadınların bikini üstü olmadan güneşlenmeleri de mümkün ve bu bir hak. Ancak örtülü kadınların mahrem bir plaj talepleri yasak ve irticai.

Oysa Teokratik(!) Osmanlı'da *deniz hamamlarının* varlığı bir tarihi vakadır. O zaman insanın sosyalı geliyor acaba bir imparatorluk olarak Osmanlı mı daha laik, yoksa Cumhuriyet mi?

Fakat mütesettir kadınların mahremiyetlerini koruyarak denize girme arzusuna en büyük darbe **Ahmet Hakan**'dan geldi. 19 Ağustos 2007 tarihli *Hürriyet*'te, "**Türbanlı Bir Kadının Plaj Güncesine Dair**" başlıklı yazısında başörtülü kadınların "serbestliklerini"(!) sayıp döktükten sonra denize girmemeleri gerektiğini yazıyor. Bu konuda pek çok İslami kesim erkeği de onunla hemfikir.

Ancak "insaf vicdanın yarısıdır" sözü uyarınca Ahmet Hakan Coşkun'un bu tavrı ziyadesi ile erkekçe bir bakış. Çünkü eğer maksat denize girmenin İslami adabla uyumsuzluğu ise bu konuda hüküm erkekleri de bağlar. Çünkü harama bakmamak konusunda apaçık hükümler var. Bikinisi ile ya da mayosu ile denize giren kadınların arasında denize girmek erkeklere de haramdır. Çünkü yasak aslında denizin kendisi değil, vücudun mahremlikten çıkarak başka gözlerin bakışına sunulmasıdır. Oysa meseleye bu bakımdan yaklaşarak eleştiride bulunmadan, dahası *islâmi sosyetenin* tangalı, bikinili "tatil merakını" dillendirmeden, bu oteldaki erkeklerin harama bakma konusunda hükümlere uymakta pek de özenli olmadıkları yönünde şüpheler bulunurken, bunu sorguya çekme yerine muhafazakar cenahın ataerkil aculuklarına cevaz veren tarzı her tür adalet hissini incitecek düzeyde. Dolayısıyla çoktandır yavaşık düzen olduğu *Hürriyet*'in İslâmi kesimin "samimiyetsizliklerini deşifre etme" çabasına bir

destek de kendinden gelmekte. Böylece laikçilerin her fırsatta Müslümanları köşeye kısıtıp çarına ot tıkama çabasına destek atmış oluyor bu yazısı ile.

Tüm bu ayrımcılıkları görmeden örtülülerin "Ece"yi "açıkta" bırakması nedeni ile bir dolu şey yazılabiliyorsa o ülkede hangi özgürlükten söz edeceğiz. Modern sistemin çıplaklık üzerine bir hegemonya tesis ettiğini söyleyenlerin haksız olduğu söylenebilir mi? Kısacası "ece"ye* düşen alttan alta tahakküm savaşlarına teşne olmak değil özgürlükçülüğü tavizsiz kılmak olmalıdır. Ne yazık ki *Birikim* dışında hiç bir solcu böylesi bir tavizsiz özgürlük yanlısı değil. Böyle olduğu için her mazlumun gözünde zulüm için fırsat kollayan zalimler evler kurmuş durumda.

Bu yazının amacı Müslüman kadınlar denize girsün ya da girmesin meselesi değil, -ki benim tavrım açık, dileyen her Müslüman kadın eğer kendi inancı ile çelişen bir durum içine düşmeyecekse denize de girer, hayatın bir çok yerinde de olur- bu yazı sistemin Müslümanlara uyguladığı dışlamacılığın bir başka cephesini ortaya koyarken sağcılaşmış İslami anlayışın sorunun özünü (mahremlik olgusunu) değil de kadınların suyun zevkini yaşama arzusunu da ellerinden almaya meraklı olmasına dair. Yani bu yazı unutulmuş bir değeri, adaleti, hatırlatmayı amaçlıyor. Galiba artık *Kadın Tabusu*'nu tartışma zamanı geldi.

Notlar:

1 Ece Temelkuran, Başörtüsünün Gözleri, *Milliyet*, 20 Temmuz 2007 / Cuma

2 Tesettürlü Bir Kadının Plaj Güncesi, *Hürriyet*, 18 Ağustos 2007 / Cumartesi

KÜRESEL RAHMET İÇİN KÜRESEL İSTİĞFÂR

Abdullah Yıldız

Ciddi boyutlara ulaşan kuraklık, insanları konu üzerinde düşünmeye ve çareler aramaya sevk ediyor. Ne ki, meseleyi salt pozitivist bir mantıkla "küresel ısınma"ya fatura eden seküler zihinler bir tarafa, müslüman zihinler bunun ilahî bir imtihan ve ikaz olduğunu, dolayısıyla bu bereketsizliğin hayra ve rahmete tebdil olması için Allah'a dâua, tevbe ve istiğfârda bulunmak gerektiğini yüksek sesle dillendirmekte tereddüt ediyor. Mevcut duâ seremonilerimiz ise, nasuh bir tevbe ve istiğfârda bulunup topyekûn ve köklü bir değişim iradesi ortaya koymak yerine "duâ edelim de Allah yağmur yağdırsın" çıkarıcılığına daha yakın görünüyor.

Vakit'teki yazımızda Hz. Nûh'un (a.s), inatçı kavmine ikazından hareketle şunları yazmıştı:

"Rabbimizden mağfiret dileyin -O çok bağışlayıcıdır- ki üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın; mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar aksın." (71/10-12)

Bu ifadelerden; insanların samimiyetle Rablerine yönelip mağfiret dilemeleri, tevbe ve istiğfârda bulunup kötü durumlarını iyiye tebdil etmeleri halinde Allah'ın onları yağmur, bol ürün,

mal, mülk gibi maddi imkanlarla da ödüllendireceği anlaşıyor.

Bu meyanda İmam Şafîi, yağmur duasının istiğfarla başlayıp istiğfarla bitmesi gerektiğini, bu duânın bir anlamda istiğfardan ibaret olduğunu söylüyor. (Nevevi, *El-Ezkâr*, s. 255)

Peki, istiğfar nedir?

Bir nesneyi kirden ve pastan koruyan bir mahfaza ile örtmek anlamındaki 'Ğa-Fe-Ra' kökünden gelen *istiğfar* terimi, daha çok, kulun Allah'tan günahlarının bağışlanmasını istirham etmesi demek. *İstiğfar*, Kur'ân'da üç vecihde gelmiştir: a- şirk ve küfürden geri dönmek(11/3, 71/10); b- namaz kılmak(3/17); c- günahların bağışlanmasını Allah'tan talep etmek(40/55, 47/19, 110/3). (el-İsfahânî, *Müfredât*, ĞFR maddesi; Sadık Kılıç, *Kur'ân'da Günah Kavramı*, s.371-372)

Nûh aleyhisselamın kavmine istiğfar tavsiyesinden ve bu kavramın ifade ettiği anlamlardan yola çıkarak peşinen şunları söyleyebiliriz: Bir toplumun, Allah'tan yağmur ve bolluk gibi taleplerde bulunmadan önce yerine getirmesi gereken şartlar vardır: İlk şart o topluluğun topluca mağfiret dilemesi, tevbe ve istiğfârda bulunmasıdır; yani inanç planında şirk ve küfürden uzak durması, amel planında işlenen günahların, isyanların, inkarların farkında olup onlar-

dan vazgeçme iradesi ortaya koyması, bir daha onlara dönmeme kararında olması, önce yapılan günahların bağışlanması için Allah'a yalvarması ve bu değişimin bir göstergesi olarak da huşû içinde dosdoğru namaz kılmasıdır.

"Rabbimizden mağfiret dileyin. Sonra ona tevbe edin. Ona dönün ki belirlenmiş bir ömür süresinin sonuna kadar sizi nimetleriyle yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere, lütuf ve fazlından mükâfatlarını versin. Fakat imandan yüz çevirirseniz sizin tepenize inecek o müthiş günün azabından korkarım." (11/3)

Kur'ân, günahlarından sonra hemen tevbe ve istiğfar edenlere hep umut ve müjde verir:

"Onlar 'çirkin bir hayasızlık' işledikleri, yahut nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Bir de onlar, bile bile yaptıklarında ısrar etmezler." (3/135; ayrıca bakınız: 4/110)

Rabbimiz, günahlarına istiğfar edip sabah-akşam namaz kılarak O'na hamdedenleri görür:

"Günahına istiğfar et ve akşam sabah Rabb'ini hamd ile tesbih et!" (40/55) *"Sabredenleri, doğru olanları, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranları, Allah için infak edenleri ve şehirlerde istiğfar edenleri (Allah görür)."* (3/17) *"Allah'a istiğfar edin/iz! Şüphesiz Allah Ğafûr ve Rahîm'dir."* (4/106; 73/20)

Bu âyetler; Allah'ın lûtfunu, ikramını, yağmurunu, bereketini, bolluğunu talep etmeye yüzümüzün olması için evveleminde tevbe-istiğfar edip günahlardan uzak durmanın şart olduğunu ortaya koyuyor.

Eğer bunları yapabilirsek, Rasûlullah(s)'ın yağmur için yaptığı duâyı söyleyebiliriz:

"Allahümme'sğı 'ibâdeke ve be-hâimeke v'enşur rahmeteke ve ahyi beldeke'l-meyyite : Allah'ım! Kullarını ve hayvanlarını suya kandır, rahmeti-

ni yay ve ölü yurdunu canlandır.” (El-Ezkar, s.253: Ebu Davud)

Yağmur yağınca da: "Allah'ım, bol yağmur, faydalı yağmur (ver)".

(Ebû Dâvud, Edeb,113; İbn Mâce, Duâ 21)

Rabbimiz, Bedir'de müminlerin duasını kabul buyurmuştu: "(Allah) o zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya dal-dırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (vesvesesini) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize **gökten bir su indiriyordu.**"(8/11)

Peki, kötülükleri engellemeyen ama sıkışınca yağmur isteyen günahkârların duâsı kabul olur mu?

"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, **ya iyilikleri emredersiniz, kötülüklerden vazgeçirirsiniz ya da Allah'ın üzerinize azap göndermesi yakındır. Sonra duâ edersiniz de duânız kabul olmaz.**" (İ.Canan, Kütübü Sitte, 92.)

Rabbim, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan, hata ve günahlarına istiğfar eden, namaz kılan, infak eden, O'nun huzurunda boyun büküp yalvaran müminlere icabet buyurup yağmurunu lütfeder inşaallah.

(7 Ağustos 2007, Vakıf Gazetesi)

Sekiz yıl önce "deprem ilahî bir ikazdır" demek 'suç' sayıldığı gibi bugün de "kuraklık ilahî bir ikazdır" demeye dillerin varmadığı bir süreçte, "yağmur için önce istiğfar" öneren bu yazımız okuyuculardan kalbi yankılar aldı; ardından Fethullah Gülen Hocaefendi ile Mustafa İslamoğlu kardeşim aynı minvaldeki tavsiye ve ikazlarda bulundular. (Elbette başkaca yazanlar da oldu.) Fethullah Hocaefendi, "meseleyi eriyen buzullara, küresel ısınmaya fatura etmemeli; evvela fatura edilecek bizler varız" diyor ve şöyle devam ediyordu: "Bin türlü günah işleniyor; ama biz tevbe etmeyi düşünmüyoruz." Mustafa İslamoğlu da, "yürekse kuraklık"ın "küre-

sel kuraklık"tan daha büyük bir felaket olduğuna dikkat çekiyor; Mülk sûresi 30. âyetten ("Sor onlara: Hiç düşündünüz mü; eğer suyunuz tükenirse, size temiz suyu kim getirecek?") hareketle, Rahman'a muhtaç olduğumuzu hatırlatıyor. Yüreklere sağlık...

Doğrusu, yağmura/suya 'rahmet' diyen bir İslâmî geleneğin hakim olduğu topraklarda, meselelerin daha çok pozitivist-seküler yaklaşımlarla izah edilip, toplum olarak işlenen onca cürmün ve günahın ıskalanması mevcut bereketsizliğin ve kuraklığın/çoraklığın asıl sebebini işaret ediyor. Oysa, başa gelen felaket ve belâlarda kusur, günah, hata önce kendimizde aranmalı. (4/79)

Belki de Rabbimiz, duâyı, yalvarıp yakarmayı unutan insanımızın çok duâ etmesi, duâlarının sadece dilde kalmayıp eyleme dönüşmesi için imtihan ediyor bizi:

Rabbimiz, okuyup anlamayı ve yaşamayı ihmal ettiğimiz Kitab'ında nice toplumları sırf Zât-ı Kibriya'sına yalvarsınlar diye zorlukla sınadığını beyan ediyor (En'am/42, A'râf/94):

"Bize yalvarıp yakarsınlar diye onları şiddetli sıkıntılara ve kıtlık/belâ/hastalıklara uğrattık."

En'am/43'de ise; "Bari sıkıntılarımız başlarına gelince bize yalvar-

salardı ya! Fakat kalpleri katılaştı ve şeytan yaptıkları her şeyi onlara cazip gösterdi." buyurarak, duâsızlığın ve de günahlarda ısrar etmenin asıl büyük tehlike olduğunu ihtar ediyor.

İşte, şeytanın kötülükleri alabildiğine çekici kıldığı, günahların ha bire yaygınlaştığı, kalplerin katılaştığı bir ortamda yapılması gereken şey, çorak yürekleri vahiy, zikirle, duâ ile buluştur-maktır. Hadid sûresi 16.âyetle "daha önce kendilerine verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaşmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler" gibi olmamamız için, biz müminlerin "kalplerinin Allah'ı ve Cenab-ı Hak'dan inen hakikatleri hatırlayarak yumuşayıp saygı ile **dirilme vakti** gelmedi mi?" diye soruluyor. Ardından da 17.âyetle "Biliniz ki, Allah, ölümünden sonra (su ile) **toprağı diriltir...**" buyuruluyor.

Ölü toprağı su ile diriltiren Rabbimiz, katı kalpleri de Kur'an ve duâ/zikirle diriltir elbet. Dirilme vakti gelen kalplerimizi Kur'an'la buluşturalım, "sabırla ve namazla Allah'tan yardım dileyin"(2/153) emrine uyalım ki, Rabbimiz de çoraklaşan, kuraklaşan topraklarımızı "rahmeti" ile buluştursun, inşaallah.

TÜRKİYE VE İSLAM DÜNYASINDA DEMOKRASİ

Mohamed Nawab Mohd Osman

Türkçesi: Zeliha Sare Şanlı

Türkiye'deki son seçimlerin sonuçları, İslam ve demokrasinin bağdaşmazlığı klişesinin aksine, bu iki kavramın özünde birbiriyle uyum içinde olduğu ve iç içe bulunduğunu hatırlatıyor. Zaten bir önceki hükümette de iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi seçmen desteğini %34'lerden %47'ye çıkarmıştır. Batı'nın liberal şablonu olan 'modern liberal prensiplerle İslami politikaların bir arada bulunamayacağı' tasviri, İran, Sudan ve Afganistan'daki "demokratik olmayan İslami rejimler" ile kuvvetlenmişse de, şimdi bu tasvir Türkiye'deki son gelişmeler ışığında modası geçmiş bir klişe haline gelebilir.

Bu seçimlerdeki muzaffer AKP, Batılı şablonlara uymuyor. İşin doğrusu Türkiye'de Batılılaşmanın ve laikliğin en eski programlarını destekleyen eski Türk siyasi elitini temsil eden radikal laik CHP liderliği ve askeri erkan ile demokrasiyi destekleyen AKP arasında çekişme sürüyor. Dışişleri Bakanı ve dindar bir Müslüman olan Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilmesi ile başlayan gerilim sebebiyle seçime gidilmişti. Gül'ün aday gösterilmesi, eşi başörtülü olduğu gerekçesiyle, laik kesim

tarafından düzenlenen sokak gösterilerine neden olmuştu.

İslami Politikada Türk Modeli

Graham Fuller 2003'de yayınlanan *Siyasal İslam'ın Geleceği* adlı kitabında, AKP hükümetinin İslam ve demokrasi kavramlarının bağdaşabilirliği açısından ciddi bir test olabileceğini iddia etmişti. Dört buçuk yıllık iktidar sürecinde AKP, İslami kimliği olan bir hükümetin, aynı zamanda sağlam bir ekonominin kurulmasında yol kat edebileceğini, ABD ve Avrupa'yla bağlarını kuvvetlendirerek onlardan alacağı desteği daha da pekiştirebileceğini ispatlamıştır. AKP Müslüman dünyasında demokrasi ve laiklik kavramlarının sadece belli bir zümreye ait olmadığını, yada bu kavram-

lardan birinin diğeri pahasına büyümek zorunda olmadığını da ortaya koymuştur. Belki daha da önemlisi, AKP'nin zaferi Avrupa'da Hristiyan Demokrat partilerinin olduğu gibi, tüm Müslüman dünyasındaki Müslüman Demokrat partilerin ortaya çıkmasına da cesaret verebilir.

AKP Türk siyasi elitinin gözünde meşruiyet kazanmak için kendi İslami özgeçmişine karşı durması gereken mesafeyi başarıyla dengelemiştir. Aynı zamanda, İslam'ın geleneksel değerlerini somutlaştırıp, Türkiye'nin İslami geçmişle olan bağlarını devam ettirerek, daha İslamcı seçmen bölgelerini cezbe etmeyi de başarmıştır. İslami politikada Türk modelinin örnek gösterilmesi fikri yeni bir fikir değildir. Amerikan politikacıları, güçlü bir anti Amerikancılığa ve radikalleşmeye önderlik eden Orta Doğu'da dostane otoriter rejimlerin kalıcı desteklerine sahip olmak için, orta yolun ABD'ye dost olan İslami demokrasiler yaratılarak bulunacağına bilincindedirler. Bu yaklaşımın mantığı şu inançta dayanıyor; nasıl ki solun çatısı altında radikal, demokrat yada şiddet yanlısı çizgiler varsa, İslami parti ve gruplar içerisinde de radikal, demokrat ve şiddet yanlısı kesimler bulunmaktadır. Burada püf noktası, AKP çizgisindeki

ılımlı ve demokrat İslami duruşu desteklemektir.

Türkiye Modeli İslam Dünyasında İşe Yarar mı?

Türkiye’nin Müslüman dünyadaki negatif imajı, “Türkiye modelinin” geliştirilmesindeki temel problemi oluşturmaktadır. Çünkü çoğu Müslüman, Türk modernleşme sürecini Batılılaşma ve İslam’dan soyutlanma/İslamsızlaşma olarak algılamaktadır. Türkiye’nin kamusal alanda İslami kimlik ve sembollere yönelik tüm kültürel reform ve kısıtlamaları baştan aşağı negatif görülmektedir. Modern Türkiye’nin atası Kemal Atatürk rejimi de halifeliği kaldırmasıyla hatırlanmaktadır. Bu rejimin medreseleri ve tasavvuf sistemini tasfiye edip halkı batılı kıyafetleri giymeye zorlanması ılımlı Müslümanlar için bile kabul edilemez bir durumdur. Tunus ve Suriye gibi Arap ülkeleri benzer reformları uygulamaya teşebbüs etmiş olsalar da, bu reformlar Türkiye’de olduğu kadar radikal bir şekilde yürürlüğe konmamıştır.

Tüm bu negatif algılamalara rağmen çoğu Müslüman, Türkiye Devleti ile mevcut AKP hükümeti arasındaki farkı görebilmektedir. Dünyadaki çoğu İslami parti de AKP tecrübesinden ilham alabilmektedir. Söz gelimi Malezya İslam Partisi’nin (PAS) önemli üyeleri, İslam Devleti projesini uygulamaya koymadan önce, İslami politikada Türkiye Modelini incelemek için Türkiye’ye gitmişlerdir. Parti içinde daha muhafazakar çevrelerce reddedilmiş olan İslam devleti projesinin ilk hali, mevcut Türk Hükümetinin bir çok özelliğini ihtiva etmektedir.

Benzer şekilde, 2002 Fas seçimlerinde parlamentodaki 325

Türkiye’nin Müslüman dünyadaki negatif imajı, “Türkiye modelinin” geliştirilmesindeki temel problemi oluşturmaktadır. Çünkü çoğu Müslüman, Türk modernleşme sürecini Batılılaşma ve İslam’dan soyutlanma/İslamsızlaşma olarak algılamaktadır.

koltuktan 42’sinin sahibi olan Fas’daki Adalet Partisi de 2003’deki Kazablanka bombalarından sonra AKP çizgisinde reformlar başlatmıştı. İlk bakışta muhafazakâr görünse de, tıpkı AKP örneğinde olduğu gibi İslami kurallar ve İslam devleti inşasından ziyade adalet ve demokrasi kavramları üzerinde odaklanmıştı. İhvan’ı Müslimin gibi Mısır ve Ürdün’deki İslami partiler web sitelerinde AKP’nin seçim başarısını destekleyen makaleler yayınlayarak, AKP’nin İslami pozisyonunu kendilerinin de örnek alabilecekleri ihtimalini ortaya koymuşlardır.

Batı ve İslam Dünyasında Demokrasi

Türkiye’deki AKP tecrübesi İslam ve demokrasinin birbiriyle bağdaşan iki kavram olduğuna

işaret ediyor. Amerikan ve diğer Batılı politikacılar önemli İslam bilginlerinden **John Esposito**’nun şu çağrısına kulak vermelidir: “Amerika demokrasiye karşı tek boyutlu tutumunu dizginliyor ve demokrasinin gerçek köklerinin İslam içinde oluştuğunu da kabul ediyor.”

İlimli İslamcılar Batı için ne kadar önemli ve meşru partnerler olduklarını ispatlayabilirler. Bu siyasi partilerin yükselişini kabul etmek Müslüman dünyasının çoğu kesiminde hâkim olan Amerika ve Batı karşıtı düşünceleri azaltabileceği gibi, radikal Müslüman grupların da meşruyetini kaybetmesine sebep olabilir.

dailylestimate.com adlı siteden alınmıştır (Ağustos 2007).

S.Rajaratnam School of International Studies (RSIS), Nanyang Technological University Singapore 639798.

İSLAM VE SİYASET

Radikal ve Liberal İslamcılarının Rotaları/Hataları

MUSTAFA ÖZCAN

İslam'ın siyasi yöntemini tayinde liberal İslamcılar farklı bir rotaya ve hataya, radikaller de farklı bir rota ve hataya düşüyorlar. Radikaller takdim-tehire veya tedriciliğe ehemmiyet vermedikleri gibi siyaseti merkeze alıyorlar. İslami liberaller ise ahkama dayalı siyaset-i şeriyeyi iskat ediyorlar. Siyaseti külliyyen reddettikleri gibi ahkâmı dahi (*şeriat*) reddediyorlar. Halbuki onların reddettiklerini ortaçağ tarihçisi olarak Bernard Lewis bile ispat ediyor. Bernard Lewis reddetmiyor ama karşı çıkıyor. Zira onun da ikrar ettiği gibi, İslam'da; Hristiyanlık'ta olmayan bir şekilde miras hukuku vb. gibi bir takım içtimai veya devlet hukukuna dair kurallar manzumesi var. Bu itibarla, ahkâmı yok sayan İslami liberaller İslami Hristiyanlaştırmış oluyorlar. Bush'un İslam projesi de zaten bundan pek farklı bir şey değil.

Tarihi kronolojiye baktığımızda da önce **ahkâm-ı sultaniye** veya **İslam'ın siyasi hukuku** deforme oluyor ve ardından da sıra **amme hukukuna** geliyor. Nihayet **medeni hukuk** da meriyetten/yürürlükten kaldırılıyor. Bu da muhbir-i sadık olan Peygamberimizin(s.) işaret buyurduğu hususlara denk düşüyor. **“İslam'ın kulplarının bir bir aşınacağını ve kopacağını; sonuncusunun da namaz olacağını”** beyan buyuruyor, Hz.Peygamber(s). Ahkâmın tatili de tam bu kronoloji üzerine cereyan ediyor. İşte sözde İslamcı liberaller de bu tarihi savrulmayı esas alıyorlar. Tashih yerine vakıayı idealize ediyorlar. İdeali

realize edeceklerine realiteyi idealleştiriyorlar. Bazı müftülerin fetva üzerinden hayatı İslamileştirecekleri yerde gayri İslami hayatı içselleştirmeleri ve meşrulaştırmaları gibi. Bunlardan birisi de ihtilattır. Hile-i şer'iyye tarzı ahlaka uygun olmayan hükümleri kitabına uydurarak meşrulaştırıyorlar. Kadının akrabası olmayan namahrem erkeklerle başbaşa kalmasını veya halvet olmasını meşrulaştırmak için süt kardeş olmalarını teklif etmek bu çarpık çığra dair en çarpıcı misallerden birisidir. Bu Zekeriya Beyaz'ın kurban olarak horoz kesilmesini tavsiye etmesine benziyor.

Mısır'da Süt Akrabalığı Konusunda Spekülasyon

Bu bağlamda, İslam âleminin bir numaralı Sünni eğitim merkezi olan Mısır'daki El Ezher Üniversitesi'nin hadis kürsüsü başkanı **İzzat Attiya**, kadın-erkek sorununa emzirmeli çözüm üretmeye kalkınca ortalık karıştı. İslam'ın kadınların akrabaları olmayan erkeklerle başbaşa kalmalarına getirdiği yasağı kırma yolu arayan Attiya, bir kadının yabancı bir erkekle onu emzirmesi şartıyla yalnız kalabileceği ve aynı çatıda çalışabileceğine dair fetva yayımladı. Dini çevreler ve medyadan tepkileri üzerine fetvasını geri çekip özür dileyen Attiya, görevi askıya alınarak disiplin komisyonuna havale edildi. Fetva, bir kadının iş arkadaşı olan, ama akrabası olmayan bir

erkeklerle baş başa kalabilmesini sağlayacak ailevi bağın kurulması için en az beş kez emzirmeyi öngörüyor. El-Arabiya, Attiya'nın bundan sonra kadının erkeklerle baş başayken başını açabileceğini söylediğini de ileri sürdü. Ama Attiya, Hz.Peygamberin(s.) sözleri ve sünnetlerine dair hadislerden kişisel analizi olduğunu belirttiği fetvayı geri çekerken, Hz. Muhammed(s.) dönemindeki bir olayı yanlış yorumladığını söyledi. Fıkıh ve hadis profesörü Mebruk Attiya, İslam'ın evlat edinmeyi yasakladığını hatırlatıp şöyle bir hadis anlattı: Hz.Peygamber(s.) bir kadına evlatlık almak istediği delikanlıya süt anne olmasını tavsiye ediyor. Kadın da sütünü sağıp bir kâseye koyarak delikanlıya veriyor. Ancak genelde alimler bu hadisin doğru olmadığını belirtiyor.

İslam akrabalıkta nesebi (kan bağı) temel alıyor, kan bağı olanlar birbirine haram oluyor, yani kadın-erkek ilişkisi kurulmuyor, ama süt emme de kan bağına denk tutuluyor. Attiya, temel aldığı hadislerden hareketle, "Neseb bakımından haram olanlar süt emmekten dolayı da haram olur. Doğumun haram kıldıklarını süt de haram kılar. Sütün sahibiyle sütten içen kimse birbirine haram olur. Bir adam bir kadından süt emse, o kadın süt emenin anası olur. Sütten dolayı kadının kocası onun babası, çocukları onun süt kardeşleri olur" diyor. Yani sütü emilen kadının çocuklarıyla dahi evlenilemiyor. Haramlık için en az beş-on kez süt emmek gerekiyor.

İlim adamlarınca reddedilen fetva Arap medyasında alay konusu oldu. El Düstur, "Kamu binasına girip 50 yaşında bir memureyi iş arkadaşını emzirirken görürseniz şoke olmayın" diye yazdı. Meclisteki özel oturumda vekiller Attiya'nın ağır biçimde cezalandırılmasını istedi. Din İşleri Bakanı **Mahmud Hamdi Zakzuk** fetvaların akla ve insan fıtratına uygun olması uyarısını yaparken, Rektör **Ahmed El-Tayyip** Attiya'ya disiplin kurulu önünde fetvayı İslam'a hakaret olarak görüp reddetmesi talimatı verdi.

(*Radikal*, 23/5/2007) Ezher gayri meşru hayatı fetvalarla meşrulaştıran bu hocayı bünyesinden uzaklaştırsa da sırada onun gibi niceleri var.

"Cihad"sız, "Devlet"siz İslâm ve Kader Tartışması

Bu anlamda liberal İslamcılar (Katarlı **Abdulhamid Ensari** gibi) hukuk açısından **muattıla** sayılabilirler. Geçmişte Mutezile, Allah'ın sıfatlarını reddettiği için **muattıla** ismiyle anılmaktaydı. Bugün, nazari olarak da olsa ahkâmı ve devleti reddedenler de hukuk ve fıkıh alanında muattıla sayılırlar. Zaten Nasır döneminden itibaren Mısır gibi ütlkelerde, fıkıh kitaplarındaki **cihad** ve **devlet** bahislerinin yer aldığı **kitabu's siyer** bölümleri okutulmuyordu.

Siyasal İslamcılar yer yer yöntem ve söylem yanlısına düşseler de, liberal İslamcılar esasta boşluğa ve tefrite düşe-

rek **muattıla** ismini veya sıfatını hak ediyorlar. Bunlar önce **devleti** sonra da onun ayrılmaz bir parçası olan **ahkâmı** inkar veya reddediyorlar. Önce temeli yani **ahkâm-ı İslamiyeyi** sonra da onun çatısı olan **siyaseti şeriyyeyi** inkar ediyorlar. Bunun en son ki örneklerinden birisi MHP çizgisine oturan **Gündüz Aktan**'ın bir takım mütalaalarıdır. Laymen yani ihtisas dışı birisi olarak bu konularda gelişigüzel ahkam kesmekte daha doğrusu ahkâmı kurban etmektedir. 1990'lı yıllarda *İslam Gerçeği* çıkırından sonra Gündüz Aktan yeniden aynı yolu açmayı deniyor ve bu çıkırı anlandırmaya çalışıyor. Ahkam bahsinde daha önce **Süleyman Demirel** ve **Ethem Ruhi Fırlalı** gibilerinin söylediklerini tekrar ediyor. Bu açıdan güneşin altında yeni bir şey yok. Kader bahsinde ise daha dolambaçlı bir şekilde Mustafa Kemal'in anlayışını Maturidiliğe bağlıyor ve Maturidiliğin kaderi reddettiğini ileri sürüyor. Halbuki Maturidilik kader bahsinde Mutezile gibi düşünmüyor ve 'kullar kendi fiillerini kendileri yaratır (halku efa'lil-ibad)' demi-

M. Hamdi Zakzuk

yor. Mutezile'nin anlayışına göre kader ezelde takdir edilmiyor ve belirlenmiyor, hadisenin olduğu anda gerçekleşiyor (el-emru unfun). Buna mukabil, Maturidiler de aynen Eş'ariler gibi cüz-i irade ve kesb nazariyesine inanıyor. Bununla birlikte, kesbin mahiyeti konusunda Maturidilik ile Eş'arilik arasında bir takım farklılıklar var. Kaderde ikili taallük var. Bu taalluklardan Allah'ınkine yaratma, kulunkine kesb ve iktisab diyoruz. Bu ifadelendirme Kur'an terminolojisine de uygundur. Ama Eş'ari'nin kesb nazariyesi daha kapalıdır. Bazıları kapalılığından dolayı cüzi irade anlayışını nominal bir değer olarak anlamışlar ve onu *Cebriyeden* saymışlardır. Gerçekten de Eş'ari'nin kesb nazariyesini anlamak zor olduğundan dolayı "es'abu min kesbi'l eş'ari" deymi meşhur olmuştur. **Nasr Hamid Ebu Zeyd** gibi çağdaş zındıklar da Şafii'yi ve Eş'ariliği *Cebriyeden* saymışlardır.

Muhammed Abduh, apolojik yaklaşımının bir sonucu olarak kader anlayışında Ezher'in kadim çizgisini yani Eş'ariliği Maturidilik'le değiştirmiştir. İltibasın asıl nedeni de budur. Aslında, onun belki de ulaşmak istediği nokta neo-mutezile anlayışı idi, tepkilerden çekindiği için kendisini Maturidilikle perdelemiştir. Burada Muhammed Abduh'la ilgili şu söylenebilir: Kader bahsinde Maturidi anlayışını tercih etmesi elbette ki hakkıdır ama bunu modernizme bir rüşvet olarak takdim etmesi yanlıştır. İşte bu yanlış bir tepki olarak son Şeyhülislam **Mustafa Sabri Efendi** Mısır'daki bu cerayana gördükten sonra akaitte veya kader anlayışında mesleğini değiştirmiş ve Maturidi iken Eş'ariliği benimsemiştir. Yoksa Maturidiliğin kaderi inkarı diye bir mesele yoktur.

Zaten, Türkiye'de Maturidiliği en iyi bilen ulemadan birisi olan ve ciddiyetiyle tanınan **Bekir Topaloğlu** da Gündüz Aktan'ın bu yakıştırmasını reddetmiştir. Bu işler kesinlikle Gündüz Aktan gibi dışarıdan gazel okuyanların (laymen) harcı değildir. Kaldı ki muhakkik ulema bile ka-

Muhammed Abduh

der bahsinde teklemekte ve tam olarak künhüne vukufiyetten aciz kalmaktadır. İşin içinden çıkamamaktadır. Hal böyle iken Gündüz Aktan'ın destursuz bağa girer gibi mahrem alana girmesi, dalması ve meseleyi karıştırması hoş karşılanamaz. Ama hazretin adetidir. Daha önce de Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerine İslam'dan referanslar bulma babından; Cumhuriyet rejiminin **Kadı Abdulcebbar**'ın akılcılığını, **Necmettin Tufi**'nin de pragmatizmini/faydacılığını esas aldığı-

nı öne sürmüştü. Şimdi bunlara bir yenisi daha eklendi: kaderi red. Veya Mutezile öncesinin deyişiyle *Kaderiyye* anlayışı.

Geçmişte İsmet Bozdağ gibi zevat da kaynak-sız ve belgesiz bir şekilde bu tarz iddiaları gündeme taşırlardı. İddialarına göre, Osmanlı, Eş'ariliği benimseyen medreseler yüzünden geri kalmış ve çağı yakalayamamıştı. Medrese paradigmasının Osmanlı'yı geri bıraktığına inanıyorlardı. Zira onlara göre, Eş'ariliğin hakim olduğu medrese zihniyeti; skolastik zihniyet, kaderciliği öğretiyordu. Tekkelerin anlayışı ise Maturidilik üzerine müessesetti. Osmanlı medrese yerine tekke kültür ve anlayışını veya zihniyetini benimsemiş olsaydı bu akibete düşer olmayacaktı.

Bunlar gerçekten ziyade fantastik tarih okumalarıdır. Gerçekte var olmayan bu hakikat ancak kafalarında vardır.

Ahkâm Ayetlerini İptal Etme Girişimleri

Şimdi modernleşmenin son halkası olan İslamcı liberaller devletten sonra ahkâmı da fuzuli ve gereksiz görüyorlar. Radikaller tedricilik prensibini ihlal ederek yapıyı dejenere ederken liberal İslamcılar ise kuralları ve ahkâmı bütün bütün reddediyorlar. Burada Nasr Hamid Ebu Zeyd de devreye girerse proje tamamlanacaktır. O da Sünnetin mustakil bir kaynak olmadığını ve istiklalen bir hükmü ispat edemeyeceğini ancak Kur'an-ı Kerim'in sınırlı bir izahı olabileceğini söylüyor. Sıkça dillendirildiği gibi, Kur'an'daki

230 ahkâm ayetini çıkartırsak geriye bir 'sıkıntı' kalmıyor ve İslam'ı bittamam Hristiyanlaştırmış veya vaftiz etmiş oluyoruz.

Prof. Dr. **Ethem Ruhi Fırlalı** *Din ve Devlet İlişkileri* kitabında ahkâm ayetlerinin 228 civarında olduğunu ileri sürüyor ve 'bunlardan istig-na edilebilir' demeye getiriyor. **Mehmet Erdoğan**'dan naklen ahkâm ayetlerinin tasnifi şöyle:

-Aile hukuku	: 70 ayet
-Borçlar hukuku	: 70 ayet
-Kaza hukuku	: 13 ayet
-Ceza hukuku	: 30 ayet
-Amme hukuku	: 10 ayet
-Devletler hukuku	: 25 ayet
-Devlet gelir ve giderleri hukuku	: 10 ayet

Aslında Mehmet Erdoğan bütün bu tasnifi **Abdülvehhab Hallaf**'dan almıştır (1). Yalnız bu tasnifte Hallaf'ın anayasal hukuk dediğine Erdoğan devlet gelir ve giderleri hukuku diyor.

Süleyman Demirel de bu veya buna benzer bir sayıyı verdikten sonra: "Bütün bu ayetleri tatil etsek ne olur? Dine hanel ve zarar mı gelir?" diye sormuştur. İşte bu, hukukta muattıla anlayışıdır. Aslında Cumhuriyet Türkiye'sinde bu arayışlar hep var olagelmıştır. Demirel dönemine damgasını vuran *İslam Gerçeğinden* onlarca yıl önce 1928 yılında Fuad Köprülü'nün riyasetinde bir reform heyeti kurulmuştur. Reform komisyonu dinin bilimsel temeller üzerine yeniden tanzim edilmesiyle ilgili bir dizi teklif hazırlar. Bunlar arasında ibadet şekli ve dilinin düzenlenmesi gibi hususlar da vardır. Bunlardan sadece ezan, Demokrat Parti'nin iktidara gelişine kadar Türkçe okunur; diğerleri hiç tatbik imkanı bulamaz.²

Arapça'da "Din" Kavramının Tedai Ettirdiği Anlamlar

Aslında Hristiyanlığın tam tersine Arapça'da **din**, şeriat yani dini hukuk veya kurallar anlamına da gelmektedir. Bu anlamda, şeriat ifadesinden daha genel ve ondan ıstılahtı olarak ayrılrsa da yine de din ile şeriat hukuk alanında eş anlamlı kullanılmaktadır. Her ikisi de dini hukuk anlamında birleşiyorlar. Bu hususta, Ezher hocalarından **Abdurrahim Fode**, *El-İslam ve'l-Kav-*

Süleyman Demirel de ahkâm ayetlerinin sayısını verdikten sonra: "Bütün bu ayetleri tatil etsek ne olur? Dine hanel ve zarar mı gelir?" diye sormuştur. İşte bu, hukukta muattıla anlayışıdır. Aslında Cumhuriyet Türkiye'sinde bu arayışlar hep var olagelmıştır.

miyyetü'l-Arabiyye kitabında ezcümle şu tahlili yapar: "Batılıların dinle ilgili tariflerinin hiçbirisi İslam'a uymaz. İslam onların tariflerinin kapsamının dışındadır. Bizde dinin tanımı çok daha şümüllüdür. Ferd, aile, toplum ve ümmetin hayatını kapsar. Hatta İslam öncesinde Arapların kullandığı haliyle ve şekliyle din, genel yapının bir parçasını ifade ederdi. Hükmetmek, sahip olmak, yönetmek, muhasebeye çekmek ve alt etmek veya boyun eğmek veya ödüllendirmek gibi anlamlar yüklenmekteydi. *Mâliki yevmi'd-din* ceza ve mükafat günü anlamına gelir. Şimdi dine ecnebilerin verdiği mana verilmeye çalışılmaktadır. Bu da anlam kaymasına neden olmaktadır. Bazıları fer'i ahkamlardan bir kısmının günümüze uymayabileceğini söyleyecektir. İctihadi alan veya miras yeniden gözden geçirilebilir. Zira fakihler de hata veya isabet payı olan insanlardır. Fıkhi alanın esnekliğinde şüphe yoktur.

İslam'ın Hristiyanlık'tan farklı olarak bir hukuk düzeni olduğunu söyleyerek Bernard Lewis gibiler bile uzmanlıkları gereği Abdurrahim Fode gibi alimleri tasdik ediyorlar.

Bu hususta **Abdulaziz Çaviş** *Fıtrat Dini İslam* kitabında şunları yazmaktadır: “Dini kurallara uygun olan her şey dindir. İster doğrudan doğruya yasamanın sahibinden yani şari'den gelsin isterse ehl-i fikir veya nazar istihbat etsin, farketmez. Şu kadar var ki, Dinin asli ve sabit kuralları vardır bunlar değişmez. Ama fıkhi terakümat ve birikimler zanni olduğu için yeniden gözden geçirebilir.” (3)

Muhammed Abduh bazı yasaklar bağlamındaki nehiylerin tarihsel ve dolayısıyla geçici olduğunu söylemiştir. Buna dair en çarpıcı örneklerinden birisi de heykel yasağıdır. Bu yasağın cahiliye dönemine uygun olduğunu ve günümüzde heykellere perestiş edilmediğini ileri sürmüştür. Ama 1905 yılında vefatından kısa bir

müddet sonra yeni türeyen Faşizm ve Komünizm idareleri işba derecesinde etrafı heykellere boğmuşlardı. Bu da Abduh'un tarihsellik anlayışının gerçeklerle bağdaşmadığını ve yasağın hikmetinin ve illetinin devam ettiğini göstermiştir. Muvakkat olarak illet ortadan kalksa bile avdetiyle hüküm yeniden avdet eder. Emirler bağlamında ise, Abdurrahim Fode, dinin ikmal edilmesi gerekçesiyle **cihadı** tatil etmenin doğru olmadığını ve sömürgecilerin ve sömürgeciliğin bitmediğini ifade etmiştir. Aynı şekilde, Şam ulemasından **Muhammed Said Ramazan el-Buti** de 2003 yılında Amerikalıların Irak'ı işgalleri üzerine “*el-Cihadu mazin ila yevmi'l kiya-me: Kıyamete dek cihad geçerlidir*” hadisine gönderme yaparak Müslümanları Irak'ı savunmaya çağırmıştı. Doğrusu da budur.

İslam'ın Hristiyanlık'tan farklı olarak bir hukuk düzeni ve boyutu olduğunu söyleyerek Bernard Lewis gibiler bile uzmanlıkları gereği Abdurrahim Fode gibi alimleri tasdik ediyorlar. Avrupa ve İslam konuşmasında **Bernard Lewis** şu çarpıcı ifadeleri kullanıyor: “Din kavramıyla ilgili olan önemli farklılığa biraz önce değinmiştim. Müslümanlara göre, farklı konulardaki bütün meseleleri içine alıyor. Evlilik, boşanma ve miras, bunun en açık örnekleri. Batı dünyasının, Hristiyan dünyasının ilk çağından beri bunlar, dünyevi meseleler olarak kabul edilir. Kilise ve devletin, maneviyat ile maddiyatın, laiklik ile dinin ayrı tutulması İslam tarihinde yeri olmayan ve bu yüzden de günümüzde bile Müslümanlara izah edilmesi güç olan bir Hristiyan ayrımıdır. Çok yakın zamana kadar, Hristiyanların bunu açıklamak için kelime dağarcıkları bile yoktu. Artık var...”(4)

Demek ki İslamcı liberaller dışında bu konuda kafası karışık olan bir zümre yok...

Kaynaklar:

- 1- Abdulvehhab Hallaf : *İlmi Usuli'l-Fıkh*, s: 33
- 2- Prof. Ethem Ruhi Fırlı, *Din ve Devlet İlişkileri*, Muğla Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1997, S: 50.
- 3- Abdurrahim Fode, *El-İslam ve'l-Kavmiyyetü'l Arabiyye*, S: 56-58
- 4- *Umrân*, Temmuz 2007, S:54-55

RAMAZAN'IN BİLİNCİNE VARMAK

MUSTAFA AYDIN

Zaman akıp gidiyor. Umutlar, gerilimler sıkıntılar; genel seçimler, cumhurbaşkanlığı seçimleri, kişisel grupsal hayatımızdaki meşgaleler, kaptırmış gidiyoruz. Aslından en iyisinden en kötü sonucuna kadar bütün bunlar araçsal bir dünyadır, bütün bunların gerisinde arta kalacak şeyler var oluşumuzun temel amacına yönelik düşünceler, niyetler ve eylemlerdir. Sözgelimi önemli olan hangi partiyi tuttuğumuz ve bunun için ne kadar gayret gösterebildiğimiz değildir. Çabalarımızın arkasındaki halisane bir niyettir ve bu açıdan bakıldığında belki de bu koşturmaların önemli bir kısmı artı bir puan getirecek şeyler değil, ayağımıza dolaşacak şeylerdir.

Sözün kısası arı duru bir **niyet** sözkonusudur. Unutulmamalıdır ki **istikamet** bir öncül olarak var olmalıdır. Özel bir çaba harcamadan ve doğru yolu gösteren ilkelere sarılmadan bu istikameti sağlamak mümkün değildir. Çünkü normal hayatın kendisi istikameti gösterecek değerler üretmez, çıkar sağlayıcı araçsal ilkeler doğurur. Takva ve fücür dengesi üzerine kurulu insan tabiatı, fücra çeken nefis, şeytan ve dünyanın albenisi gibi benzeri faktörlerin de etkisiyle bu araçsal alana meyiletme ve daha kötüsü de bir aklileştirme ile bunların yapılabilecek en doğru işler olduğu kanaatine varmaya yatkındır.

Şüphesiz sözkonusu ettiğimiz insan tabiatını en iyi bilen onun yaratıcısı olan Allah'tır. O insanı takva kutbuna çekmeye yardımcı olmak üzere peygamberler göndermiş, toplumları za-

man zaman uyarmış, en son olarak da Hz. Muhammed aleyhisselam ile de yeniden ve ebediyen pekiştirmiştir. Bu bağlamda İslâm'ın temel esprisi, insana, bütün koşturmalar arasında kendisine kendisini hatırlatmak, ilahi iradeye bağlanmasını sağlamak, bizzat hayatın kendisinden ürettiği ilke, tutum ve davranışlarının içinde mahsur kalmamasını sağlamaktır. Hayatın değişik yerlerine serpiştirilmiş ibadetler bu amacı gerçekleştirmek içindir.

Gerçekten de **ibadetler** sık ya da seyrek periyodik aralıklarla hayatımızda yer almaktadırlar. Bilindiği gibi namaz günde beş kere yaşanırken, oruç yılın on iki ayının birinde, zekat yılda bir kere gerçekleşmektedir. Bazı ibadetler de vardır ki şartlara ve duruma göre hayatın değişik yerlerinde yansımaları bulmaktadır. Mesela **şükür** herhangi bir nimetle muhatap olunduğunda, **sabr** bir sıkıntı ile karşılaşıldığında tahakkuk eder.

İşte Ramazan geldi. Rahmet ve merhamet ayı olan Ramazan bu periyodik ibadetlerden birisidir. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız temel espri içinde Ramazan Müminleri bütün meşgaleleri içinden çekip alır ve bir yıllık muhasebe yapmasını sağlar. Genel olarak bu muhasebe; kişisel hayatımızda daha bir arınmanın yollarını aramak, zihni-fikri dünyamızı Kur'an'a göre yeniden biçimlendirmek ve toplumca bir ümmet bilinci kazanmak olarak üç notada toplayabiliriz.

Kişisel Olarak Arınma

Kur'an-ı Kerim'e göre **takva ve fücür dengesi** üzerine kurulmuş olan insan iyiye de kötüye de gidebilme istidadındadır. Ne tarafa gideceğine o kendi iradesiyle karar verecektir. Yani insan, Hıristiyanlık inancında olduğu gibi tabiatı itibarıyla bizzat doğuştan kirli değildir, suçlu ve günahkar doğmaz, kendi yapıp ettikleriyle sonradan kirli hale gelebilir. Ne var ki insan her an manen kirlenmeye namzettir ve iradi olarak bir arınmaya ihtiyacı vardır. Başından beri vahiy bu iradi tutuma rehberlik etmiştir.

Gerçekten de şeytan, nefis ve dünyanın albenisi insanı fücra doğru çekerken; ilahi mesaj insanı takvaya çağırır. Ancak takva kutbuna gidiş özel bir iradeyi, bilinçli bir çabayı gerektirir. Hep yeniden bir inşaya ihtiyaç vardır. Fücra çeken sebepler daha bir eğilimlidir. Sadeleştirerek söylemek gerekirse şeytan bizi çoğu kere farkında olmaksızın kötü yola yönlendirir. Kur'an'ın ifadesiyle o bizim apaçık bir düşmanımızdır. Ne var ki bu etkeni gerektiği kadarıyla göz önünde bulundurmuyoruz. Nefis ve dünyanın çekiciliği yine öyle güçlü dinamiklerdir. Ama vahyin çağrısına uymak özel gayret ister.

Bu söz konusu ikilemden dolayı insanın dengesi sık sık bozulabilmekte ve manevi kirlenme gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla insanın arınması mutlak bir gereklilik haline gelmektedir. Özellikle Mekki surelerde çokça işlenmiş bulunan tezkiyenin anlamı da budur. Yani insan devamlı arınmak zorundadır, bırakılıverdiği yerde kirlenme gerçekleşir.

Manevi kirlenmenin gerçekleştiği en belirgin alanlar fikir, iman ve eylem alanlarıdır. Bunlar duygusal ve davranışsal, birbirine bağlı iki alanı ihtiva etmektedir. Çünkü Kur'an'a göre, inanç ve düşüncenin bozulduğu yerde davranış, davranışın bozulduğu yerde inanç ve düşünce bozulmuş olur. Mesela davranışın bozulduğu yerlerde bu davranışa uygun bir düşünce gelişir.

Günümüzde gerçekten eylem dünyamızla ilgili büyük bir (ahlaki) **kirlenme** yaşanmaktadır. Bundan dolayı Kur'an ısrarla insanın arınması, ahlaken temizlenmesi gerektiği üzerinde durur. Kur'an'da pek çok şey, doğrudan ve dolaylı, **arınma** ile ilgilidir. Ancak arınmanın bizzat kendisini ifade eden kavramlar da vardır ki bunların en belirgin olanları takva, tezkiye, haşyet, müşfik ve kanid'dir. Özellikle takva ve tezkiye anahtar konumundadır. Bunlar genel olarak ni-

yet başta olmak üzere manevi arınma yollarıdır.

(Vekâ) kökünden gelen **takva** (vikaye şekliyle) bir şeyi korumak; fiilin geçişsiz hali olan (ittika) kalıbından takva ise korunmak anlamına gelmektedir. Ancak yerine göre bir şey aracılığıyla korunmak, sakınmak ve korkmak manalarında kullanılmaktadır. Kur'an'da değişik şekillerde geçen kelime "**takva**" ismiyle kavramlaştırılmıştır. Ancak kavramın geçtiği **takva elbisesi**, **saygılı olmak** gibi ayetler gözden geçirildiğinde görülür ki takvanın eksen anlamı **arınmadır**. Bunu görmek için Mekki ayetlere bakmak yeterlidir.

Dikkat çekicidir ki **manevi arınma** demek olan takva, Kur'an'a göre zihni ve bedeni bir faaliyet olduğu kadar mal ile yapılan temizlenme ameliyesidir. Bu konuda "*Onlar ki malını vererek temizlenirler*" (Leyl/ 17- 18); "*Onların mallarından kendilerini temizleyip yücelteceğin bir sadaka al ve onlara dua et*" (Tevbe/ 103) buyrulur. Her zaman yapılması gerekli bu verme eylemi şüphesiz Ramazan da daha da bir yoğunlaştırılabilir.

İkinci eksen kavram **tezkiye**'dir. Tezkiye, doğrudan temizlenme, arınma anlamına gelen bir kavramdır. Şems Suresinin 9. ve 10. ayetlerinde "*Nefsini arındıran kurtulmuş, kirleten de zarar etmiştir*" buyurulmuştur. Buna göre arınma nefiste olur. Çünkü kirlenme nefsin fücür eksenindeki hareketiyle gerçekleşir. A'lâ 14. ayette ise "*Arınan kurtulmuştur*" buyrulur. Bir sonraki ayette arınmanın bir bakıma örneği de verilmektedir. "*Arınan ve dolayısıyla kurtuluşa eren, Rabbinin adını anıp namaz kılan kimsedir.*"

Tezkiye ile ilgili ayetlerde arınmanın çok farklı yerlerde ve değişik biçimlerde olduğuna işaret edilir; bu bazen inançta, bazen eylemde, bazen düşünce dedir. Arınıp "*altlarından ırmaklar akan cennetleri hak edenler*"; buna bazen inançta "*gaybde Rablerinin haşyetini duyarak*" (Fatır/ 18), bazen namaz eylemini yerine getirerek (A'lâ/ 15), bazen de irşada kulak verip zihni arındırarak (Naziat/ 18) ulaşırlar.

Gelinen bu son nokta bizi Ramazan'ın da vesile edilerek yapılması gerekli bir başka çabaya götürmektedir ki bu, zihni donanımızı yenilemek ve zenginleştirmek, bir başka deyişle fikren arınmaktır.

Zihnimizi Kur'an'a Göre Yeniden Biçimlendirmek

Müslüman'ın bitmeyecek faaliyetlerinden birisi şüphesiz sürekli bir Kur'ani düşünce içinde bulunmaktır. Kur'ani bakışın, bir İslâm dili veya projeksiyon sistemi inşa etmenin, özellikle içkin, seküler, zihni/ kurgusal bir kültürün etkin ve egemen olduğu bir dünyada önemini altını çizmeliyiz. Kur'an'ın şüphesiz kendine has bir dili, bir mantığı vardır.

Bir kere Kur'an, modern paradigmada olduğu gibi nasıl daha müreffeh bir hayatın yaşanabileceği temel esprisine dayanmaz. İnsanın bir yaratılış sebebi vardır ve buna uygun bir hayatın gereğini gösterir. Buna göre insan bu hayatın içindedir ve bu fiziksel hayatın gereklerini esasen kendisi bulabilecek donanımla getirilmiştir. Onun için problem, bu hayatın başından sonuna, insanın varoluş sebebine uygun olarak tanzimdir. İnsanın gelişi güzel yaşamak için varolmadığına, düzenleyici ilkelerin vahyedildiğine iman bu tanzimin ilk ilkesidir. Bu kabul edilmeden söz konusu tanzim gerçekleşemez; bundan dolayıdır ki "kendisinden şüphe bulunmayan Kur'an" kendisine inananlar için "**yol gösterici**"dir.

Bu hayat düzeninin ekseninde Allah vardır. İnsanın nihai sorumluluğu ona karşıdır. Dos-

Bizzat Kur'ân'ın ifadesiyle o, kendine inanarak anlamaya çalışanlara açılır ve rehber olur. Ounun için sıkça ilgilenmek ve özümsemek gerekir. Böylece bir Kur'ân dili edinilir, yepyeni bir mantık kazanılır. Kur'ân, hayatın her alanına yöneltilmiş bir projeksiyon sistemi halini alır.

doğru yolun ilkelerini koyan, ölçeklerini belirleyen odur. İnsan bu kurallara teslim olmak yani Müslüman olmak ve bunlara uymak durumundadır. Bundan dolayıdır ki yapılacak şey Kur'ân'ı bilmek ve ona uymaktır.

Bizzat Kur'ân'ın ifadesiyle o, kendine inanarak anlamaya çalışanlara açılır ve rehber olur. Ounun için sıkça ilgilenmek ve özümsemek gerekir. Hatta böylece bir **Kur'ân dili** edinilir, yepyeni bir mantık kazanılır. Kur'ân, hayatın her alanına yöneltilmiş bir projeksiyon sistemi halini alır. İnsan burada her şeyin ne olduğunun ve nasıl yapılacağının lafzi bir cevabını değil, tabir caizse mantığını edinir, ortaya büyük bir **anlam haritası** çıkar.

İlk nazil olduğu bilinen Alak Sûresi, insanın,

Allah'ın adıyla okuması, kainata bu gözle bakması tavsiyesiyle başlar. Buradaki okuma şüphesiz bir metin okuma değil, **her şeye Allah merkezli bakmak** demektir. Esasen Hz. Peygamber'in (s.) vahiy ile olan ilişkisi, okuma - yazma bağlamında bir okuma değildi. Merkezdeki bu ilahi varlığın vurgusu Kur'ân'ın başından sonuna kadar devam eder. İnanma ve düşünme gibi ferdi iradeye bağlı olduğu kabul edilen bütün eylemler bir biçimde Allah'a dayanır: İnsanı büyük bir donanımla gönderen, kitabı ve hikmeti veren, insanı hidayete erdiren O'dur.

Yine tertipte ilk olduğu gibi nüzul sırasında da ilk surelerden birisi olan Fatiha Suresinde de Allah, insana, yalnızca kendine dayanılması ve yine sadece kendine ibadet edilmesi gerektiğini hatırlatır. Sapıtmaktan ve azmaktan kurtulmanın yolu onun korumasına ve hidayetine sığınmaya bağlıdır. Esasen hidayet, Allah'ın iradesine göre çizilmiş bir yol ise bunun ölçüğü de garantisidir de ancak o olabilir. Bu (araçsal değil) amaçsal yolun Allah ile kurulan irtibatla süreceği teması Kur'ân'ın başından sonuna hakim olan bir temadır. Bu ihtiyaç, kişisel/ dünyevi mantıkla aşılamayacak bir şeydir. Çünkü dünyevi mantık bize araçsal dünyanın gereklerini vermektedir. Burada çoğu kere yapılan yanlışlık araçsal amaçsalın yerine koymaktır.

Tertipte son sure olan Nas, ister insan ister cin gruplarından olsun insana vesvese verenlerin şerrinden Allah'a sığınmayı tavsiye eder. Halbuki dünyevi mantığa göre, içimizden veya dışımızdan verilen her türlü telkini değerlendirecek bir akla sahibiz. Ancak Kur'âni bakış bize her zaman ve her yerde böyle olmadığını gösterir.

Kur'âni bakışın, salt bir mantıksal bakış olmadığı, (İslâm'ın bir akıl dini olduğuna ilişkin yargının basit bir genelleme olduğu) unutulmamalıdır. Çünkü, İslâm'ın mantığı gözetmesi, ona indirgenebilirliği anlamına gelmez. Ahlâki-ameleli işlemler genelde mantıksallıkla açıklanamazlar. Dünyevi tutumlar bile çok yönlü ve karmaşık bir mekanizmanın ürünü olarak karşımıza çıkarlar. Bundan dolayıdır ki her hangi bir değer ile bir eylem arasında birebir tekabül yet yoktur, arada hep bir açıklık bulunur.

Bu açıdan bakıldığında Kur'âni yaklaşımın yeri çok daha iyi anlaşılmış olur. Mesela son na-

zil olan Nasr Sûresi, Mekke'nin fethinden sonra Arabistan yarımadasındaki müşrik kabilelerin grup grup gelerek Müslüman olmaları üzerine gelir. Artık İslâm'ın kendine ulaştığı herkes Müslüman olmaktadır. Böylesi bir ortamda dünyevi akıl, geçen 22 yıllık çoğu sıkıntılı bir sürecin sonunda bu büyük başarının şenlikler düzenleyip bunun gururunu yaşamayı tavsiye eder. Ama Kur'âni bakış tam burada müminin durması gerektiği yeri gösterir. Şöyle der: *"Allah'ın yardımını ve fethi gelip de insanların grup grup Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman, Rabbini, Allah'ın hamdiyle tesbih et ve istiğfarda bulun. O, tevbeleri yegane kabul edendir."* Yani hangi ortamda olursa olsun mümin, Allah'a hamdedip ona dayanmak, geçmişteki hatalarının bağışlanması talebinde bulunmak (tevbe etmek) ve bundan sonra düşebileceği hatalar konusunda Allah'tan yardım dilemek (istiğfarda bulunmak) durumundadır. Bu tema, Kur'ân'ın ilk inmeye başladığı, müminlerin yalnızlık, sıkıntı ve kaygıların had safhada olduğu bir dönemdeki mesajın içeriğiyle aynıdır.

Ümmet Bilincini Pekiştirmek

Günlük hayattaki inanç yönünden dökülmenin en önemli nedenlerinden birisi şüphesiz ümmet bilincinde meydana gelen çözümlerdir. Prensip olarak İslâm herkesi **fert** olarak muhatap almaktadır. Herkesin hesabı ayrıdır, herkes her şeyden ayrı ayrı sorumludur. Hiç kimse bir başkasının Allah'a karşı görevlerini yerine getiremez; hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmez.

Ancak, Kur'ân-ı Kerim'de çok açıktır ki, mümince yaşamının bir sosyal çerçevesi vardır. Allah bütün müminlere birlikte hitap eder. Emirlerdeki çoğul ifadesi bunu gösterir. Dikkat çekicidir ki Kur'ân-ı Kerim emir ve yasakları ilan ederken herkese yönelik bir beyanda bulunur. Mesela "ye, iç ama israf etme", "sakın zinaya yaklaşma", "daha öncekilere farz kılındığı gibi oruç sana da farz kılındı" şeklinde tekil değil, "israf etmeyin, zinaya yaklaşmayın, oruç size de farz kılındı" gibi çoğul sığası kullanılır. Burada ki hikmet ilahi emir ve yasakların bir **cemaat** halinde yaşanabileceğine dikkat çekmek içindir.

Gerçekten de bir din, bir ideoloji, bir dünya görüşü tam olarak ancak bir cemaat halinde yaşanabilir. Sözgelimi namaz, fert olarak kılınabilir, ama onun en mükemmel yerine getiriliş hali cemaatle kılınmasıdır. Esasen sosyolojik bir gerçektir ki bütün eylemlerin bir sosyal bağlamı vardır. Yani bir grup dinamiği, ferdiyetin çok ötesinde insanları motive eder; iyi olanları teşvik eder, destekler; kötü olanları sakındırır, bir kontrol mekanizması olarak çalışır. Daha da önemlisi bir mensubiyet duygusu içinde daha kararlı ve daha bilinçli hareket edebilmeyi sağlar.

İslâm'da bu cemaat yapısı o kadar önemlidir ki, kıyamet günü haşır bile Kur'ân'da çok açıkça belirtildiği üzere, gruplar halinde gerçekleşir. Mezarlarından kalkan insanlar iyi veya kötü gruplar halinde hesapları görülmek üzere mahşer yerine doğru yürürler. Bu iş grup dinamiğine o kadar uygundur ki başlarında o eylem grubunun liderleri bulunur. Sözgelimi faiz alıp verenlerin başında bu işte en ileri giden birileri yer alırken, Salihlerin başında bir Salih kişi bulunur.

Kur'ân-ı Kerim'e göre hangi grubun içinde bulunulacağı gerçekten çok önemlidir. Kitabımız bize duanın temel esprisini verirken, "Allahım, bizi Salihler zümresine, Muhsinler grubuna.. dahil et" şeklinde bir talepte bulunmamızı öğretir.

Bu cemaat olgusu pratikte **ümmet bilinci** olarak adlandırılabilir ve bu herhalde Müslüman olarak en çok muhtaç olduğumuz şeylerden birisidir. Güncel hayatta yaşananlara baktığımızda Müslümanım diyen pek çok kişinin eylem ve söylemlerinde, olup bitenlere camianın dışından baktıklarını görmekteyiz. Öyle ki bazıları Müslüman kitleleri eleştirerek kendisine bunun dışında bir yer bulmaya çalışmaktadır. Ama unutulmamalıdır ki inancımızda bir dünyaya, grupsal dünyamızda bir başka dünyaya ait olmak bir mümin için en önemli handikaplardan birisidir. Bir özeleştiri yapacağımız yerler bulunsa da mensubiyet duygusunun önemi büyüktür. Esasen unutulmamalıdır ki bütün insanlar şöyle ya da böyle bir cemaate mensup oldukları, kendilerinin dışında bir başka dünyanın bulunduğu bilinciyle hareket ederler.

İşte Ramazan bu bilincin farkına varılıp pekiştirildiği bir süreç olarak değerlendirilebilmelidir.

RAMAZAN VE AİLE

HİKMET DEMİR

Hicri aylar içerisinde en çok kendisini hissettiren ve insanların diğer aylardan farklı olarak günlerini teker teker saydıkları Ramazan ayının bu farklılığının, hiç şüphesiz en önemli boyutu oruçtur. Ancak toplumsal hafızada, bir ay oruç tutulması hasebiyle ramazanın; içinde kandil geceleri ve sosyal içerikli bazı ritüellerin yer alması sebebiyle üç ayların; hac mevsimini içeriyor olması dolayısıyla Zilhicce'nin, hicri yılbaşı, önemli tarihsel-sosyal olayların seneyi devriyesi olmasından ötürü Muharrem ayının daha çok izler bıraktığı bir gerçektir. Bu da birinci derecede dini ile sosyalin kesişerek pratik, gündelik hayatta toplumun ajandasında yer almasından kaynaklanmaktadır.

Şaban ayını berekete dönüştürerek Ramazan'a girmeye hazırlandığımız şu zaman diliminde, Ramazan üzerine düşünmek belki defalarca yaşadığım ama belki de hazır bulduğum için bilinç düzeyine getirerek tartışmakta zorlandığım derin içerikleri bana yeniden hissettirmektedir. Aslında çocukluktan beri yaşadığımız ramazanları ve oradan gözümüzün önüne getirdiğimiz enstantaneleri tekrar bilinçli olarak zihnimizde yoklamak, zaman zaman filmi durdurup ilgili karelere odaklanarak arkasındaki dini ve sosyal muhayyileyi kavramsallaştırmak ve geleceğe yönelik hayat stratejilerine eklemleyebilmek, yapılabilecek en önemli şeylerden biri gibi görünüyor. Bu bağlamda Ramazan ayını diğerlerinden ayıran; yaklaşmasıyla birlikte bende oluşturduğu kapsayıcı atmosferi hep hissetmişimdir. Bu “kapsayıcılık” etrafında biraz durarak yazının

başlığında da belirtildiği üzere “aile” üzerindeki etkileri ile Ramazan'ı teemmül etmeye çalışacağım.

Ramazan'da Herkes, Kendini Yeniden İslâm'la Test Eder

Ramazan ayı girdiği zaman, akşamdan sabaha kendimi birden “dini” olanın kapsayıcılığı altında hissederim. Tabi burada “dini” ifadesini dualist bir düşünce dünyasının bende kalan tortuları olarak ifade etmediğimi hatırlatmalıyım. Bu kapsayıcılık ramazanın baştan sona bir ay boyunca hayatın her “an”ında kendisini farklı biçimde hissettirmesinden de kaynaklanmaktadır. Geceleyin sahura kalkıp sabah namazını beklersiniz. Gündüz boyu orucunuz size asla ramazanda olduğunuzu unutturmaz. “Zevk” boyutu bulunan yemek içmek akşama ertelenir. Öğleden sonra ve akşam üstü tatlı bir iftara hazırlık ve eve yetiştirme telaşı vardır. Vitrinleri süsleyen ve tezgahlarda boy gösteren yiyecek maddeleri, ramazanda en çok yenen maddelerdir. Ramazana mahsusluğuyla zihinlerimizde yer eder. Akşam iftar ve ardından teravîh. Sonrasında yıllardan beri canlandırılmaya çalışılan “Osmanlı'da Ramazan” içerikli çay sohbetleri ve sahur vaktine göre ayarlanmış saatlerle uyku...Ramazan'ın bu “dini” havası diğer aylarda insanların daha çok kapıldıkları sekülerleştirici içeriği dönüştürmektedir. Ramazan boyunca medyanın dili bile değişir. Aslında Ramazan herkesin kendisini yeniden “İslâm”la test ettiği, nerede durduğuna

dair bir kritiği içermesi gereken önemli bir zaman dilimidir ki, bilhassa hadisleri bu gözle okumak mümkündür.

Ramazan'ı Evde Aile İle Birlikte Yaşamak

Ramazan'ın insan ve toplum hayatına bu nüfuzunun yansımalarından en önemlisi de kanaatimizce aile üzerinde gözlemlenmektedir. Benim bu bağlamda ramazanın etkisiyle ilgili olarak söyleyeceğim şey; ailenin biraraya gelmesi ve derlenip toparlanmasına fırsat veriyor oluşudur. Bunu hem maddi hem de manevi düzeyde ele almak mümkündür. Üniversitede öğrencilik yıllarında bir kuaför dükkanında dinlediğim şu diyalogu hiç unutmadım. Bildiğimiz gibi genelde kuaför dükkanları gecenin ilerleyen saatlerine kadar açıktırlar. Üç-dört elemanın çalıştığı bu kuaför dükkanında evli olan kuaför çalışanı, tanıdığı bir ahabıyla patronunun konuşmalarını takip ediyor ve zaman zaman konuşmalara katılıyordu. Ramazan yakın olduğu için ramazanda akşam yemeklerini nasıl halledeceklerine dair konuşuyorlardı. Dükkandaki elemanlar iftardan yarım saat evvel çıkıp iftarı yapıp geliyorlarmış. Misafir, patrona vakit kaybetmemek için hazır yemek yaptırıp dükkanda iftarda yemelerini öneriyordu. Tam bu sırada evli olan eleman itiraz ederek “zaten bir tek ramazanda ailemler birlikte yemek yiyebiliyorum. Bir tek ramazanda biraraya gelebiliyoruz” dedi.

İftar vaktinde araba trafiğinden de anlaşılacağı üzere herkesin büyük oranda evine ulaşma çabası ramazanın aile birlikteliğindeki işlevini gösteren bir başka husustur. Gerçekten herkesin kendisine özel ve farklı saatlerde biraraya geldiği akşam yemekleri, iftar ile birlikte “sofra başında bekleyen aile” görüntüsüne doğru dönüşmektedir. Açıkça bu durum, ailenin hem maddi olarak hem de manevi olarak toparlanmasına imkan vermektedir. Çünkü aile bilincinin, anne-baba ve çocukların birlikte olma bilincinin dini havayla birlikte doruğa çıktığı bir noktadır.

Yine toplumumuzda gözlemlenen en önemli aile arası ilişkiler de iftar davetleri ile sağlanmaktadır. Genelde Anadolu'nun bir âdeti olarak hala yaygın biçimde devam eden ailelerin iftar davetleri, diğer zamanlarda biraraya gelme ve ziyaret

konusundaki eksiklikleri telafi etmektedir. Gerçekten bundan 30 yıl öncesine kadar sıklıkla yapılan akraba ve komşularla olan aile ziyareti (ve bu arada akşam aile ziyaretlerinde tutulan misafir şekeri öncesinde kahve ve çay ikramları hala zihnimde canlıdır) şimdilerde bayram ziyaretleriyle kısaltılmış görünüyor. (Yine otuz yıl önce çocukluğumda pır pır diye adlandırılan dolmuşlarla bin bir zahmet içinde akrabalarımızı yaptığımız ziyaretleri, şimdilerde imkanların çoğalmasına rağmen ihmal ediyoruz) Ramazan'da ziyaret edilecek aileye önce kadınların gündüzden giderek yemeklere yardım etmesi de bu ziyaretlerin yardımlaşma boyutunu öne çıkarmaktadır. Akşamki iftar ziyafetinin özenle hazırlanması önemlidir. Çok zahmetli yemeklerin (su böreği, sarma, karnıyarık vb.) hazırlanışı aslında Ramazan'a verilen önem ve kültürün yaşatılması bağlamında oldukça anlamlıdır. Yemekten sonra erkeklerin camiye teravih namazına gitmesi ve geldikten sonra çay eşliğinde bazan sahura kadar uzayan sohbetler, modern yalnızlığa meydan okuyan ve psikiyatri doktorlarının müşterilerini azaltan tedavi niteliğindedir. Her bir yudumda yalnızlık ve ufunetin dağıldığı hissi, aile ziyaretlerinin amacına yönelik tatmini dillendirir.

Ramazan Barışı

Aile içi ilişkilerde ramazan çok farklı boyutlarda kendisini ortaya çıkarır. Aslında ramazan hayatın karmaşıklığı ve sıkıntılarının kendisi çıkın-

Aile içi ilişkilerde ramazan çok farklı boyutlarda kendisini ortaya çıkarır. Aslında ramazan hayatın karmaşıklığı ve sıkıntılarının kendisi çıkıncaya kadar paranteze alındığı bir korunaktır. İlişkiler ve çatışmalardaki rahatlama, bunalımın o sisli havasını birden dağıtmaktadır. Ramazan öncesindeki yoğunluk, stres ve tartışmalar, ramazanla birlikte en azından bir ay dondurulur. Zaman yavaşlayarak insanları sükunete çağırır.

caya kadar paranteze alındığı bir korunaktır. İlişkiler ve çatışmalardaki rahatlama, bunalımın o sisli havasını birden dağıtmaktadır. Ramazan öncesindeki yoğunluk, stres ve tartışmalar, ramazanla birlikte en azından bir ay dondurulur. Zaman yavaşlayarak insanları sükunete çağırır. İşte tam da bu noktada aile de bu sükunetten payını alarak fertleri arasındaki ilişkileri daha da kuvvetlendirmektedir. Buna biz ramazanın barışçıl havası diyebiliriz. Çünkü arka planında kötü söz söylemeyi ramazanın ruhuna aykırı bulan ve bir kavga ortamında “ben oruçluyum” sözünü öne çıkaran Müslüman zihin, barışçıl havayı korumak için elinden geleni yapmaktadır.

Şüphesiz aileler Türkiye’de homojen ve hep aynı seviyede değildir. Sosyolojik olarak dindarlık düzeyi açısından aileler arasında belli bir tabakalaşma olduğunu söyleyebiliriz. Beş vakit namazını kılmaya, içki içmemeye devamlı olarak dikkat edenler olduğu gibi, namaz kılmayı ramazanda arttıranlar ya da içkiye ramazan arası verenler de bulunmaktadır. Gözlemleyebildiğimiz kadarıyla aile içinde kadın eşinden ya da ane çocuğundan böyle mübarek bir ayda içki içmemesini ister. Hatta ramazanı fırsat bilerek bu tür alışkanlıklara son vermesini isterler ve kontrol de ederler. Bu durum bilhassa ramazan ayında aile içi sosyal kontrolün daha da arttığını bize göstermektedir. Aslında ailede başlayarak tüm toplumun genel olarak nasıl bir “ahlakilik”

içinde olması gerektiğinin provasını görürüz ramazanda.

Yardım, Sadaka, Fitre, Zekat, İnfak...

Ramazanda yardımlaşmanın ailevi boyutuna değinmeden geçemeyiz. Bildiğimiz gibi ülkemizde zekat ve sadakanın kahir ekseriyetle verildiği ay ramazandır. Yine halk arasında fitre olarak bilinen fitır sadakasının da ramazan ayında verilmesi bir zarurettir. Bunun da ötesinde ailelere yapılan ayni ve nakdi yardımlar da ramazanda doruk noktasına ulaşmaktadır. Nihayetinde birçok resmi ve özel kuruluşların yardım paketleri hazırlayarak ramazanda dağıttıklarını bilmekteyiz. Zekatın hangi oranda ne kadar verildiği ile ilgili bir istatistiğe sahip olmamakla birlikte, zekatın fitrenin sadakaların ve yardım paketlerinin fakirlik içindeki aileler için ciddi bir kaynak sağladığını; yoksul ailelerin ramazanın bu bereketinden nasipdar olduğunu bilmekteyiz. Aileler arasındaki bu yardımlaşmanın, yoksul ailelerin birliği, sevinci açısından meydana getireceği olumlu hava önemsenmelidir.

Öte taraftan bir yanıla ihtiyaçtan, diğer yanıla bir geleneği canlandırmak bağlamında büyükşehirlerde boy gösteren ramazan çadırlarının yoksul aileler için işlevi inkar edilemez. İşten eve yetişemeyen insanların faydalandıkları, ancak bundan daha fazla yoksul ailelerin ramazan boyunca ücretsiz yemek yedikleri bu çadırlar, ramazanın aileye katkıları olarak görülebilir. Kimi zaman bu tür faaliyetler, siyasi sebeplerle eleştirilmekle birlikte, toplumun iç dengelerini kurmadaki görünmez dinamiklerden biri de bu organizasyonlardır. Zekat, fitre ve bu tür yardımların ne kadar yoksul ailenin umudu olduğu ve tabakalar arası yakınlığı sağlamadaki işlevselliği hep hesaba katılmalıdır.

Ailedeki çocukların ramazan tecrübeleri kanaatimizce en çok üzerinde durulması gerekli hususlardan birisidir. Bir kere ramazanın algılanması ve yaşanmasında çocukluktaki ramazan tecrübelerinin unutulmaz ve özel bir önemi vardır. Ancak bunun da ötesinde çocukların gerek kendi arkadaşları gerekse aile büyükleri ile olan oruç muhabbetleri ailenin ramazan ajandasını oluşturmaktadır. Çocuklar Anadolu’daki âdetle-

re göre ilk tutukları orucu babalarına satmakta, bir ramazan boyu ne kadar oruç tuttuklarını arkadaşları ile bir yarış ve övünç konusu haline getirmektedirler. Hatta ailenin çocuklara zayıflıklarından dolayı öğleye kadar oruç tutturma ya da az oruç tutsunlar şeklindeki çabaları karşısında, çocuklar bazen da gizli gizli oruç tutmakta ve bunu arkadaşlarına anlatmaktadırlar.

Ramazan'ı Ailecek Verimli Yaşamak İçin...

Buraya kadar ramazan ve aile ilişkisinin genel bir resmini çizmeye çalıştık. Bu manzaranın ardından hem aile ilişkilerinin en genel anlamda güçlendirilmesi hem de bilinç düzeyi yüksek bir ramazan yaşanması için bazı önerilerde bulunmaya çalışacağım. Aslında aile, Müslüman toplumun en küçük ünitesi olarak hem birçok değer üretileceği hem de pratik olarak sorun ve aksaklıklara çözümler getirebileceği bir ortamdır. Bu sebeple, eğitimden gündelik davranış ve alışkanlıklara kadar ailenin rolünün bütünüyle başka kurumlara devredilmesi bir kolaylıktır ve bunun da ötesinde yozlaşmayı getirir. Çünkü aile içinde görülen ve içselleştirilen davranış biçimlerinin kalıcılığı ve etkisi çok fazladır. Bu açıdan ailenin her türlü üretime yönelik olarak yeniden üretilmesi gerekmektedir.

Peki ramazanda ailecek neler yapabiliriz? Birincisi, sahurdan sonra sabah namazı vaktine kadar oturup Kur'an Kerim'i yüzünden okuyabilir ve sonra bu okuduğumuz yerlerin meâlini dinleyebiliriz. Bunu aile reisi olarak babanın yapması önemlidir. Her gün az da olsa bunun yapılması, ramazandan sonra da devam ettirilmesine zemin hazırlayabilir.

Akşamları iftardan önce her gün bir hadis seçilerek okunabilir ve bunun gündelik hayata yansımaları anlatılabilir. Böylece aile fertleri bir hadis öğrendikleri gibi, daha sonraki zamanlarda kendi aralarında da bir sosyal kontrol sağlayacaklardır.

Her ailenin fakir bir aileyi mutlaka ramazanda iftara çağırması önemlidir diye düşünüyorum. Böylece aileler arasında bir kaynaşma olacağı gibi, gündelik hayatımızdan gittikçe kaybolan "Allah rızası"nı yeniden keşfedebileceğiz. Hali vakti yerinde aileler, kendileri yardım pa-

ketleri hazırlayarak ve özellikle çocuklarını da yanlarına alarak fakir aileleri ziyaret etmeli ve yardım götürmelidirler. Tüm bunları özellikle söylüyorum. Zengin ailelerin yardım paralarını vererek ve hiç fakirlerin yanına uğramadan yardım yapmalarının ötesinde, çocuklarına hayatın gerçeklerini öğretmek, kibri kırmak ve farklı dünyalara açılabilme açısından bu ziyaretin öğretici olacağını düşünüyorum.

Cemaatle namaz kılmanın önemine binaen bilhassa sabah ve yatsı namazlarını camilerde kılınması iyi olacaktır. Teravihlere zaman zaman ailecek gidilerek "cemaat" duygusunun yaşanması ve yaşatılması mümkündür. Yine çocukların belli bir yaştan itibaren oruca alıştırılmaları, oruç tuttukları ve namaz kıldıklarında ödüllendirilmeleri ileriki yaşlar açısından önem taşımaktadır.

Tabi tüm bunların dışında ailelerin kendi geliştirdikleri birçok şeyler yapılabilir. Önemli olan Ramazanı ailecek dozajı en yüksek seviyede yaşayabilmektir. Ramazan ayının ülkemize ve tüm İslam âlemine hayırlara vesile olması en iyi temennimiz olacaktır.

Prof. Dr. HAYREDDİN KARAMAN İLE RAMAZAN VE ORUÇ ÜZERİNE

Konuşan: ABDULLAH YILDIZ

Eylül ortasında mübarek Ramazan ayını idrak edeceğiz, inşaallah. Muhterem Hocam, öncelikle, bu mübarek ayın manevi faziletleri hakkında genel bilgi istirham edebilir miyiz?

Ramazan ayının ve oruç ibadetinin manevi değeri ve özellikleri hakkında şunları söylemek mümkündür:

Ramazân: Bağışlanma Ayı

Sevgili Peygamberimiz ümmetini sevdiği, onların sonunda cennet ve cemel ile müşerref olabilecek bir hayat sürmelerini istediği için bu fırsatı bahşeden davranışları ve ibadetleri teşvik etmiştir. Bu cümleden olarak Ramazan ayının orucu ve teravihi ile ilgili, insanı heyecanlandıran ve heveslendiren güzel sözleri vardır. Bunlardan birinde “İnancının gereği olarak ve Allah rızası için Ramazan ayını oruç tutarak geçiren kulun Allah, geçmiş günahlarını bağışlar” buyurmuşlardır. Bu hadis sahih kaynaklarda yer almıştır, bu sebeple uydurma demek mümkün değildir. Öte yandan Kur’ân’da ve hadislerde, işlenen günahlarla ve bunların getireceği sonuçlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Mesela haksız yere bir mümini öldürmenin âhirete ait cezasının uzun müddet yanmak üzere cehenneme girmek olduğu bildirilmiştir (Nisa: 4/93). Dünyadaki cezasının da kısas olduğu malumdur. Böyle bir günahı işledikten sonra katilin, bir ay oruç tutarak hem dünya hem de ahiret cezasından kurtulacağı düşünülemez. Böyle hadisleri yorumlarken il-

gili âyet ve hadislerin tamamını bir arada değerlendirmek gerekir. Bu değerlendirmeyi yapan âlimler, Peygamberimizin maksadının bütün günahlar olmayıp “küçük günahlar” olduğunu ifade etmişlerdir. İnsan günde yüzlerce küçük günah işlemektedir, bunlar da çoğalınca büyük günah kadar kötü sonuçlar doğuracaktır. Mümin yılda bir ay oruç tutarak (başka hadislere göre Cuma namazı kılarak, kadir gecesini ihya ederek, umre yaparak, abdest alarak...) birikmiş küçük günahlarının affedilmesini sağlayabiliyorsa bu da büyük bir kazançtır.

Büyük günahların affını Allah Teâlâ tövbeye bağlamıştır. Tövbe pişman olmak, Allah’tan affetmesini dilemek ve bir daha yapmamaya azmetmekle gerçekleşir. Allah’a şirk koşmak (bir tek Allah’tan başka tanrılar edinmek ve bunlara tapınmak) müstesna Allah’ın bağışlamayacağı bir günah yoktur.

Orucun Bireysel ve Toplumsal Faydaları

Hocam, oruç ibadetinin insan ve topluma sağladığı faydalar nelerdir?

Bütün ibadetlerin bir genel faydası, bir de her birine mahsus özel faydaları vardır.

Orucun genellikle ibadetlerde bulunan faydası, oruç sayesinde insanın yaratılış amacını gerçekleştirmesi, Allah rızasını elde etmesi, âhiret sermayesi demek olan sevap kazanması, onu Allah’a yakınlık vesilesi kılmasıdır.

Oruca mahsus bulunan fayda ve özellikleri

de şöylece sıralamak mümkündür:

Oruç bir irade terbiyesidir. İnsan, akli ve iradesiyle insandır. Oadaki güdüler, heyecanlar, duygular, arzular akli perdeler veya aklın hükümünün işlemlerini engeller. Aklın, dinin, ahlakın doğrularını, güzellerini hayata geçirebilmek için güçlü bir iradeye ihtiyaç vardır. Güçlü irade eğitimi elde edilir, oruç da çok uygun bir “irade terbiyesi aracı”dır.

Oruç kesintisiz bir ibadet olduğu ve beşeri ihtiyaçlar sebebiyle devamlı olarak kendisini hatırlattığı için bir “huzur maallah” vesilesidir. Huzur maallah’tan maksat, kulun kendini Allah ile beraber, O’nun huzurunda, Allah’ı yanında hissetmesi, böyle düşünmesi ve buna göre yaşamasıdır.

Oruç -diğer ibadetlerden farklı olarak- kendini dışı vurmayan bir ibadettir. Söylemedikçe bir kimsenin oruçlu olduğu bilinemez. Bu sebeple de orucun, göstermek ve işittirmek maksadıyla yapılması zordur. Bir ibadetin, başkaları bilsin, görsün, değerlendirsün diye değil de sırf Allah rızası için yapılması “ihlas”tır. Dini hayatın can damarı olan ihlas eğitimi bakımından da oruç müstesna bir ibadettir.

Oruç, Hz. Peygamber’in (s.) yiyip içme konusundaki sünnet ve tavsiyelerine uygun hareket etmek şartıyla insan sağlığına olumlu etki yapar, fazlalıkların erimesini, sindirim organlarının dinlenmesini sağlar.

Dilimizde “Tok, acın halinden ne anlar!” diye bir söz vardır. Her istediğini önünde bulan, alıp yemeye gücü yeten insanlar, bundan mahrum olanların, açlık, yokluk ve yok-

sulluk içinde yaşayanları halini anlayamazlar. Oruç, toplum içindeki yoksulların, aç ve açıkta olanların haliyle hallenmeyi, onları anlamayı, acımayı ve yardım elini uzatmayı sağlar.

Oruç Ahlâkı

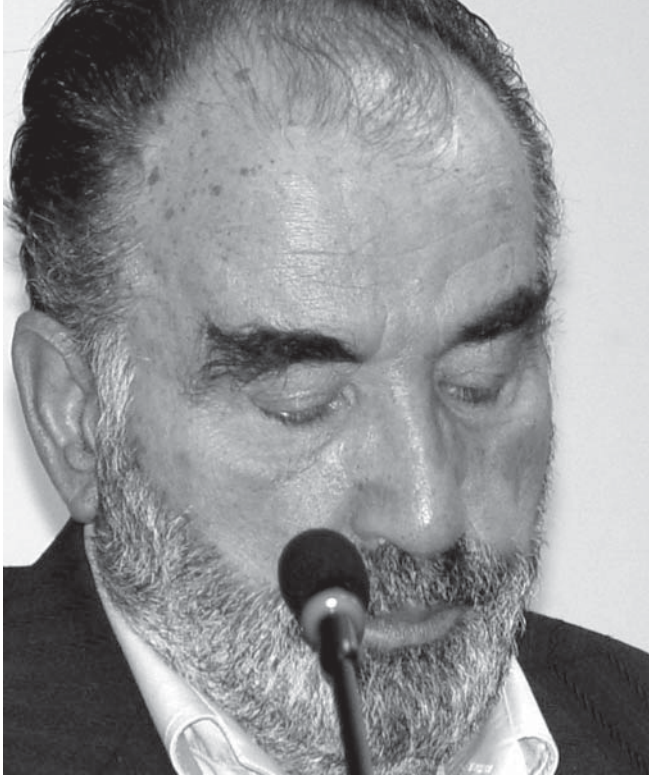
Bu saydığınız faydalarından hareketle, orucun kendine has bir ahlâkî duruş, bir hayat tarzı oluşturduğunu söyleyebilir miyiz?

Elbette. Sevgili Peygamberimiz (s.), bir kutsî (öznesi Allah olan, Allah’ın buyurduğu) hadislerinde şöyle diyorlar:

“İnsanoğlunun her amel ve ibadeti kendisi içindir, yalnız oruç müstesna; çünkü o, benim içindir, onun özel ödülünü de ben vereceğim. Oruç (koruyucu) bir kalkandır. Oruç günü olunca kimse kötü söz söylemesin, bağırıp çağırmasın, cahilce davranmasın. Birisi sataşır veya bulaşırsa, “Ben oruçluyum, ben oruç tutmaktayım!” desin.

Bu ve benzeri hadislerle orucun amacı göz önüne alındığında kamil bir orucun, yalnızca yeme içme ve cinsel teması terk etmekten ibaret olmadığı, oruç tutan müminin her an Allah şuurunda bulunması gerektiği, her zaman ayıp ve günah olan davranışlardan, oruçlu iken daha çok, daha titizlikle uzak kalmanın kaçınılmaz olduğu, orucun insanı adeta melekleşmeye doğru götürmesi icabettiği ortaya çıkmaktadır. Güzel ahlâkın, insanı insan yapan erdemlerin oruç sayesinde güçlenmesine, daha şuurulu ve güçlü bir nitelikte yaşanmasına “oruç ahlâkı” diyoruz. Bu yönüyle oruç aynı zamanda iyi bir “ahlâk eğitimi aracı” olmaktadır.

Bir başka hadiste “Nice oruçlu vardır ki, orucundan kendisinde kalan yalnızca açlıktır, nice gece boyu namaz kılan vardır ki, namazından yanına kalan sadece uykusuzluktur” buyuruluyor. Bütün ibadetler gibi orucun da -kula, insanlara ait- faydaları, maddi ve manevi güzel sonuçları vardır. Bunları hasıl etmeyen bir oruç, aç ve mahrum kalmaktan ibaret kalır. Bu böyle olmakla beraber, orucun mâna ve hikmetini kendinde gerçekleştiremeyen insanların onu bırakmaları da gerekmez; çünkü her ava çıkan av yapamazsa da, ava çıkmayı terk edip evinde oturanın av yapma ihtimali hiç yoktur. Sonuç ne olursa olsun oruç tutmak, ancak bu ibadeti yaparken şekil yanında öze de yönelmek, orucun maddi ve manevi berektini elde etmeye çalışmak, özellikle oruç ahlâkına sahip olmak için çaba göstermek tercih edilecek en doğru yoldur.

Ramazan’da Kur’ân Okumak, Dinlemek ve Düşünmek

Hocam, bilindiği gibi, Ramazan aynı zamanda “Kur’ân ayı”dır. Bu ayda müminler Kur’ân-ı Kerim’le nasıl bir ilişki kurmalıdır?

Kur’ân-ı Kerim’in Ramazan ayında ve Kadir gecesinde indirildiğini biliyoruz. Bu mübarek kitabın tamamı bir günde gelmediğine, Hz. Peygamber’in (s.) peygamberlik hayatı boyunca yaklaşık yirmi iç senede tamamlandığına göre, kadir gecesinde gelmesini “gelmeye, vahyedilmeye başlaması” şeklinde anlamamız gerekecektir. Allah Teâlâ Kur’ân’ın gelmeye başladığı geceyi “mübarek bir gece” olarak nitelemektedir. Mübarek, “kutlu, bereketli, insana maddi ve manevi imkanlar bahşeden, fırsatlar sunan” demektir. Kur’ân’ın böyle bir gecede inmeye başlaması hem o gecenin ve onu ihtiva eden Ramazan ayının hem de Kur’ân’ın önem ve değerini açıkça ortaya koymaktadır. Değerli ödüller önemli günlerde verilir; Kur’ân Allah’ın, kullarına en büyük lutfu, eşsiz nimetidir ve bu ödül Rahmet Peygamberi aracılığı ile ümmetine Ramazan ayında verilmiştir.

Kur’ân’ın Ramazan ayında gelmiş olması ve her Ramazan gecesi Cebraîl’in Hz. Peygambere gelerek Kur’ân’ı müzakere etmeleri, karşılıklı birbirlerine okumaları güzel bir geleneğin de kaynağı olmuştur; bu geleneğe “mukabele” denilmektedir. Şimdilerde uygulaması azalan bu gelenek yerleşim bölgesinin büyük camilerinde icra edilirdi. Daha çok sabah ve ikinci namazından önce ve sonra belli sayıda hafız, en kuvvetli bir hafız başkanın yönetiminde halkalanır, sırayla belli miktarda ezbere Kur’ân okurlar, cemaat de ya Kur’ân’a bakarak veya bakmadan bu okumayı takip eder, dinlerdi. Hali vakti müsait olan bazı aileler de evlerinde mukabele okuturlar, konu komşu toplanarak bunu dinlerdi. Yavuz Sultan Selim zamanında hilafetle beraber mukaddes emanetler de Osmanlı’ya intikal edince içlerinde Yavuz’un da bulunduğu kırk kadar hafız, Hırka-i Saâdet dairesinde Kur’ân hatmine başlamışlar ve bu hatim -ki bu da bir nevi mukabeledir- devletin hayatı boyunca devam etmiştir.

Oruç aynı zamanda bir irade terbiyesi, Kur’ân da ilâhî emrin alındığı yer, bulunduğu kaynaktır; emri alıp güçlü bir irade ile uygulamanın ödülü ise iki cihanda saadettir.

Elbette Kur’ân müminin başucu kitabıdır, o bir düzgün hayat, makbul kulluk kılavuzudur, bu sebeple her zaman okunmalıdır, fakat Rama-

zanla olan sıkı ilişkisi sebebiyle bu ayda daha ziyade okunmalı, dinlenmeli; üzerinde, Ramazan ruhaniyetinin bahsettiği ilhamlı bir zihin ve gönül ile düşünülmalıdır.

Ramazan Allah'la Beraber Olmaktır

Ramazan'ı gerçek manasıyla yaşayabilmek ve orucu sadece "mide orucu" olmak-tan çıkarıp bütün azalarımızla oruç tutmak için neler yapmalıyız?

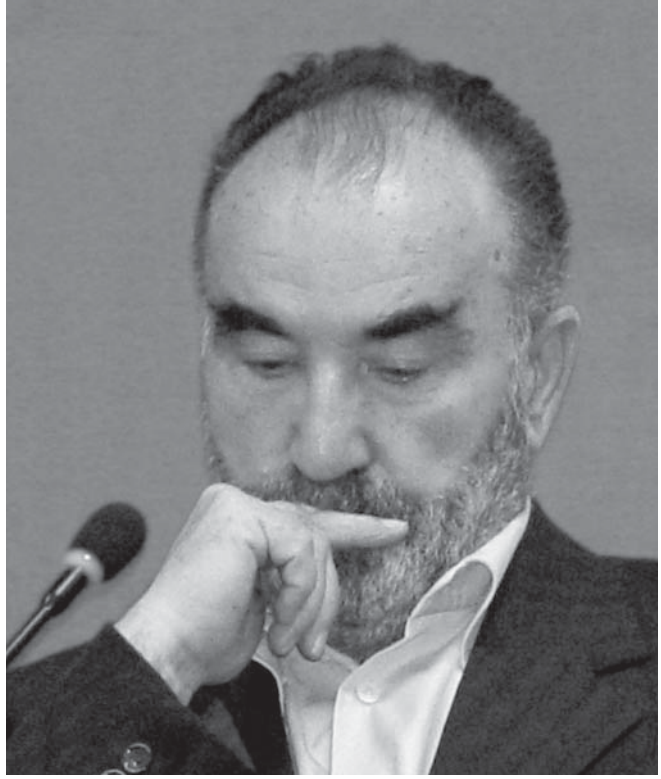
Oruç bir egzersiz, bir perhiz değildir; oruç önemli bir ibadettir. İbadet Allah için yapılır, onun faydaları varsa da bu faydalar değil, Allah rızası amaçlanır. Ramazan yaklaşınca mümin, başı rahmet, ortası bağışlanma, sonu ahiret cezasından kurtulma vesilesi olan önemli bir aya girmekte olduğunu, bu fırsatı layıkıyla değerlendirmesi gerektiğini düşünmeye başlamalıdır.

Ramazanın gecesi ve gündüzü çeşitli ibadetlerle dolu bulunduğundan mümin, bu ibadetler sayesinde bir ay, keyfiyetsiz olarak (nasıllık, nicelik düşünülme-sizin) Allah ile beraberlik şuuru içinde olmaya, huzur maallahı yaşamaya çalışmalıdır.

Mümkün ise tan yeri ağarmadan sahura kalkılır, Allah ne verdiyse helalinden yenilir, içilir, ağız yıkanır, oruca "Allah'ım rızan için yarın oruç tutmaya niyet ettim" diyerek veya bu cümle zihinden geçirilerek niyet günü yasak olan şey, yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmaktır. Bu yasağa, niyetle ve ibadet şuuru içinde riayet edilir. Akşam olup da güneş batınca helal bir yiyecek veya içecek ile oruç açılır; yani iftar yapılır.

İftarın geciktirilmemesi matluptur. İftardan önce şöyle bir dua okunması uygundur: "Allahım senin için oruç tuttum, sana iman ettim, sana güvendim ve dayandım, senin lutfettiğin rızık ile orucumu açıyorum, geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla Rabbim!"

Ramazan boyunca Kur'an okumak ve teravih namazı kılmak, fırsat buldukça itikâf ibadeti yapmak da bu ayı iyi değerlendirmenin faaliyetleri arasındadır.

Ramazan Yardımlaşma Ayıdır

Ramazan ayında fitre veriliyor, yoksulların durumları ile ilgileniliyor, bazı müminler özellikle o ayda zekâtlarını ödüyorlar. Dinimizde infakın ve yardımlaşmanın yeri ve önemi hakkında bilgi verir misiniz?

En tartışılmaz insan hakkı yaşama hakkıdır; yaşama hakkından maksat yarı aç yarı tok sürünmek değildir, tabii ihtiyaçlarını gidererek yaşamaktır. Bugün dünya üzerinde yaşayan insanların inançları, dünya görüşleri ne olursa olsun bütün insanlar için böyle bir yaşama imkanını sağlamak ödevleri vardır; bu her şeyden önce bir insanlık ödevidir, ödevin ihmal edilmesi, umursanmaması, bu yüzden milyarlarca insanın yarı aç ve ihtiyaç içinde yaşamaya mahkum olmaları, namus ve özgürlüklerinden feragat etmek mecburiyetinde kalmaları bir insanlık suçudur. Zengin toplulukların ve fertlerin, başkalarının gide-rek daha da yoksullaşmaları pahasına servetlerini arttırmaya devam etmeleri vicdanlarını sızlattırıyorsa Allah onlardan bunun hesabını soracaktır. "Ben O'na inanmıyorum ki..." diyenler de öte dünyadan önce burada, ya yoksullar eliyle veya başka yollardan cezalarını çekebileceklerini unutmasınlar.

Kur'an müminin başucu kitabıdır, o bir düzgün hayat, makbul kulluk kılavuzudur, bu sebeple her zaman okunmalıdır, fakat Ramazanla olan sıkı ilişkisi sebebiyle bu ayda daha ziyade okunmalı, dinlenmeli; üzerinde, Ramazan ruhanîyetinin bahşettiği ilhamlı bir zihin ve gönül ile düşünülmelidir. Ramazanın gecesi ve gündüzü çeşitli ibadetlerle dolu bulunduğundan mümin, bu ibadetler sayesinde bir ay, Allah ile beraberlik şuuru içinde olmaya, huzur maallahı yaşamaya çalışmalıdır.

İslam ilk günlerinden itibaren yoksulluk meselesi ile ilgilenmiş, mensuplarına, yoksulların durumlarını iyileştirmek üzere kimi mecburi, kimi ihtiyari bir çok ödev vermiş, yol göstermiştir. Zenginlerin muhtaç akrabaya bakma (nafaka) mecburiyeti, komşu hakkı, devam eden hayırlar (sadaka-i câriye, bu çerçevede vakıf kurumu), zekat, fitre, kurban, yoksulluk maaşı (son kapı olarak devlet yardımı) bu yolların ve ödevlerin başlıcalarıdır. Bu konuda genel islâmî ölçü şudur “Muhtaç olanların, kime ait olursa olsun ihtiyaçtan fazla malda hakları vardır; servet belli ellerde toplanmamalıdır, her şahıs için ekonomik olarak da fırsat eşitliği bulunmalıdır; sebebi ne olursa olsun yoksulluk, yaşama hakkını temin edecek ölçüde yardım sebebidir” (Zâriyât: 51/19; Me'âric: 70/25; Tevbe: 9/60; Haşr: 59/7).

Eğer belirlenmiş ölçüde zekat ödendiğinde yoksulluk derdine çare bulunuyor; yani temel ihtiyaçlar karşılanıyorsa zenginlerden, bu maksatla başka bir şey istenmez, ama zekat ödendiği halde ihtiyaç devam ediyorsa kırkta bir ile yetinilemez; çünkü farz olan yalnızca belli malın, belli şartlarda kırkta birini vermek değildir, yaşama hakkının gerçekleşebilmesi için gerekli bulunan mali yardımın yapılmasıdır.

Zekatın kimlerin, hangi derecede zengin

olanların verecekleri konusu daha önce açıklanmıştı. Zekatı belli bir zenginliğe, servet fazlasına sahip olanlar, geliri olmayanlara veya geliri olsa bile giderini karşılamayanlara, temel ihtiyaçlarını kendi imkanlarıyla gideremeyenlere vereceklerdir. Zekat verecek kadar zengin olmayanlar, “zekat almaya hak kazanmış yoksul” sayılmaktadır. “Allah’tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, (zekatı toplama ve dağıtma işinde çalışan) memurlarına, kalpleri İslam’a ısındırılmak istenenlere verilir; kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların ve yolulukta ihtiyaç içine düşenlerin ihtiyaçları için sarfedilir” (Tevbe: 9/60).

Bir Ramazan Hatırası: Sahurda Hamur Topu

Hocam, son olarak Ramazan hatıralarınızdan birini bizimle paylaşır mısınız?

1950 li yıllarda Konya İmam Hatip okulunda okuyor, aynı zamanda Hoca Fakih camiinde imamlık yapıyordum. Eski bir medresenin bir köşesini onarak kendimize barınak yapmıştık, bekardık, yanımda birkaç arkadaşımı daha barındırıyordum. Ramazan geldi, vazife var, okul var, ev işlerine, iftar ve sahur yemekleri hazırlamaya vaktimiz yok. Geceleri tahin-pekmez, ekme yiyerek oruç tutmaya karar verdik. Bir komşu nine ev eriştesi yapmış, bize de bir miktar hediye etti. Erişte gelince onu sahur için ayırdık. Gece kalktık, en usta aşçı bendim, suyu kaynatım, erişteyi suya saldım ve kaynamaya bıraktım, ara sıra bir iki tane alıp bakıyordum bana pişmemiş gibi geliyordu. Sonunda piştiğine kanaat getirdim, bir süzgece döktüm, biraz beklettim, bu arada tereyağı erittim, erişteyi bir kaba boşaltmak üzere süzgeci çevirdim, kabın içine pat diye bir hamur kitlesi düştü, çok uğraştık ama eriştelerini birbirinden ayıramadık, meğer kaynata kaynata hamur tutkalı yapmışız; olsun, tereyağını üzerine döktük ve parçalayarak yemeye başladık. Ertesi günü nineye sorup pişirmeyi öğrendim ama o ilk gece yediğimiz hamur topunu hiç unutmadık.

Hocam, verdiğiniz bilgiler için teşekkür ediyor, hayırlı Ramazan’lar diliyoruz.

Ben de tüm müslüman kardeşlerime ve İslâm alemine Ramazan’ın hayırlar getirmesi için Rab-bime dua ediyorum.

SAHABE VE RAMAZAN

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

Vahyin ilk muhatapları olan Sahabe neslinin hayatlarının her tablosu, bizler için çok önemlidir. Çünkü onlar bizim **Müslümanlığımızın aynalarıdır**. Biz ideal mümin duruşunun nasıl olması gerektiğini ancak onların hayatlarına bakarak öğrenebiliriz. İşte aramızdaki bu önemli bağdan dolayı o bahtiyarlar topluluğu bizlerin kökleri, her zaman ve mekânın yegâne rehberleridirler.

Gelin bu güzide rehberlerimizin hayatlarından on bir ayın sultanı olan Ramazanın bereketli iklimine girmeye hazırlandığımız bu günlerde, bu aydan daha fazla istifade etme adına; **“acaba onlar Ramazan ayını nasıl ihya ederlerdi?”** sorusuna cevap arayalım.

Kur’ân’ın doğrudan muhatapları olan o ayrıcalıklı nesil, vahyin hayatları diriltten tüm mesajlarını ilk kez duyanlar ve bu mesajları ilk kez hayatlarında uygulayanlardı. Kur’ân ile çok canlı ilişkileri olan o nesil her gün; **“bugün Allah bize ne söyleyecek?”** heyecanı ile yaşıyorlardı. İşte bu heyecanı en üst düzeyde yaşadıkları bir zaman dilimi olan Hicretin 2. yılında, Ramazan ayının tamamının **oruçlu** geçirilmesi emrine muhatap oldular. Nübüvvetin geride kalan 15 yılından sonra böyle bir emre muhatap olan sahabe nesli, büyük bir coşku ve heyecan ile öteden beri kutsal saydıkları bu aya, daha da önem vermeye başladılar. Bu bahtiyarlar topluluğunun muallimi olan Efendimiz(s.) oruçla birlikte birçok güzel ibadeti de bu güzide neslin gündemi-ne taşıdı. Önce Ramazan gecelerinin ziyneti **te-**

ravih namazları ile tanıştılar. Allah Resulü(s.) birkaç gece mescidde kıldığı bu muhteşem namazları, ümmetinden bazılarının farz gibi algılamaları için evine taşımaya rağmen, sahabe oruçla birlikte öğrendiği bu namazları hiçbir zaman gündeminden düşürmemiş, Hz. Ömer ile birlikte de yeniden cemaatle eda etmeye başlamışlardı. Oruç ve Ramazan gecelerinin güzel gelini teravih namazları, Medine’deki bu ilk neslin büyük bir coşku ve heyecan ile ihya etmeye çalıştıkları bir ibadete dönüşmüştü.

Oruç ve teravih namazlarının yanında Sahabe nesli, Bakara Süresinin 185.ayetinden Ramazan’ı on bir aya sultan eden en önemli sebebin ne olduğunu öğrenmişlerdi. Bu sebep ayette açıkça belirtildiği gibi Kur’ân’ın bu ayda nazil olmaya başlamasıydı. Yani bu ay **vahyin doğum ayı** idi. Öyle ise bu ay Kur’ân’ın şanına yakışır bir biçimde ihya edilmeliydi. Sahabe nesli bunu bildikleri için, bu ay bol bol Kur’ân okur, onun ayetleri üzerinde tefekkür eder; **“Rabbim bana ne diyor, ne demek istiyor, neleri benden istiyor”** sorularına cevaplar bulmaya çalışıyorlardı. Bizim mukabele dediğimiz, ama sadece **yüzünden okuduğumuz** Kur’ân’ı, onlar yüzünden okumakla kalmaz bir de o ayetler üzerinde ciddi bir zihni çaba gösterirlerdi. Allah’ın ne dediğini Kur’ân’ın **lafızlarının ve manasının** içerisinde, ne demek istediğini ise **maksat**’ta ararlardı.

Ramazanın bu coşku ve heyecanı son on güne girince zirvelere taşınırdı. Çünkü son on gün **Hira** günleri; yani **itikâf** günleriydi. O günler

beşerin melekleşme yolunda yürümeye başladığı günlerdi. O günler, içerisinde bin aydan daha hayırlı olan **Kadir Gecesi**nin aranması gereken günlerdi. O günler, Allah ile kurbîyetin/yakınlığın en üst düzeyde tesis edilmesi gereken günlerdi. İtikâf ile Allah'ın zimmeti altına giren o güzide nesle, muallimleri olan Efendimiz (s.) bir şeyi daha öğretiyordu; o da **Fıtır sadakası**ydı. Bu sadaka, zekâtтан ayrı olarak her fitrat sahibinin Allah adına ve O'nun namına vermeyi öğrenmesi ve toplum içerisindeki sosyal dayanışmayı daha da güçlendirmesi için yerine getirilmesi istenilen bir yükümlülüktü.

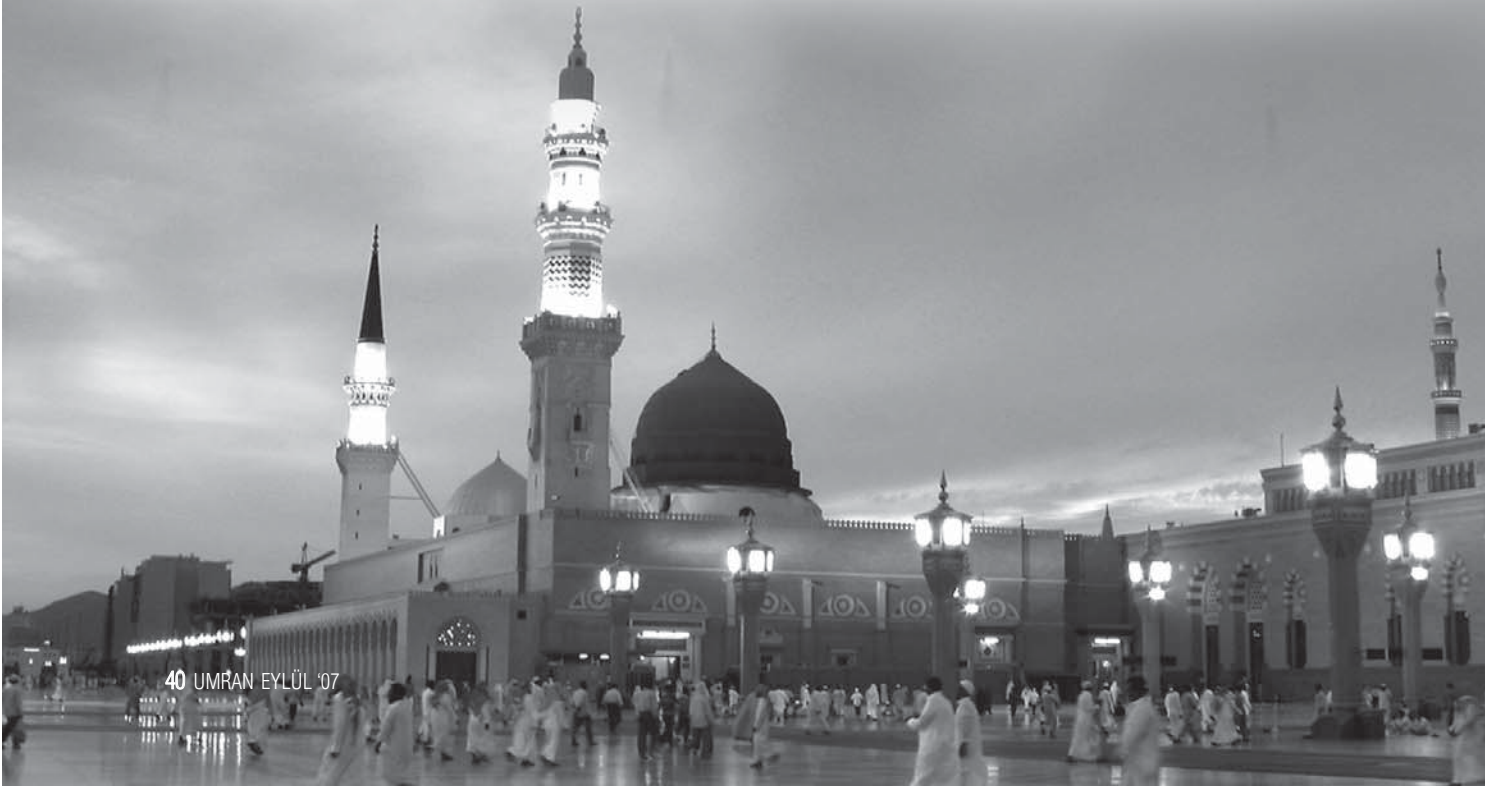
O ilk nesil, bu bereketli ayın sonunda bir de ödülün olduğunu öğrenecek ve ilk kez **bayram** yapmanın heyecanını yaşayacaklardı. Artık bayramla da Ramazanı yolcu etmenin hüznünü biraz olsun giderecek ve bir sonraki Ramazan'a kadar, elde edilen güzellikleri muhafaza etme gayreti göstereceklerdi.

Kur'an'ın ilk muhatapları olan sahabe neslinin Ramazanını en kaba hatları ile böyle resmedebiliriz. Burada şu noktanın altını çizmemiz gerekiyor; onlar Ramazan'a has bir Müslümanlık oluşturmuyor, aslında var olan güzelliklerini daha da zirvelere taşıyorlardı. Dolayısı ile onlar kulluklarını bir zamana yada bir mekana sıkıştırma gibi, bugünün insanları olarak bizlerin çokça yaptığı bir yanlışla kapı açmıyorlardı. Ger-

çi biz buna da hasret kaldık ya, ama bilelim ki; sahabenin dünyasında **Ramazan Müslümanlığı** gibi hayatın sadece bir bölümünü kapsayan, diğer bölümlerine ise etki etmeyen bir şey yoktu. Onlar hayatlarının her anını vahyin gölgesinde geçirmeye çalışan bir nesil idi. Hal böyle olunca Ramazan onlar için bambaşka bir ruh iklimine yolculuk etmelerinin en büyük vesilesine dönüşüyordu.

Peki, onlardan bize nasıl bir iz düşmeli? **Onlar Peygamber'in sahabileri, biz ise o kutlu Nebi'nin kardeşleriyiz.** Müjdeyi veren bizzat sesine ve nefesine kurban olduğumuz Efendimiz'dir; diyordu ki: **"Ya Rabbi! Onların yaptıkları biri, yapmadıkları ona say."** Yani bir yapıp, on kazansınlar. O halde Ramazan bizler için Resulullah'ın kardeşleri olma şerefini kazanacağımız bir fırsata dönüşmelidir. Öncesinde iyi bir muhasebe, sonrasında güçlü bir irade ile kulluk yolunda yürümeyi öğretmelidir. Eğer Ramazan on bir ayın sultanı gibi ihya edilirse, ayların şahı ve imamı olacak, öne geçecek; geri kalan on bir ayı çekip arkasından götürecektir.

İnşallah Rabbim, sahabinin iman yolundaki coşkusunu ve heyecanını bizlerde de diriltirde, bizde Ramazanı hoş eder, hoş gelen bu bereketli zamanı boş değil, hoş ederek yolcu edenlerden oluruz.

RAMAZAN SORUŞTURMASI

13 Eylül itibarıyla inşaallah Ramazan iklimine giriyoruz.

Bu vesile ile bir Ramazan Soruşturması hazırladık.

Görüşlerine başvurduğumuz ilim ve fikir erbabına iki soru sorduk:

1) Ramazan, sizin için ne anlam ifade ediyor?

2) Ramazan ayı, sosyal hayattaki tezahürleri ile Türkiye'yi / Dünyayı nasıl etkiliyor?

Sorularımıza cevap vermek lütfunda bulunan, ayrıca Ramazan'ın sadece Türkiye'yi değil, bulunduğu coğrafyayı nasıl etkilediği konusunda da bizleri bilgilendiren yazarlarımıza şükranlarımızı arz ediyor, onlara ve sizlere hayırlı Ramazanlar diliyoruz.

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE*
ÜSKÜDAR'DA RAMAZAN

Eski Ramazan'lara hasretim. "Üsküdar Ağzı"na uygun tilâvetle Kur'an okunmasına hasretim. Ezânların hangi makamlardan okunmasını bilen müezzinlere hasretim. Üsküdar'da arkasında terâvih namazlarını kıldığımız hezârfen Necmeddin Okyay Hoca, attâr Sâim Hoca ve Mızıkai Humâyûn son müezzin başısı Muhiddin Hoca gibi imamların "Ah şu namaz bitmese!" dedirten tavırlarına da hasretim. Selâtin câmilerde yağlı ve fitilli kandillerle kurulan mahyaların yavaş yavaş şekillenmeleri süresince ilk harflerden itibâren mahyanın nihâî hâlinin ne olacağını tahmin etmenin, rüzgârda kandillerin alevlerinin titreşmesinin ve hattâ bâzılarının sönmemesinin doğurduğu heyecâna da hasretim.

Iftardan sonra konaklarda kı-

lınan terâvih namazlarına da; sahura kadar süren sohbetlerin, anlatılan masalların ya da kurulan Karagöz perdesinde oynatılan oyunların efsunlu havasına da hasretim. Sahurdan sonra sabah namazının hep birlikte kılıp aşırılar okunduktan sonra Güneş doğarken misâfirlerin uğurlanmasındaki üsküdârî teşrîfata da hasretim.

Ramazân boyunca zenginler de fakirler de iftara gelenleri sofranın bereketi sayarlardı. İftar sofraları yalnızca oruç tutan müslümanlara değil herkese açık olurdu. Ramazan geldiğinde bütün Üsküdar evleri ve konakları neşelenirdi. Tam iftar vaktinde sokaktan geçen birisi herhangi bir konağın, hattâ mütevâzı bir evin dahî kapısını çalıp da: "İftara Tanrı misafiri kabul eder miydiniz?" diye sordugunda derhâl sofraya alınırdı.

Heyhât! Ramazan'ların tadı-

Özellikle Medya'nın bir bölümü bilmeden ya da bilinçli bir stratejinin gereği olarak Ramazan'ı bir "eğlence zamanı" gibi lânse etmeye ve hattâ icbâr etmeye, yâni Ramazan'ın mânevî imajını dünyevîleştirmeye çalışmaktadır.

na artık eskisi gibi varamıyorum. Bunun başlıca sebebi avâmın Ramazan'a bakışının değişmiş olmasıdır. Özellikle Medya'nın bir bölümü bilmeden ya da bilinçli bir stratejinin gereği olarak Ramazan'ı bir "eğlence zamanı" gibi lânse etmeye ve hattâ icbâr etmeye, yâni Ramazan'ın mânevî imajını dünyevîleştirmeye çalışmaktadır.

Ramazan'ın aslâ bir eğlence ve temâşâ vesilesi olmak gâyesi yoktur, olmamalıdır. Ramazan ağırbaşlı, ciddi ve müminlere sorumluluk yükleyen bir aydır. Ramazan insanın derûnuna dönüş, kendini: "11 ayda ben ne yaptım, ne gibi günahlar işledim? İlâhî yâ Rabbi, bunları bilerek bilmeyerek işledim. Bu günahlarımı affet, onları ört! Sen Settâr'sın, Rahmân'sın, Rahîm'sin, Gafûr'sun, Afüvv'sün..." şeklinde sorgulama ve aynı zamanda: "Kendi vücûdumdan zuhur etmiş olan bütün günahlara tövbe ediyorum" diyebilme ayıdır. Ben, eskiden Ramazan'a ve bütün oruçlulara gösterilen derin saygıya da hasretim.

*Prof.Dr.; TAEK eski başkanı; kadîm Üsküdarlı.

CİHAN AKTAŞ* GÖKSEL ZİYAFET ve TAHRAN'DA RAMAZAN

I- Oruçla zamanın içinde bir yolculuğa çıkıyoruz; yıllar sonra çocukluğumuz geri geliyor. Hatırladığım en eski Ramazan ayı, kış günlerine denk düşüyordu. Harıl harıl yanan kuzine sobanın sesiyle uyanırdım. Bu sese bazen Ramazan davulcusunun manileri de eşlik ederdi. Önce sesler, ardından kokular çağırırdı. Bir tepsi kuzine sobanın üzerinde, biri ise fırının içinde. Annem ne zaman uyandı da yemek hazırlamaya girişti, hiç uyumadı mı yoksa, diye sormazdım. Sanki gökten indirilmiş bir hediye, fırının gözünde pişmeye devam eden **göksel sofranın** ana yemeği; annem ise melekler kadar sabırlı ve dakikti. Sofranın kurulduğunu bildiren sesleri dinlerken uy-

Ramazan ayı boyunca müminler bütün seneyi de toparlayacak kadar sağlam ve sahici nedenleri olan bir bütünlüğün, daha doğrusu çokluk içinde birliğin malzemelerini deriyor. Türk toplumunun Ramazan ayında sunduğu fotoğraf, sebepleri yeniden hatırlanan kardeşliğin fotoğrafı.

kum açılmış olurdu, oruç tutmam da kalkmaya hazırlanırdım.

Ramazan ayını sahuruyla iftarıyla, sabah ve akşam ezanlarının bildirisiyle, teravihiyle, davulcusuyla uhrevi alemle bütünleştiren bir **şenlik** gibi yaşıyordu toplum; hala öyle. Değişen sadece bizim mevsimlerimizin ritmi. İşte Ramazan yeniden kış günlerine yaklaşıyor; bir bakıma çocukluğumuza dönüyoruz.

Çocukluğumun ramazanlarının sunduğu seslerin, renklerin ve kokuların etkisiyle Ramazan benim için bir şenlik ayı olmuştur hep. Dünya nimetlerinin farkına varırken, bu nimetler için şükretmeyi de öğrenirsiniz.

Dönemin koşullarında 'solcu' olarak görülen babam, dini ibadetler konusunda bütünüyle tavizsiz olmasa da, Ramazan orucunu tutma konusunda bir hayli titizdi. İftar sofrası başında ezan okunduktan sonra yediğimiz her lokmada bize verilen nimetler konusundaki **sorumluluğumuzu** hatırlamalıydık. Başkalarını kendinden çok düşünmenin, paylaşmayı öğrenmenin, veren elin alan elden üstün olduğunu idrak etmenin ayıydı Ramazan.

II/a. Bir **içsel ve uhrevi yolculuk mevsimi** Ramazan. Doğu ile Batı, modernlik ile geleneksellik, din ve laikçilik arasında sıkıştırılmaya çalışılan Türk toplumu bu ayı **kendini özgür hissettiği ve tazelediği** bir ay olarak yaşıyor. Kimlik ve aidiyet meselelerinin yol açtığı gerginlik ve çatışmanın biraz da olsa dışına çıkan toplum bu ay içinde kendi yuvasına yerleşmenin rahatlığıyla derin bir nefes alarak **hafifliyor**, aynı zamanda **gücünü tazeliyor** gibi geliyor bana. Ramazan ayı boyunca müminler bütün seneyi de toparlayacak kadar sağlam ve sahici nedenleri olan bir **bütünlüğün**, daha doğrusu **çokluk içinde birliğin** malzemelerini deriyor. Türk toplumunun Ramazan ayında sunduğu fotoğraf, sebepleri yeniden hatırlanan **kardeşliğin fotoğrafı**.

II/b. **Tahran'da Ramazan** ayı özellikle İstanbul'a göre daha sessiz, daha içe dönük yaşanıyor. Teravih namazı geleneğinin benzeri bir şekilde bulunmayışı bunun bir nedeni olabilir. Evlerde iftar davetleri elbette gerçekleşiyor ve bu davetler genellikle kalabalık misafir topluluklarına veriliyor. Çarşı-pazar iftara doğru canlanıyor. Gün boyu yemek servisi yapılan mekanların bütünü neredeyse kapalı. Yine de oruç tutmayan yolcu ve hastalar için açık tutulan bir alan var: Oruç tutmayan tutmaz ve kimse niye tutmadığını sormaz, parkta oturmuş azığını yiyen kişiye. Oruç tutmuyorsa bir sebebi vardır: Yolcu değilse, demek ki oruç tutamayacak kadar hastadır.

Akşam üzeri sokak aralarında kaybolmuş mescitlere gidildiğinde, evlerin derinlerinde sürdürülen Ramazan hazırlıklarına da bir kapı açılmış olur. Bir ölünün ya da bir İmam'ın hatırına hazırlanmış herkese açık iftar sofrası, ezanı beklemededir. Oruç tutmasalar da mescit mescit dolaşarak iftar yemeklerinin tadına bakan insanlar vardır. İftar sofrasının yemeği görünürde bize yabancı gelmesede göksel bir ziyafete aittir, tadına bakana şifa olacağına inanılır.

*Yazar; Tahran'da ikamet ediyor.

ERTUĞRUL TAÇGIN* RAMAZAN VE BOSNA

Bazı zamanlar ve mekanlar özel öneme sahiptirler. Bir devletin kuruluş tarihi genellikle törenlerle kutlanır, anlaşılanın yapıldığı mekan ise saygıyla ziyaret edilir. Böyle zamanlarda o özel olayın hatırına insanlara hediyeler verilir, onlar mutlu edilir. Kainat yaratıcısının insanlığa hitabı olan Kur'an Ramazan ayının içindeki Kadir gecesinde indirilmiş, bundan dolayı Ramazan ayı ve Kadir geceside özel önem kazanmıştır. Başka zamanlarda yapılan bir iyilik 10 katı ile mükafatlandırılırken, Kur'an'ın hatırına, Ramazan yaklaşırken artan bu oranın, Ramazan'da bire karşılık 1000 katı-

na ulaştığı, Kadir gecesinde ise zirveye çıkarak bire karşılık 30000 katını aştığı müjdelenmektedir. Bundan dolayı her türlü ibadet, maddi ve manevi yardımlaşma Ramazan ayında zirveye ulaşmaktadır.

Diğer taraftan, İslam'ın beş şartından birisi olan Ramazan orucunun insanın ahiret hayatı ile birlikte, kendi iç dünyasına ve sosyal çevresine, belki sağlığına sayısız faydaları vardır. Başka zaman çok doğal görünen yemek-içmek gibi gündelik fiilleri yapmak için iftar vaktini bekleyen insan, izinsiz suya bile el uzatamayacağını fark eder, **kul** olduğunu hisseder. Bununla kıyas ederek, kendine verilen diğer nimetlerin de farkına varır, takdir eder, bir şükür vaziyetini takınır. Hiçbir sinirsel faaliyetine veya kan akışına hakim olamadığı kendi bedeninin bile kendine ait olmadığını idrak eder.

Zengin bir insan, ekmek gibi en sıradan görünen bir nimetin değerini açıklık sayesinde fark eder, o ekmeği bulamayan fakirlerin halini daha iyi anlar ve onlara **şefkat** eder. Fakirlere yardım etmenin ne kadar önemli olduğunu ve kendisine lütfedilen zenginliğin bir kısmını zekat ve sadaka yoluyla fakirlerle paylaşmanın ne kadar gerekli olduğunu anlar. Her insan kendisinden daha fakir insanlar ile imkanlarını paylaştığında, zenginlerin fakirlere şefkat, fakirlerin zenginselere hürmet ettiği **toplumsal bir huzur** ortamının meydana geleceği anlaşılır.

Bu manevi atmosfer dünyanın her tarafındaki Müslümanlar tarafından az ya da çok hissedilir. Ortadoğu'dan Afrika'ya ve Asya'ya, Türkiye'den Avrupa'ya ve Amerika'ya kadar dünyanın her yerindeki Müslümanlar, Ramazan ayında bir başka ruh haline bürünürler, ibadetler ve yardımlaşmalar artar, başka zamanlarda unutilan, küllenen hasletler ortaya çıkar. Bu duruma en iyi örneklerden birisi belki de **Bosna**'dır. Avrupa'nın ortasında yer alan bu coğrafyanın insanları Fa-

Ortadoğu'dan Afrika'ya ve Asya'ya, Türkiye'den Avrupa'ya ve Amerika'ya kadar dünyanın her yerindeki Müslümanlar, Ramazan ayında bir başka ruh haline bürünürler, ibadetler ve yardımlaşmalar artar, başka zamanlarda unutilan, küllenen hasletler ortaya çıkar. Bu duruma en iyi örneklerden birisi belki de Bosna'dır.

tihi zamanında kendi rızaları ile Müslüman olmuşlar, Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesiyle her türlü saldırıya, soykırıma, belki daha da önemlisi, ahlaki erozyon bombardımanına maruz kalmışlardır, halen de kalmaktadırlar. Ramazan ayının gelmesiyle bu coğrafya insanların manevi yüzü daha belirgin olarak ortaya çıkmakta, manevi değerlere en ilgisiz gibi görünenlerin bile oruç tutan, namaz kılan insanlara karşı derin bir saygısı ve hürmeti olduğu ortaya çıkmaktadır. Kimin Müslüman, kimin Katolik veya Ortodoks olduğu çoğunlukla anlaşılmayan bu coğrafyada, hicri yılbaşı havai fişeklerle kutlanır, Ramazan ayını kutlamak için etkinlikler düzenlenir, dini günler için programlar hazırlanır; aş evlerinde şehit ailelerine yardımlar yapılır. Modern görünüşlü hanımların Ramazan ayında namaz vakti geldiğinde çantasında taşıdığı namaz kıyafetlerini giyip vakit namazlarını kılmaları çok yaygındır.

Bütün ülkede görülen bu manevi atmosfer özellikle, üç semavi dinin buluştuğu tarihi başkent olan, **Saraybosna**'da daha derinden hissedilmektedir. Top atışları ile yapan iftar vakti ilanının ardından halka verilen iftarlar Ramazan akşamlarına renk katar. Osmanlı'nın imar etmiş olduğu **Başçarşı** civarındaki tarihi camiler Ramazan ayında adeta yeniden dirilmekte, iftar sonrasında civarda bulunan restoranlar, dinlenme mekanları, iftar sonrası içilen kahvelerle ve yapılan sohbetlerle şenlenir. Teravih namazlarında özellikle büyük camilerdeki kalabalıklar ve gençlerin ilgisi görülmeye değerdir. Gündüzleri ise bulunduğumuz Üniversitenin karşısındaki her zamanki yerlerinde duran şehitlerin beyaz mezar taşları bile Ramazan ayında çevresine farklı bir ders vermekte, bu toprakların sahipsiz olmadığını, İslam coğrafyasının bir parçası olduğu-

nu, dikkat edenlere farklı bir dille ve şevkle anlatmaktadır.

**Uluslararası Saraybosna Üniversitesi*

MESUT KARASAHAN* ÇILGINCA BİR İBADET

I. Ramazan sofraları ve sahur lar küçüklüğümüzde yüreklerimize atılan iman tohumlarıdır. Sofra başında iftarı beklerken yaşanan farklı heyecan ve “başarmış” olmanın çocukça mutluluğu kolay unutulmaz (Bu başarının hangi irili ufaklı şeytanlara karşı kazanıldığı, ileriki yaşlarda öğrenilebilir).

Konserlerde, TV (Talk-Show) programlarında çılgık atmak üzere eğitilen gençlerin belki anlamakta güçlük çekeceği bir dinginlik, sükunet, vakar ve muhasebe dönemidir Ramazan.

Gönüllü açlık, salt dini gaye güden açlık, kapitalizmin hepimizi dönüştürmeye çalıştığı ağzı salyalı, her şeye ve herkese doymak bilmez bir iştihâ ile (cinsellik dahil) saldıran yaratıklar aleminde tasavvuru zor bir eylem. Bu bakımdan modern insanın davranış kalıplarıyla, çok tüketen = uygar, medenî, ileri anlayışıyla yüzde yüz tezat oluşturan bir ibadet; bir anlamda kapitalizme yönelmiş belki en ciddi tehdit. Modern insanın kendi kendine zulmetmeye ara vermesidir Ramazan.

II. Türkiye toplumunda Ramazan, eylemlerimizde günah-sevap ayrımının daha çok hatırlandığı, daha titizlikle tatbik edildiği bir döneme işaret eder pek tabii olarak. Dikkat edilmesi gereken şey pahalı ve lüks sofraların israfla sonuçlanan iftar yemeklerinin kapitalizm için birer gedik, birer şans kapısı olduğudur.

Türkiye’de Ramazan, kimi siyasetçi türü için de ikiyüzlü-

Gönüllü açlık, salt dini gaye güden açlık, kapitalizmin hepimizi dönüştürmeye çalıştığı ağzı salyalı, her şeye ve herkese doymak bilmez bir iştihâ ile (cinsellik dahil) saldıran yaratıklar aleminde tasavvuru zor bir eylem. Bu bakımdan modern insanın davranış kalıplarıyla, çok tüketen = uygar, medenî, ileri anlayışıyla yüzde yüz tezat oluşturan bir ibadet; bir anlamda kapitalizme yönelmiş belki en ciddi tehdit.

lüklerin doruğa çıktığı bir dönemi ifade edebilir. Siyasal hayatına mal olsa bile gençliği dini eğitimden mahrum edeceğine and içen politikacıların dine saygılı gözükmeye çabasıyla yorgun düştükleri bir zaman dilimidir Ramazan. İftar davetlerine icabet etme veya hatta iftar verme mecburiyeti ve Kur'an'ı dinlemek zorunda kalmanın böyle kimseler açısından doğurduğu "meşakkat" büyük olsa gerek.

Tüketmeye ayarlı Epikür-yen makinalara dönüşmüş Batılı veya Doğulu modern bireyler için diğer dinlerdeki benzeri ibadetlere nazaran ciddiyetinden hiçbirşey kaybetmemiş olan oruç kolay tasavvur olunabilecek bir şey değildir. Elinde sürekli yiyecek içecek maddelerle (ve daimi bir yeme içme halinde) sokakta, metroda dolaşan, oturup kalkan, hatta bunu bir statü sembolü gibi algılayan bir toplum için oruç bütün enerji kaynağının aniden kesilmesi gibi gelebilir. Ahireti yok sayan, tercihini dünya hayatından yana yapmış insanlar için bir ölüm mesabesinde olabilir. Bu bakımdan çılgınca bir eylemdir oruç. Ama, sessiz, sakın, vakar içinde, **müslümanca bir çılgınlık**. Materyalist dünyada adı konmamış gerçek bir çılgınlık.

Ramazan'ın, George W. Bush'un iftar sofrasında Müslüman toplum liderleriyle fotoğraf çekilmesi dışında dünyayı etkilemesi, Müslümanların durumuna bağlı. İslam'ı ne ölçüde temsil edebildiklerine, dünya halkları üzerinde tesirli olabilecek tarzda İslam mesajını ve en önemlisi örnekliğini sunabilmelerine bağlıdır. Farklı olduklarını, niçin ve hangi konularda hakiki ve köklü bir farklılığı temsil ettiklerini gösterebilmeleri gerekir Müslümanların. Oruç ibadeti bunun en önemli unsurlarından biri olabilir.

Ramazan'ı yaşamayan bilemez. Bilmeyen yaşıyamaz. O halde yaşanabileceğini göstermeli. Başka bir dünyanın, Müslüman versiyonuyla

Bu kutsal iklim, mü'min gönüllerde; oruç, teravîh namazı, sadaka, Kur'an tilâveti, itikaf, itaat ve huşûyu, bir diğer ifadeyle; kulluk şuurunun bilendiği ve Allah'ın (c.c) Rahman ve Rahim isimlerinin tecellisi olarak bereketi ve arınmayı ifade eder.

mümkün olduğunu göstermeli. Bilmeyenlere bildirmeli.

*Yazar, çevirmen.

SERDAR DEMİREL* **BEREKET VE ARINMA**

I. Ramazan ayı, bir zaman kesitinin diğer zaman kesitlerine üstünlüğünü ve muhtevası itibarıyla **onbir ayın "sultanı"** bir rahmet iklimini ifade ediyor.

Bu kutsal iklim, mü'min gönüllerde; oruç, teravîh namazı, sadaka, Kur'an tilâveti, itikaf, itaat ve huşûyu, bir diğer ifadeyle; kulluk şuurunun bilendiği ve Allah (C.C)'nün Rahman ve Rahim isimlerinin tecellisi olarak **bereketi ve arınmayı** ifade eder.

Özellikle de bu teslimiyet merkezli ve "ibadet yoğunlu" aydaki **has ibâdeti**.. Yüce Mevlâ bu aya has ibâdet hakkında şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Böylece umulur ki korunur, takva sahibi olursunuz". (Bakara: 183)

Bu ay içinde barındırdıklarıyla ruhen temizlenme fırsatını insana sunar ki; böylece takva sahibi olsun, **şuur dünyasında Allah bilincini canlı tutsun**, O'nu unutmasın. Geçen bir yıllık süre içerisinde ruhuna bulaşan dünyevî kirlerden arınsın, temiz ve tevhid fitratına dönsün, gelecek yıl için de yol azığı edinsin.

Ramazan Ayı, benim zihin dünyamda aynı zamanda **tarihin akışını değiştiren bir tarihi dönemi** ve bu ayın içinde saklı **müstesna bir ânı** ifade eder. Bu özel ayın bir özel gecesinde, vahiyyle, "**Fecrin çıkışına kadar esenlik**" olarak tavsif olunmuş bin aydan daha hayırlı o kutsal geceyi, ve o gecede vuku bulmuş aydınlanma ânını; Hira Mağarası'nın konuk ettiği Hz. Muhammed (s.)'e peygamberliğini müjdelemek üzere nuzûl eden Cebrail' (as)'ı ve onun muştuladığı hayat iksirini. (Kadir sûresi)

Ramazan iklimi, bu nimeti hatırlamak, şük-

retmek, Allah (C.C) ile kulluk ilişkisini tesis etmek, **rubûbiyet ve ubudiyet arasındaki farkı bir daha kesin çizgilerle ayırmak**, günah ve hatalarla yüzleşmek, istiğfar etmek ve haddini hatırlamak fırsatını ifade eder.

II. Hayatının Ramazanlarının önemli bir bölümünü Ümmeti Muhammed arasında geçirmiş birisi olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Bu ay hem Türkiye'yi hem de İslâm dünyasını kelimenin bütün çağrışımlarıyla pozitif mânâda etkilemektedir.

Hız. Ebu Hureyra, Efendimizin (s.) şöyle buyurduğunu nakleder: *"Ramazan geldiğinde cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapatılır, şeytanlar bağlanır."* (Muslim: 2/758, hn: 1079)

Bir diğer rivâyette de: "Cennetin kapıları açılır" yerine **"Rahmet kapıları açılır"** denmiştir. (Muslim: 2/758, hn: 1079)

Tüm İslâm âleminde rahmet kapılarının açıldığını, şeytanların bağlandığını hissedersiniz. Yapılan kamuoyu araştırmaları da bu ayda suç oranlarının dramatik bir şekilde düştüğünü gösteriyor. Emniyet, selâmet ve barış atmosferinin toplumu diğer aylara nisbeten daha bâriz bir şekilde kucakladığı bir demirdir Ramazan.

Fakir fukaranın yüzünün en çok güldüğü, toplumun bu yoksun kesiminin en çok hatırlandığı, paylaşma ikliminin en yoğun yaşandığı bir zaman dilimine dönüşür Ramazan.

Hız. Ömer'den nakledilen şu veciz söz; **"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz"** (Tirmizî: 4/638, hn: 2459) şiarı, bu ayda daha fazla ete kemiğe bürünen bir kendiyi yüzleşme ve niyet tazeleme dönemidir dünyada.

Özetle, özellikle de modern insanın şuur bulanıklığını tamir ve tashih eden bir fırsatlar iklimidir Ramazan.

*Malezya İslam Üniv. Öğretim üyesi; Vakit Gazetesi yazarı.

YILDIZ RAMAZANOĞLU* FELLUCE DİYORUM BEN, BAŞKA BİR ŞEY DEMİYORUM

Ramazan ayı bizim için hayatın dönüm noktası. Kişisel tarihimizde temiz bir sayfa açmaya çalıştığımız gün genelde ramazanın ilk günü. Gerçi her seferinde geçen ramazanda kendimize verdiğimiz kimi sözleri tutamamanın utancıyla kıvranırız o ayrı. Yine de bu sefer olacak deyip yeniden derlenip toparlanmaya çalışma zamanı. Müslümanlar için bütün yıla hatta tüm hayata yayılacak düşük yoğunluklu ama devamlı bir devrim için alıştırtma günleri. Kökten kararlar, hezimetler, iç yolculuklar, dış dünyanın yeniden baştan çıkarmak için

bitmez tükenmez saldırıları, yine de bizi kendi halimize bırakıp gitmemesi için talepkâr olduğumuz, ümitvar olduğumuz bir ay.

Son yıllarda **"bir başka dünya mümkün"** diye vicdan sahibi dünya insanlarının kalplerinde beyinlerinde dolandırdıkları bir cümle var. Bu muhteşem cümlenin **"nasıl"** ını kim dolduracak, hangi cümlelerle desteklenecek. Hiçbir insan tekini dışarıda bırakmayan, herkese yer açan, bütün kimsesizlerin kimsesi olan yüce Yaratıcı'nın destek vereceği performans nasıl ortaya konacak, nereden başlanacak. Bu ancak ramazanın açtığı geniş alanı kullanarak, bu ayın şefkat eliyle, hak ve adalet duygusunun iyilik salgı gibi gezegeni kuşatmasıyla olabilir. Başka bir dünya mümkün demek, başka bir biyoritmimiz olabilir, yaşam tarzımız değişebilir, mutluluğun tanımı değişebilir, fitratla uyumlu yeni bir varoluş kurulabilir, yaşam yeniden vahyin aydınlatmasına göre düzenlenebilir ve insan küçük bir nut-

Yeniden derlenip toparlanmaya çalışma zamanı. Müslümanlar için bütün yıla hatta tüm hayata yayılacak düşük yoğunluklu ama devamlı bir devrim için alıştırtma günleri. Kökten kararlar, hezimetler, iç yolculuklar, dış dünyanın yeniden baştan çıkarmak için bitmez tükenmez saldırıları, yine de bizi kendi halimize bırakıp gitmemesi için talepkâr olduğumuz, ümitvar olduğumuz bir ay.

fedan yaratıldığını hatırlayabilir demektir.

Aydınlanma bir yol ayrımıydı. Batının dinle kutsalla hesaplaşmasının ürünüydü. Kişisel meselelerini evrensel olarak bütün dünyaya dayattılar sonuçta. Buraya kadarmış. Şimdi perişan olduğundan, sürekli geleceğe angaje edilen insanlık kendini yarı yolda bırakılmış hissediyor. Aklın mahkemesinde her şeyin, dinler ve kutsal kitaplar da dahil yargılandığı ve mahkum oldukları söylenmişti. Eleştirel akıl yeni tanrıydı. Fransa'da başörtü için toplanan Stasi komisyonundaki çok güvendiğimiz akıl adamların dumura uğramasıyla, Ebu Gureyb karşısında dünya seküler entelijansiyanın dilini yutmasıyla ve daha birçok sınavdaki başarısızlıkla batı aydınlanması cihanşümöl olamayacağı kanıtlandı. İş beyaz adamın sosyetik, şımarık -ne istersem yaparım- özgürlüğüne dönüştü. Yine de aydınlanmadan bir şey kazandık. Din adına ortaya konan bütün pratikleri bağrımıza basmak zorunda değiliz, eleştirel akıl ve içi kararan kalp diye bir şey var. Artık kimse bunu göz ardı edemez.

Şimdi yine geldik bir yol ayrımına.

NY.Times'da bu günlerde yayınlanan bir makale beni derinden etkiledi. Allah'ın siyasetinden bahsediliyor ve vahye nasıl yaklaşılacağı tartışılıyor. Etnik kültürel ayrımlar hepsi sönük kalacak, temel mücadele ve ayrım **vahye inanmak** ya da **reddetmek** üzerinden. İşte tekrar gelinen nokta bu.

Kızlar ve babalar arasında evlilik öncesi masumiyete sadakat törenleri, akıl almaz mistik arayışlar, seküler ahlakın acımasızca sorgulanması, liberalizmin açtığı derin yaralar, ahiret inancından arınmış sınırsız sermayenin yol açtığı yıkım konuşuluyor.

Ramazan bize iyi bir fırsat sunar her zaman. Tarafımızı belli etme, İslam olmayı

en iyi şekilde temsil etme, bu kalpsiz ve yaralı dünyaya ne verebiliriz bunun üzerine düşünme, sadakat ve feda günleri.

Bir yerde bir tek oruçlu insan varsa, çevresinin ritmini etkiliyor, başka bir hayata işaret ediyor, oraya rahmet yağıyor, bu da bütün dünyada magnetik bir alan oluşturuyor. İslam cazibe merkezi, içten içe. Nefret edenler için bile. Aşkın tuhaf tezahürleri. Çok acayıplara tuhaf şeylere tanık olabiliyoruz.

Bir de MÖ. 8 Kasım 2004'te bir iftar sofrasında Felluce'nin yıkıma uğradığı günü asla unutamıyorum. Hiç sebepsiz yere !!birine hatırlattığımda o çok önce oldu, sonra da başka şeyler oldu diye üstü örtülüyor. Unutmak hepimiz için. Doğrusu unutmamak için özel çaba sarf ediyorum, kafayı takıyorum. Unutmak suçtur diye. Bir suçum eksik olsun diye. Ne oldu 350 bin insan.

Yıkılan birbirinden güzel 80 sanat eseri camii. Nerede kıyıma uğrayanların çocukları. Bu ramazan bunun peşine düşelim. Herkese soralım. Biz yaşarken oldu, bize rağmen, gözümüze baka baka. Biz yaşarken oldu evet. Biz sağken ve ayaktayken. Bu ramazan Felluce için oturumlar, gösteriler yapalım, peşine düşelim bu için. Ondaki hareketle öteki kardeş şehirlerin peşine.

*Yazar, aktivist.

Bu yüzden Ramazan'ın Kitap'a teslim olma ve bu teslim olunmuşluğun bilinciyle kendini teslim alma ayı olarak daha soyut (bekli de Kitabî) bir çerçeveye yerleştirilmesi, nefis terbiyesi ve yardımlaşma/dayanışma gibi açılımların ise pek de önemsenmeyen bir çizgide tutulması gereken birer sonuç olarak görülmesinin gerektiğine inanıyorum.

ZÜBEYİR YETİK* TESLİMİYET VE SAKINMA BİLİNCİ

Ramazan ayı ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de iki olguya vurgu yapıldığını görürüz. Bunlardan biri Kitap'ın bu ayda indirildiği, diğeri de bu ayda oruç tutmanın farz kılındığıdır.

Birinci olgu insanın **"teslim olacağı"**, ikincisi ise **"teslim alacağı"** alana işaret eder. İnsan, inananlardan olabilmeklik için kalbiyle/beyniyle Kitap'a teslim olmak, inancını yaşamının gereklerinden biri olan

oruçla da kendi bedenini teslim almak durumundadır, Ramazan dolayısıyla vurgulanan olgular açısından bakıldığında.

Birinci açılımda herhangi bir irade ve eylem payına sahip bulunmayan insan, ikinci açılımda serapa bir irade ve eylemlilik ögesidir.

Kitap bu ayda indirilmiş ve bu ayda baştan sona oruç tutulması buyrulmuştur.

Ve, orucun tutulması için insana iletilen gerekçe de, Yüce Allah'tan sakınmayı gerektirici bir **sorumluluk** bilincine erişebilmektir. İnsan, inanan bir varlık olarak **sakınma** bilincini oruçla edinebilecek ve bu sakınmanın yol, yordam ve yöntemini de indirilmiş bulunan Kitap'tan öğrenecektir. Bu iki yöndeki olgunun Ramazan'da gerçekleşmesi/gerçekleştirilmesi, bu mübarek ayı "insan" olma imkânının yakalanılabileceği bir ortama dönüştürür.

Efendimiz Âleyhissalâtvesselemdan gelen Recep'in Yüce Allah'a, Şaban'ın kendisine, Ramazan'ın ise ümmetine ait olduğuna ilişkin haberin yansıdığı anlamlardan biri de, ola ki, budur. Ramazan'ın "ümmet'e ait olması, ancak Ramazan'daki anlamı kavramakla **'ümmet'** bilincine erişmenin mümkün olacağına ifadesi... Kitap'a teslim olarak ve kendini Kitap adına, Kitap doğrultusunda teslim alarak ümmetten olabilme imkânı...

Oruç tutmanın gerek kişisel ve gerekse sosyal bağlamda pek çok yararlarının bulunduğunu hepimiz bilmekteyiz. Nefsin terbiyesinden tutunuz da, oruçlu iken daha çok duyumsanan ihtiyaçlar dolayısıyla muhtaçların hatırlanmasına ve bu sebeple onlara el uzatılmasına varıncaya dek pek çok yararlı sonuçlar doğuran bir ibadet.

Ama orucu ağırlıklı olarak bu yanılla almak ve sakınma ve rızanın bu çerçevede görülmesini öncelikli olarak varsaymak, sanırım, Kitap'taki "Yüce Allah'tan sakınmanın bilincine erişme" gerekçesini karşılamağa yeterli bir bakış açısı olmamaktadır.

Hatta denilebilir ki, bu bakış açısında, sanki amaç ile sonuç birbirine karıştırılmış olmaktadır. Oruçla Yüce Allah'tan sakınarak onun rızasına kavuşma amacı güdülüyor olmasına karşın, bu amaç, nefis terbiyesi ve sosyal dayanışma eğilimi gibi sonuçlara bağlanmakta, amaç ile sonuç adeta yer değiştirmiş gibi görünmektedir.

Söylemek istediğimi biraz daha açıklığa kavuşturmak için, ramazan dışındaki oruçlara ilişkin buyrukların yer aldığı diğer ayetlere bakma-

mız gerektiğini düşünüyorum.

Bakara/196'da Hacla ilgili uygulamalar için imkân sahibi olmayanların 10 gün oruç tutması buyrulur.

Nisa/92'de hataen bir mümini öldüren kimse-nin köle azadı ve diyete güç yetmeme durumunda iki ay kesintisiz oruç tutması gerektiği ve bunun da Yüce Allah tarafından belirlenen bir karşılık olduğu belirtilir.

Maide/89'da, gene başkaca imkân sahibi olmayanlar için, 3 günlük bir kefarete orucu ölçülendirilir. Aynı surenin 95'inci ayetinde hac esnasındaki 'cinayetler' dolayısıyla kefarete olarak tutulması gereken oruç vardır.

Mücadele/3-4'te 'zıhar'da bulunan bir kimse-nin eşine dönmeden önce, köle azat etme imkânı yoksa, peş peşe iki ay oruç tutması hükmü yer alır.

Evet; bunlar elbette kefarete oruçlarıdır. Yüce Allah'tan sakınma bilincine sahip oluşun kefaretleri. Burada nefsin terbiye edilmesi ya da insanların oruçluluk süresince muhtaçların durumunu anlamaları gibi sonuçlar yok, doğrudan doğruya Yüce Allah'tan sakınma bilincinin uygulamaya aktarılması vardır.

Olaya bu açıdan baktığımızda oruç tutmadaki önceliğin bir sakınma bilinci oluşturulması olduğu, nefis terbiyesi ya da sosyal yararları gibi durumların ise, yalnızca birer "sonuç" olarak alınması gerektiği kanısına ulaşabiliriz.

Ramazan orucu, işte bu sakınma bilincini sürekli kılmanın bir/biricik yolu.. Mübarek ay da bunun gerçekleştirileceği alan/zaman...

Olayı nefis terbiyesi ya da sosyal dayanışma yönelişleri bağlamında değerlendirmek, bana epeyce bir kişiselleşme ve dünyevileşme açılımı/eğilimi gibi görünüyor. Ve bu bağlamlar da bir tür kendini tatmin tehlikesini beraberinde taşıyor.

Bu yüzden Ramazan'ın Kitap'a **teslim olma** ve bu teslim olunmuşluğun bilinciyle kendini **teslim alma** ayı olarak daha soyut (bekli de Kitabı) bir çerçeveye yerleştirilmesi, nefis terbiyesi ve yardımlaşma/dayanışma gibi açılımların ise pek de önemsenmeyen bir çizgide tutulması gereken birer sonuç olarak görülmesinin gerektiğine inanıyorum.

*Yazar, mütefekkir

HACI FETTAH MAHALLESİNDE RAMAZAN SÜRPRİZİ

ABDÜLVAHAB YAMAN

2005'in Ramazan ayıydı. Hep aynı İstanbul Ramazan'ını yaşamaktansa, o yıl çocukluk ve gençlik yıllarımdaki gibi bir Ramazan'ı yeniden idrat edebilmek arzusuyla memleketimdeydim. Doğup büyüdüğüm, ilk dini bilgilerimi aldığım, kimliğimi ve kişiliğimi kendisinde bulduğum, yıllarımı mahallelerinde, caddelerinde, sokaklarında tükettiğim Konya'da çocukluğumun Ramazan'larını arıyordum...

Uzun süredir görmediğim dostlarımı, akrabalarımı, çocukluk arkadaşlarımı görmek, şüphesiz beni yıllar öncesine taşıyacaktı. Kimlik ve kişiliğimin inşâ sürecinde dini duyarlılığımızı şekillendirdiğimiz, mücadele bilincini edindiğimiz, birlikte düşünmeyi, birlikte yaşamayı, birlikte hareket etmeyi öğrendiğimiz dava arkadaşlarımı tek tek ziyaret etmek kararındaydım. İlk, orta ve lise tahsilimde beni hayata hazırlayan hocalarımı bile -eğer hayattalarsa- ziyaret listeme almıştım.

Ama en çok, 30-40 yıl öncesinin Ramazan'larına susamışlığımı beni Konya'ya sürükleyen... Ve 2005 Ramazan'ın son günlerinde yaşadığım sürpriz bir olayla Rabbim, niyazımı kabul bu yurdu.

Hacı Fettah'ta Canlanan Hatıralar

Çocukluğum Konya'nın Hacı Fettah mahallesinde geçti. Şehir merkezine yakın bir yerleşim yeri olan bu mahallede hatırladığım üç cami vardı. Konya'nın ünlü Hacı Fettah mezarlığı da bura-

daydı. (Mahallelinin takvası, ihsanı, itidalı ile tanıdığı, birçok insana bir biçimde iyiliği dokunan, İslami kurallara tavizsiz uyması ve bu kuralları aile efradından başlayarak çevresine tavsiye etmesi ile bilinen rahmetli babam Hacı Nuri Efendi / Mehmet Nuri Yaman bu kabristanda medfundur. Bu vesileyle sizlerden birer Fatiha istirhamım var.)

Ben 16 yaşına kadar, çoğu mütedeyyin insanlardan oluşan bu mahallede büyüdüm. İlk dini bilgilerimi, kardeşim Mustafa Yaman'la birlikte Hacı Fettah camii imamı İsmail Ketenci hocafendiden aldım. Her sabah namazı sonrası kardeşimle birlikte Hacı Fettah camiine gider, Kur'an'ı tecvidli olarak kıraat eder, ezberlerimizi okur, hocamızın duasını alırdık. Ders bitiminde eve dönüp sevgili annemizin hazırladığı mis gibi sofranın hakkını vermeden, alelacele sokağa fırlar, oyuna daldık arkadaşlarımızla: Mahalle maçları, uzuneşek atlamalar, buzda kaymalar, kardan adamlar, 'yağ satarım bal satarım' oyunu, misket ve yakan top oynamalar, topaç çevirmeler, fener alayları, mahalle kavgaları Hacı Fettah'ın klasikleriydi...

1971'de Konya şehir stadyumu civarına taşındı isek de Hacı Fettah hatıraları içimizde hep diri ve canlı kaldı. Zaten mahalle ile ilişkimizi de pek kesmedik, kesemedik...

1973'de yüksek tahsil için Konya'dan ayrılınca, sılayı da terketmiş oldum. Üniversite yılları... Evlilik... Maişet... Hâlâ İstanbul'dayım. Ama sıla-i rahim için Konya'ya her gidişimde Hacı Fet-

tah'a mutlaka uğrarım. Eşi-dostu ziyaret eder, hatıralarımı yeniden tazeler, rahmetli babamın, dedelerimin ve akrabalarımın mezarını ziyaret eder, duâ eder, duâ alırım. Eşime ve çocuklarıma doğup büyüdüğüm mahalleyi anlatmaktan büyük zevk duyarım.

Hayatımın Sürprizi

Bayrama iki gün vardı. Mahmuriye mahallesinde annemin evindeydim. O akşam Teravih namazını Hacı Fettah mahallesinde eski evimizin bitişiğinde bulunan küçük mescitte kılmaya karar verdim. Mescid, bizim zamanımızda sadece Ramazan ayında teravih namazı kılınması için açıktı.

Rahmetli babam, vefatından kısa bir süre evvel anneme ve biz evlatlarına şu tavsiyede bulunmuştu: 'Mescidin bitişiğindeki evimizi sizlerin de rızası olursa camiye bağışlıyalım. Ev caminin meşrutası olsun ve cami imamı burada otursun. Böylece mescid, Ramazan'ların dışında da sürekli ibadete açık olmuş olur.' Babam bu teklifinin üzerinden çok geçmeden vefat etti. Annem ve evlatları olan biz üç kardeş, babamızın tavsiyesini vefatından sonra hemen yerine getirdik ve evimizi camiye bağışladık. Diyanetin bu mescide daimi imam tayin ettiğini, imam efendilerin de bizim bağışladığımız bu evde ikamet etmeye başladığını soğradan öğrenmek bizi çok sevindirdi. Böylece babamızın en büyük arzusu gerçekleşmiş oluyordu. Evimizin duvarına bitişik bu küçük mescid sürekli açık ve içinde beş vakit namaz kılınır hale gelmişti.

Ben, o akşamki teravihi eda için işte bu mes-

cidde idim. Camide çok az insan vardı. Eski komşularımızdan tanıdık birkaç simayı orada görmek, bana ayrı bir duygu verdi. Namaz kıldırmak üzere gelen imam ise özellikle dikkatimi çekti; zira imam tipik bir Kazak'tı. Az sonra mescide üç Kazakistanlı daha geldi.

Huşû içinde ve eski Ramazan'larımı yeniden yaşarcasına kıldığım teravih namazı sonunda eski komşularımızdan Yaşar ağabey beni imama ve cemaate takdim etti. Mahallemizin eski sakinlerinden olduğumu söyledi. İmama dönerek, oturduğu evin rahmetli babama ait olduğunu hatırlattı. 'Vahap Bey, bu evi bağışlayan ailenin fertlerindendir' dedi...

Ayaküstü sohbette, imama ve diğer Kazaklara gayrı ihtiyari "İstanbul'un Zeytinburnu'ndan mı geliyorsunuz" diye soruverdim. Zira, Zeytinburnu semtinde Kazak kökenli nüfusun yoğun olduğu biliyordum. 1979-1982 yıllarında Zeytinburnu İhsan Mermerci Lisesinde tarih öğretmenliği yapmış, yüzlerce Kazak öğrenciye ders vermişim. Onları fizik ve karakteristik özellikleri ile çok iyi tanıyordum. Aradan 27 yıl geçmiş olmasına rağmen hala eski öğrencilerimin bir çoğu ile irtibatım hala sürer. Kazak örf ve adetlerini, davranışlarını, yemeklerini de iyi bilirim. Laf aramızda buharda pişirilen mantılarını da pek severim. Zeytinburnu'na gittiğimde mutlaka ikramda bulunurlar. Sağ olsunlar...

Acaba bu imam ve arkadaşları eski öğrencilerimden birilerinin tanıdıkları ya da akrabaları olabilirler miydi?

İmam ve arkadaşları, Kazakistan'dan geldiklerini, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde ikisinin master, ikisinin de doktora yaptıklarını söylediler. Bu arada İslam'la nasıl tanıştıklarını ve dini bilgilerini nereden aldıklarını merak edip sorduğumda, "Kazakistan'da" cevabını aldım.

Bunun üzerine Kazakistan'da olduğunu hatırlayıverdiğim Hayreddin hocayı tanıyıp tanımadıklarını sordum. "O bizim hocamızıdı" demezler mi?

Bir anda kalp atışlarım hızlanmış ve heyecanlanmışım; zira bu bilgi beni hem çok şaşırtmış, hem de çok duygulandırmıştı.

Hayreddin, benim Zeytinburnu'ndan tanıdığım, ataları yıllar önce Kazakistan'dan gelmiş ama kendisi Türkiye'de doğup büyümüş bir Kazak öğrencimdi. Pek çok konuda kendisiyle fikir

alışverişimiz olmuştu. Kimliğinin oluşmasında hasbelkader katkılarım olmuştu. Lise tahsilinden sonra İlahiyat fakültesini bitirmişti.

Mezuniyetinden sonraki konuşmalarımızda ‘hocam ben Kazakistan’a gitmek istiyorum. Ata yurdumda İslam’ı kendi insanlarıma anlatmak istiyorum. Onlar 70 sene İslam’dan uzak kaldılar. Ben onların Din’i öğrenmelerine yardımcı olmak istiyorum. Ne dersin?’ diye sorduğunu, benimle istişarede bulunduğunu hatırladım.

Bu düşüncesini yürekten desteklemiş ve kendisini ata yurduna dönmeye teşvik etmişim. Şimdi, O’nun sayesinde İslam’la müşerref olan ve İslam’ı öğrenen gençlerle tanışmak, ne büyük bahtıyarlıktı ya Rabbi!..

Hayreddin 1985-86 yıllarında Kazakistan’a gitti. 20 senedir de orada. Türkiye’ye her gelişinde beni mutlaka arar ve görüşürüz...

Genç Kazaklara; ‘siz Hayreddin’in talebesi iseniz benim de talebelerim sayılırsınız. Çünkü hocanız Hayreddin benim talebemdi’ dediğimde şaşırma sırası onlardaydı...

Onların şaşkınlıklarını yaşı gözlerimle seyretmek, benim için mutlulukların en güzeliydi...

Şoke olmuştum...

O anki sevincimi kelimelerle ifade edemediğimin farkındayım.

Böyle bir mutluluğu Rabbim bir daha yaşatır mı? Kim bilir?

İstanbul-Kazakistan-Konya... Tevafuklar Zinciri

Hocaya tekrar soruyorum... ‘Nerede oturuyorsun’ diye. Bizim yıllar önce vakfettiğimiz evi gösteriyor: ‘Bu evde!’

Hayret ve sevincim bir kat daha artıyor.

Pat diye, “size çay içmeye geliyorum” diyorum. Kendimi zoraki misafir kabul ettiriyorum. Az sonra, tam 50 yıl önce doğup içinde büyüdüğüm ve 35 yıl önce terkettiğim, her köşesinde çocukluk yıllarıma ait sayısız hatıralar barındıran eski evimize gireceğim.

40-50 yıl öncesinin hatıraları bir film şeridi gibi bütün detaylarıyla bir bir gözümün önünden gelip geçiyor.

Eve girdiğimde tam anlamıyla bir duygu seli içinde yüzüyorum...

Şu ilahi tevafuka bakın:

Neredeyse çeyrek asır önce, samimiyetle kendisine bir şeyler öğrettiğiniz bir insan, kilometrelerce uzaktaki ata yurduna dönüyor ve akrabalarına İslâm’ı anlatmaya başlıyor; onların İslam’la tanışmasını sağlıyor. O güzel insanlardan birkaçı yani bu Kazak gençler dinde derinleşmek için Konya’ya İlahiyat Fakültesi’ne geliyorlar...

Merhum babam çok isabetli bir tavsiye ile evimizi mescide vakfediyor ve bu sayede mescid sürekli namaz kılınan bir mekan haline geliyor...

Bu arada 30-40 yıl önceki çocukluğunun Ramazan heyecanını özleyen ben, bu arzuyla İstanbul’dan Konya’ya geliyorum. Çocukluk yıllarımda namazla ilk kez tanıştığım ve sonraki yıllarda ilk kez namaz kıldırdığım mescitte teravih namazı için eski mahallemize uğruyorum... İçinde doğup büyüdüğüm bitişikteki evimizde, 20 yıl önce İslamî kimliğinin oluşmasında katkılarımla olduğu talebem tarafından Kazakistan’da yetiştirilen güzel insanların oturduğuna, mahallemizin küçük mescidinde imamlık yaptığına tanık oluyorum...

Donup kalıyorum... Nutkum tutuluyor... İliklerime kadar titriyorum...

Bu ifadeler, o anki halimi tasvir etmekte o kadar yetersiz ki!..

Bunları söylemek başka yaşamak başka... Ve ben bu hali ilk kez yaşıyorum.

Müsaadenizle toparlayayım:

Ben, yüksek tahsil için 35 yıl önce Konya’yı terkedip İstanbul’a geliyorum...

Mezuniyet sonrası yani bundan 27 yıl önce Zeytinburnu'nda lise öğretmenliğine başlıyorum ve bir Kazak öğrencim oluyor...

Bu öğrencim 20 yıl önce ata yurduna İslam'ı anlatmak için gidiyor..

Bu arada, Hacı Fettah mahallesindeki baba evimiz, mescid açık tutulsun diye Yaman ailesi tarafından 15 yıl önce vakfediliyor...

Öğrencimin yetiştirdiği talebeler 6 yıl önce yüksek tahsil için Türkiye'ye / Konya'ya geliyorlar...

Ve 35 sene öncesine kadar benim yaşadığım aynı evde kalıyorlar...

Ben de yıllar sonra, çocukluğumun Ramazan'larını yeniden yaşamak arzusuyla memleketime geliyorum...

Ve rahmetli babamın camiye vakfettiği evi, içindeki güzel insanlarla birlikte dünya gözü ile görüyorum...

Evet...

Konya nere!.. İstanbul/Zeytinburnu nere!.. Kazakistan nere!..

Ve 1973... Ve 1982... Ve 1985... Ve 2005...

Bütün bunları, en usta strateji uzmanlarıyla planlanmış olsanız bile böylesine uzun bir zaman diliminde ardarda sıralamanız mümkün mü?

İşte beni asıl şaşırtan, farklı tarihlerdeki bu olayların, bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenilerek karşıma çıkıvermesidir!..

“Yaptığın İyilik Mutlaka Karşına Çıkar”

Kazak imamla, arkadaşlarıyla ve eski mahalle komşularıyla vedalaşarak ve yakın olan Ramazan bayramlarını tebrik ederek ayrılıyorum.

Lakin ne ayrılış!..

Bedenim gidiyor, ama ruhum orada kalıyor sanki!..

Tarifi imkansız ve o ana kadar asla yaşamadığım duyguların coşkusuyla adeta uçuyorum. Arabama nasıl bindiğimi, nereye, ne şekilde gittiğimi, hangi cadde ve sokaklardan geçtiğimi hatırlayamıyorum. Mahalleden ayrıldıktan sonra tek aklımda kalan şey, gözyaşlarımın pınar gibi aktığı ve hıçkıra hıçkıra ağladığımı!..

Annemlere geldiğimde halimdeki gariplik herkesin dikkatini çekmişti. Annem ve eşim merakla ne olduğunu öğrenmeye çalışıyorlardı. Hatta basbayağı telaşlanmışlardı. Kötü bir haber

bekliyorlar gibiydi... Onların 'ne oldu' demeleleriyle tekrar hıçkırıklara boğuldum. İyice şaşırılmış ve korkmuşlardı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaktan bir türlü sorularına cevap veremiyordum. Meselenin ne olduğunu anlamadan onlar da benim halime bakarak ağlamaya başladılar. Bu durumun ne kadar sürdüğünü bile hatırlayamıyorum...

Uzun bir ağlama faslı ve arkasından gelen bir sessizlikten sonra yaşadıklarımı ailemle paylaştım. Tüm aile fertleri çok duygulanmıştı. Özellikle annem (Hacı Nazire Yaman) çok çok etkilenmiş, rahatsızlanacak derecede kendinden geçmişti.

Sonuçta ailecek ne kadar isabetli ve hayırlı bir karar aldığımızı kavramış olduk. Özellikle babamız Hacı Mehmet Nuri Yaman'ın fedakarlıklarını, gerek bizleri yetiştirmekteki gayretlerini ve hayatında hiç azalmayıp sürekli artan İslamî coşkusu hatırlayıp kendisi için Kur'an okuduk, dualar ettik. Allah'ın salih kulları için hazırladığı cennetine nail olmasını yüce Rabb'imizden niyaz eyledik. **“Allah'la iyi bir ticaret yapmak istemez misiniz”** ilahi buyruğuna en güzel şekilde icabet edenlere Rabbimizin ne güzel bir karşılık verdiğini tanık olduk.

Yaşadığım bu çok hoş Ramazan sürprizinden sonra adeta yeniden doğmuş gibiydim. Rab'bim geçmişte yapmış olduğum küçük bir hizmetin karşılığını dünya gözüyle bana göstermişti. Çok mutluydum. Üzerindeki yüklerden kurtulup hafifleyen insanın durumunu yaşıyordum. Bu çok güzel duygularla o yıl çok farklı bir Ramazan ve adeta çifte bayram yaşamış ve adeta yenilenmiş olarak İstanbul'a dönmüştüm.

Rabb'imden sizlere ve bana bu duyguları tekrar takrar yaşatmasını niyaz ediyorum, İslam'ı anlama, yaşama ve yaşatma azmimizin kesintisiz ve sürekli olmasını talep ediyorum.

“(Lokman, öğütlerine devamla şöyle demiş-ti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.” (Lokman/16)

CENNETİN DİLLERİNDEN KÜRESEL CEHENNETİN DİLİNE

ASIM ÖZ

Allah'ın meleklerle Adem'i yaratacağını bildirmesiyle başlayan insanlığın kültür tarihi dil üzerine tartışmaların yoğun olarak yapıldığı bir tarihi de ifade eder. Çünkü dil insanlığın kültür tarihinde önemli bir yer tutar. Dil insana has bir yetenek olduğu için dil üzerindeki tartışmaların bilinmesi gerekmektedir. Dil insanın kültürel üretiminde temel bir unsurdur. (Porzig; 1990: 3) Allah'ın insana eşyanın isimlerini öğretmesi aynı zamanda insanın mantıksal tanımlama ve kavramsal düşünme melekesine de işaret etmektedir. Bu kavramsal düşünme melekesinin mahiyetinin ne olduğu hususunda tarihin farklı dönemlerinde, farklı bağlamlarda tartışmalar yaşanmıştır. Ademe eşyanın isimlerinin öğretildiği dil üzerine yapılan tartışmalar kimi zaman dilsel kavmiyetçiliğin temeli haline getirilmiştir. İbni Kayyim'in deyişiyle dil meselesini doğru anlama iyi niyetinin inkıtaya uğramasına neden olmuştur. Gerek Müslüman dünyadaki İslami nasları anlama ve yorumlama metodolojisinde gerekse Batı dünyasında dil konuları ilk önce hikmet sahibi Allah'ın maksudını anlamaya odaklanan dini tartışmalarda daha sonra ise ilk seküler bilim dalı haline gelen filoloji sayesinde modern ulusçulukların temeli haline gelmiştir.

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan lisâni gelenek günümüz tarihselliğinde de hala tartışılmaya devam etmektedir. İnsanın dil vasıtasıyla dünyasını kurması aynı zamanda onu bir dünyaya da ait kılmaktadır. Dilin tek başına her şeyin güvencesi olabilmesi mümkün olmamakla birlikte dil **bir temellük tarzı** olması hasebiyle

önemlidir. Heidegger'in dili *Varlık'ın evi* kılmasının üzerinden epeyce yıl geçmiş olmasına rağmen dil meselelerinin tartışma nedenleri hala uyduruk popüler yarışmalar bağlamında yapılmaya ve buradan hareketle dilsel milliyetçilik geliştirilmeye çalışılıyor.

Dil, insanlığın dünya serüveninde, insanın dünyasının dönüştürüldüğü metafor olarak karşımıza çıkmasından dolayı hakikat öğretileriyle her zaman ilişki içinde olmuştur. Bu süreç Türkiye özelinde dile dışarıdan müdahale, onu zorla dönüştürme çabaları siyasetin filoloji ile birlikte at oynattığı alanların başında gelir. Modernleşme sürecinde başta alfabe değişikliği olmak üzere dilin gövdesinden epeyce kelime kopartılarak atılmıştır. Dilden atılan her kelime ile insanların dine ilişkin algılamalarında bir büzülme ve ufalma, aynı zamanda bir zedelenme meydana geleceği tahayyül edilmiştir. Cemil Meriç'in "**hafızanın iğdiş edilmesi**" olarak metaforlaştırdığı dil kavgası Türkiye'de hala alttan alta sürdürülmektedir. (Meriç; 1993: 295)

Dili ilk defa tanımlayan Mu'tezili filolog İbn Cinnî, dili "**Her topluluğun gayelerini, düşüncelerini kendisiyle ilettikleri ses birimlerinden oluşan bir ifade düzeni**" olarak tanımlar. (Özdemir; 2006: 19) İbn Cinnî dilin insanlar arasındaki iletişimin temel aracı olduğunu açık bir biçimde ifade etmektedir. Mantıkçılar da insanı konuşan bir varlık olarak tanımlamaktadırlar. İnsanoglunun duygu, düşünce ve iradesini yansıtır, insanlar arasında tanışma, bilişme, yarıdlaşma vb. bireysel ve toplumsal olgu ve ilişkileri oluşturma şeklindeki temel işlevleri olan

Her kavmin amaçlarını, düşüncelerini ifade ettikleri seslerden meydana gelen konuşma düzenlerinin tarihi gerek cennetin dilleri tartışmasında gerekse ulusçu dil politikalarında araçsal olarak kullanılmış, Allah'ın ayetleri olan dillere dair bütüncül tasavvur tahrif edilmiştir. Mütevatir ya da sahih bir habere dayanmayan rivayetlerden hareketle yürütülen asılsız ve fuzuli tartışmalar gaybı taşlamıştır.

dil birimleri, girdabını yaygınlaştıran ulusçısı kapitalizmin yani dünyasallaşmanın salt ekonomik göstergelerle açıklanamayacak oluşunu kanıtlar biçimde aşınmaktadır. Küreselleşme sürecinin yaşam tarzları, hakikat öğretileri, gündelik yaşamın davranış örüntüleri, bedensel imgeleri ve “küresel” ekseninde İngilizce'nin hegemonik etkisini arttırdığı ve ülkelerin uluslar arası arena da dahi kendi dillerini Bauman'ın ifadesiyle ‘**şişmanlık**’ olarak algılayıp İngilizce'ye göç edişlerine tanık oluyoruz. Gündelik yaşamın tekno-diyarının dilsizleştirici etkisiyle yetişkin agulamaları sel gibi yayılıyor. İngilizce -Weber'in ifadesiyle- ‘**şirsisizleştirilmiş**’ bir dünyanın dili haline geliyor. Hayret etme yetisinin sürekli taciz edilerek kısırlaştırıldığı metafor üretiminin küreselleşmenin pabuçlarıyla biçimlendirildiği kültürel bir çölleşme süreci söz konusu. İngiliz dil araştırmacısı David Graddol dünya nüfusu içerisinde anadili İngilizce olarak büyüyen insanların azaldığını buna karşın Arapça konuşulan dünya nüfustaki oranın gittikçe arttığını belirtiyor. Ama anadili İngilizce olmayan dünya nüfusunun çoğu gerek sömürgeci tahayyülün biçimlendirdiği eğitim politikaları, gerekse İngilizce'nin albenili dünyası nedeniyle anadili muamelesi görüyor. Bilim alanında yeni bir literatür geliyor. Kültürel küreselleşme İngilizce üzerinden sağlanırken yeni bir **linguistik dünya** oluşuyor. Yerel dillerin çoğu kaybolurken büyük şehirlerde kırma, **melez bir dil** oluşuyor.

İçinde yaşamakta olduğumuz bu sürecin evvelinde yaşanan bitmez tükenmez dil tartışmalarını da hatırlamak gerekiyor. Allah'ın ayetlerinden bir ayet olan diller farklı tarihselliklerde önce **cennetin dilleri** tartışmasına daha sonra da **en üstün dil** bağlamında cennetin dilleri tartışmasının sekülerize bir mahiyete dönüştüren siyasetlerin konusu olmuştur.

Adem'le eşinin cennette kaldıkları süre zarfında konuştukları dil hususunda çok farklı görüşler ortaya atılmıştır. Aziz Augustinus (354-430) *İbranice*'yi Adem ve eşinin konuştukları dil olarak över. Cyrılı Theodoret (393-466) ise *Süryanî* dilinin ilk konuşulan dil olduğunu ileri sürer. Nyssalı Gregorius ise *İbranice*'nin en eski dil olmadığı konusunda iddialı açıklamalar yapar.

Bu tartışma Rönesans'tan başlayarak Avrupa'nın her köşesinde cennetin dilleri tartışması olarak ünlenir. Herkesin cennette konuşulan dilin kendi atalarının dili olmasını istediği ulusal tartışmalar yaşanır. Bu tartışmalara tanık olan İsveçli yazar Andreas Kepme 1688'de **Cennetin Dilleri** başlıklı bir eser kaleme alır. Birkaç yıl geçtikten sonra G.W. Leibniz'den sonra sözcüklerle oynayan formülleri birbirine yaklaştıran garip etimolojiler öneren Van Gorp karşılaştırmalı bir yöntemin oluşmasına katkıda bulunur. Çeşitli yerlerde, başlıca diller arasında bir yarışa neden olan ulusal uyanışa paralel olarak Avrupa dillerinde ortak bir atadili düşüncesi XVI. ve XVI. yüzyıllar arasında tamamlanmış biçimini sonraki yüzyılda Hint-Avrupa varsayımında bulunan soyut bir prototip kavrayışına neden oldu.

Kökenlerdeki dil araştırması Cennetin dili üzerine söylemlerden farklılaşabildi. *İbranice*'yi cennetin dili olarak görmeyi reddeden Richard Simon (1638-1712) zamanla *İbranice*'nin yanında yer alır: “Kısaca, *İbrani dili*, *Arapça* ve *Keldani dilinden*, bu son ikisi de *Yunanca* ve *Latince*'den daha basit. Öyle ki; Adem bu dillerden birini konuştuysa kuşkusuz *İbranice*'yi konuşmuştur”. Herder (1774-1803) dilin kökeni, ilk dil, gibi tartışmaların dinsel-siyasal bir arka planı olduğunu vurgular: “Çünkü her eski ulus kendisini ilk doğan ulus olarak görmeyi ve ülkesini insanlığın doğduğu yer olarak kabul etmeyi çok sever”.

Ulusla birbirine kaynaşmış olan dil, halka özgü özellikleri tanımak için en iyi kaynak olarak kabul edilmiştir. XVIII. Yüzyılın son yıllarında

ve sonraki yüzyılın ilk yarısında Sanstrikçe İbranice'nin eski ayrıcalığını sarsmaktan da fazlasını yapar. F. Max Müller (1823-1900) Sanstrikçe'nin bu etkisi hakkında şunları ileri sürer:

“Sanstrikçe diye adlandırılan Hindistan'ın eski dilinin bulunması sayesinde (...) ve bu dili Avrupa'nın başlıca ırklarının dillerine bağlayan ve Schegel'in, Humboldt'un, Bopp'un ve daha başkalarının dahası tarafından açıklanan yakın akrabalığın bulunuşu sayesinde, dünyanın ilkel tarihini inceleme tarzında tam bir devrim yapıldı”. Sanstrikçe Hint-Avrupa alanının da ortaya çıkarılmasını sağlamakla kalmadı. Aynı zamanda kökenlere duyulan romantik susuzluğa düşsel bir dayanak sağladı. Vedaların dilinden hareketle dinsel düşüncenin ilk vahyine ulaşıldığı sanıldı. İbranice'nin yerini Sanstrikçe'ye bırakmasıyla, soy arayışında İbranice ikincil konuma düşmüş olsa da İbranice ile ilgili araştırmalar da sürdürüldü.

Filoloji, kilise tarafından kabul edilen **ilk la-ik bilim** olmakla Batı bilincinde biyoloji ve siyasal ekonomi kadar etkili oldu. Uzun süre ilahiyat alanları içinde sürdürülen dilin kökenleri tartışmaları git gide laikleşerek XIX. yüzyılda insan bilimleri geliştiginde sayısız kavgaya neden oldu. Avrupa dilleriyle Sanstrikçe arasında belirgin bir akrabalığın bulunuşu Uzak Doğu'yu Batı'ya yaklaştırdı. Sami olan Ortadoğu'yu bundan böyle Hint-Avrupa'sı olan yeni bir doğu eklenir.

Herder **İbrani Şirinin Ruh**u adlı yapıtıyla İbrani halkını tam anlamıyla **Volk** olarak görür. **Volk** Herder'de hepsi bir dil birliği sayesinde bütünleşmiş, hem bir dini, bir ulusu, bir kültürü, hem de toplumsal ve siyasal birimi gerektirir. Zira, eğer dil yetisi insanı tanımlyorsa, aynı zamanda onun siyasal toplumsallığının da başta gelen aracıdır. (Olender; 1998; Perrot; 1998, 59)

Müslüman düşünce geleneğinde de cennet ehlinin dilinin ne olduğu hep tartışılmıştır. Suyuti şöyle der: **“Ademin cennetteki dili Arapça idi. Ancak Adem isyan edince, Allah ondan Arapça'yı aldı, o da Süryanice konuşmak durumunda kaldı. Tevbe edince de Allah tekrar ona Arapça'yı verdi”.** Kur'an dilinin Arapça olması, Arapça'yı ilk dil, dolayısıyla da Cennetin dili olarak ilan edenlerin en önemli delili idi. Bu yaklaşımların ardında yatan temel saik ise kavmiyetçi bakıştır. Bu noktada dinin vahyedildiği dil de önemli bir araç olarak istismara konu olmuştur.

Dinin müntesipleri inandıkları kitabın dilini de kutsallaştırmışlardır. Yahudiler için İbranice, kilise babaları için Latince dillerden bir dil değil, açıkça bir kutsal dil (**lingua sacra**) kabul edilmişse Arapça da kutsallaştırılmıştır. (Cündioğlu; 1997: 138) Hz. Adem'in ve cennet ehlinin dilinin Arapça olduğunu bildiren uydurma rivayetler oldukça yaygınlaşmış, bu yaygınlık bazen başka bir dilin yerilmesini de gündeme getirmiştir. Cennet ehlinin dilinin Arapça olduğu bildirilirken Allah'ın en nefret ettiği dil olarak Farsça gösterilmiştir. Farsça'nın aleyhinde imal edilen rivayetler **dil asabiyesi** ile birlikte İran'da Şii mezhebinin yaygınlaşmasıyla mezhepçi bir boyuta da evrilmiştir. **“Farsça konuşan kimsenin fesatçılığı artar, mürüvveti azalır”** söylemi, **“Öğrenme dil-i Fârisi, gider dinin yârisi”** şeklinde bir tekerlemeye dönüşmüştür. Bunun karşısında ise Farsça'yı övdüren rivayetler kurgulanmıştır. Bu rivayetler kimi zaman **“Cennet ehlinin dili, Arapça ve bir inci gibi zarif olan Farsça'dır”** gibi uzlaştırıcı bir zemin oluşturmayı denemiş, kimi zaman ise asabiyetçi yaklaşımları körükleyen tarzda gerçekleşmiştir: **“Allah gazab ettiğinde vahyini Arapça, razı olduğunda ise Farsça inzal eder”** gibi...

Türkler de Araplar karşısında dillerini 'hadisler' yoluyla savunmuşlardır. Kaşgarlı Mahmud **Divanü Lugat'it-Türk** eserinin girişinde şöyle der:

“And içerek söylüyorum, ben, Buhara'nın –sözüne güvenilir- imamlarından birinden ve başkaca Nisaburlu bir imamdandır işittim, ikisi de senedleriyle bildiriyorlar ki, Yalavacımız (peygamberimiz) kıyamet belgelerini, âhir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin çıkacaklarını söylediği sırada “Türklerin dilini öğrenin, çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır” buyurmuştur”. Kaşgarlı Mahmud bu hadisin doğru olmaması durumunda bile aklın bu durumu kavrayabileceğini de eklemeyi ihmal etmez. (akt Cündioğlu, 1997; 149-150)

Ulusçuluk akımının oluşumu ve yaygınlaşması sürecinde ulusları oluşturanın ne olduğu sorusu gündeme gelmiştir. Bir dizi unsur yanında dilin de sayılması dil tartışmalarını kutsallıktan arındırmaya çalışmış, öte yandan da bu yaklaşım biçimini destekleme sürecinde gene de Cennetin dillerine gönderme yapan uyduruk

etimolojik köken mitolojisi inşa edilmiştir. Dilci ulusçuluk dinle desteklenmeye çalışılmıştır. Ulusçu ideoloji ulusu ortaya çıkarırken ölü dilleri keşfetmiş, onları canlandırmış, gelenekler icad etmiş, tarihi gerçekleri tahrif etmiş, gerektiğinde olaylar uydurulmuş kimi zaman olaylar unutulmuş ya da hasır altı edilmiştir. Çünkü amaç ulusal ideolojiye yaraşır bir köken yaratmak ve ulusal ideolojiyi güçlendirmektir. Ulusçuluk tasavvur edilirken özellikle dil politikası ön plana çıkarılmıştır. Ulusçuluğun basım yoluyla kitlelere sunulması sürecinde en önemli araç dil olmuştur. “**Ulusçuluğun doğuşu dilbilimin gelişmesi, binlerce gramer kitabının ve sonsuz sözlük ve edebiyat tarihlerinin yazılması ile birlikte gelişmiştir. (...) Diller ulusal birliği simgeleyen bayraklar gibi kutsallaşmıştır**” (Milas; 1994:23)

Türk ulusçuluğunun doğuşunda dilin oynadığı rol ve özellikle aydınların “hayal ettikleri” bir dil etrafında ulusçuluğu kurma ya da destekleme çabaları ile ilgili Genç Kalemler dergisinden Güneş Dil Teorisine kadar bir dizi klasik örnek vardır. Pek bilinmeyen ve cennetin dillerine gönderme yapan çalışmalardan biri de Feraizcizâde Mehmet Şakir Efendinin (1853-1911) 1894 yılında hazırlayıp **Persenk** adını verdiği ve Sultan II. Abdulhamit’e sunduğu eseridir. Eserde Türkçe’nin gramerinin yanında, eserin derkenarını oluşturan **Türk Dilinin Lisân-ı Âdemi Menşe-i Zebân Olduğuna Dair Persenk Açıklaması** önemlidir. **Persenk**’e bir çeşit şerh olarak yazdığı bu der kenarda Feraizcizâde, “yedi bin senedir kimsenin âgah olmadığı” büyük sırrı açıklar: Türkçe Adem’in cennette konuştuğu dildi ve bütün dillerin kaynağıdır. Feraizcizâde “*Elestü birabbiküm!*” hitabına karşı ruhların verdiği “*Belâ*” cevabının Türkçe olduğunu söyleyerek bu kelimeyi ‘bel’ kelimesine bağlar. İddiasını açıklarken yürüttüğü mantık akıllara ziyanlıdır. Aynı şekilde Havva ve şeytan kelimeleri için de gayba taş atan etimolojik analizler yapar. (Ayvazoğlu; 2005:30) İsmail Hakkı Bursevi de **Hadis-i Erbaîn Şerhi**’nin başlarında, Arapça, Farsça ve Türkçe’nin üstün diller olduğunu söyledikten sonra “**Adem cennetten lisân-ı Türki ile ‘kalk’ demekle kıyâm idüp çıkmıştır. Zira dünyada âhir tasarruf Türk’ündür. Fef hem cidden!**” der. (Ayvazoğlu; 2005:50)

Her kavmin amaçlarını, düşüncelerini ifade ettikleri seslerden meydana gelen konuşma düzenlerinin tarihi gerek cennetin dilleri tartışmasında gerekse ulusçu dil politikalarında araçsal olarak kullanılmış, Allah’ın ayetleri olan dillere dair bütüncül tasavvur tahrif edilmiştir. Mütevatir ya da sahih bir habere dayanmayan rivayetlerden hareketle yürütülen asılsız ve fuzuli tartışmalar gaybı taşlamıştır.

Dillerin birbirlerinden üstünlüğü etrafında yapılan kıymetsiz münakaşalar alttan alta sürdürülürken cennetsi bir yanılsama düzeni yani **küresel cehennem** bütün diller için bir tehdit oluşturmakta ve bu da içselleştirilmektedir. Bu nedenle diller arasında en üstününün hangisi olduğunu tayin etmeye kalkışan yerel milliyetçi tutumlarla, ilk dilin hangi dil olduğunu belirleme sadedindeki tartışmalar nafiledir. Zira bu konudaki tartışmalar diller arasındaki kavmiyetçi asabiyeyi kışkırtmaktadır. Postmodernlerin dille ilişkimizi ifade ederken biraz abartı olarak gündeme taşıdıkları “*dil oyunları*” metaforu ile ifade edersek dile dair gerek kavmiyetçi gerekse başka yapıların düzenleme zorunluluklarının ötesinde dillerin ıstılahi olarak oluştuğunu ve insanın kavramsal düşünme melekesinin bir sonucu olarak görmek kanaatimce doğru bir yaklaşımdır.

Dile dair ardı arkası kesilmeyen cennetin dili tartışmaları belli bir ruhaniliğe işaret ediyordu. Ulusçuluklar bu ruhaniliği yer yer ilga ederek zaman zaman eklemleyerek yeni bir ruhanilik, insanları baştan çıkaracak yeni bir mistik sesleniş ihdas etmişlerdir. Bugün ise bu mistik sesleniş İngilizce düzleminde dile getirilmektedir...

Kaynaklar:

- PORZIG, Walter (1990) *Dil Denen Mucize*, Kültür Bakanlığı Yay. Ank.
- MERİÇ, Cemil (1993) *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim Yay. İst.
- ÖZDEMİR, İbrahim (2006) *İslam Düşüncesindeki Dil ve Varlık*, İz yay. İst.
- OLENDER, Maurice (1998) *Cennetin Dilleri*, Dost yay. Çev: Nevzat Yılmaz, Ank.
- CÜNDİOĞLU, Dücan (1997) *Anlamanın Buharlaşması ve Kur’an*, Tıbyan Yay. İst.
- MİLAS, Herkül (1994) *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim yay. İst.
- PERROT, Jean (1998) *Dilbilim*, Çev: Emel Ergün, İletişim yay. İst.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2005) “*Etimolojik Türkçülük*”, Muhafazakar Düşünce, sayı:5

BAUDRILLARD'I UNUT-MA-MAK*

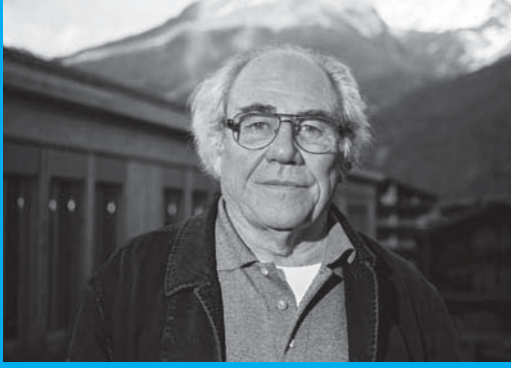
AHMET DAĞ

Uzun zamandır Mart ayında ölen ünlü düşünür Baudrillard üzerine bir yazı yazmayı düşünüyordum. Ama ne yazık ki yaklaşık 3-4 aydır şahit olduğumuz siyasetin tantanası ve gürültüsü şahsımı da içine çekerek kendisine bağladı. Toplumun geneli gibi bir anlamda siyasetle yatıp siyasetle kalktum. Bu durum oldukça kasvetli, sıkıcı, düşünce dinamiklerini yutan bir durum. Siyaset sizi kendi eksenine / girdabına çeken, sizi yok ederken kendisi de büyüyen bir kartopu gibiydi. Televizyon, internet vb. kitle iletişim araçlarının manipülasyonu bir anlamda gerçekliğin içinden çıkarılıp yapay dünyanın içine çekiliyorsunuz. Şahsımı bu sıkıcı, son derece kasvetli ortamdan kurtaracak ilgi alanları yada kitaplar aradığımda Baudrillard'ın içinde bulunduğum durumu anlamayı sağlayacak söylemler geliştirdiğini düşünerek Baudrillard okumalarına tekrar başladım. Baudrillard'ı okuduğumda onun modern dünyanın içinde bulunduğu durumu ciddi söylemlerle yorumlayabildiğini gördüm. Evet Baudrillard çağımızın en önemli düşünürlerinden biridir. Kanaatimce 2. Dünya savaşından sonra modern dünyanın en iyi tasvirlerini yapmış olan bir filozoftur. Değerli akademisyen Oğuz Adanır, hocası Baudrillard'ın simülasyon kuramı ile modern dünyayı çözümlemeye yeltendiğini/niyetlendiğini söylüyor. Baudrillard'ın simülasyon kuramını “Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış” başlığıyla adlandırıyor. Adanır Baudrillard'ın modern dünyayı bu anahtarla -simülasyon kuramı ile- çözmeye

çalıştığını iddia ediyor. Ona göre Baudrillard içinde yaşadığı çağı tarihsel, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik yapılanmaları en doğru ve en sağlıklı şekilde algılayıp çözümleyebilen kişidir.¹

Baudrillard “toplumsal çözümlemelerinden ve modern toplum eleştiriselliğinden” dolayı kendisine Post-modern denilmesine şiddetle karşı çıkan bir düşünürdür. Baudrillard kökenleri Nietzsche'ye dayanan post, modernlerden ve Nietzsche'den oldukça farklı bir söyleme, yöntem ve konulara sahip bir düşünür tipi. Bu farklılığını “Nietzsche'nin o baş döndürücü düşüncelerini unutup doğrudan doğruya siyasala, toplumsal gösterge bilime girdim.”²

Nietzsche'nin “Tanrı Öldü” söyleminden sonra Tanrısını yitiren insanın Tanrıya kurban verme geleneğini kaybettiğini, ürettiği dünyada kendine göre bu dünyaya kurban/lar verdiğini söyleyen, çağımızın ruhunu çok iyi kavramış cins bir düşünür var karşımızda. Kısıktıcı ve aforizmik bir dil kullanan Baudrillard insanlığın trajik durumunu şu şekilde veciz bir dille ifade ediyor. “Her şeye sahip olan insan kendi kendisinden nasıl yararlanması gerektiğini bilememektedir. İnternete, ekrana, sanal teknolojinin olanakları içine gömülmesiyle bu soruna son vermek istemiştir”² Gerçekten insanoğlu hayatıyla ilgili bütün sorunları çözmek için, bilgi edinmek için her an elinin altında bulunan internete başvurmayı bir mezyet sanıyor ve insanlardan kaçarak sanal ağların içinde kendini tat-

Baudrillard Oğuz Adanır'ın kendisiyle yapmış olduğu bir röportajında(1982, Aralık) şunları ifade etmiştir. "Bence İslamiyet bütün gücüyle yaşıyor ve hiç de ölü bir hali yok. Batının başını alıp gittiği günlerde diğer ülkelerin onun dümen suyuna girdikleri söylenebilir.

Aradan 25 yıl geçtikten sonra adeta yarım kalmış konuşmasını devam ettirince Baudrillard, bir İspanyol dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle diyordu: "Dünyanın karşı karşıya kaldığı krizleri çözecek tek kaynak var artık: İslâm. Ama biz İslâm'ı keşfetmek yerine yok etmek için elimizden geleni ardımıza koymuyoruz."

min edecek şeyler ve kendini arıyordu. Simülasyon, sanal, illüzyon, hiper-gerçeklik gibi kavramlarla çağının ruh-suzluğunu anlamak isteyen Baudrillard din, sanat, ekonomi, sağlık, ahlak, toplum, birey vb. konularda enteresan, verimli ve isabetli tespitlerde bulunmuştur.

Modernleşme olgusuyla beraber toplumun kitleye dönüştürüldüğünü ve bu dönüştürülmeyle kitle olgusunun da insanlığı *ergin olmayış* durumuna düşürdüğünü söyleyen düşünür Kitleyi; "Toplumsalın içinde kaybolduğu karanlık bir delik, toplumsalla ilgisi olan her şey unutulduğunda geriye kalan artık, anlam yerine gösteri isteyen, insanı bezdiren suskunluğa sahip sus-

kun bir hayvan sürüsü" olarak betimliyor.³ Tabii ki Baudrillard'a göre kitlenin bu hale düşmesini sağlayan sanal dünyanın tetikçisi olan kitle iletişim araçlarıdır. Çünkü toplum bu araçlar tarafından kitleye dönüştürülmüştür. Baudrillard içinde yaşadığımız ve algıladığımızı sandığımız dünyanın bir *simülasyon dünyası* olduğunu söyleyerek varolan ezberleri bozmakta ve çözümlemelerini ortaya koymaktadır. Kitlenin gösteriyi istediğini ve Körfez Savaşının kitle tarafından gösteri olarak algılandığını söylemiştir. Körfez savaşını bir show/gösteri olarak algılayan -savaşta yaşanan acıların görmezden gelinerek- duyar-sız, pişkin insanların ekran başına geçip patlamış mısır ve coco colalarını içip haz aldıklarını kastederek Körfez Savaşı için "Bu savaş pornografik bir savaştır" manifestosunu ilan etmiş bir bilgedir.

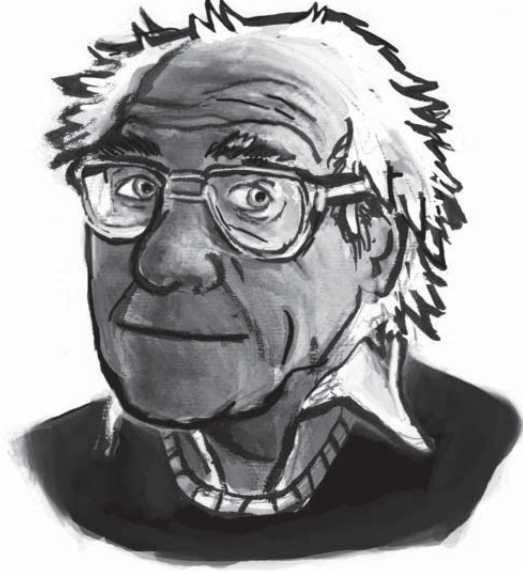
Baudrillard dinin imgelere dayalı görsel bir teknolojiye dönüştüğünü, ikonların ilahi gücün yerini alarak ilahi gücün ortadan kaldırıldığını söylüyor.⁴ Baudrillard bu söyleminde o kadar iddialı ki Ona göre Tanrı bile simüle edilmiştir. Tanrı inancı tamamıyla göstergelere indirgenmiştir. Ona göre ikonlar/imgeler her zaman ölümcül bir güce sahip olmuşlardır. Baudrillard'ın Aryüscü bir gelenekten gelen Katharcılardan olduğunu unutmamak lazım. Katharcılar, tıpkı Aryüsçüler gibi, Hz. İsa'nın Tanrı değil, bir insan ve peygamber olduğuna inanıyorlardı. İnsanlar bu dünyada yapmış oldukları ve olacakları melanetler için oğul İsa'yı kurban vermişlerdi. Ona göre Tanrının ortadan kaybolup gitmesiyle insanlık acı bir gerçeklikle karşı karşıya kalmıştır. Gerçekliği kurmacaya çevirip üretilen sanallık bizi ümitsizliğe itmiştir.

"Ekrandaki görüntünün içine sanki yaşamın içine girercesine dalıyoruz. Yaşantımızın üstüne bir tür digital tulum gibi geçiriyoruz.⁵ Baudrillard'a göre, "İnsanlık, Tanrının şanına değil ölüme yakışır bir dünya oluşturmuştur. İnsanlığın bu dünyanın devamını el birliğiyle sürdürmekten başka bir çözümü de yok gibidir."⁶ İnsanlığın amacı dünyayı her türlü illüzyon ve kötü güçlerden arındırıp saydam ve işlemsel hale getirmektir. Baudrillard bu niyete dayanarak gelecekte durumumuzun hem daha iyi hem daha kötü olabileceğini söylüyor. Çünkü ona göre ge-

lecekte insan türünde biyolojik ve demografik kusursuzluğa erişebilmek için her şeyin genetik yapısı değiştirilecektir.⁷ Baudrillard'ın bu söylemine dayanarak onu korku ütopyacısı olarak görmemeliyiz. Baudrillard kendi ifadesiyle sadece “durum tespiti” yapan bir düşünürdür. Her şeyin modern dönüşüm içerisine yaklaştığını dile getiren Baudrillard politikanın alanını “kötülüğün yaşama geçirildiği ahlaksızlık, yolsuzluk gibi kollektif kötülük biçimlerinin alanı” olarak görmüştür. Ona göre yolsuzluk iktidarın kötülük yapma biçimidir. Politikacılar değişime uğrayarak yolsuzluk tezgahından geçerler. Politikacılar toplumun üstlenmediği lanetli payın taşıyıcılarıdır.⁸ Politikayı bu şekilde yorumlayan

Baudrillard olumsuzladığı modernizmden sanatın da payını aldığını dile getiriyordu. Sanatın XIX. yüzyıldan bu yana yararlı olmak gibi bir derdi olmamıştır. Bunun için yararsız hale getirilen her nesne sanat eserine dönmüştür. Gerçeği yararsız hale getirdiğiniz andan itibaren onu sanal bir nesneye, sıradanlığın, o yok edici estetiğin oyuncağı haline getirmiş olursunuz.”⁹ diyerek çağdaş sanatın anlamsızlık ürettiğini söylüyordu. Modern uygarlık bizi birey olmaya zorluyor. Sorumluluk altında eziliyor ve kendimizden nefret eder hale geliyoruz.¹⁰

“Dünyaya özgü hakikatten söz etmek şaka yapmak ya da komik bir hikaye anlatmak gibidir... Hakikat defterini kapatmış bulunuyoruz”¹¹ diyerek sanal gerçeklikler imparatorluğunu anlamaya çalışan düşünür insanların hem kendilerine hem de içinde yaşamış oldukları dünyaya yabancılaştıklarını söylemiştir. Bu durumun ise insanın acizliğine yol açtığını ve olanlara müdahale edemeyen insanın tükenmesine karşın insanlığın durumuna isyan eden insanlığın hakiki bir vicdanıydı Baudrillard... Modern dünyanın kodlarını çok iyi çözmüş olarak nitelendirdiğim Baudrillard Oğuz Adanır'ın kendisiyle yapmış olduğu bir röportajında(1982, Aralık) şunları ifade etmiştir. “Bence İslamiyet bütün gücüyle yaşıyor ve hiç de ölü bir hali yok. Batının başını alıp gittiği günlerde diğer ülkelerin onun dümen suyuna girdikleri söylenebilir. Oysa bugün Batı bir durgunluk aşamasındadır. Amaçlarını yitirmiş durumdadır. Nereye doğru gittiğini bilememektedir...”¹² Aradan 25 yıl geçtikten sonra

adeta yarım kalmış konuşmasını devam ettiricesine Baudrillard, bir İspanyol dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle diyordu: “Dünyanın karşı karşıya kaldığı krizleri çözecek tek kaynak var artık: İslâm. Ama biz İslâm'ı keşfetmek yerine yok etmek için elimizden geleni ardımıza koymuyoruz.”

Kısacası Baudrillard çağının vicdanı olan, kullak verilmesi gereken has bir düşünür.

Notlar:

- * Baudrillard bir anlamda çağdaşı olan “unutmakta yarar var” dediği “Foucault’u Unutmak” kitabına atıf olarak bu başlığı kullandım. Foucault’u unutmak mı bilmiyorum ama asla Baudrillard’ı unutmamak lazım..
- 1 Baudrillard, Jean, *Simülarklar Ve Simülasyon*, Doğu-Batı yayınları, Çev: Oğuz Adanır 2003 shf. 9-10
- 2 Baudrillard, Jean *Bir Parçadan Diğerine* İnkılap yay. Çev: Yaşar Avunç 2005, shf. 8
- 2 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 49
- 3 Baudrillard, Jean *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu* Ayrıntı Yay. Çev: Oğuz Adanır 1991 shf. 8,10,23
- 4 Baudrillard, JEAN *Kötülüğün Egemenliği Ya da Şeytana Satılan Ruh*, Doğu-Batı yayınları, Çev: Oğuz Adanır 2005, shf. 20
- 5 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 74
- 6 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 146
- 7 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 147
- 8 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 170
- 9 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 111
- 10 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 48
- 11 Baudrillard, Jean a.g.e. shf. 212
- 12 Baudrillard, Jean *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu* Ayrıntı Yay. Çev: Oğuz Adanır 1991 shf. 83

İSLÂM BİLİM TARİHİNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR: FUAT SEZGİN

ABDULLAH YILDIZ

Bu yazı, değerli gazeteci Sefer Turan'ın Haber-7'de yayınlanan Doğu-Batı programında, ünlü İslâmi Bilimler Profesörü Frankfurt Goethe Üniversitesi öğretim üyesi Fuat Sezgin Hoca ile yaptığı kapsamlı röportajdan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Fuat Sezgin. Bilim tarihçisi. 24 Ocak 1924'te Bitlis'te doğdu. 1951 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Doktora ünvanını, 1954'te aynı üniversitede Doçentlik ünvanını aldı. 1965'te Frankfurt Üniversitesi'nde ikinci doçentliğini alan Fuat Sezgin, 1966'da aynı üniversitede Profesör oldu.

Türkiye Bilimler Akademisi'nin 4 Haziran 2005'te yaptığı Genel Kurul Toplantısı'nda Şeref Üyeliği'ne seçildi.

Prof. Dr. Fuat Sezgin, İslâm dünyasındaki kütüphanelerde yer alan ama, bilinmeyen çok sayıda el yazma eseri ortaya çıkardı. "Arap Yazını Tarihi" ile, "İslâm'da Bilim ve Teknik" eserlerinde, İslam bilimcilerinin tıp, astronomi, kimya, meteoroloji, matematiksel astronomi gibi alanlarda yaptıkları katkıları ispatladı. Prof. Dr. Fuat Sezgin 1981'de Frankfurt Goethe Üniversitesi'nde Arap İslam Bilimi Tarihi Enstitüsü'nü, 1983'te Enstitü Müzesi'ni kurdu. Bu müzede İslam Bilimcilerinin kullandığı pek çok araç ve cihazın yeniden yapılmasını sağladı. Şu anda bu müzede çalışmalarına devam etmektedir.

Prof. Sezgin, Almanya'da en üst seviyelerde ödüllendirildi. Alman Hükümeti bu bilim adamına 1982'de Federal Hizmet Madalyası, 2001'de Üstün Hizmet Büyük Madalyası verdi.

Prof. Sezgin, 1981 yılında Frankfurt Johann Wolfgang Goethe Üniversitesinde Arap-İslam Bilimi Tarihi Enstitüsü'nün, daha sonra da 1983 yılında Enstitü'nün Müzesinin kuruculuğunu yapmıştır ve şu anda Enstitü'nün Direktörüdür.

Gazeteci Sefer Turan, 80'li yılların ortalarında Kahire Kitap Fuarı'nı gezerken bir kitap dikkatini çeker: **"Arap Kültür Tarihi"**. Karıştırdıkça, kitabın çok önemli ve dünya çapında bir kaynak eser olduğunu farkeder. Müellifin adını okuyunca şaşırır; zira üzerinde **Fuat Sezgin** imzası vardır. Mukaddimede Fuat Sezgin'in Türk olduğunu öğrenince şaşkınlığı iyice artar. Eserin aslının Almanca yazıldığını ve sonra başka dillere tercüme edildiğini öğrendiğinde ise adeta şoke olmuştur. Çünkü Türkiye'de Fuat Sezgin ismini pek duyan, tanıyan yoktur.

İşte bu sebeple, Sefer Turan, Fuat Sezgin Hoca'yı Haber 7'deki Doğu-Batı programı aracılığı ile Türkiye insanına tanıtmayı bir görev bilir.

Alman Ritter Hoca'nın Semineri İle Başlayan İlim Yolculuğu

Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca, 1924 Bitlis doğumludur.

1943 yılı, Fuat Hoca'nın ilim yolculuğunun yönünü tayin etmesi bakımından çok önemlidir. O sıralar mühendis olma sevdasında olan Fuat Sezgin, bir yakını tarafından Edebiyat Fa-

kültesi'ndeki bir seminere davet edilir. Semine-ri veren, büyük bir Alman alimdir. Arapçayı çok iyi bilen Alman Hoca, Fuat Sezgin'i adeta büyü-ler. Mühendis olmayı bir anda kafasından çıkar-an Sezgin, o büyük alimin talebesi olmaya ka-rar verir. Ne ki kayıt zamanı geçmiştir. Gecik-meli de olsa doğrudan dekanın huzuruna çıkar. Tevafuka bakın ki, tam dikanla konuşurken, o büyük alim de odaya girer. Durur ve kendisinin dekanla konuşmasının bitmesini bekler. Dekan hocayı farkedince, "O, Ritter Bey!.. Sizin talebe-niz olmak için başvuruda bulunan bir insanla konuşuyorum" der. Alman Hoca, dönüp ona şöyle bir baktığında, biraz önce seminerini izle-yen birkaç kişiden biri olduğunu farkeder: "Ga-liba bu genç benim deminki seminerimdeydi" der. Fuat Sezgin'e, "Gel biraz konuşalım" diye-rek ilgi gösterir. Sonra da: "Çok zor bir şeye ta-lipsiniz. Arapça öğrenmelisiniz. Ben de zor bir hocayımdır. Benim talebelerim hep benden ka-çar, biliyor musunuz?" diyerek onun kararını netleştirmesini tavsiye eder. "Biliyorum, bana bunları anlattılar. Ben buna rağmen bu işe ver-dim" deyince, gülümseyerek "peki" der. Böyle-ce Prof. **Hellmut Ritter** Hocanın talebesi olur. Ritter Hoca, gerçekten çok titiz bir ilim adamı-dır. Fuat Sezgin, ertesi hafta yine onun semine-rine gider ama 3 dakika gecikmiştir. Cebinden altın saatini çıkarıp ona gösteren Hoca; "3 daki-ka geciktin, bu bir daha hayatında tekerrür et-memeli" diye uyarır. Fuat Sezgin Hoca, o gün-den itibaren bütün hayatında randevularına ge-cikmeme prensibine azami dikkat ettiğini söy-lüyor ve 1943'ten bugüne kadar sadece 3 rande-vuya zamanında ulaşamamanın ıstırabını yaşa-dığını da ekliyor.

Altı Ayda 30 Ciltlik Taberi Tefsiri'ni Okuyarak Arapça'yı Öğreniyor

Ritter Hoca'dan büyülenircesine etkilenen, onun anlattıklarını -ilginçtir- hiç not tutmayıp hep kafasına yazan Sezgin Hoca, böylece ilim merdivenlerini tırmanmaya başlar. Ritter Ho-ca'nın Arapça öğrenmesini istemesi üzerine 6 ay boyunca bir eve kapanır ve sonunda su gibi Arapça öğrenir. Hoca, bu işi nasıl gerçekleştirdi-

ğini şöyle anlatıyor:

"Okulda Arapça öğrenmeye başlamıştım ama hiçbir mesafe kat edemiyordum. Bu durum hem beni hem de hocamı üzüyordu. 1943 yılıydı. Almanlar Bulgaristan'a girmişlerdi. Bizim hükümet bütün üniversiteleri, mektepleri tatil etti. Hocam bana dedi ki; 'Şimdi elinizde bir fırsat var; 6 aylık bir tatilin olacak, bu zaman içeri-sinde Arapça'yı öğren.' Ben de onu düşünüyoru-dum fakat hocamın tavsiyesi beni çok etkiledi. 6 ay kendimi Arapça öğrenmeye verdim. Evi-mizde babamdan kalma 30 ciltlik bir *Taberi Tefsiri* vardı. Onu okumaya başladım. Başlangıçta anlamıyordum; Türkçe tefsirlerle birlikte karşı-laştırarak yavaş yavaş tefsirin içine girmeye ça-lıştım. Günde aşağı yukarı 17 saat çalışıyordum. Erken kalkıyor, gece geç yatıyordum; evden he-men hemen hiç çıkmıyordum. 6 ay sonra *Taberi Tefsiri'nin* 30 cildini bitirdim. Başlangıçta ne-redeyse hiç anlayamadığım bu tefsiri 6 ayın son-ra gazete gibi okuyordum... Sonbahardı, hoca-ma gittim. O'nun ilk seminerinde bazı Alman profesörler de vardı. Hocam önüme Gazali'nin İhyası'nı koydu ve "Oku bakalım" dedi. Gazete okur gibi okudum. Hocam bana baktı, gülümse-di, sevindi, mesuttu. Orada beni biraz methetti. İşte o an, hayatımın hiç unutulmaz anıydı."

Arapça'nın ardından Almanca'yı da kitap okuyabilecek düzeyde öğrenen Fuat Sezgin Ho-ca, başka diller de öğrenir (Farsça, Latince, İb-ranice vs. Hoca'nın 27 dil bildiği söyleniyor.) ve ilmi çalışmalarında hızla ilerler.

İslam Bilimleri Tarihi Çalışmaları

Ritter Hoca, seminerlerinde zaman zaman **Carl Brockelmann**'ın (1868-1956) *Arap Edebiyatı Tarihi* (Arapça kitaplarının bize kalmış olan nüshalarının hangi kütüphanelerde bulunduğunu gösterir) isimli kitabının artık bir çok nok-sanları olduğunu, bunların giderilmesi gerektiğini söyler. "Birisinin artık hiç olmazsa İstan-bul'daki yazmalara dayanarak bu boşlukları gi-dermesi lazımdır" der ve bunu söylerken de Fu-at Sezgin'e bakar. Fuat Hoca, içinden *bunu ben yapacağım* diyerek Hocasının teklifini görev ka-bul eder. Daha öğrenci iken hocasıyla birlikte

Müslümanların icadı olan bir usturlab

Arapça yazmalara giden, kitapların yazılarına bakarak yazıldıkları tarihleri tahmin eden Fuat Hoca, üniversiteyi bitirip doktorasını yapar yapmaz Brockelmann'ın kitabını, noksanlarını da gidererek yeni baştan yazmaya başlar. Kitabın yazımında epey mesafe katettiği 1950'lerde, Almanya'dan dönen Ritter Hoca'ya, Brockelmann'ın kitabını incelediğini ve dünyadaki bütün yazmalara bakarak yeni bir kitap yazmak istediğini söyleyince, kendisine 'Bunu hiç kimse başaramaz' der.

İçinden "hocam ben bunu yapacağım" diyen Fuat Sezgin, nihayet 1967 yılında kitabının 1. cildini çıkarmaya muvaffak olacaktır. (*Geishte der Arabischen Schifthums* : Arap Edebiyat / Kültür Tarihi ismini taşıyan bu kitabın 1.cildini Brockelmann'ın kitabının tesiri altında yani çok muhtasar yazdığını belirten Sezgin Hoca, bunun bir edebiyat tarihi değil, bir **İslam Bilimleri Tarihi** olduğunu ve etütler ilerledikçe İslam bilimlerinin çok az bir kısmını bildiğimizin ortaya çıkacağını söylüyor.)

O sıralar Ritter Hoca İstanbul'da, kendisi ise Frankfurt'tadır. Ritter Hoca'ya kitabı göndermekte biraz gecikir. Hoca, Enstitü direktörüne mektup yazarak kendisine sitem edince buna çok üzülür ve derhal kitabı gönderir. Hoca'sının kitap hakkında yapacağı değerlendirmeyi merakla beklemekte ve çok önemsemektedir. Ancak aradan 1,5 ay geçmesine rağmen bir türlü cevap gelmez. Nihayet dayanamaz ve Hoca'ya bir mektup yazar; "Hocam ne oldu, almadınız mı, sizin cevabınızı bekliyorum..." şeklinde. Ritter Hoca, cevap olarak bir kart yazar: "Niye acele ediyorsun, bu kitabı okumak kolay değil!"

Sonra şu değerlendirmeyi yapar: "Hiç kimse böyle bir kitap yazamadı, bunu sizden başka hiç kimse de yazamaz".

Hocasının mübalağa ettiğini, aslında bu ifade ile kendi faziletini gösterdiğini söyleyerek tevazuda bulunan Fuat Hoca, şu an bu kitabın 13.cildini de baskıya vermiş durumda.

147'lerden Olan Fuat Hoca: "1960 Darbesi Çocukça Bir Şeydi"

Fuat Sezgin Hoca, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Arap Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi iken 27 Mayıs 1960 Darbesi gerçekleşir. Ber-mutad evinden çıkıp okula giderken, gazete satan bir çocuğun "yazıyor, 147 profesörün üniversiteden atıldığını yazıyor" narasıyla irkilir ve hemen gazeteyi alıp isim listesine bakar. Kendi ismini de listede görünce, fakülte yerine Süleymaniye kütüphanesine gider. Türkiye'de ilmi çalışmalarını sürdüremeyeceğini anlamıştır. ABD ve Almanya'daki üniversitelere müracaat eder. İki Amerikan bir de Frankfurt üniversitesinden olumlu cevap gelince, Türkiye'ye daha rahat gelip gidebilmeyi düşünerek **Frankfurt Goethe Üniversitesi**'ni tercih eder.

Halen Frankfurt'ta çalışmalarını sürdüren Fuat Hoca, Sefer Turan'ın 1960 Darbesi ile ilgili ısrarlı sorusu üzerine "Çok çocukça bir şeydi o. İnsan çocukların yaptığı hataları affeder. Ben de onun için çocukça diyorum. Ben o hatayı affettim." diyerek ilim adamlarına has o geniş ve derin bakışını yansıtıyor. Bu meseleden dolayı kimseye kızgınlık duymadığını, hatta ihtilalin Devlet Bakanlarından Mehmet Özgüneş'le tanıştığında ona; "Siz askeri darbe yaptığınız andan itibaren daima sizin yanlış yaptığınıza inandım ve size muhaliftim. Siz her şeyi yanlış yaptınız, ama bir şeyi doğru yaptınız; o da beni memleketten çıkarmış olmanızdır." dediğini aktarıyor.

İslam Bilim Tarihi ve Teknoloji Müzesi

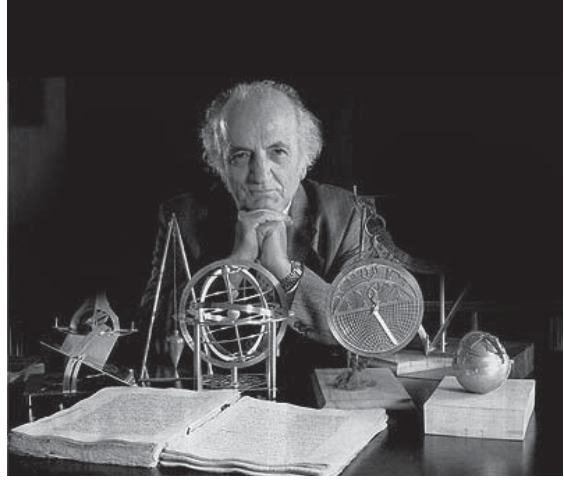
Frankfurt Goethe Üniversitesinde İslam Bilimleri Tarihi dersleri verirken, bu konu ile ilgili etütlerin yeterli olmadığını, derslerin malzeme-

lerinin de eksik olduğunu gören Fuat Sezgin Hoca, çok geniş imkanlara sahip bir müessesede İslam Bilimler Tarihini ele almak ve bunu geliştirmek gerektiği sonucuna ulaşır. Kendisine verilen Kral Faysal Ödülü sebebiyle yapılan törene çeşitli devlet adamlarının gelmesini fırsat bilerek onlara fikrini açar, bir vakıf kurar ve o vakfın finansmanı ile 1982 yılında **Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü** kurar.

Ardından Frankfurt'ta **İslam Bilim Tarihi ve Teknoloji Müzesini** de kuran Prof. Fuat Sezgin Hoca, aynı müzenin daha gelişmiş ve genişletilmiş biçimini İstanbul Gülhane Parkı içindeki bu iş için tahsis edilen binada açmaya hazırlanıyor. Türkiye'den önce Türkiye Bilimler Akademisi (TUBA), ardından Kültür Bakanlığı ve TÜBİTAK'tan gelen istek üzerine İstanbul'da bu müzeyi açma çalışmalarına başladıklarını belirten Sezgin Hoca, esas amacının, İslam Bilimlerinin dünya ilimler tarihindeki yerini gerçeğe yakın bir şekilde göstermek olduğunu söylüyor ve bunu gerçekleştirmek için tarihte Müslümanların icat etmiş oldukları aletleri ortaya çıkararak insanlara tanıtmanın ve onların aynısını yaparak müzelerde sergilemenin çok önemli olduğunu vurguluyor.

İslam aletlerini ilk olarak kitaplardan modeller halinde insanlara tanıtmak fikri ve gayretinin bir Alman fizikçisi olan Widerman'la başladığını, onun ilk kez 1900 yılında İslam aletlerinin modelini yapmaya başladığını ve 1928 yılına kadar 5 aletin modelini yaptığını ve bu modellerin Münih müzesinde bulunduğunu söyleyen Fuat Sezgin, ancak o günün imkanları ile Widerman'ın "bu aletlerin üst tarafını -ki en mühim tarafı odur- kağıttan yaptığını; zira o zaman orada geçen birçok ismin, rakamın, şeklin madene kazılması tekniğinin olmadığını, bugün ise bunun kolayca yapabildiğini" söylüyor. İlk önce 50 aleti yapıp bir araya getiren Hoca'nın ilmi çalışmaları sonucu, şu ana kadar enstitüde yapılan aletlerin sayısı 800'ü aşmış. Ayrıca Enstitü şu ana kadar 1400 cilt kitap yayınlamış.

Sezgin Hoca, bu aletleri bizzat görmenin ve nasıl çalıştıklarını incelemenin insanları adeta büyülediğini belirtiyor ve yeni yaşadığı bir olayı aktarıyor: "Dün Frankfurttaydım; Berlin Üni-

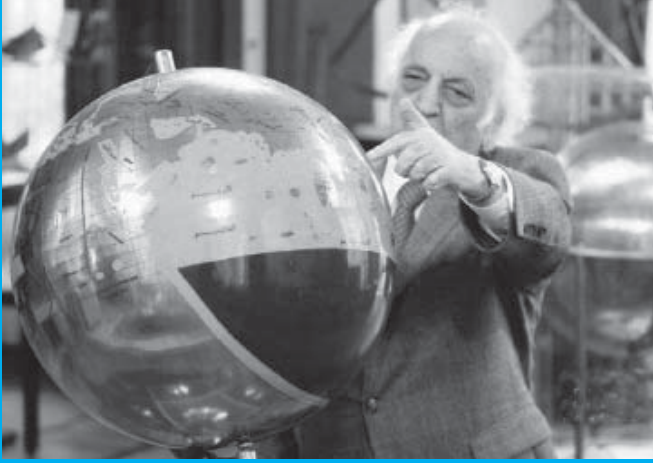
versitesi'nden bir profesör geldi, asistanıyla birlikte. Benim kitabın Optik'le ilgili cildini okuduktan sonra, bu senenin sonuna doğru "**İslam'da Optik**" diye bir kongre düzenlemeye karar vermiş... Asistanlarımdan birine müzeyi gezdirmesini söyledim. 1 saat 70 dakika filan müzeyi gezdikten sonra bana geldi. Adam dehşete düşmüştü... Müthiş heyecanlanmıştı. Bu, 65 yaşına girmiş akıllı bir profesörün heyecanı. Bu zannedersem size birçok şeyi ifade eder."

Müslümanların Bilim Tarihine Büyük Katkısını Görmeli ve Göstermeliyiz

Bilimsel buluşların insanlığın ortak malı olduğuna inanan Fuat Sezgin Hoca, bilim ve teknolojinin tekamül ederek bugünlere geldiğini belirterek bir Fransız alimin sözünü tekrarlıyor: "İnsanlar keşfetmiyor, insanlar geliştiriyor."

21.yüzyılın başında, bütün insanlığın geliştirdiği bu bilimler manzumesinde Müslümanların 800 yıllık yaratıcılık merhalesinin yerini bulamadığımızı üzülerken dikkat çeken büyük alimimiz, Bilimler Tarihi Profesörü mesuliyetini üzerine aldığı günden itibaren bu eksikliği gidermeyi hayatının en önemli gayesi bilmiş.

Bu meyanda; Müslümanların Hicri 1.yüzyıldan itibaren Yunanlılardan, Hintlilerden ve diğerlerinden bir çok şey öğrendiklerini ama sonra da onları geçmeye başladıklarını ve bu bilgiyi alırken hocalarının faziletlerini hiçbir zaman unutmadıklarını söyleyen Fuat Hoca, Müslümanların 800 yıl boyunca ilimde mütemadiyen

Geçmişte Müslümanların ne büyük işler yaptığını bilmemizin geleceğe özgüvenle ve umutla yürümemizi sağlayacağına inanan Sezgin Hoca, "Bir Müslüman iyi şartlar içerisinde iyi çalışabilirse çok büyük neticelere varabileceği inancı vardır bende. Onun için milletimden, Türk milletinden, Müslümanlardan bu davranışa sahip olmalarını isterim. Türkler korkak ve taklitçi bir millet olmaktan kurtulmalıdır."

keşifler yaptıklarını, yeni ilimler kurduklarını, eski ilimleri geliştirdiklerini ama daha sonra çeşitli sebeplerle ilimler tarihindeki önderliklerini yavaş yavaş kaybettiklerini belirtiyor. Bugün Avrupada'ki bilimleri, İslam bilimlerinin bir başka coğrafyada, tarihi şartlar içerisindeki devamından ibaret gören Hoca, bu sebeple Batı'da gelişen bilimi yabancı bulmadığının, bu yüzden de bir aşağılık duygusuna kapılmadığının altını çiziyor. Birilerinin iddia ettiği gibi, İslâm'ın bilimsel gelişmelere engel olmadığını, tam tersine ilmi çalışmaları teşvik ettiğini özellikle vurguluyor.

"Bir Müslüman iyi şartlar içerisinde iyi çalışabilirse çok büyük neticelere varabileceği inancı vardır bende. Onun için milletimden, Türk milletinden, Müslümanlardan bu davranışa sahip olmalarını isterim. Türkler korkak ve taklitçi bir millet olmaktan kurtulmalıdır."

Geçmişte Müslümanların ne büyük işler yaptığını bilmemizin geleceğe özgüvenle ve umutla yürümemizi sağlayacağına inanan Sezgin Hoca, Müslüman bilim adamlarının bilim tarihine katkılarına dair sadece birkaç örnek vermekle yetiniyor:

*Müslümanlar 15.yy'da Afrika'nın doğusu ile Sumatra arasındaki mesafeyi aşağı yukarı bugünküne yakın bir şekilde (6600 km) hesaplayabilmişlerdi.

*Müslümanlar 10. yy'da astronomide o kadar ilerlediler ki şu suali sormaya başladılar: dünyanın eğiminde (malum 20,5 derecedir) bir azalma veya artma var mıdır? Hatta bunu araştırmak için İran'da Rey şehrinde bir rasathane kurdular ve 30 yıllık bir gözlemden sonra dünyanın eğiminin muntazaman azaldığını tespit ettiler: 2000 yılda aşağı yukarı 1 derece.

*Biliyorsunuz, dünya ile güneş arasındaki mesafenin 365 gün içinde en uzak olduğu nokta bir

vardır. Bunu Yunanlılar biliyorlardı. Müslümanlar ise, 9.yy'da bu en uzak noktanın 1 yılda yerinin değiştiğini fark ettiler ve bunu hesaplamaya başladılar. Bir müslüman alim bu değişiminin yılda 12 saniyenin onda sekizi civarında olduğunu hesap etti ki bu modern astronomide 11,5'tir; yani demek ki 1 saniye hata etmiştir.

*Amerika'nın keşfi Kristof Colomb'dan önce Müslümanlar tarafından yapıldı. Esasında Amerika'ya gitme çalışmalarına Müslümanlar 10.yy'da başladılar. Bu hususta tarihi kayıtlar var. İnsanlar aslında yüzlerce defa Amerika'ya tesadüfen gittiler. Ama Müslümanların diğerlerinden farkı şu: Amerika haritasını ilk yapan insanlar 15.yy'da müslümanlar oldu. Onu ispat ediyorum. Ve Kristof Kolomb müslümanların yapmış olduğu haritaya dayanarak gitti Amerika'ya. Bunu kendisi de saklamıyor zaten; böyle bir haritayla yola çıktığını onlar da yazıyorlar.

Sinema, görüntü, gösterge, gösteren, gösterilen, görünen ve gerçeklik... Bu yazının konusu bu kuram sorunları etrafında dönmeyecek. Ama bu tartışmaları da hesaba katmayı önererek, gösterimdeki filmle-re göz atmayı deneyecek.

Nihayet Türkiye'ye göre sinema sektörü açısından ölü kabul edilen sezonun, yani yaz sezonunun sonuna geldik. İşletmeciler geçiştirici ürünlerini bir bir devreye sokarak bu dönemi de atlattı. Bu ayın geçiştirme ürünleri arasında en dikkate değeri, hatta bu kategoriye sokulması haksızlık sayılması zorunlu örneği, son İstanbul Film Festivali'nde de gösterime çıkan Kaldırım Serçesi/La Vie En Rose idi. Olivier Dehan imzalı film, ünlü Fransız şarkıcısı Edith Piaf'ın hayatını anlatması kadar, başrol oyuncusu Marion Cotillard'ın performansı ile da akıllarda kalmaya aday.

Piaf'ın çocukluğundan başlayarak bir şarkıcı olarak basamakları bir bir tırmanışını, şöhretin özel hayatı üzerindeki bedelini, düş kırıklıklarını ve çöküntülerini başarıyla anlatan film, zamandizimsel bir sıra izlememesine karşın karışık bir izlenim bırakmayan kurgusuyla da dikkat çekici. Şöyle: Zamandizimsel sıra gütmeyen filmlerin birçoğu, özellikle de bir usta elinden çıkmayanları, izleyici üzerinde bir tatminsizlik izlenimi uyandırır. Fakat Kaldırım Serçesi hikâyesinin sıradüzenini, Piaf'ın hayatını daha bir pekişik kavrayabilmek için bir imkâna dönüştürebiliyor.

SİNEMANIN GÖSTERDİKLERİ

Hasanali Yıldırım

Kaldırıma Konan Serçe

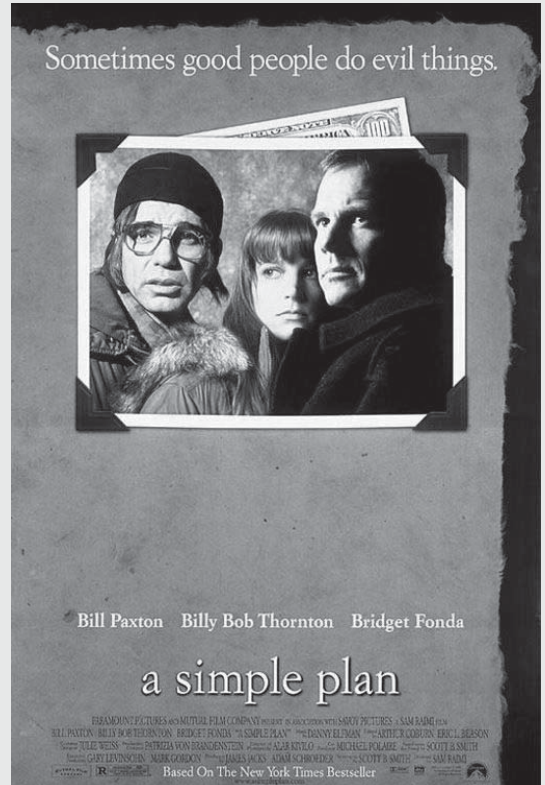
Geri dönüşler ile ileri gidişler esnasında başvurulmuş 'bindirme' yöntemi, birbirini izleyen sahneler arasında belirgin bir sebep-sonuç ilişkisini izleyicisine rahatlıkla kurdurmayı başarıyor.

Biyografik filmlerin çok ünlü bir tuzağı vardır: Ele aldığı kişi ile izleyicinin daha kolay iletişime geçebilmesini sağlamak için, handiyse kusursuz bir kahraman yaratma ihtiyacı. Kaldırım Serçesi'nde ise Edith Piaf'ı bir sahne kahramanı ama aynı zamanda bir hayat mağlubu olarak resmetmesi de filmin artı yönleri arasında anılmak durumunda.

Bir şarkıcı olarak yükselen Edith Piaf ile bir 'insan' olarak günbegün çöken Edith Piaf'ın yaşadığı ikilem ve bu iki zıt ucun zaman zaman birbirleriyle atbaşı gitmesi, senaryo-

ya da katkı sağlayan yönetmen kadar Isabelle Sobelman'ın da marifeti.

Kendisi de bir sokak şarkıcısı olan annesi tarafından henüz bir çocukken terkedilen Piaf, baba-annesinin işlettiği randevu evinde büyür. Çok geçmeden sokak-

larda şarkı söylemeye başlar. Gün gelir, bir kaba-re yöneticisi tarafından keşfedilir. Tam tırmanışa geçmek için uygun fırsatı yakalamış gibiyken, bu kez alkol ve morfin bağımlılığının pençesine düşer. Ve birbirini izleyen zorluklar, hastalıklar, yıkımlar...

Kaldırım Serçesi, 47 yaşında ölen Piaf'ın, yani 20. yy'ın pop müziğine damgasını vuran Avrupa'nın sesinin, kulak vermeye değer yaşantısı... Üstelik çok çarpıcı bir görsellik eşliğinde...

Ortaya Karışık

Zengin bir İngiliz ailenin biricik çocuğu kaçırlır. Ama on yaşındaki ufaklık, yaşına ve sessiz görünümüne karşın pırsırık bir kurban rolüne bürünecek biri değildir. İki fidyeci ortak, bu kez gerçekten büyük bir belâya batmıştır. Çünkü kaçırdıkları çocukta birçok olağandışı yetenek vardır.

Ölüm Fısıltısı/Whisper'in konusu bu. Kendisi de. Yine de filmi, bütün dünyada Kayıp/Lost dizisindeki Sawyer tiplmesiyle tanınan Josh Holloway'a çıkış yapacağı bir zemin teşkil etsin diye düşünmek yanıltıcı. Çünkü Holloway zaten dünya çapında bir şöhrete ulaşmış durumda.

Ölüm Fısıltısı, defalarca izlediğiniz değişik türdeki filmlerin şöyle-böyle bir harmanı: Sam Raimi'nin Basit Bir Plan/A Simple Plan ve Richard Donner'ın Kehanet/Omen adlı filmleri, bu harmanın temel parçacıkları. Stewart Hendler da bu harmana belli bir kıvam katmaktan başka bir

iş yapma gereği duymayan aşçı-senarist konumunda. Yine de yönetmenin, son yılların trendi biçim oyunlarına dayalı gergin anlatım yerine klasik gerilim anlayışını tercih etmesinin altını çizmek gerek. Bir de şu, izleyiciyi yerinden ani zıplatma numaralı olmasa...

Öyleyse karga, kurt, şeytan çocuk, lânet gibi ezberlenmiş öğelere sırtını dayamaktan ve zaman zaman da ayazda bırakılmış post gibi izleyiciyi germekten başka bir marifet içermeyen Ölüm Fısıltısı'nı nereye koymak gerek? Koleksiyonerler için bile asla arşivde yeri olmayacaklar listesine.

Transformers: Sefalet Dönüşen İhtişam

Upuzun, karışık, (Karmaşık değil.) gürültülü ve bol cilalı görsel efektte sırtını yaslamış bir ihtişam gösterisi... Filme ad veren

robotlar gibi mekanik ve duygusuz. Transformers bu. Üstelik bu ihtişam, göz korkutan türden. Göz okşamak için başvurulmuş muhteşemlik vasfı, abartıyla doğru orantılı olarak, bir vakitten sonra tersine dönmekte; tıpkı robotlar gibi şekil değiştirmekte, başkalaşmakta ve filmi sefilileştirmekte.

Harcanan para, emek ve görsel efekt, izleyicisini düşüklüğüne uğratmaktan başka hiçbir işe yaramıyor. Üstelik sığındığı o her seferinde tutan klişe diline, klişe anlatımına ve klişe karakterlerine karşın.

Film, sanki başından sonuna değin, birbiriyle ilintisiz, bağlantısız bir sürü gotik ve pahalı görüntünün resmi geçidi. Ne ilk kez gördük böylesi Terminator gösterilerini, ne de son görüşümüz olacak bu. Belli, artık kitle sineması bu kulvara sık sık başvuracak. Eğer filmin yönetmen koltuğunda Michael Bay gibi biri oturmasaydı bütün bunlar hiç önemli olmaya bilirdi.

Transformers yanlış tasnif edilmiş bir yapım ayrıca. Sanıldığı gibi bir çerezlik film değil. İki buçuk saate yaklaşan süresiyle dünyanın en uzun reklâm filmi. Evet, reklâm. Cep telefonu, araba, dizüstü bilgisayar ve oyuncak panayırı... Üstelik markalarıyla birlikte. Kör gözün parmağına Amerikan Ordusu reklâmları da cabası: "Bunlar Amerikan askerleri... Kaybetmek nedir bilmezler." türünden cümleler barındıran filmin metin yazarlığı da (Handiyse senaryosu diyecektim.) dökülüyor. Eğleneceğinizi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. En

iyi olaslıkla, hafif bir başağrısı ve geçici bir sağırlıkla ayrılırsınız salondan.

Demek ki şunu söyleme hakkımız var: Transformers'ı izleyenlerden para alınmamalı; tersine, veril-meli. Çünkü bugüne kadar hiçbir reklâm filmi, izleyene alenen para karşılığı gösterilmiş değil. Japon kökenli bir oyuncak serisinden 90'larda uyarlanan bir çizgi filmde yeniden uyarlanan bir robot-araba melezi oyuncak reklâmı Transformers.

Kıyamet/Armageddon, Pearl Harbor, Ada/The Island gibi, en azından mace-raseverlerce beğenilen iş-ler kotarmış Michael Bay imzalı yapım, bir reklâm filmi olarak da başarısız. Üzücü haberim şu: İş bununla kalmayacak; devamı da gelecek.

Karanlık Harry Potter

Fantastik 4: Gümüş Sörfçünün Yükselişi/Fantastic 4 II/Rise of the Silver Surfer, Neşeli Dalgalar/Surf's Up, özellikle de Harry Potter ve Zümrüdü Anka Yoldaşlığı/Harry Potter and the Order of the Phoenix... Bunlar da sezon falan dinlemeyen izleyicilere, çocuklara yönelik yapımlar. Tabii ki aralarında sıyrılanı Harry Potter serisinin beşincisi. Özellikle son filmde sonra Harry Potter yapımlarını artık çocuk filmi sınıfında değerlendirmek zorlaşıyor. Hatta bu sınıflandırmadan çıkarmak çok daha doğru. Çünkü seriyalin her evresi, bir öncesine göre daha karanlık, daha eril ve daha 'büyümüş'.

Michael Goldenberg'in senaryosunu çeken yönetmen David

Yates, filmi bir çocuk filmi olmaktan çıkarıp bir gençlik filmine dönüştürmeyi tercih ederek isabet buyurmuş görünüyor. Çünkü Harry Potter da artık bir çocuk sayılmaz; ve yaşadıkları da çocukça şeyler değil. Artık ergenliği aşmak üzere Harry, serinin bu versiyonunda ilk gençlik çağı ile yetişkin evreni arasındaki o tarihi çatışmayı da arkasına alan göndermelerle bir yetişkin masalı.

28 Hafta Sonra da Herşey Aynı

İlk filmi Danny Boyle yönetmişti: 28 Gün Sonra/28 Days Later. Konu bilindik; hatta ezberlendik: Sanki bilinç sahibi sinsi bir virüs insanlığı tehdit eder ve elinde silâh yerine deney tüpü taşıyan kovboyalar dünyayı kurtarır.

Beş yıl sonra bu kez yönetmenliği, Bahis/Intacto'ten tanıdığımız Juan Carlos Fresnadillo devralır ve Rage virüsünün ma-

ceralarını, kaldığı yerden sürdürür.

Britanya Adaları'na virüsün yayılmasının üzerinden altı ay geçmiştir. Amerikan Ordusu'nun katkısıyla düzen yeniden sağlanmış, (ilk filmde askerler NATO'ya mensuptu. Belli ki devam filmi daha gerçekçi.) karantina bölgelerine insanlar yeniden yerleştirilmeye başlanmıştır. Ülke küllerinden doğmaya çalışırken, geri dönen mültecilerden biri bir sır saklamaktadır. Bilin bakalım nedir bu sır?

Başı, sonu, hatta ortası belli böyle bir filmi niçin izleme gereksinimi duyarız? Gerginliğin verdiği haz? İşte o hazzı bu filmde bulmak çok zor. Film

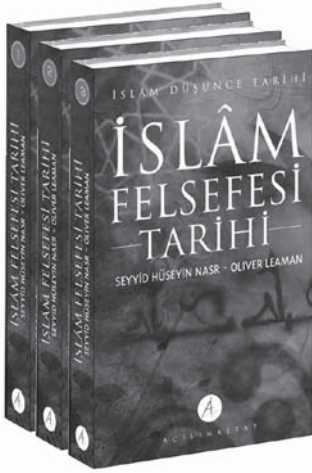
70'lerde kalmış şu beylik metafora sığınmakta: Toplumsal gelişmeleri, sembolik kötü karakterlerle sembolize etme. Unutmadan, Rage virüsünün kimliği hakkında bir fikriniz vardır sanırım: Müslüman teröristler! İsterseniz şu ünlü neocon sloganını anımsayalım: "Bütün müslümanlar terörist değildir ama bütün teröristler müslümandır." O yüzden, filmde de virüslü virüssüz ayırmadan, ilgili bölgelerdeki bütün insanlar tek tek katledilir.

Şu metaforun şıklığına ve kurtuluş için belirlediği öneriye bakınız! Filmin düzey yoksunluğu bununla sınırlı değil. Birçok sahne, sağlam bir mideyi ve sağlam bir ruhu tiksindirecek görsel şiddet öğeleriyle dolu. Uzun zaman kâbuslar görmeniz ve et yiyememeniz büyük bir ihtimal.

Kendinize biraz merhamet edin lütfen. Nasılsa sizin mesleki bir zorunluluğunuz yok.

POPÜLARİTE VE HAKİKAT

Açılım Kitap'tan yayımlanan İslam Felsefe Tarihi kitabı hakkında Düccane Cündioğlu önceden yazdığı hakkaniyetli eleştirilerini yinelemiş. Ağzına sağlık! Mustafa Armağan da S.H. Nasr ve Oliver Leaman'ın editörlüğünde hazırlanan ve 1996'da yayımlanan bu kitapla ilgili yıllar önce şunları söylemiş: "İslam felsefesini İbni Rüşd'ün ölümüyle noktalanmayan bir süreklilik savı etrafında okuma çabası olarak dikkat çekmektedir". Ha bu arada

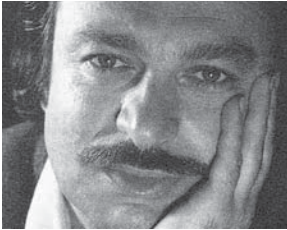

Düccane ile ilgili bir unsuru da hatırlamadan edemedim. Düccane hakikaten önemli olan ve on kitap olarak düşündüğü Kuran Tedkikleri'ni tamamlamaktan niçin vazgeçti? Cevabının sevabına katkı yapacak mahiyette olmasını bekleyerek biz

Seyyid Hüseyin Nasr ile yolumuza devam edelim. Nasr, eleştirel perspektifim nedeni ile uzun zamandır üzerinde yoğun okumalar yaptığım bir isim. Geçenlerde bir söyleşisini okurken eleştirel-likten sıyrılarak her şeyin popüler üleştirime tabi tutulduğu bir zamanda önemli açılımlar sunan şu cümleleri kaydettim:

*"Ben popüler olmak için sanatın yahut düşün-
cenin köksüzleştirilmesine tamamen karşıyım. İt-
kelerimizden tamamen taviz veremeyiz. Dolay-
sıyla popüler birinden daha az okunmak yahut din-
lenmek anlamında marjinal olmak önemli değil.
Kendimden örnek vereyim. Gençken İngilizce pek
çok kitap yazdım ve bunlar o zaman birkaç bin
nüsha sattılar. O vakitler -60'lı yıllar ve 70 yıllar-
da- Herbert Marcuse, solun fikir babasıydı. Alman
asıllı bu filozof Amerika'ya geldi ve kitapları bin-
lerce nüsha sattı. Şimdi 30 yıl sonra benim kitap-
larım hala birkaç bin nüsha satıyor fakat bugün
Marcuse'yü kim okuyor? 1965'te Marcuse, su ve
hava kadar yaygın bir isimdi. Bugün bir üniversite
öğrencisine sorarsanız, size Marcuse da kim diye-
cektir."*

MARUZATIM BUNDAN İBARETTİR.

Bazen sayfaları kalın olan kitap-
ları görüyorum. Başvuru dizisin-
den olanlara tamam diyorum. Ya
ötekiler. Yarıyı okunmayı bekler
halde okuyucusundan uzatmalı
bir ayrılıkla ayrılıyorlar. Bunları
düşünürken Vüsat O Bener'in
kardeşi Bilge'ye 17 Kasım 69'da

yazdığı mektubu bu konuda yalnız olmadığımı hissettirdi. Be-
ner canciğer kardeşine şunları yazmış:

*"Dün Pazar'dı. Oğuz (Atay) çıkageldi. İstanbul'daki Oğuz.
Tamamlayamadım mektubunu. Bir bakıma iyi oldu. Birdenbire
yalnız kalmanın hüznü (!) bastıracaktı. Romanını (Tutunama-
yanlar) getirmiş ille de oku diye, mübarek 600 daktilo sayfası!
Okuyacağız çaresiz! Pek heyecanlı. Benim onayımı almadan
bastırmayacakmış. Şöyle bir (40) sayfa kadar okudum. Özel-
likle dil ve anlatım yönünden zor alır benden onay." Bener'den
not alamayan roman postmodern Türkçe romanın başyapıtı
oldu. Bu da edebiyat dünyasının garip bir cilvesi olsa gerek!*

OTUZBEŞ VE 35

Otuz beş yaş deni-
lince aklımıza he-
men Cahit Sıtkı Ta-
rancı'nın *OtuzBeş
Yaş* şiiri taraklanır.
Başkalarının da bir
halef olarak Otuz

beş yaş şiiri yazabileceği pek aklıma
gelmezdi. Taa ki Kemal Sayar'ın 35 şi-
rini görünceye kadar. Sayar'ın 35 adlı
şiiri *"İnsan Tanrı'yı özler"* dizesinin
ikiyle çarpımıyla nihayete eriyor. Biz
düşünce yoğunluklu bu şiirin ikinci bö-
lümünü hatırlamakla yetinelim:
*35 yaşımdan ardıma bakıyorum
Saklayabildim mi kendini ânın görüntü-
sünden*

*Sırrımı bildim mi ayak sesinden
Bir yurt olabildi mi bana dünya
Ve kurtarabildim mi hikâyemi
Güzel bir sözle bitmek hevesinden"*

ÇANKAYA ŞAİRİNDEN BİR ŞİİR!

Kemalizm'i ister Atatürkçülük isterse 1937 CHP kongresinde belirlenen ilkelerden müteşekkil bir ideoloji olarak algılayalım Behçet Kemal Çağlar Kemalizm'e gönülden bağlı bir şairdir. Onun "Kabe Arabın olsun Çankaya bize yeter" mealindeki şiirinin yanında *Ergenekon* şiiri de ünlüdür.

"Türk örnektir Tanrı'nın pürüzsüz huyuna;
Dünya yaratılmıştır Türk'ün yüzü suyuna.
Türk kalbinden geçti ilk tanrıların kanları;
Öbür ırklar sürüyken Türkler'di çobanları;
Dünyayı tarla gibi sürdü, uçtan uca Türk,
İmrenerek taptığı tanrılardan yüce Türk."

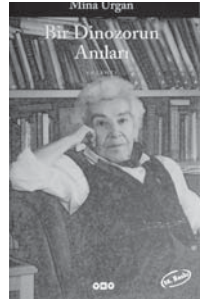
FUARLAR: FETİŞ'İN HAC YERLERİ

Fuarlar son on yıldır daha da belirgin olarak gündelik yaşama temas eden organizasyonlar haline geldi. Sanat fuarlarından kitap fuarlarına, kozmetikten oto fuarlarına... Uçsuz bucaksız gibi görünen mekanlarda, nitelikle niceliğin birbirinden ayrılmasına imkan vermeyen bir nesne mahşerinde dolaşıyorlar. Walter Benjamin *Pasajlar*'ın *Dünya Fuarları* bölümünde "dünya fuarları, adına mal denilen fetişin hac yerleridir." diye yazar. Başka fuarları bilmiyorum ama kitaplar için iyi bir 'hac yeri' fuarlar.

MİNA URGAN'IN HAKKI

Kitapların çok satarlığının kalitesizlikle ilintili olduğuna dair yerleşik bir okuryazar şüphesi vardır. Bir yandan da *marifet il-tifata tabidir* kabilinden kadim bilgeliğin yansımaları. Öte yandan bir ya da birkaç başyapıt imal etme süreçlerinin reklâm dünyasının markalarından nasıl beslendiği de bilinmiyor değil.

Mina Urgan anılarının yani *Bir Dinazorun Anıları*, kitabının birden bire çok satmaya başlaması üzerine şaşkınlıkla şöyle demiş: "Bu kadar çok sattığına göre, acaba çok mu bayağı şeyler yazdım?" Evet ne dersiniz, kötü mü yazmış?

ANDIMIZ'IN TARİHİ

Gerek ders kitaplarında gerekse okul ortamında Türklüğü özendirmek, Türk olmakla gurur duymayı içselleştirmek amacıyla okullarda her gün tekrarlanan bir tür seküler virdtir. *Andımız* tek parti yönetiminin topuzu Reşit Galip'in evinde ortaya çıkar. İlk kez 23 Nisan 1933 günü stadyumda toplu olarak söylenir. *Andımız*, bir yandan Türk etnik kökeninden olan öğrencilerde Türklük bilincini diri tutmayı diğer yandan Türk etnik kökeninden olmayan öğrencilerin kendilerini Türk olarak algılamasını amaçlar.

BİR KARAKTER TASVİRİ OLARAK STATÜKOCU BAĞNAZLIK

Naci Cepe

*'Dalkavukluğun sağladığı çıkar,
dürüstlüğün kazandırdığı faydadan
daha fazla olursa o ülke batar.'*
Montesquieu

Değişimi ön yargılarıyla reddeden statükocu bir yapılanma, önce mevcudiyetini korumak, sonra da çıkarlarını savunmak adına amansız bir mücadele verir. Ayakta tutmayı başaramadığı, yıkılmakta olan çürümüş yapısını ve kayıplarını görmezlikten gelebilecek kadar körleşir. Meftun olduğu tutkularını koruma ve kollama adına herkesle savaşır. Kargaşa içinde kalır. Zorluk karşısında dayanılmaz direnişleriyle de ketum olur. Direncini, cesaretiyle ve 'ne pahasına olursa olsun' tavrıyla gösterir. Sergilediği performansla ayakta durmayı başarabilmek için ölüm olsa dahi kendini feda etmeye de hazırdır. Statükocunun bu kesin tavrı bütün zamanlarda yinelediği her şeye rağmen 'ne olursa olsun'u gerçekleştirmek için devasa ihtiraslarla bilenen ve bir şeylere sahip olabilme hastalığından başka bir şey olmasa gerek...

Statükocu yapılar, değişim ve

dönüşümü varlıklarının ebed-müddet yaşaması için asla istemezler. Sadece değişime karşı tepki direnişleri yetse neyse. Köhneyen yapılarını sürdürmek için ellerinden gelen her türlü entrika ile kirli yollara başvurmaları da onlar için sadece bir gelenek.

Çıkar endişeleri ve kaybetme korkuları ile varlıklarının tehlikeye gireceğini sezdiklerinde ise şiddete yönelik tavırlarla en ağır dozda tepkiler göstererek hırçınlaşabilirler. Bütün komplo teorilerini defakto ederler. Her şeyi velveleye verip olaylı yapay gündemler oluştururlar.

Geçici ve keyif verici anlık resimlerde sürgit yaşama hayali uğruna cehaleti, onursuzluğu ve bencilliği bir hayat tarzı olarak tercih edip yanlış üstüne yanlış yaparlar. Kendilerini, çevrelerini ve yaşadıkları toplumu huzursuz ederler. Ürettikleri bunalım, kaos, stres ve kriz gibi olumsuzluklar yaşam felsefesi haline gelir.

İletişimlerini toplumuyla ve çevresiyle bağlarını koparacak biçime getirirler. Otoriter ve tekelci bir zihniyet tutumu içine girerler. Sonuçta niteliksizliğin egemenliğini bir husumet edasıyla ilan ederek meydan okurlar.

Çıkarlarını öncüllemek için yola çıkan statükocunun müdavimleri bağımlı oldukları kişilere yaranma ve yararlanabilmek için yine onları kutsarlar. Kutsallaştırdıkları önder kişileri zamanla kült haline dönüştürüp rituel kut-samalarda bulunurlar. Kutsallaştırılmış söz konusu önderlik kültleri bir müddet sonra pekâlâ mit-sel hale dönüşebilir. İnsanlık tarihi bu tür yinelenmiş serüvenlerle doludur. LAT, UZZA, MENAT ve HUBEL vb. putlar söz konusu edilen statükocu kimlik paganları tarafından oluşturulmadı mı zaten?

Kutsallaştırılan bu önderlik özneleri bir zaman sonra da pek tabi tapınılan nesnelere dönüştürülmüş duruma getirilebilir. Nesnelleştirilen bu putlar ise kutsal sayıldıkları için puttur zaten.

O halde kutsallaştırılan her tür profan ritüel eylem, din haline dönüşme tehdidini ve tehlikesini de beraberinde getirebilir.

Bu düşünce insanı paganlaştıracak bir dönüşümü yani insanın insanı kutsaması anlayışını geliştiren ve salt çıkarlara dayalı bir seküler iğva olabilir ancak.

Seküler tutkulu bir iğva ise insanı fitratın öngörülerinden ve aşkınlıktan uzaklaştırabilen nitelikli bir şirke yönlendirmesinden hiç kimsenin kuşku duymaması gerekir.

İnsanı hata üzerine hata yapmaya sevk eden duruş tarzları, insan yaşamını nihilist bir tutsaklığa da pekâlâ sevk edebilir. Böylesine bir tutsaklık ise olumsuz-

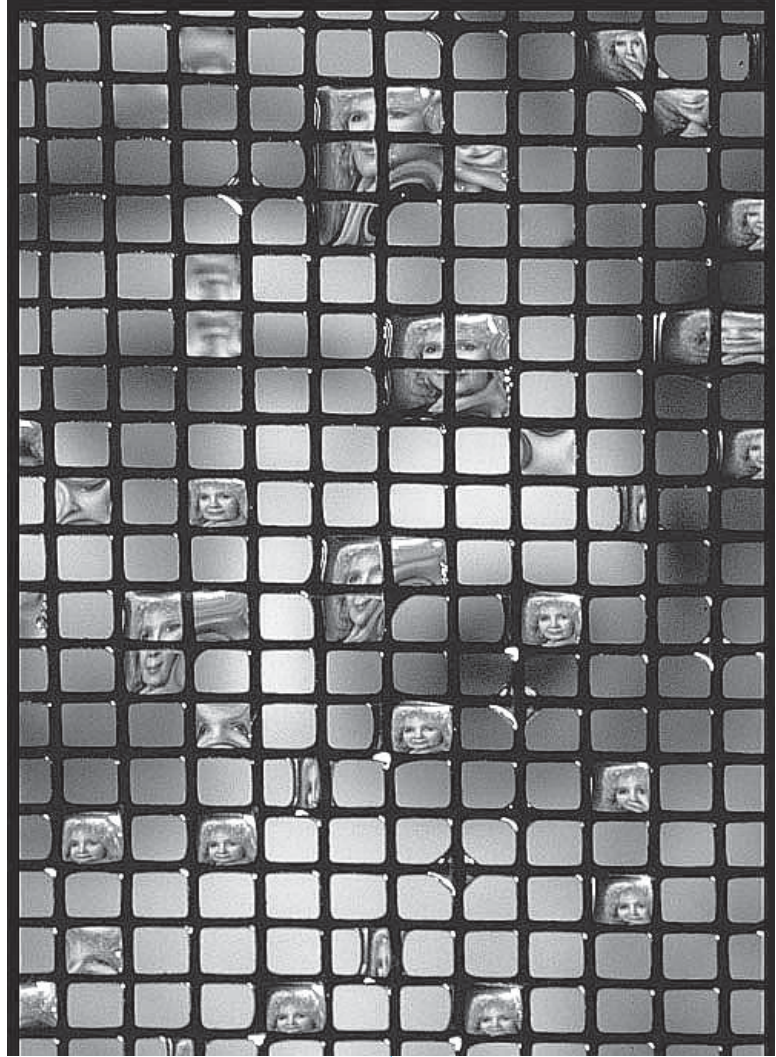
luk ekseninde seyreden statükocu bir hayatı da şekilsiz ve niteleksiz kılabilir.

Statükoculuk metaforik olarak bir durgun suya benzetilirse örneğin; bir havzada sınırlı ölçüde toplanmış bir su kitlesi durağan ve statik konumda kalınca ne olur? Tabi ki bir müddet sonra bataklığa dönüşmesi kaçınılmaz olur. Bataklığa dönüşmüş bu su havzasının beklenen sonu ise elbette ki kuruyarak çölleşmedir. Aslında buradaki su havzasının değişkenliğine yönelik bir dinamizm kazandıracak yeni bir etkinlik çabası koyulabilse (örneğin, santrifüj bir mekanik pompa ile hareketlilik sağlansa) işte o zaman suyun ontolojik canlılığını, hareketliliğini tüm görkemiyle gösterebileceğinden ve hayati bir dinamizm kazandırabileceğinden hiç kuşku da yoktur. Demek ki varlığın idamesi için bir çaba bir emek çalışmasını göstermek şarttır.

O halde değişim; kendi aidiyetini, inancını, geleneğini inkâr etmek değildir. Değişim; hayatı zorlaştıran, daraltan, ufuk ve ümit açılımı vermeyen unsurları egale eder. Müsbet bir konuma ve donanım konumlandırır. Değişim; külliye değişmek de değildir. Hataları tekrar ve ısrar etmeden yol alabilmektir. Hatayı idrak etmek ise bir bilinç süzgecinden geçirme en iyisini en güzelini arama, bulma erdemi ve doğru olanı belirleme gayretidir. Hatalar izale edildikçe doğrular daha bir berraklaşır.

Statükocu Etkinlikler

Statükocu bir yapı statüsünü korumak ve devam ettirmek için kendine itaat etmeyenlere karşı 'çoban kültü' siyasetini uygula-

yıp toplumu hizaya getirmeye çabalar. Örneğin demokrasiye inanır görünür ama anti demokratik tavrını uygulamaktan da vazgeçmez.

Statükocu, dayatma ve tehdit konseptlerini gündeminde tutar. İç ve dış tehdit senaryoları yazmak rutin iştir onun için.

Statükocu mantık, kendi dışındaki görüş, öneri ve ifadeleri hiçe sayar. Sanal vehimler ve paranoyalar üretir.

Statükocu, seçkin yapıyı gereği elitist sivil toplum katmanlarıyla da iç içedir. Kendine yönelik eylemleri bu katmanlarla reaksiyon vererek gösterir. Psikolojik savaş taktikleriyle her zaman

için kâbus senaryoları gündemini oluşturur. Korku siyasetleri ile de rant sağlarlar. İsterlerse gücüne güvenerek siyaseti bile siyasetlesizleştirebilirler.

Statükocu, kendi doğrularında dogmatik ve tartışılmazdır.

Statükocular kendilerinin yaşadıkları bir dünyada yalnız kendi yaşam ve düşünce biçimleriyle hayat sürmek isterler. Bencil duygularla beyinlerini kireçlendirirler. Haliyle değişmez marazî tutumlarıyla kendileri dışındaki insanların hayatlarına müdahale ederler. Daha stabil ve daha statik hale dönüştürürler.

Statükocu, tepeden bakan, emreden, buyurgan, yasakçı, ge-

Statükocu bir yapı statüsünü korumak ve devam ettirmek için kendine itaat etmeyenlere karşı 'çoban kültür' siyasetini uygulayıp toplumu hizaya getirmeye çabalar. Örneğin demokrasiye inanır görünür ama anti demokratik tavrını uygulamaktan da vazgeçmez.

Statükocu, dayatma ve tehdit konseptlerini gündeminde tutar. İç ve dış tehdit senaryoları yazmak rutin iştir onun için.

Statükocu mantık, kendi dışındaki görüş, öneri ve ifadeleri hiçe sayar. Sanal vehimler ve paranoyalar üretir.

rilimci, indirgemeci ve korku paranoyalarını gücünün içinde gizleyen bir karakteriyolojik zihinsel donanıma sahiptir.

Statükocu, gülümseyen ve empatik yaklaşım adımı atan aşkın duruşlar karşısında katı, anlayışsız, küçümseyici, uzlaşsız ve öteleyici bir bakış açısıyla anlam-sız, duyarsız bir tavır içinde olur.

Statükocu, bir inanma biçimi-ne niçin hoşgörülü olamıyor? Birlik ve beraberlik içinde neden ortak bir zemin aramıyor? Doğrusu araştırılması gereken psikososyal bir durum.

Statükocu, bir medeniyet projesine imzasını atamaz. Çünkü eskiyen varlığını tadil edecek cesareti yoktur.

Eskiyen yapısını kaybetme korkusundan kendini yenileyecek bir iradeye de sahip değildir. Geleceği yakalayabilme güç ve enerjisini kullanmadığından kadük kalmaya da mahkum eder kendini.

Statükocu, vizyon ve imajı yalnız vitrine çıkıp görünme endişesi ile yapan ama geleceğe yüzünü çevirmeyen iflah olmaz bir gericidir.

Sonuç Olarak

Statükocu bağınazlık, değişime karşı tutarlı ve kapsamlı bir direniş gösteremez ama zecri baskılar uygulama kabiliyetine sahiptir. Statükoculuk hayatın bütün alanlarında ve bütün zamanlarda olumsuzluğa yönelik direnmesi pek öyle yadsınacak bir durum değildir. Çünkü bütün zamanlarda bu hep böyle olagelmıştır. Statükocu yapılar daima ya bir kişinin inisiyatifinde ya da hâkim bir azınlığın elinde bir iktidar gücü, bir iktidar aygıtı olarak kullanılır. İktidar gücünü elinde tutanlar değişime karşı tek bir nedeni vardır o da çıkarlarını kaybetme korkusudur. İnsanın evrene ayak basmasıyla birlikte günümüze kadar devam eden statüko-değişim çatışması hep var olmuştur ama sonuçta statüko mağlup, değişim ise galip gelmiştir. Tabi ki statüko ilelebet payidar değildir. Eninde sonunda akim kalır.

Değişen, gelişen her şey değişiyor. Değişmeyen, değişmek istemeyen sadece statüko. Ama kendini değiştirmeyen her statükocu düşünce de bir gün kendini değiştirmeye mecbur olur.

'Statükodan beslenenler, statükoyla savaşırlar.' sözü doğru bir sözdür. Çünkü statükodan beslenenler ondan ancak emir alabilirler ya da kontrol altında tutulabilirler. Bu emir alma da değişim isteğini ve girişimlerini engeller. Değişim için ancak özgür bir düşünce ve bağımsız bir duruş olması gerekir.

Eskimişin ve geçmişin tutsağı olunmamalı, değişimin, geleceğin ve en doğruyu inşa etme arayışının mimarları olunmalı.

Geleceğin mimarları ise değişimin dönüşümün kurucu aktörleri ve öncüleri geleceğin ise umutlarıdır. Vesselam.

RAMAZANDA YAPILABİLECEK DUALAR

Ertuğrul Bayramoğlu

Allah'ım! Bu günde beni kendi hoşnutluğuna yakınlaştırp, gazap ve azabından uzaklaştı. Bu günde ayetlerini okumaya beni muvaffak kıl; rahmetin hakkına ey merhametlilerin en merhametlisi!

Allah'ım! Bu günde bana zekâ ve uyanıklık (ibadet ve itaatten gafil olmama) hali ver; beni câhillik ve bâtil işlerden uzaklaştı. Bu günde indirdiğin her hayırdan bana da bir nasip ayır; cömertliğin hakkına ey cömertlerin en cömerdi!

Allah'ım! Bu günde emrini uygulamak için beni güçlendir; bu günde zikrinin güzel tadını bana tattır; kere-minle beni bu günde şükrünü eda etmek için hazırla; bu günde hıfzın ve örtünle beni (günah ve beladan) koru; ey basiretliğin en basiretli!

Allah'ım! Bu günde beni mağfiret dileyenlerden, sana itaat eden salih kullarından ve mukarreb velilerinden kıl; lütuf ve şefkatin hakkında ey merhametlilerin en merhametlisi!

Allah'ım! Bu günde oruç tutup ibadete durmam için bana yardımcı ol; bu günün sürçme ve günahlarından beni uzaklaştı; bu günde sürekli olarak seni zikretmeyi bana nasip eyle; tevfikinle ey yolunu şaşanları hidayet eden!

Allah'ım! Bu günde öksüzlere merhamet etmeyi, fakirlerin karnını doyurmayı, karşıma çıkan herkese Selâm vermeyi ve değerli insanlarla oturup kalkmayı bana nasip eyle; iyilik ve ihsanınla, ey arzu edenlerin sığınağı.

Allah'ım! Bu günde geniş rahme-

tinden beni nasipsiz bırakma; açık delil ve burhanlarını bana göster ve beni alıp en kapsamlı hoşnutluğa götür; muhabbetinle ey şevkli insanların arzusu!

Allah'ım! Bu günde örtü ve iffetle beni ziynetlendir; bugün kanaat ve elde olana yetinme libasını bana giydir; beni bu günde adalet ve insafa sevk et ve korktuğum her şeyden beni emniyete al; koruma ve ismetinle; ey korkanları koruyan Rabbim!

Allah'ım! Bu günde beni (maddi ve manevi bütün) kir ve pisliklerden temizle; bu günde olması takdir edilen olaylara karşı beni sabırlı kıl. Bu günde takvalı olmaya ve iyi insanlarla arkadaşlık yapmaya beni muvaffak eyle;

Allah'ım! Bu günde bana huşu ehlinin itaatini nasip eyle; mütevazı insanlar gibi dönüş yapıp tövbe etmemle göğsümü genişlet;

Allah'ım! Bu günde iyi insanlarla arkadaş olmaya beni muvaffak kıl ve kötü insanların arkadaşlığından beni uzaklaştı. Rahmetinle bana ebediyet ve sükûnet yurdu olan -cennette- yer ver; ilahlığın hakkına, ey âlemlerin ilahı!

Allah'ım! Bu günün seherlerinin bereketlerinden yararlanmak için beni uyandır; nurların ışığıyla kalbimi aydınlat ve bütün uzuvlarımı bu günün eserlerinden, bereketlerinden yararlandır; nurun ile, ey ariflerin gönüllerini aydınlatan!

Allah'ım! Bu günün bereketlerinden nasibimi bol et; hayırlarına ulaşma yolumu kolaylaştı; iyi amellerinin

kabulünden beni mahrum bırakma; ey apaçık hakka hidayet eden Rabbim!

Allah'ım! Bu günde cennet kapılarını (yüzüme) aç; cehennem kapılarını -yüzüme- kapat; bu günde Kur'ân okumaya beni muvaffak kıl;

Allah'ım! Bu günde beni hoşnutluğuna götürecek bir kılavuz kıl bana; bu gün Şeytan'ı bana ulaştıracak hiçbir yol bırakma; benim yerleşeceğim ve rahat edeceğim yeri cennet kıl; ey arayanların hacetlerini yerine getiren Rabbim!

Allah'ım! Fazl-ü rahmetinin kapılarını bugün yüzüme aç; bu günde bereketlerini üzerime indir ve beni hoşnutluğuna vesile olacak şeylere muvaffak kıl; beni cennetlerinin ortasına yerleştir; ey perişanların duasını kabul eden Allahım!

Allah'ım! Bu günde beni günah ve kusurlardan yıkayıp temizle; kalbimin imtihanında bana kalplerin takvasını ver; ey günahkârların sürçmelerini bağışlayan Rabbim!

Allah'ım! Bu günde seni razı edecek şeyleri senden diliyor ve seni rahatsız edecek şeylerden sana sığınıyorum. Allah'ım! Bu günde sana itaat edip karşı gelmemek için senden tevfik ve yardım diliyorum; ey el açıp dilenenlere cömert davranan Rabbim!

Allah'ım! Bu günde bana kadir gecesinin sevabını lütfeyle; işlerimi zorluktan kolaylığa dönüştür; mazeretlerimi kabul buyur; günah ve vizr-ü vebalı üzerimden kaldır; ey salih kullarına şefkatli olan!

KAPİTALİZM, POPÜLER KÜLTÜR VE TELEVİZYON

Emsali Karaduman

Hızlı tüketim yarışının doğurduğu kapitalizm, kültürü de alınıp satılan bir mala dönüştürmüştür. Kapitalizmin çirkin simsarları eline düşen kültür, bitpazarı paçavrasına dönmüştür. Dünyayı, her şeyin acımasızca alınıp satıldığı bir bitpazarına çeviren kapitalizm, fırsatçı pazar sonu simsarından başka nedir? Her şeyin teşhire çıktığını görüyoruz bu tatminsiz pazarın kirli tezgâhlarında. Her şeyin acımasız pazarlığın ayağı zincirli kölesi olduğunu görüyoruz bu gayrı meşru pazarda. Hep tüketimi emreden ve tüketimi körükleyen bu anlayış, insanı müşteri, dünyayı büyük bir pazar olarak görür.

Sanatın da bu tüketim ve para canavarının dişlileri arasında şekillendiğini ve basit bir değişim aracı olmaktan öteye gidemediğini görüyoruz. Çok defa sanat diye topluma övünülerek sunulan öğelerin bu tüketim kültürünün ve neo-kapitalist dayatmaların kısa ömürlü ürünleri olduğu açık görülmektedir.

Vahşi tüketim kültürü ve uluslararası sermayenin flörtünden algı ve öz düşünce yeteneğini yitirmiş; etki-tepki kısır döngüsü içinde bocalayan bir insan tipi üremiştir. Seri üretim yarışı ba-

ğımlı kişilikli insanları acımasızca harmanlamakta, onu bilinmez rüzgârlar önünde savurmaktadır.

Önceleri güçlü ticaret ağıyla dünyanın her yerine bir ahtapot gibi uzanan uluslar arası sermaye, son çeyrek yüzyılda yeni bir gücün kattığı yaldızlı enerjiyle evlerin içine kadar girmeyi başarmıştır. Televizyondan bahsediyorum elbette...

Televizyon değişimin nesnesi konumundaki insanın ayağına kadar pazarı ulaştıran aygıtın adıdır. Televizyon: bu tüketim kültürünün gönüllü misyoneri olmasının yanı sıra, fertleri sanal dünyanın yaldızıyla sarhoş eden bir köşe başı falcısıdır aynı zamanda. Evlerin içine kadar sokulan bu aygıt gerçekle hayal arasında sahte bir köprü kurar. Süslü yollarla muhatabını peşinden koştu- ran bir bağımlıya dönüştürür.

...

Yapılan yayınlarla toplumun zihin dünyası işgal ediliyor; değer yargıları ve tutumları değiştiriliyor; davranış kalıpları yeniden şekillendiriliyor. Hayal dünyasına müdahale edilerek hayal etmeye dahi cesaret edemeyen, buna fırsat bulamayan bir insan tipi çıkarıyor ortaya. Tüm yönleriyle hayaller, fikirler ve davranışlar kuşatma altına alınıyor.

Televizyon insanların hayallerini kendine bağlayarak bir nevi umut tacirliği yapar. Bu da yaldızlı umutlar sunan; ona rahat ve konforlu bir hayatın anahtarlarını vadeden televizyon programları sayesinde olur. Topluma sunulan bu renkli ve süslü dünya onun gerçekçi düşünmesinin önüne setler çekerek hayalle gerçek arasında gidip gelen bağımlı kişilikler yaratır. Direkt olarak bireyin hayal ve zihin dünyasına hitap eden televizyon gizli bir telepati kurar muhatabıyla. Kişinin toplumsallaşmasının ve toplumsal duyarlılığının da önüne en büyük engel olarak çıkar bu yayınlar.

Böylece bencil, hazcı ve faydacı bir kişilik yapısı ortaya çıkar. Bu kişilik, kapitalist tüketim kültürü ve onun suç ortağı televizyonun gayrı meşru çocuğudur. Kişiyi sadece kendi iç dünyasına kapatır. Çıkarıcı, dış dünyaya duyarsız, basit zevkler peşinde koşan hedonist bir yığın insancık üretir. Ferde zihni ve ruhi yeteneklerini kullanma fırsatı vermez. Özellikle yayınlanan yarışma programlarında sunulan ödüller, tamamen maddi değere dayalı ödüllerdir. Bu, kapitalist ticaret anlayışının televizyona yansımalarıdır.

...

Canavar gibi durmadan tüketimi körükleyen bu alet sermaye baronlarının servetine servet katmak için içinde bulunduğu halkın değerlerini hiçe sayarak her yolu hoyratça ve hayâsızca kullanmaktan çekinmez. Çoğu kez topluma sanatçı diye sunulan veyahut aydın diye anlatılan bir takım zevatın gündemde kalabilmek için yaptıkları şarlatanlıklara esefle şahit oluyoruz. Para kazanmak için her pisliğin pervasız-

ca akıtıldığı bu kanallarda sanatçı diye çıkan şahısların düştüğü rezillik ve adiliklerin de sırf bu doyumsuz sermaye çetelerinin ve kültür bozucuların koordineli çalışmalarını gösteriyor.

...

Medyada şöhret olmuş bazı kimselerin ulaşamayacak seviyelerde gösterilmesi toplum hafızasına yeni mitolojik karakterler olarak kazınmaktadır. Mitolojik hüviyete büründürülen bu medya müdahimlerinin kısa zamanda çok büyük servetlere kavuşup konforlu bir hayat sürmeleri gençliğin azim ve ideallerinde tamir edilemeyecek yaralar açmaktadır. Kısa zamanda şöhret basamaklarını tırmanıp zengin olma hedefi gençliğin zihnine adeta kazınmaktadır. Yarışma programlarında gençlerin düştüğü durum bunu açıkça ispat etmektedir.

Televizyon sanal kahramanlık filmleriyle topluma, hayranlıklar duyulacak karakterler sunar.

Böylece tarihe damgasını vurmuş geçmiş kahramanların isimleri zihinlerden silinerek bu mecazi kahramanların isimleri ezberlenmektedir. Ulaşılmaz sanılan bu kişiler birer idol olarak gençliğin hayran bakışları altında yaldızlı bir kâsede sunulmaktadır topluma. Televizyon ekranı, kişileri aynı noktaya odaklayan bir toplu ayin merkezidir. Toplum bu büyük ayinin ritüellerini aynı anda ezberleyip, aynı anda tekrar etmektedir. Bu efsunlu ekran, kitlel ayinlerin toplu transını/meditasyonu idare eden tek merkezdir.

...

Tarihin şaşmaz akışı içinde asalet tacını başından indirmeyen kadının, başına takılmak istenen rezalet tacı, bu değişmez kader içinde atılacak. Yüksek ahlakın timsali olan Türk evlatları yeniden onu tüm gurur ve salvetiyle kahramanlık tacının yaldızlı pırlantası yapacaklardır. Tarih bunu er geç bize gösterecektir.

Yazılı ve görüntülü yayın, atalarımızın asil ve muhteşem tarihinden hareketle, yüksek ahlak yüksek karakter ve özverili nesiller yetiştirmeyi kendisine görev bilmelidir. Tarihin kamçılayıcı gücünden yararlanarak gençlik sağlam bir tarih bilinciyle yetiştirilmelidir. Bu da sorumlu bir medya anlayışı sayesinde olur. Yetişen nesli yüksek idealerin birer askeri olarak yetiştirmeyi kendisine görev bilmelidir. Ondaki adalet yayma ve dünyaya düzen vermedeki aktif rolünün heyecanını ve asil duygusunu kazandırmalıdır. Tarihe damgasını vurmuş asil milletin şevketli kahramanlarının örnek kişilikleri ve asil duruşları çeşitli filmlerle gençliğe örnek olarak sunulmalı. Yoksa gelecek, hedonizmin/hazcılığın elinde bir oyuncak haline gelecektir. Kültür emperyalizminin elinde bir paçavra gibi atılacaktır toplum.

SEZÂİ KARAKOÇ

Oruç Ülkesi

O ruç, metafizik âleme açılan pencerelerin ortamıdır mümin için. Fizik karartıların gönül ışı-ğıyla silinişi. Öteleri görüş ve ötelere eriş, maddi perdelerin inceltile inceltile öteyi gösterir hale getirilişi. Oruç, yaşadığımız günlük ve gündelik hayatı adeta bir rüyata çeviren mutluluk anahtarı. Anlatılan gün demek oruç ayının gündüzü. Yerçekiminin etkisinin kayboluşu sanki benliğimiz ve eşyamız üzerinde. Namazla, duayla birleşince oruç, büsbütün renklenmiş ve güçlenmiş olarak bizi, fizikötesi donanımların yıldızlı harmanisine bürür.

Kalbimiz, İslâmın kişi için tayin ettiği edimlerle mümin kalbi haline gelir. Oruçla, namazla, hac ve zekâtla, kalb, kalb olur. İnanç, kalbde bu tür tecrübe-lerin tekrarıyla kökleşir. İnançtan davranışa, davranıştan inanca sürekli bir akış, oruç, namaz ve hac gibi ibadetlerin sağladığı bir kan dolaşımıdır. Sebepsiz değildir oruç, sebepsiz değildir namaz. Mümin kişiliğinin oluşması için temel taşlarıdır. Bina, ruh binası bunlarla kuruludur. Maneviyatın kalesi, bunlarla yıkılmaz olur, pekişir.

Zaman, insanı hep ölüme doğru götürürken, ramazan gelir, diriliş ayı başlar. Oruç ayı insanı ölüme değil, diriliş aydınlığına götürür. Ab-ı hayatta yıkanmaya, çiğ tanesinde göğü seyretmeğe ve gökkuşağının altından geçmeğe. Oruçsuzluk ne büyük bir boşluk olurdu, oruç zorunlu olmasaydı mümin için. Tek kişiyle başlar ve biterdi o. Oysa ramazanda tüm Müslümanların bir ay oruç tutması, orucu toplum olayı haline getiriyor. Somut hale geliyor toplum ortasında oruç anıtı.

Tabiatı daha iyi hissetmek ve dinlemek, onun söylemek istediğini daha iyi anlamak için oruç mucizesine sahiptir Müslüman. Kavramların yeniden yoklanması, tanımların yeniden yapılması için çıkarılmış bir davetiye gibidir oruç gündüzleri ve geceleri. Ve her yıl zayıflayan toplumun din bağı, yeniden güçlenir onunla. Dinin kası ve damarları çalışır hale gelir.

Oruç, insanı, yeniden varolma, yeniden yapılanma,

yoğrulma yolunda bir ay süren bir çileye tâbi tutar. Riyazetlerin en güzeli, en ilâhisi, en içlisidir o. Oruç, ruhun, madde üzerindeki zaferini ilân için verdiği bir savaşın adıdır. Zorludur bu savaş. Sonunda, hasat derlenir bu iradenin savrulduğu harmandan.

Hırsla, ihtirasla dünyaya bağlanmanın, adeta âhireti unutmanın mevsimlerinin geçtiğini, din gününün geldiğini ilân eden bir sancaktır çekilmiş insanlık ufku burçları na oruç. Oruç, dereceler halinde, belli sürelerde dünyanın tatil edilmesi demektir insan için. Ve âhiretin örtülerinin kat kat açılması demek. Sürekli bir gidiş geliş, bir med-cezir dünya ile âhiret arasında. İnsan, bu gidiş gelişledir ki en büyük ilerlemesini yapacaktır ruh ve maneviyat alanında.

Çağımız, sadece maddi sağlığa önem veren bir çağ, -gerçi o da bugün hiçbir çağda olamayacak kadar tehlikeyle karşı karşıya- ruh sağlığı, beden sağlığından önce gelir. Çünkü: beden sağlığına dikkati de, ancak ruh sağlığı olanlar gösterecektir. Oruç, beden sağlığı için de tükenmez bir sıhhat hazinesi gibi etki- de bulunmaktadır. Gıdaların tazelenen idraklerle alınması, herhalde vücudun dirilişinde birinci uyarı ve bilinç yerine geçecektir.

Ay gelip ramazanı getirdiğini müjdelediğinde ne kadar sevinsek azdır. Bize Müslümanlığımızın daha bir güçlenip ilerideki yıllara geçeceğinin garantisini getirmiştir çünkü. Bize, gündüzü ve geceyi tüm anlamıyla getirmiştir. Namazları, sabırları ve şükürleri, hamdleri getirmiştir. Rızkı, rızık düşüncesini ve tevekkülü getirmiştir. Nimet fikrine erdirmiştir bizi. Oruçla namaz arasında da büyük yakınlık vardır. Sanki namaz, orucun, insan uzuvlarına yerleşmiş bir ruh olarak, kımıldamış ve kanatlanışından meydana gelmektedir. Oruç da, namazın süzüle süzüle bir buğu olup ruh, beyin ve kalbi tutmasıyla oluşmakta. Bunun için adeta birbirine âşıktırlar. Birbirlerini çağırıp dururlar hep her bahaneyle. Ruh, oruç ülkesinde büyümenin sırrını keşfeder.

(Samanyolunda Ziyafet adlı kitabından alınmıştır.)

SUSMA, SUSTUKÇA...

Geçtiğimiz günlerde (22 Temmuz seçimleri öncesi) pratiğini çokça yaşadığımız ve kıyasıya mücadelelenin yaşandığı siyasal bir süreç şahit olduk. Siyasal parti liderlerinin, teorisyenlerinin ve halkla ilişkiler uzmanlarının söz konusu süreci doğru tahlil ederek, isabetli kararlar alması ve bu kararları en doğru biçimde işletebilmesi hiç kuşkusuz siyasal iletişim bilgisiy-le yakından ilgilidir.

Fakat kimi siyasal partilerin beğenilen ve başarılı bulunulan siyasal iletişim çalışmaları yanında, başarısız olduğu söylenen partilerin öngörülerine, çalışmalarına bakmak herhalde yetersiz bir değerlendirmeye ölcütü olur. Belirtilen iletişim ve halkla ilişkiler yöntemleriyle, karşılaşılan sonucu değerlendirmek eksik kalacaktır. Söz konusu bütün bir siyasal süreci şekillendiren parametrelerin birden fazla olduğunu "Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim" adlı kitabında belirten Şaban Çobanoğlu, siyasal iletişim sürecinde; birey-grup ilişkisinin, kitle iletişim araçlarının, kültürel dinamiklerin ve nihayetinde siyasal iletişim çalışmalarının inşa ettiği iklimden söz etmektedir. Siyasal iletişimin önemli ayaklarından biri olan Elizabeth Noelle Neuman'ın geliştirdiği "susunluk sarmalı" kuramı

ile, kamuoyunun nasıl oluştu(ruldu)ğu ve gelişti(rildi)ği konusunu açıklamaktadır.

Örneğin Türkiye'de 2002 yılı genel seçimleri öncesinde herhangi bir siyasal teoriye sahip olmayan Genç Parti'nin, kamuoyu oluşturma sürecini kendi lehine başarılı bir siyasal iletişim politikası yürüterek oluşturmaları, bu konunun önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Aslında seçmenler hangi amaçla ve neden oy verdiğini çok iyi tahlil etmeden, oluşturulan iklimin etkisiyle "susunluk sarmalı"na bürünerek yalnızlaşmakta ve kolayca etkilenebilmektedir.

Bu nedenle geçtiğimiz günlerde, son derece yoğun imaj, mesaj ve enformasyon bombardımanına tutulmamızın anlamı şimdi daha kolay anlaşılabilir herhalde. Siyasal iletişim çalışmalarıyla dünya siyasal süreçlerinin nasıl işletildiğini, yönlendirildiğini ve değiştirebildiğini yakın tarih bize öğretmektedir.

Teorik bir zeminden hareketle söz konusu siyasal iletişim çalışmalarının genelde ne anlam ifade ettiğini ve özelde Türkiye siyasal yaşamını nasıl etkilediği ve değiştirdiğini akıcı bir üslupla ele alan Çobanoğlu, özellikle siyaset teorisyenlerinin ve iletişim uzmanlarının mutlaka okuması gereken bir eser sunuyor.

Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim
Şaban Çobanoğlu, Fide Yayınları

Bütün bir siyasal süreci şekillendiren parametrelerin birden fazla olduğunu "Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim" adlı kitabında belirten Şaban Çobanoğlu, siyasal iletişim sürecinde; birey-grup ilişkisinin, kitle iletişim araçlarının, kültürel dinamiklerin ve nihayetinde siyasal iletişim çalışmalarının inşa ettiği iklimden söz etmektedir.

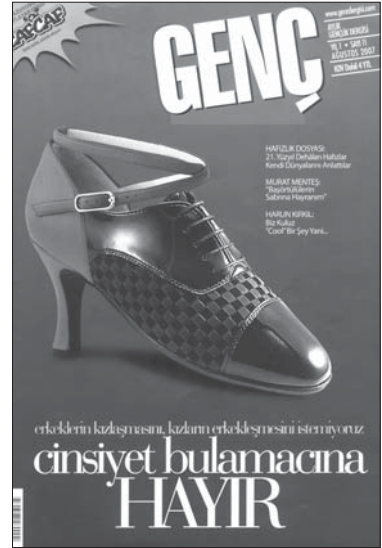
HAYIR DİYE BİLMEK

Her şeyin birbirine karıştığı, iç içe geçtiği post-modern bir dünyanın mahkûmları olarak, çoğu kez olan biten karşısında sessizce kalırız. Düşünmeyiz belki de, olan, biten, eriyen ve giden şeylerin bizden de bir şeyler alıp götürdüğünü. Yaşadığımız hayatta ne olup bittiği karşısında ilgisizliğimiz, sorma ve hatta yaşama hakkımızı da elimizden almaktadır. Dolayısıyla, olup bitenler karşısında sessiz kalmayarak, varlığımızı anlamlı kılmak gerektiğini vurgulamamız gerekiyor.

Söz konusu bu hassasiyeti ve duyarlılığı gösteren **"Genç"** dergisi, **"Cinsiyet Bulamacına**

Hayır" diyerek, günümüz dünyasının son derece hayati bir başlığını kapağına taşımış ve dikkatlerimizi bu konuya yöneltmiştir.

"Cinsel kimlikler birbirine mi karışıyor? Yeni neslin moda anlayışıyla cinsel kimlikler arasında tezatlar var mı? Unisex bir yaşama doğru mu gidiliyor? Kanaat önderleri bu konuda nasıl bir etki gücüne sahip? Erkekler ve kızlar birbirlerine hangi konularda benzemeye başladı?" İşte buna benzer soruları sorarak konuyu masaya yatıran **Genç** dergisi, keyifli ve renkli **"Caf Caf"** mizah ekiyle okunmayı hak etmektedir.

Genç Dergisi
İrtibat: 0212 671 07 00
genc@gencdergisi.com

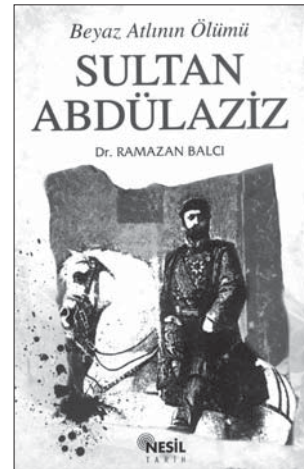
BEYAZ ATLININ ÖLÜMÜ

Tarihi ve tarihimizi bilmek zorundayız. Geçmiş öğrenmek, bu günü anlamak ve yarına ulaşmak demektir. Aynı zamanda tarihi bilmek, tarih yapmak ve tarihi yazmak imkânını beraberinde getirir.

Yaşadığımız ülkede, özellikle tarihin mahkûm edildiği, kendi karanlık kuytusunda bir başına bırakıldığını anımsarsak, Osmanlı İmparatorluğu'nu, her bir padişah dönemini irdelemek, içinde yaşadığımız günleri anlamak için son derece önemlidir. Yakın tarihimizin, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini ve yaşananları karanlık dehlizlerinden gün yüzüne çıkarmak oldukça önemli bir çalışmadır. Bu önemli çalışmayı gerçekleştiren Rama-

zan Balcı, bu sürecin en önemli duraklarından biri olan Sultan Abdülaziz dönemini ve onun ölümünü **"Beyaz Atının Ölümü, Sultan Abdülaziz"** isimli kitaplaştırmış.

Abdülaziz'e yapılan darbenin modern darbelerin ilki sayıldığını söyleyen Balcı; "Bu açıdan tarih içinde önemli bir yere sahiptir. Bu darbe ile 600 yıl içinde Osmanlı sarayında biriktirilen tarihi servet yağma edilmekle kalmamış, "93 Harbi" diye tarihlere geçen Osmanlı-Rus harbinde Türk-İslam medeniyeti, tarihinin en ağır yenilgilerinden birini almıştır. Bu eserle, darbenin birinci derecede şahitleri ya da kahramanları olan isimleri dinleme imkânı bulacağız" diye özetlemektedir.

Beyaz Atının Ölümü
Sultan Abdülaziz
Dr. Ramazan Balcı,
Nesil Yay.

MUHALİF BİR SES: WALLERSTEİN

Immanuel Wallerstein, son yıllarda muktedirlerin düzenine yüksek sesle karşı çıkan entelektüel isimlerinden biri olarak öne çıkıyor. "Avrupa Evrenseliği-İktidarın Retoriği" adlı çalışmasıyla muhalif kimliğini bir kez daha ortaya koyuyor. "Avrupa Evrenseliği" kitabında Wallerstein, Avrupa'nın evrenselleşme çabasının tarihsel, ekonomik ve siyasal nedenleri üzerinde duruyor. Wallerstein, Avrupa evrenselciliği ile kendisinin kuramsallaştırdığı "evrensel evrenselcilik" arasındaki mücadelenin, çağdaş dünyanın esas ideolojik mücadelesi olduğunu ileri sürüyor. Eşitlikçi ve demokratik olmayan dünya sistemi ne karşı mücadelenin mümkün olduğunu ifade eden Wallerstein, bu mücadelenin kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak gerçekleşmeyeceğinin de, uyarı mahiyetinde, altını çiziyor.

*Avrupa Evrenselciliği
İktidarın Retoriği
Immanuel Wallerstein, Aram Yay.*

MERKEZ SAĞIN KISA TARİHİ Nuray Mert, Selis Kitap

Modern dönem öncesinde siyasal iktidarlara meşruiyet zeminlerini toplumun rızası üzerine kurmak iddiasında değildi. Ancak toplumun rızasını bir şekilde devreye sokmayan hiçbir iktidar, sadece kaba kuvvetle, zor kullanarak ayakta kalamaz, kalamamıştır...

Çok partili hayata geçişle, demokratik siyasetin sahneye çıkması, dünya koşulları bir yana, her şeyden önce, Cumhuriyet rejiminin otoriter biçimde kendini tahkim etmesinin ardından mümkün olabildi. Demokrat Parti'nin siyasal sahneye çıkışı ile, artık siyasal iktidarın toplumun rızasına müracaat etmesi söz konusu oldu. Ancak, bunu sadece tek yönlü bir müracaat olarak okumak yanıltıcı olur, bu rızaya müracaat aynı zamanda, mevcut sistemi topluma onaylatmak demektir.

Zira, artık toplum, Cumhuriyetin kurucu ideolojisi ve kurumları çerçevesinde rızasını dile getirecekti ve dolayısı ile kurucu ideolojiyi dolaylı yoldan onaylamış olacak-

tı. Bu açıdan, bugün merkez sağ diye adlandırdığımız Demokrat Parti söylemi ile toplumun geniş kalabalıklarının siyasal hayata katılımı yönündeki büyük adım, her şeyden önce Cumhuriyet rejiminin teyid edilmesi yönündeki en büyük adımdır.

Sonuçta, Türkiye'de, siyasal merkez, demokratik siyasete geçişin başından itibaren merkez sağa yönelmiştir. Zira, demokratik siyasetin öne çıkardığı toplumsal rıza çerçevesinde, hiç değilse toplumun çoğunluğu söz konusu olduğunda, toplumun duygu haritasında karşılık bulan yeri sağ siyaset söylemi kurgulayabilmişti.

Yeni Çıkan Kitaplar

1. Gösteri Toplumu, Antony Zijderweld, Pınar Yay.
2. Çağdaş İslam Düşünürleri, Cağfer Karadağ, Ensar Neşriyat
3. Cumhuriyet Dönemi Siyasal Partileri 1923-2006, Mete Kaan Kaynar, İmge Kitabevi Yayınları
4. Bocurgat, Hasan Aycın, İz Yay.
5. Geleceğin Kısa Tarihi, Jacques Attali, İmge Kitabevi Yayınları
6. Gözğü, Hasan Aycın, İz Yay.
7. İslam Deklarasyonu / İslami Yeniden Doğuşun Sorunları, Aliya İzzet Begoviç, Fide Yay.
8. Önemli Şeylerden Kimse Söz Etmezse, Jon McGregor, YKY
9. Siyasalın Kiyısında, Jacques Rancière, Metis Yay.
10. İslam Müesseselerine Giriş, Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, Beyan Yay.
11. İslam Tarihine Giriş, Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, Beyan Yay.
12. Adap Kitabı, İmam Gazali, İlke Yay.
13. Ramazan İlmihali, Fevzi Zülaloğlu, Ekin Yay.
14. Kardan Adam Camdan Baktı, Nehir Aydın Gökdoğan, Salıncak Yay.
15. Kuş Defteri, Mustafa Baki Efe, Salıncak Yay.
16. Ben ve Biz / Postmodern İnsanın Psikanalizi, Rainer Funk, YKY
17. El-Müfredat, Rağib el-İsfehani, Pınar Yay.

Sivrisinek Üzerine

Fahrettin GÖR

Sivrisineği tanımayanlar hemen hemen yok gibidir. Gecenin bir yerinde rahatsız edici bir ses tırmalar kulağınızı. Vücudunuzun bir yerinde yanma ve kaşıntının bir sebebi olacağını size hatırlatmaktadır. Refleks olarak kolunuzu, bacağınızı, yüzünüzü şerrinden korumak için şamarlayıp durursunuz. Vızıltılar devam ettikçe uyku haram olur. Çaresiz, kalkıp;bulmak istersiniz. Işığı yakar, perdenin kıvrımlarında, duvarın loşluklarında arar durursunuz. Ertesi gece olacaklar için tedbirler düşünürsünüz; koruyucu spreyleyler, elektronik kovucularla tedbirler almaya zorlanırsınız. Isırık ve kaşıntı işin görünen yüzüdür. Bir de sivrisinek sokmasıyla insan da "sıtma" hastalığına sebep olan hatta tedavi olunmazsa ölüme kadar giden, ateş basması, titreme sonra halsizlik, dermansızlık... İşte bu siv-

risinek mücadelesi için önemli şart onların çoğaldığı, geliştiği bataklıkların kurumasıyla mümkündür. Bataklık sadece sivrisinek barındırmaz tabi; yılan, çiyen, timsah gibi gizlenen hayvanlarla batan çamur ve kumları ve onların üstünde yetişen cezp edici renk ve kokular saçan çiçekler vardır. Onları almaya kalktığınızda bu çirkin çukurlara batmak kaçınılmazdır. Hele bir de yalnızsanız ölüm mukadderdir bu yerlerde.

Bazen işe yarar bu sivrisinekler; Nemrut'un cezalandırıldığı gibi. Bazen de bataklığın kurutulması gerektiğini hatırlatır yöneticilere atasözünde olduğu gibi: "Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az."

İnsanoğlundan bazıları sözleri, yazıları ve davranışlarıyla sivrisineklere benzerler. Kendi gücüne boyuna posuna bakmadan, herkese sataşır, şirretliğine cevap verilmemesini kendi gücüne vehmederler, üzerine gidersen seni haksız ilan edip kendisiyle mücadele edemeyip başkalarına zarar verdiğini korkuyla karışık haykırır. Onun lügatinde tevazu ve özür yoktur. Aynen aşağıdaki hikâyede olduğu gibi; (Başka vesilelerle yazdığım rüzgârla sivrisineğin hikâyesi bu konunun da vazgeçilmezi oldu.)

Sivrisineğin biri bataklıkta güzel bir çiçeğin üzerine konmuş, karnı doymuş olmanın rehavetiyle gerinip duruyormuş.

Tatlı bir meltem halinde esen rüzgâr kanatlarını okşuyormuş, birden sivrisineğin aklına rüzgârla dalga geçmek gelmiş. "Püf püf!" diye söz atmış rüzgâra yine oralı olmamış rüzgâr. Sonra şiddetini artırarak hakaret dolu hezeyan dolu sözlerini tekrarlamış; "Püf püf, terbiyesiz rüzgâr, kendini ne sanıyorsun da bana cevap vermiyorsun. "Deyince rüzgâr: "Sahiden bunu bana mı söylüyorsun?" demiş. Sivrisinek: "Ben güçlüyüm, her yere ulaşırım, senden de hiç korkmuyorum." deyip, meydan okumuş. Rüzgâr bu terbiyesizi biraz korkutayım diye biraz hızlıdan esmiş. Bulunduğu yerden sürüklenen sivrisinek, kendisini can havliyle bir fakirin evinin damının arasına atmış ve koca bir direğinin arkasına emniyetle yerleşmiş. Oradan yine "Püf püf!" diye dalga geçmeye devam etmiş. Rüzgâr artık sahiden öfkelenmiş. Başlamış fırtına, kasırga olup esmeye. Kulübenin damı hop oturup hop kalkmaya başlamış. Sivrisinek korkuyla büzülmüş, kalmış direğin dibinde. Ama yine de o korkunun içinde şirretliği bırakmıyor; "Terbiyesiz rüzgâr, anladın ki beni korkutmadın, benim yüzümden fakirin damını yıkmaktan ne zevk alıyorsun?" demiş.

Sivrisinek uslanıp edeplenmedikçe rüzgâr da her sivrisineğin kışkırtmalarına kızıp fırtınalar kopardıkça daha çok damlar uçar, evler yıkılır.

RAMAZAN YAZILARI

Umran Araştırma Grubu

Umran'ın bu sayısında ek olarak, sizlere farklı bir dosya sunuyoruz. Ramazan ve oruç üzerine yazılan yakın ve uzak tarihteki çeşitli yazılardan derlediğimiz bu dosyanın Ramazan'ı daha bir duyarlı, coşkulu ve Rabbimizin rızasına uygun yaşamamıza katkıda bulunacağına inanıyor, hepimize hayırlı Ramazanlar diliyoruz.

Umran

RAMAZAN / TEFEKKÜR

ORUÇ ÖZGÜRLÜKTÜR

ALİYA İZZET BEGOVİÇ

Oruç, insan hayatını gerek ferdî, gerek toplumsal yönleriyle, toptan kuşatan, aynı anda metafizik olarak içe, fizik olarak dışa bakan küllî bir ibadet. Oruç ve Ramazan'ın bu yönü üzerinde ne kadar durulsa azdır, nitekim durulmaktadır. Fakat bugünkü niyetimiz, Ramazanı aracı kılarak kendimizle ilgili genel bir muhasebe yapmak, gündelik hayatımızın resmettiği tablo üzerinden bazı tesbitleri sizlerle paylaşmaktır.

1- Kapitalizmin küresel çapta da, aile ölçeğinde de, bireysel alanda da bariz olarak hüküm sürdüğü bu zamanda, hassasiyet sahibi Müslümanların yüzleştiği en büyük mesele 'sekülerleşme'dir. Haram-helal denkleminin yerine, en kârlı olanın meşru sayıldığı, kaynağı ve usulü sorgulanmaksızın elde edilen her türlü kazancın mubah görüldüğü, erdemin, tevazuun sözde kaldığı, değerleri 'piyasa'nın belirlediği hayat, seküler hayattır. Seküler hayat, eş zamanlı olarak seküler bir ahlak, seküler bir siyaset, seküler bir din tasavvurunun da beraberinde getirmektedir. Öyle ki, ubudiyetin en kapsamlı şekilde yaşanması gereken Ramazanlar bile bu sekülerleşmeden nasibini almakta, kişi başına düşen tüketim miktarı had safhaya ulaşmaktadır. Sekülerleşme başkaca isimler ve biçimler altında her dönem varolmuştur, olacaktır. Ancak mesele, seküler hayat tarzının günümüzde hiç bir alternatif bırakmayacak derecede yaygınlaşması, Müslüman hayatının en mahrem alanlarına kadar sızması, buna mukabil asgarî eleştiri ve tashih anlayışının yerini, her şeyin normal karşılandığı izafi, kaygan, belirsiz bir ortama bırakmasıdır.

2- Her sınıf, kendi ilmî, kültürel ortamını, bedii zevklerini oluşturur. Ancak seküler hayatların sağladığı dünyevi kazançlar, Müslüman topluluklarda başlangıçta zannedildiği gibi 'hizmet'lere dönüşmemiş, tersine yine seküler hayatın kendisinin ivme kazanmasına yol açmıştır. Mesela son on beş-yirmi yıldır, siyasi, ekonomik, sosyal alanlarda kazanılan mevzilerin maddî refaha tahvil edilmesiyle kaba saba da olsa bir tür burjuva sınıfı doğmuş, ancak bu sınıf aracılığı ile ne ilmi, entellektüel anlamda her hangi bir terakki yaşanmış, ne de bu imkanlar, lisanın, edebiyatın, müziğin neşv-ü nema bulunduğu gündelik yaşam tarzlarında bir zerafete, bir inceliğe dönüş-

müştür. Çünkü daha lüks hayatlar, pahalı eşyalar, yüksek makamlar, 'kalbi selim', 'aklı selim' ve 'zevki selim'in garantisi olmadığı gibi, bizatihi dünyevi gücün kendisinin bu 'selimler' olduğu yanılgısı- nı beraberinde getirir.

3- Bir zamanlar topluluk olarak veya şahsen gördüğümüz yüce 'hayaller', 'rüyalar' bugün yerini 'projelere' bırakmıştır. Oysa, müslüman topluluğun kıymeti, projelerinin büyüklüğü, sayılarının çokluğu, maddî gücünün bolluğu, siyasi bağlantılarının stratejik oluşu gibi niceliksel değerlerden çok, adalet, istikamet, sahih itikad gibi niteliksel değerlere sahip olmasıyla alakalıdır. Müslüman topluluğun caydırıcı gücü, yeryüzünün herhangi bir yerinde işlenecek herhangi bir kötülüğün, bu topluluğun hesaba katılarak işleniyor olmasında yatar. 'Bir kötülük işlendiğinde kendilerinin ne diyeceği ve nasıl bir tavır takınacağından çekinilen topluluklar'dır hayır sahipleri. Bu durum ölçü olarak kabul edilirse, en küçük semtimizden ülke geneline kadar yaşadığımız topraklarda bir kötülük, bir yolsuzluk, bir şer fiil işleneceği esnada 'bir şekilde hesaba katılan, kendilerinden çekinilen' bir zümre, dane ile samanın karıştığı, haklıyla haksızın eşitlendiği zamanlarda her şeye rağmen savrulmayan, direnen, işaret taşı görevini sürdüren bir topluluk, artık kalmamıştır.

4- Seküler hayatın dili medyadır. Müslümanlığın taşıdığı kodların bu dil aracılığı ile dile getirilip getirilemeyeceği henüz tartışılmamıştır. Şu halde, radyolarda, televizyon kanallarında ve gazete köşelerinde Ramazanlar'da nisbî olarak artan 'dini' içerikli yayınlar, iftar ve Ramazan programları, sohbetler, magazinle karışık muhabbetler medyatik ortamın ramazanlaşmasından çok, Ramazan'ın medyatikleşmesiyle ilgilidir. Medyatik ortamlarda artarak süren faaliyetlerin sıhhatinin sağlaması, Ramazan ve ona ait değerlerin her yıl yeniden tazelenerek yaşanmasından çok giderek sıradanlaşması- na bakılarak yapılabilir.

5- Bu ve benzeri tesbitlerin yapılması, Müslümanlığa ve onun barındırdığı imkanlara halel getirmez. Her şeye rağmen Ramazan bütün rahmetiyle, bereketiyle ve coşkusuyla gelmiştir. Samimiyetle tutulan ve kabul edilen tek bir oruç, açılan bir iftar, yapılan bir dua, sadece Müslümanları değil, belki bütün insanlığı Rahim-i Zülcelal nezdinde temsil edebilir, onlara şefaathçi olabilir.

(Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar, Klasik Yayınları, İstanbul 2005)

ORUÇ, BİZDEN ÖNCEKİLERE DE FARZ KILINDI

PROF. DR. MUHAMMED HAMİDULLAH

Oruç konusunda Paris'te ilginç bir kitap yayınlandı. Yazarı, gayrimüslim bir Avrupalı olan Dr. Geoffery, tıbbî açıdan orucu desteklemektedir.

Oruç sadece insanlar tarafından değil, hayvanlar ve ağaçlar da dahil olmak üzere tabiattaki bütün yaratıklar tarafından tutulmaktadır. Ağır kar yağışlarının olduğu bölgelerdeki vahşi hayvanlar haftalarca, aylarca besinsiz durmakta ve yine de hayatlarını devam ettirmektedir. Yılanlar da kış uykusuna yatarlar. Yiyecek - içecekten bu uzak kalış, gençleşme ve hayatın tazelenmesiyle sonuçlanmaktadır. Eski derilerini döken yılanlar daha taze ve daha iyi bir deriye kavuşarak yeni bir gençlik yaşamaktadır. Oruç onlara büyük bir güç ve dinçlik kazandırmaktadır. Aynı şekilde, ağaçlar sulanmadıkları kış mevsiminde yapraklarını dökerek bir çeşit oruç tutmakta, bu durum haftalar, hatta aylar boyu sürmektedir. Mevsimin sonunda yeni yapraklar boy vermekte, yeni goncalar ve çiçekler açmakta, ve ağaç meyveye durmaktadır. Kısacası yeni bir güzelliğin, yaratıcılığın ve gençliğin delilleri vardır.

Bu delillerin ışığı altında Dr. Geoffery, oruç tutmanın insanlar için de iyi olduğunu savunmaktadır. Oruç insanlara sağlık verir; canlılıklarını ve güçlerini tazeler. Tedavisi henüz keşfedilmemiş birçok hastalık oruçla tedavi edilebilmektedir. Yazar, kitabın sonunda her yıl yedi hafta oruç tutmanın şart olduğunu, bu dönem boyunca sadece haftada bir kez oruç tutulması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, kırk iki gün (6x7) oruç tutulması gerekmektedir.

Bu tıbbî tavsiye muhtemelen Hristiyan dinî inançlarından ve emirlerinden etkilenmiştir. İncil, peygamberliğinden önce Hz. İsa'nın bir çöle çekilip kırk gün ardarda oruç tuttuğunu nakletmektedir. İlk Hristiyanlar bu örneğe tabi oldular ve oruç tutmaya başladılar, fakat buna gösterilen mukabele her yerde aynı olmadı. MS: 439'dan önce Roma Hristiyanları sadece üç hafta oruç tutuyordu. İskenderiye'dekiler ise yedi hafta oruç tutuyordu. "Mukaddes Cumartesi" hariç tüm cumartesiler ve pazarlar tatildi. Böylece bir yılda otuz altı gün oruç tutuyorlar, bu rakamın bir yılın onda birini temsil ettiğini düşünüyorlardı. Diğer mahsuller gibi yiyeceğin de onda biri sadaka olarak veriliyordu. Oruç şafak vaktinden öğleden sonra üçe kadar sürüyordu ve yirmi bir yaşına girmiş herkesin üzerine bir vecibeydi.

İbni Mace'nin Sünen'inde, her şeyin bir zekatı olduğunu, bedenin zekatının da oruç olduğunu belirten bir hadis bulunmaktadır. Bir başka hadiste, her kim tüm Ramazan ayını oruçla geçirir ve Şevval'de de altı gün oruç tutarsa tüm yıl oruç tutmuş gibi kabul edileceğini bildirmektedir. Bu aslında, salih bir amele on katı sevap verileceğini söyleyen bir Kur'an ayetine dayanmaktadır. Bu hesap doğrudur. Çünkü bir ay bir hafta oruç tutulmasının sevabı tüm yıl oruç tutulmasının sevabına denk olacaktır. Bir başka hesaplama yolu ise Ramazan ayı bazen yirmi dokuz bazen de otuz gün çekmekte, buna Şevval'in bir haftalık orucu eklendiğinde, toplam yıllık oruçlu günümüz otuz beş-otuz altı gün arasında değişmektedir. Bu rakamı onla çarptığımızda 350 veya 360 gün çıkar, ki bunun ortalaması kameri bir yılın gün sayısı olan 355'tir.

Hindularda da oruç vardır, fakat orucun gün sayısı ve ne kadar süreceği belirli değildir; insanlar dinî liderlerin doğum günlerinde,

ay ve güneş tutulduğu günlerde oruç tutmakta, öğleden sonra üç civarında da oruçlarını açmaktadır. Meksika'daki Kızılderililerin dinî liderleri gün aşırı oruç tutmaktadır. Hz. Davud'un da aynı şekilde oruç tuttuğuna dair bir rivayet vardır. Eskiden bazı ülkeler, bekarlar arasında zinayı engelleyeceği inancıyla baharları oruç tutmayı zorunlu hale getirmişti. Bir hadiste de, bekarın iffetini koruması için oruç tutması gerektiği bildirilmektedir.

(İslam'ın Doğuşu)

GURBET VE RAMAZAN

RASİM ÖZDENÖREN

Bazı şeyleri, insanın binlerce, onbinlerce yıl önceki atalarının da aynıyla yapmış olduğunu bilmek insanın üzerinde tuhaf titreşimler bırakıyor, insanı tuhaf duygulara sevk ediyor. Düşün ki, bizim, binlerce yıl önceki atalarımız da, bu gün bizim yaptığımız gibi, Allah'ın emrine uyarak oruç tutmuştu! Ama bu duygu, nadir bir şeydir, az bulunur bir şeydir, dahası ona belki antika demek bile yakışık alır. Çünkü bu duygu her yerde, olur olmaz karşınıza çıkacak türden bir şey gibi görünmüyor. Ben bu duyguyu, yıllar önce, bir Ramazan başlangıcında, bir gurbette duyumsadım.

Doğrusu ya, o Ramazan'ın nasıl geçeceğini bilmiyordum. Herhangi bir hazırlığım yoktu. Doğrusu herhangi bir hazırlık ihtiyacını duyumsadığım da söylenemezdi. O bilmediğim koca kentte, bir başınaydım. Akşam olmuş, yürüyerek, kaldığım pansiyona gidiyordum. Ertesi gün Ramazan'ın ilk günü olacaktı. Dolayısıyla o gece sahura kalkmalıydım. Daha ilginç, hemen o yatsı sonunda da teravih namazını eda etmemiz gerekiyordu.

Biz, şimdiye değin, teravih namazlarını cemaatle kılma alışkanlığındaydık. Belki ilk kez, o yıl, o gurbet Ramazan'ında, münferiden teravih namazı kılacaktım. Hayır, teravih namazı zaten münferittir deme bilgiçliği taslamanın sırası değil, elbette öyle, ama bizim hem kişisel, hem toplumsal geleneğimizde teravih namazını biz şimdiye değin cemaatle kılma alışkanlığı edinmiştik ve bu alışkanlık ilk kez orada ihlâl edilecekti; bu duygunun anlaşılmasını istiyorum.

Ben, işte orada, iç içe geçmiş bu yenilikleri birden ve bir arada yaşayacaktım. Ramazan, her zaman olduğu gibi, bu sefer de bütün rutinleri, hiç beklenmedik bir yerlerinden parçalayacaktı! Böyle bir şeyin hazırlığı olamazdı ve zaten hazırlığı yapılmış olan şeyin ihlâl uğramasında şaşırtıcı bir yan kalmazdı: hazırlığı yapılmış olan şey, hazırlıksız yakalanmaya teşne olmayı da içerirdi, hiç olmazsa içermesi gerekirdi. Oysa benim durumum, bütünüyle bir beklentisizliğe açık duruyordu.

İşte o akşam vakti, Ramazan'ın bizzat bir gurbet yaşantısı olduğunu düşündüm. Gündelik hayatınız ortadan çekiliyor ve oruçlu insan, kendi gündeliğinin içindeyken onun dışına düşmüş bulunuyor. Bu, söylemesi kolay, fakat anlaşılması zor bir duygu olmalı.

Tek başına, akşamın karanlığına doğru yürüyorum ve şöyle şeyler düşünüyorum: binlerce yıl önce de atalarımız oruç tutmuştu, Asr-ı Saadet'te de Allah'ın Resulü ve onun ashabı oruç tutmuşlardı. Şimdi, burada, dünyanın şu anda ayak bastığım bu noktada, insan olarak onların neslinden gelen birisi, bir oruç arifesinde bulunuyor ve atalarının tuttuğu yolu ihyaya çalışıyor. Bu iş, burada, bir başına yapılıyor ve bunun kul olarak yeryüzünde hiçbir şahidi bulunmuyor.

Ama sen, bir tek sen bunu biliyor ve bu işin bilincine varıyorsun. Ve böylece birdenbire, asırlar öncesinden Hz. İbrahim'le, Hz. Musa ile.. Son Peygamber ve onun ashabı ve bilhassa Hz. Ebubekir ile, Hz. Ebu Zer Gıffari ile bir iletişim içinde bulunduğunu tahayyül ediyorsun. Bu duygunun bütün bir ömre bedel olduğunu fark ediyor ve bir cezbe titremesiyle mest oluyorsun.. bir yolculuk içinde bulunduğunu ve faniliğini, elle tutulurcasına idrak ediyorsun!

ORUÇ MUSTAFA KUTLU

Fırından çıkan sıcak pidelerin buğusu kavrulmuş susam kokusuna karışıyor. Hangi mevsimde olursak olalım marulun, kıvrıkcık salatının, bir deste maydanozun yeşilinden fışkıran dirilik ve ferahlık içimize yayılıyor. Dedeler ceplerinde şekerlemeler ile torunlarını kucaklıyorlar. Akşamın pembe lacivert tülü büyük bir sükûnet ile insanların, bütün dünyanın üzerine iniyor.

Melekler saf saf iniyorlar.

Cennet kapıları açılıyor.

Rahmet ve merhamet ve bereket her yandan kuşatıyor bizi.

İnsanlar birbirlerine sevgi ile bakıyorlar. Zenginler zenginliklerinden soyunuyor, yoksulların yoksulluğu kayboluyor. Kalbimizin paslı kilidi açılıyor. Bize selam veren bir kişiyi kardeş biliyoruz. Kimse sesini sertleştirmiyor. Yüzlerde nur, gönüllerde karşı konulmaz bir incelik, bir rikkat.

Açlık bizi doyuruyor. En çok kıymet verdiğimiz şeyleri başkalaırı ile paylaşmaktan sonsuz bir haz duyuyoruz. Bize yük olan her unsur, her tasa, her ihtiras tasını tarağını toplayıp savuşuyor. Kapımız ve soframız açık. Derdimizi ve sevincimizi söylemekten hoşnuz.

Sabır bizi coşturuyor. Kalbin ırmakları doludizgin. Merhamet sağanak gibi boşalıyor. Hizmetten, hürmetten, ibadetten yeryüzünde oluşumuzun derinliklerinden, sebeplerden ve sonuçlardan geçiyoruz. Bir imtihan içinden yüz akı ile çıkıyoruz.

İçimizde kurulan kürsü bizi hesaba çekiyor. Ağlıyor ve tövbe ediyoruz. Tövbe suları sonsuz çağlayanların şırıltısını, aydınlığını, engin ufukların parıltısını taşıyıp duruyor işte. Bu taşı bu yoldan niçin kaldırmadım ben, bu çiçeğe bu hafta niçin su vermedim ben, şu çocuğun yanağına bir öpücük niçin kondurmadım ben, komşumun kapısını bir kez olsun çalmadım mı ben, alnımı secdeye bir kez olsun koymadım mı ben?

Derken ben. Benlikten sıyrılıyor.

Benlikten sıyrılırken, çiçek açmış badem dalının, kelebek kanadının, su sesinin ve yıldız parıltısının, dostun ve akrabanın, ayak bastığımız toprağın, buğdayın ve zencefilin, yani akşam ezanı ile yeryüzüne yağmur gibi dökülen varoluşun sırlarını fark ediyor.

Bizi bu menzile erıştiren kılavuza binlerce teşekkür. Bize bu basireti bağışlayan güce sonsuz secde.

Bu sırada çocuk sıcak pidenin buğusuna sarılmış olarak gülümsüyor. Baba işinden dönüyor, eve yaklaştıkça göğsünde bir genişlik. Anne yeşil salatının üzerine birkaç zeytin bırakıyor.

Paydos.

Ses kesiliyor. Rüzgâr duruyor. Güneş dağların ardına çekiliyor. Kuzeyde bir yıldız göz kırıyor. Nefesimizi tutuyoruz. Kuşlar kanatlarını kapatıyorlar. Çekiç örsün kenarında bekliyor. Dalgalar dinliyor.

Sükût... Sükût...

Ve ağızları mis gibi kokanlar ve o gün insanlara gülden ağır bir söz söylememiş olanlar ve o gün almayı değil hep vermeyi düşünenler ve o gün "sabredenlere hesapsız ecirler verilecektir" müjdesi ile müjdelenmiş olanlar meleklerle birlikte iftar sofrasına oturuyorlar.

Allah'ım, şükürler olsun oruçluyuz...

RAMAZAN MEDENİYETİ: EŞSİZ BİR ANLAM, AŞK VE COŞKU SENFONİSİ YUSUF KAPLAN

Düşündük mü hiç: Ramazanları sadece insanlar mı neşeyle, coşkuyla karşılar, solur ve yaşar? Bence hayır. İslâm'ın hediyesi olan rahmet, bereket, mağfiret ve kardeşlik iklimi Ramazanları sadece insanlar değil, bütün varlıklar aynı coşku, şölen ve törenle karşılar, aynı heyecanla solur, kutlar ve yaşarlar.

Ramazan, tüm insanların, hayvanların, bitkilerin yani kâinattaki bütün varlıkların hem kendileriyle, hem de birbirleriyle "kendilerinin konuştuğu", dile geldikleri, herkesin, her varlığın aynı "kozmetik dans"a, müziğe kendi diliyle, kendi şarkısıyla katıldığı bir senfoni'dir; büyük bir aşk ve bütünleşme senfonisi: Bütün varlıkların birbirlerinin varlıklarını, kokularını, renklerini hissettikleri, Ramazan'a kadar fark edemedikleri gerçekliklerini fark ettikleri; bütün varlıkların kendi dilleriyle Yaratıcı'ya yöneldikleri kudsî bir aşk, hürriyet ve coşku senfonisi.

İnsan ancak Allah'a bağlandığı zaman hür olduğunu, var olabildiğini, diğer insanları, varlıkları hatırlayabildiğini, onlarla aynı dili konuşabildiğini, sorunlarını paylaşabildiğini, sorunlarına sahip çıkıldığını, Allah'ın rahmet, mağfiret ve sevgisine mazhar olabildiğini fiilen ve de en çok bu ilâhî senfoninin görkemli bir şekilde "sahnelendiği" Ramazan'da anlayabiliyor.

Ramazan, hem insanların, hem de bütün varlıkların bir anda harekete geçtikleri; neşe, coşku, aşk ve heyecanla doldukları, donandıkları; Yaratıcı'yla bütünleştikleri, sadece O'na boyun eğerek özgürleştikleri büyük bir senfoni armağan ediyor bize.

Oruçlu insanın ontolojik olarak sadece KENDİ hayatı, kendi hayatının akışı değil; aynı zamanda diğer insanlarla, doğayla, nesnelerle kurduğu ilişkisi, iletişimi ve etkileşimi de -ilk oruçla birlikte- çok açık, net, görünür, hissedilir biçimde değişiyor.

İlk oruçla birlikte Ramazan, hayatın koordinatlarına müdahale ediyor ve kendi kurallarına göre yeniden belirliyor hayatımızın koordinatlarını. Dünyayla, insanlarla kurduğumuz ilişki biçimi bir anda değişiyor: Mekânı ve zamanı farklı şekillerde algılamaya başlıyoruz: Toprakta bir kutsallık fışkırıyor sanki: Toprakla, doğayla, havayla ve zengin-fakir tüm müminlerle bütünleştiğimizi hissediyoruz. Oruçlu halimizle toprağı, doğayı, havayı başka türlü soluyarak ve koklayarak varlığını fark ediyoruz. İftar ânı yaklaştıkça toprak, su, doğa, hava ve insanlarla kurduğumuz bu yeni ilişki biçimi gökkuşağının tüm renklerini, kokularını yaşıyor bize: Mutfaktan gelen yemek kokuları, televizyonlardan gelen Kur'an okumaları, sohbetler ve fırından getirilen Ramazan pidesinin mis gibi yaydığı rengârenk kokular, doğayla, havayla ve insanlarla kurduğumuz ilişkileri değiştiriyor: Ve böylelikle havayı, toprağı, doğayı yani gerçekliği fiilen yaşıyor, kokluyor ve duyumsuyoruz.

Oruç, insanın egosunu, arzularını, iştihalarını, dürtülerini baş-

kalarının zor kullanmasıyla değil sadece kendisine kontrol ettiren ve böylelikle insanı özgürleştiren, insanî özelliklerini, imkânlarını ve zaafılarını keşfettiren; oruçlu olduğu her an kendisiyle, arzularıyla hesaplaşmasını sağlayan ve sonunda insanı her bakımdan arındıran, olgunlaştıran; dünyaya, insanlara ve tüm varlıklara bambaşka bir gözle bakmasını mümkün kılan eşsiz bir anlam, aşk, coşku ve kardeşlik mevsimi.

İşte asıl senfoni bu. Ramazan medeniyeti senfonisi.

İnsan gerçekten de kardeşliğin, sevginin, dayanışmanın, barışın, kalbin, aşkın, coşkunun, fethin, ilhamın, ihşanın, hülâsa İslâm'ın kadîni, kıymetini ve anlamını ancak bilek mevsimi'nin yerine yürek mevsimini hayata geçiren Ramazan'da anlıyor ve fiilen yaşıyor.

Evet, Ramazan eşsiz bir anlam, aşk, coşku ve kardeşlik senfonisinin hem vasatı, hem de vasitasını sunan sadece İslâm'a özgü, İslâm'ın ürünü bir medeniyet.

Bu senfoniyi, bu senfoninin ruh kattığı Ramazan medeniyetini tüm içtenlikle yaşayanlara, soluyanlara, dinleyenlere selam olsun. Ve bu senfoninin tüm müminlerin kalpten kalbe birbirlerine bağlanmasını sağlayan o ulvî iletişim ağıyla yaydığı anlam, aşk, coşku, kardeşlik, dayanışma, barış ve esenlik rüzgârları tüm insanlığı kuşatsın, sarsın, sarmalasın ve sarssın! Vessalam.

(Yeni Şafak, 21 Kasım 2001)

RAMAZAN'IN KUTSAL TEBESSÜMÜ MUSTAFA ARMAĞAN

Kimi yabancılar Ramazan'a "âşıklar ayı" ismini takmışlardı, kimisi de onu İstanbul'da hoşgörürü idealinin heykeli olarak alkışlamışlardı: "Bu kozmopolit şehirde, bu şölen gecelerine her dinden insan katılır... Bütün dinler Müslüman neşesine katılır."

Olması gereken ve asırlardır olan da zaten bu iken hatıraların cömert sandığına dalmak ihtiyacını neden duyuyoruz ki? Ramazan'ın nefsin ve Şeytan'ın zincire vurulduğu ama öbür yandan insanın özündeki Kelime'nin özgürlüğe kavuşturulduğu bir ay olduğu gerçeği bugün neden bize bu kadar yabancı?

Asıl üzerinde düşünülmesi gereken husus, bugün Ramazan'ın hakikatini bize, "yabancı" yazarların hatırlatıyor olması, günümüzde Ramazan'ın manasına bu kadar yabancı hale gelmiş olmamız değil midir? Ramazan'ın manasına derinlemesine eğilirse göreceklerimiz değerler muhakkak ki bugün Ramazan'ın üzerine örtülmüş bulunan kat kat ideolojik şalın gösterdiğinden farklı olacaktır. İbadet ve eğlencenin kucaklaştığı ay Ramazan, İslâm'ın beş şartından birisi olan Oruç ayıdır. Dünyamızın Kur'an-ı Kerim'in mesajıyla ilk tanıştığı aydır. Ve yıl boyunca ister istemez dünyevîliğe bulaşmış ve hasar görmüş bulunan içimizdeki kutsal dokunun hızlandırılmış bir tamir gördüğü aydır.

Bütün bunlar ve başkaları, Ramazan'ın, 'kutsalın ritimlerinden kopmadan dünyayı kucaklama hedefini belirginleştiren ay' olduğunu gösterir. Kutsalın gevrimleri, yıl boyunca sapmış olan manevî eksenini yeniden yerine oturtmayı amaçlar ve Ramazan'ın her yıl on gün geriye kaymasıyla bütün mevsimler bu ibadete ortak olur. Bir insan, ömrü yeterse en az iki kere bütün mevsimlerde ve tam iki yıl boyunca oruç tutmuş olur. Böylece dinin ritmi, tabiatın ritmiyle iç içe girer.

İmam Gazâlî, orucun bedene, içgüdülere, arzulara hakim olmak

manasına geldiğini vurgulamıştır. Gazâlî'ye göre oruç, pasif bir ibadettir. Yani namaz veya zekât gibi göz önünde ifa edilen bir ibadet değildir, yapılıp yapılmadığı yalnız Allah ile kul arasında bilinen bir sırdır. Oruç ibadeti, insana ait tutkuları yenmenin yolunu gösterir; aynı zamanda Şeytanı bozguna uğratmanın yöntemlerini de. Çünkü Şeytanın eline silah olarak verilen tutkular, gücünü yeme içmeden alır. Ama orucu yalnız yeme içmeden kesilmek olarak görmek yanlıştır. Oruç, tutkuların gemlenmesiyle açılacak meydana Allah'a daha rahat yaklaşmanın yollarını döşer insanın önüne. Dolayısıyla oruç, Allah yolunda hizmetin kapısıdır.

Lakin üç katmanı vardır orucun. Birinci katmanda sıradan fani-lerin dinin emirlerini gerçekten yerine getirmek için tuttıkları oruç yer alır. İkinci katman, kendisini dine vakfetmiş olanların orucudur; onlar yeme içmeden uzak durmak yanında ayıp düşüncelerden, günah duyularıyla organlarından ve orucun bozulmasına yol açacak yalan, dedikodu, iftira, yalan yere yemin, harama bakma gibi beş fiilden, kısacası Allah üzerinde yoğunlaşmayı engelleyebilecek her şeyden sakınmalıdırlar. Orucun son tabakası ise dünya ile ilgili her isteği, Allah'a varma arzusu dışındaki her arzuyu reddetmektir.

Oruç, mümine dinî heyecanı en yoğun şekilde yaşamının yollarını hazırlar. Böylece Ramazanlarda sosyal hayatta yalnız oruçluluk halinde değil, diğer ibadetlerde de büyük bir patlama yaşanır. Camiler gece yarısına kadar dolar taşar, mübarek yerler ve emaneler ziyaret edilir, camilerde ve evlerde Allah'ın mesajı toplu olarak okunur. Teravihlerde cemaate namaza katılmak, çocukluktan itibaren bir Müslümanın hayatının unutulmaz anlarını oluşturur. İtikâf, yani bir mescidin içinde inzivaya çekilmek ve nefsinin muhasebeye tabi tutmak da İslam Peygamberi'nin (sav) sünneti olarak aynı zevki tatmak isteyen Müslümanın önündeki seçeneklerden biridir. Ramazan ayının 27. gecesini olan Kadir gecesini ise bu oruç döneminde amaçlanan manevî yoğunlaşmanın zirve noktası olarak kabul edilir.

Bu derece dinî ve manevî yoğunluk, aynı zamanda eğlence ve dinlenme hakkını bağışlar bir Müslüman'a. Orucun açılması anlamındaki iftarın ardından beden hakkı gözetilir ve iki uç arasında bir denge kurulur. Gün ışığında yemeden içmeden kesilmiş beden, akşam karanlığıyla birlikte çeşitli yiyecek ve içeceklerle gömülecek ve bunun tabii sonucu olarak rahatlama moduna geçecektir ki, Ramazan akşamları kılınan "teravih" de zaten rahatlama demektir. Bu yüzden ki, Ramazanlar İslam aleminde hem dünyevî "eğlenceler" in, hem de dinî heyecanların sarmaş dolaş yaşandığı zaman dimimleri olarak karşımıza çıkar.

Bu yüzüyle Ramazan, normal zamanlarda kamusal alanda çok fazla buluşma noktaları bulamayan Müslüman toplum için olağanüstü ölçüde değerli bir nimettir. Eskiden tam da günün sona erdiği, sokak ve meydanlardan insanların el etek çektiği saatlerde iftarla birlikte toplumsal'ın kamusal alanı istilasına şahit olunur. Diğer aylarda olsa korka korka sokağa çıkılan yatsı namazı sonrası vakitleri, Ramazan akşamlarında gündüzden daha hareketli bir şehir manzarasına yakalanır, böylece İstanbul sokakları, geceleri mahrum kaldığı sakinleriyle bu bir ay boyunca adeta hasret giderirdi. İstanbul geceleri o kadar hareketlenirdi ki, Üsküdar'da oturanların bu hareketlilikten mahrum kalmamaları için hususi bir vapur Gala-ta Köprüsü'nde günün ilk ışıklarına kadar bekletilir ve ancak sahurdan sonra hareket ederdi. Bu yüzden Üsküdarlılar bu gözleri gibi sevdikleri 42 numaralı vapurun adını "Sahur Postası" koymuşlardı.

Ramazan, Uykudan Uyanış Ayıdır

Ramazan beklenir, şehirlerimize ve evlerimize konuk olur ve giderdi. Bir kuyruklu yıldız gibi sosyal kubbemize bir demet nur bırakır, bir sonraki seneye kadar o azıkla yetinmemiz gerekirdi.

Ramazan medeniyeti... Ramazan'ın bu topraklarda kazandığı o benzersiz anlamı biz ancak Süheyl Ünver'in bu olağanüstü terkinde kelimelere bağlayabiliyoruz.

Peki, bize anlatılan "Ramazan eğlenceleri", Ramazanlarımızın ruhunu ne kadar yansıtabiliyor?

Kantolar, Orta Oyunları, Düetler, Kumpanyalar, Güllü Agoplar, Jerfin Hanımlar... Bunlar gerçekte 1860-1920 arasında ve büyük ölçüde devrin Osmanlı memur tabakası arasında yayılmış bulunan özel bir eğlence şeklinin aleniye dökmüş yüzleriydi. Direklerarası'ydı, Şehzadebaşı'ydı, Aksaray'daki semai kahveleriydi, tiyatrolar, operetler, meddahlar Ramazan medeniyetinin dar bir bürokrat kesimin eğlence anlayışını yansıtıyordu gerçekte. Oysa asıl İstanbul, Ramazan'ı çok başka türlü ve gözlerden ırak, kutsalın basıncı altında yaşıyordu. Hem de Ermeni, Rum, Musevi fark etmeden... Hem de aynı sofraya etrafında, aynı kutsalın çeşmesinden susuzluklarını gidererek...

Louis Gardet bir İslam şehrinin ayırd edici özelliğini "yoldaşlık" ve "birlikte yaşama" olarak belirler. İstanbul özellikle Ramazan ayında Kuzey Afrika'dan Hint Okyanusu'na, Orta Asya'dan Kırım ve Rumeli'ye kadar çok geniş bir coğrafyadan Müslümanların akınına uğradı. Ramazan, İstanbul'u bir Müslüman şehri yapardı ama aynı zamanda şehrin yükselen toplumsal ritmi, diğer din mensuplarına da bu kutsal halkaya dâhil olma çağrısı yapardı zımnen olarak. Oluşan hava onları da kucaklar, dayanamaz, Ramazan'ın canlılığına onlar da bir yerinden katılırlardı.

Böylece toplumsal birimlerin geçişsizliği üzerine kurulu Osmanlı düzeninde Ramazan hayatı bir parantez oluşturur, toplumsal kesimler arasında bugün vehmedildiği gibi yeni bir set çekmek ne kelime, var olan setlerin de yıkılmasına hizmet ederdi. Daha fazla kaynaşma, aralarındaki ayrılıkları artıracağına azaltır, Müslümanları kendi kimliği üzerine kapatacağına dışa doğru daha fazla açar, dünyalarını geçirgen hale getirirdi. Bunun sebebini, toplumsallığın şehre egemen olmasının doğurduğu ilişki imkânlarının artması olarak koymak yeterli değil artık. Daha çok, toplumsallık artırıp ilişkiler sıklaştıkça bir arada yaşama keyfiyetinin daha bir güvenle sürdürülmesinden söz etmek yerinde olur. Birbirini tanıyan kesimlerin artan diyalogu, aynı zamanda kendilerine duydukları güveni pekiştirmek ve beraber yaşama kültürünü şehrin asırlık yollarına bir kere daha kazıyordu.

Kutsal Tebessümü Özlemek

Ramazan Bereket ayıdır: Bereket, Ramazan'ın diriltici soluğudur.

Ramazan Rahmet ayıdır: Rahmân, Allah'ın bütün insanlığı kuşatan esirgeyiciliğidir.

Ramazan Mağfiret ayıdır: Mağfiret, üzerimize bulaşmış olan dünyevi kirlerin yanıp nefsimizin temizlenmesidir.

Ramazan, Cenab Şehabeddin'in deyişiyle toplumsal mutluluk (şetâret-i milliye) demektir. Din, dil, ırk, zengin-fakir gibi ayrımların kalktığı ortak bir ruhun ve yoldaşlığın adıdır.

Bugün asıl diriltmemiz gereken, Ramazan ve orucun yüzünde çoktandır unuttuğumuz tebessümdür. Kutsal tebessüm...

RAMAZAN'I TEFEKKÜR ETMEK ABDULLAH YILDIZ

Batı tipi seküler yaşam biçiminin, yerküre üzerinde kurduğu şeytanî/tâğûfî egemenliğin, giderek azgınlaştığı, insanın "hevâ"sını (nefs-i hayvânî arzu, istek ve tutkuları) merkeze alarak ona Rabbini unutturduğu, hesap gününü unutturduğu, duâyı unuttuğu bir süreçte, Ramazan, insanlığın ufku bir kurtuluş muştusu olarak doğuyor, onu hevâ batağından kurtaracak bir can simidi oluyor.

"Hevâsını ilâh edinen kimseyi gördün mü? Onun üstüne sen mi bekçi olacaksın? Yoksa sen onların çoğunun işittiklerini veya aklettiklerini mi sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, hatta gidişçe daha sapkındırlar." (25/43-44)

Hevâya dayalı modern hayat tarzı, iki kelimeyle özetlenebilir: **haz ve hız**. Bu yaşam/a biçimi, hazlarını en hızlı ve kestirme yoldan tatmin etmeyi temel amaç edinen bir insan/toplum tipi tervîç ediyor. İlahî mesaja kulakları tıkalı, aklını kullanmayan, hudûdullahı çiğnemekten pervâ etmeyen iki ayaklılar üretiyor; insanı hayvanlaştırıyor ve hatta 'hayvandan daha aşağı' yaratıklar haline getiriyor.

Peygamberimizin(s.), "Dinarların kulu... Gösterişli elbiselerin kulu... Midesinin/şehvetinin kulu yüzüstü sürünsün ve helâk olsun" buyurduğu üzere; midneyi doldurma, şehveti tatmin etme, gösteriş yapma ve bunlara ulaşmak için paraya sahip olma esasına dayalı seküler hayat tarzının hızlı koşusu, bu amaçlara daha çabuk ulaşma, daha çok üretip-tüketme, daha fazla haz alma yönünde ilerliyor.

İşte Ramazan, alternatif bir hayat tarzı olarak tam da bu iki noktada frenliyor insanı; daha çok değil, yeterli; daha hızlı değil, dengeli. Bütün bir zamana ve mekâna hükmeden İslâmî hayat tarzının bir aya yoğunlaştırılmış biçimi olarak "nefs-i emmâre"yi gemlemeyi öğretiyor insana: Sahurdan iftar vaktine kadar aç kalmayı; böylece mideye, ağza, dile, göze, kulağa, şehvete... hasılı tüm bedene ve haz merkezlerine hükmetmeyi; zamanın, mekanın, varlığın farkına varmayı; haz ve hızı frenlemeyi, kesmeyi öğretiyor!.. İnsanı nefsinin, midesinin, şehvetinin esiri olma; paranın, malın, mülkün kulu olma zilletinden bir tek ilâhın kulu olma şeref ve özgürlüğüne yükseltiyor; onu teksir/tekasür batağından kurtarıp tevhit asaletiyle onurlandırıyor. Yalnız Allah'la doldurulması gereken hayatın merkezini işgal ederek insan hayatını biçimleme noktasında belirleyici hale gelen ortakların egemenliği Ramazan'la sarsılıp yıkılmaya yüz tutuyor. "Kur'an ayı"nda vahyin rahmetiyle yıkanan gönüller her türlü kir ve pastan arınıyor. Ramazan, Allah'ın mutlak egemenliğini her alanda hissettirerek, parçalanan hayatı tevhit ederek, insanı Rabbi ile bütünleştirerek bir huzur iklimi getiriyor. Tutulan oruçla birlikte kuşanılan takvâ elbisesi, bütün şerhler/kötülükleri def ediyor, bütün hayırların/güzelliklerin kapısını açıyor. Bu arada duâlar da "kavfî" niteliğinden çıkıyor "fiilî" duâlar haline geliyor. Bütün işleri Allah'a havale edip miskinliğe meyleden insanlar, Ramazan'la birlikte sorumluluklarının daha bir farkına varıyorlar; merhameti, yardımlaşması, ihlâsı, ihsanı, infakı, iftârı, ikramı ile İslâmî hayat tarzını bir bütün olarak kuşanmaya başlıyorlar.

İmdi, Ramazan'da kuşandığımız İslâmî hayat tarzının, tüm aylara, zamanlara ve mekanlara hakim kılınması, evrensel bir model olarak tüm insanlığa sunulması gerekiyor.

(Vakit, 05.10.2005)

BAYRAM O BAYRAM OLA

MURAT KAPKINER

*"Can bula cananını
Bayram o bayram ola
Kul bula sultanını
Bayram o bayram ola"*

Avdet, iade, mead, iyd (bayram)'la aynı kökten gelen kimi sözcükler. (A V D). Meadın karşısına mebde düşer. Mebde başlangıç, mead son. Son varılacak yer. Ötekilerde de bir geri dönüş, bir asla rucu yok değil. Bu hesapça bayram ölüm. Müminin ölümü. Aslına rucu ediş, vatana dönüş. İşte bayram bu.

Ramazan, bütün bir mümin ömrünün maskotu. Bir aya sığdırılmış bir özet. Yoğunlaştırılmış mümin ömrü Ramazan. Bazı tuzu kuruları, ne hikmetse Allah'ın pek sıkıştırmadığı, yahut imtihanını kolayladığı kimi kişileri bir kenara bırakırsak, mümin bu dünyada mirasyedi olmadığını bilir. Müminin Allah'ın Kitabı'ndan edineceği ilk bilinc, bu dünyada bir savaşa olduğu, Allah'ın kendisini sıkıştırıp imtihan edeceği bilincidir.

Önceki yazdıklarım anımsanacak olursa, Ramazan'a imtihanın yoğunlaştığı ay demiş, daha bir sürü şey de demiştim. Ramazan mümin ömrünün her yıl yinelenen bir provası. Arkası bayram. Ramazan'ın maddi-manevi zorundan bahsetmiş ama bu zor'un sonundaki duygusal neş'eye, itminana sıra gelmemiştir.

Ramazan ayı (ya da ömür) zordur, çünkü ayrılıktır; Yar'dan, Va-tan'dan. Esir kampındaydık, zindandaydık, şimdi sıladayız. Yare kavuştuk, vatandayız. (Önemli ara not: Bu kısa bayram yazımın iyi anlaşılması için öteki Ramazan, oruç yazılarımın da okunmuş olması gerekir.)

Terhis edildik. Yahut hastahanedeydik; şifa ile taburcu edildik. Hamamdaydık; terledik. Ama şimdi bütün kirimizden arındık: Bayram.

Şu Ramazan kendilerine kolay gelenler diyorum. Bayramı böyle idrak edebilirler mi? Ya da onlara her gün bayram. İroni olsun diye söylemiyor ve birbirine çok benzeyen iki durumun söz konusu olduğuna da inanıyorum. Bunu söylemesek birşeyler eksik kalacaktı. Çok ama çok az sayıda kimi olgun kişiler de var ki onlara da Ramazan kolay gelir. Çünkü onlar daim vuslat halindeler. Onlara göre de hergün bayram. İyd'leri adet (Adet de A V D kökündendir), oruçları adet olduğu için kolay ya da anlamsız gelenlerle karıştırılmamalıdır.

Ramazan'ın hemen ardındaki bayram öyle bir bayram ola ki:

*"Hüzün ü keder def ola
Dilden hicap ref ola
Cümle günah effola
Bayram o bayram ola"*

*Lütfi ya lütfi kerim
Erişe rahm ü rehim
Bermurad ede fehim
Bayram o bayram ola"*

Alvarlı Efe Hazretleri

RAMAZAN / FIKİH

EVRENSEL DİNİN EVRENSEL İBADETİ

MAHMUT TOPTAŞ

Ay takvimine göre Ramazan ayında oruç tutmamız, dinimizin bölgesel bir din olmayıp evrensel bir din olduğunun işaretidir. Eğer güneş takvimine göre her sene aralık ayında oruç tutsa idik, bizim için çok kolay olurdu. Ama dünyanın bir başka yerinde Aralık ayında, dünyanın bir başka yerinde Ağustos sıcaklığı ve uzun günlerde oruç tutanlar olacaktı ve her sene biz serin ve kısa günlerde, onlar da uzun ve sıcak günlerde oruç tutmuş olacaktı.

Ay takvimine göre oruç tutmamız nedeniyle, bazan biz kışta onlar yazda, bazan biz yazda onlar kışta, bazan baharda veya güzde oruç tutarak dünyada adalet sağlanmış olur.

Alemlere rahmet olarak gönderilen Rahmet Peygamberinin ümmeti rahmet olup yağarken bölge, ırk ayrımını yapmadan yağar.

Kâfir kapitalist güçler, tıka basa yiyecek, oburluktan geberebilmek için birbiriyle yarışırken, Müslüman insan onların yarıştığı şeyi yememek ve kullanmamakla onlara ders verirken, yiyecek ve içeceklerini fakir insanlara dağıtarak yardımda bulunur.

Oruç deyince bazı kişiler belirli saatlerde aç kalmak diye anlamaktalar. Peygamber Efendimiz "Yalanı bırakmayanın orucuna Allah muhtaç değildir." buyurarak orucun yalnız maddi olarak yemek, içmek ve cinsi temastan uzak kalmak olmadığını; yalandan, iftiradan giybetten, küfürden, insanları kırıcı her türlü çirkin sözlerden uzaklaşmak gerektiğini ifade etmiştir.

Toplumda fuhşun yayılmasını önleyici tedbirlerden biri olarak orucu tavsiye etmiştir Peygamber Efendimiz. Şeytanın, insanın kan damarlarında dolaşabileceğini ve insanı kötülöklere sevk edebileceğini, onun yollarının oruçla daraltılabileceğini haber vermiştir.

İnsanlara iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak için çıkarılan İslâm toplumunun fertleri, haram lokmadan sakındığı gibi helal lokmaya bile el uzatmama eğitiminden geçer. Kan damarlarından bey-nine ve tüm vücuduna zarar verecek şeyleri oruçla engeller.

Zinaya meyletmediği gibi kendi helaliyle bile belirli saatlerde cinsel ilişki kurmamaya alıştıtır kendini.

Hak yolda yürüyen insanları sapıtmak için yapılabilecek göz ve gönül alıcı teklifleri elinin tersiyle itme eğitiminden geçer.

Sabrın Bileği Taşı Oruç

Oruçlu insan başına gelebilecek bela, musibet ve işkencelere karşı sabır taşını yutmuştur.

Efendimiz "Oruç sabrın yarısıdır" buyurmuş ve keşif kolu gönderirken tayin ettiği komutan hakkında "Bu en hayırlınız değil ancak açlığa ve susuzluğa en fazla dayananınızdır" buyurmuştur.

Oruç tutan Müslüman sabır taşını yutan ve onu bütün hücrelerine kadar yerleştiren insandır.

Müslüman, oruçla hem ruhundaki manevi kir olan günahları, hem de bedenindeki hastalıkları ve fazlalıkları temizler.

Efendimiz: "Her şeyin bir zekâtı vardır vücudun zekâtı (temizlenmesi) ise oruçludur" buyurmuştur.

(Milli Gazete, 27 Ekim 2005)

ORUÇ TUTMAKTAKİ AMAÇ: TAKVA

PROF. DR. FARUK BEŞER

Orucun dünyaya bakan sayısız faydaları olabilir. Oruç bedenın yıl-da bir kez bakıma alınmasıdır. Vücudun kendisini yenilemesidir, sinir sisteminin düzelmesidir, midenin dinlenmesidir, abur cubur yeme alışkanlıklarının düzenlenmesidir, sabır eğitimidir, fakirlerin halinin anlaşılmasıdır, toplumsal birlik ve beraberlik eğitimidir, sağlığın ve nimetlerin bir şükürdür, vs... Bunların hepsi doğrudur ve orucun sadece dünyaya bakan daha pek çok faydası vardır. Biz onların bir kısmını bilebiliyoruz, bir kısmını ise hala anlamamış olabiliriz. Bunlar da doğrudur. Ama oruç tutmanın asıl amacı bunlar değildir. Orucu niçin tutmamız gerektiğini bize orucu farz kılan ayet söylemektedir: "Ta ki, takvalı olasınız". O halde bir soru daha sormalıyız: Takvalı olmak ne demektir? Takva, kelime anlamı ile 'korunma' demektir. Ama bir terim olarak "takva", Allah'ın öğrettiği yollarla kişinin kendisini Allah'ın azabından ve gazabından korumasıdır. Görüldüğü gibi "takva", ancak Allah'ın öğrettiği yollarla, yani yapılmasını istediği şeyleri yapmak, yapılmamasını istediği şeyleri de yapmamakla olabilir. Bu da bu şeyleri bilmeyi gerektirir. Öyleyse takva bilgisiz olmaz. Şişedeki sıvının asit olduğunu bilmeyen birisi su yerine onu içebilir ve helak olur. Takvada da yanlış uygulamalar kişiyi korumaz, belki daha kötü durumlara götürebilir. Kısaca takva, mesela bir molla kılığına girmekle değil, bulunduğu şartlarda neyi nasıl yapması gerektiğini bilmek ve öyle yapmakla olur. Tekrar konumuza dönelim:

Oruç tutmanın amacı takvalı olmaktır. Yani oruç insanı Allah'ın azabından ve gazabından koruyucu bir kalkandır. Orucun asıl gayesi budur. Bununla beraber orucun dünyaya bakan ve yukarıda değindiğimiz faydaları da küçümsenmeyecek kadar çoktur. Hatta sadece bu faydaları için bile oruç tutmaya değer. Ama o zaman da böyle bir oruç ibadet olmaktan çıkar. Çünkü ibadetler ancak niyetlerle ibadet olur ve niyetin de Allah rızası olması gerekir. Bu noktada şöyle sorabiliriz: Bir adam hem dünyevi faydalarını elde etmek için, hem de Allah'ın rızasını kazanmak için oruç tutmuş olamaz mı? Yani niyet karışık olamaz mı? Elbette niyet karışık olabilir. Ama bu durumda şöyle bir ölçü aranır: Bir ibadetın yapılış amacını, yani niyeti bölünmüş varsaydığımızda, yarından çoğu Allah rızası olursa bu ibadet makbul olur, aksi halde olmaz. Bunu şöyle de anlayabiliriz: Yapılmasındaki dünyevi faydaların olmadığı söylense dahi insan bunu yine de yapacaksa, onun niyetinin esası Allah rızasıdır demektir. Yapmayacaksa demek ki, o ibadeti dünyevi yararları için yapmaktadır. İşte böyle bir ibadet olmaz.

Kısaca Allah (cc) orucun gayesinin takvalı olmak olduğunu söylüyor. Ayrıca hadisi kutsî'de: "Oruç benim için tutulur, onun karşılığını da ancak ben veririm", buyuruyor. Hz. Peygamber (s) de: "Oruçlu için iki sevinç anı vardır: Birisi iftar ettiği zaman, diğeri ise Rabbine kavuştuğu zaman" diyor. Bundan da asıl karşılığın öbür alemde olduğunu, ama bununla birlikte dünyaya bakan bir yönünün de bulunduğunu anlarız. Şu halde asıl ve önemli olan amacı, basit menfaatlerle gölgelemememiz gerekir.

Kaldı ki, bu durum bizim Allah inancımızla da alakalıdır. Çünkü biz Allah'ı O'nun isimleriyle tanıyoruz ve bunlardan birisi de "Hakim" dir. Yani Allah'ın her yaptığı şey hikmetlidir, yerli yerindedir ve

olabileceklerin en güzelidir. Öyleyse, O bize oruç tutmamızı söylüyorsa, biz anlamasak bile bunun bir hikmeti vardır. Allah abes şey işlemez.

İTİKAF

DOÇ. DR. ALİ ÇELİK

İtikâf, sözlükte, bir yerde beklemek, durmak ve kendini orada hapsedmek; iyi olsun kötü olsun nefsi bir şeye bağlamak anlamına gelir. Terim olarak, akıl, baliğ veya temyiz kudretine sahip bir Müslüman'ın beş vakit namaz kılınan bir mescitte ibadet niyetiyle bir süre durması ve dışarıyla ilgili kesmesi anlamında fikhî bir terimdir.

İtikâf, Kur'an ve Sünnet'le sabittir. Kur'an'da Ramazan ayının gecelerinden söz edilirken; "... Camilerde itikâfta iken de hanımlarınıza yaklaşmayın..." (2/187) buyrulur. Başka bir ayette itikâf ibadetinin daha önceki ümmetlerde de yapıldığına işaret edilir:

"Biz ta o zaman bu Beyt'i, (Kabe'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve bir güven yeri kıldık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namazgâh edinin. Ayrıca İbrahim ile İsmail'e şöyle ahid verdik: 'Beytimi hem tavaf edenler için, hem ibadete kapananlar için, hem de rükû ve secde edenler için tertemiz tutun!' " (2/125)

Ebû Hanîfe'ye göre içinde beş vakit namaz kılınan her mescidde itikâfta bulunmak caizdir. Ebû Hanîfe ve İmam Malik'e göre itikâfın nâfile olarak en azı bir gündür. Ebû Yusuf en az süreyi, bir günün yarından çoğu olarak belirlerken, İmam Muhammed itikâf için bir saati de yeterli bulur. Mesciddeki itikâf erkeklere mahsustur. Kadınlar, evde mescid edindikleri bir yerde itikâfa girebilirler. Peygamberimiz (s.) her sene, Ramazan'ın son on gününde mescide kapanıp itikâf niyetiyle, orada taat ve ibadetle meşgul olur, zaruri ihtiyaçları dışında dünya işlerinden uzak kalır. Vefatına kadar bu ibadete devam etmişlerdir. Daha sonra Hz. Peygamber'in zevceleri itikâfı sürdürmüşlerdir. Hz. Peygamber'in, özellikle Ramazan ayında ve Ramazan'ın son on gününde itikâf yaptığını bildiren çeşitli hadisî şerifler vardır. Bu konudaki rivayetlerden bazıları şöyledir:

Hz. Aişe (r.a.)'dan şöyle bir rivayet gelmiştir: "Resulullah (s.) Ramazan'ın son on gününde itikâf ederdi. Bunu vefat edinceye kadar böylece sürdürdü."

Peygamberimizin nasıl itikâfa girdiği konusunda yine Hz. Aişe (r.a.) şu rivayette bulunur: "Resulullah (s.) Efendimiz, itikâf etmek istediği zaman, sabah namazını kıldıktan sonra itikâf edeceği yere girerdi. Ramazan'ın son on gününde itikâf etmeyi murad edince, kendisi için bir hib'a (çadırımsı bir örtü) konulmasını emrederdi..."

Nafi, İbn Ömer (r.a.)'den yaptığı rivayette Hz. Peygamber'in Mesciddeki itikâfa girdiği yer hakkında şu bilgiyi verir: "Peygamber Efendimiz, itikâf etmek istediği zaman onun için (itikâf edeceği yere) yatağı veya üzerinde yattığı seriri (ranzası) Mesciddeki Tevbe Üstüvanesi'nin önüne veya arkasına konurdu."

Hz. Aişe (r.a.) Peygamberimizin itikâf halini şöyle anlatır: "Resulullah Efendimiz, itikâfta iken hastanın yanından geçer ve tavrını değiştirmeksizin yoluna devam ederdi de, hastayı sormak için ona meyletmezdi (dönüp bakmazdı)."

Yine Hz. Aişe (r.a.) şu rivayette bulunur: "İtikâf eden kimseye sünnet olan şudur ki, hiçbir zaman hastayı ziyaret edip sormamak, hiçbir cenazede bulunmamak, hiçbir kadına dokunmamak ve onunla cinsel yaklaşıma yol açacak davranışta bulunmamak ve ancak lü-

zumlu olan ihtiyacı için dışarı çıkmak. İtikâf ancak oruçlu olarak gerçekleşir ve itikâf ancak cemaati olan camide olur.”

Efendimiz (s.) her yıl on gün itikâfa girerdi. Vefat ettiği yıl ise yirmi gün itikâf etmişti. Cebrail (a.s.), her sene O'nunla Kur'an'ı bir kere karşılıklı okurdu. Vefat yılında ise, Kur'an'ı iki defa karşılıklı okumuştur.

Hz. Peygamber'in bütün bu uygulamalarını ve bu konudaki tavsiyelerini dikkate alan İslam fakihleri, Ramazan'ın son on gününde itikâfa girmenin sünnet olduğunu beyan etmişlerdir. Bir belde bulunan Müslümanlardan birisi bu sünneti yerine getirirse, diğerlerinin üzerinden bu görev düşer. Bu duruma göre, her belde için itikâf, sünnet-i kifaye hükmündedir. Bir kişinin bunu yapması o beldedeki diğer Müslümanları sorumluluktan kurtardığı gibi, Cenab-ı Hakk'ın, itikâf yapanın ecirini diğer belde Müslümanlarına da vereceği umulur.

Yukarıda zikrettiğimiz hadisleri, bu açıdan bakarak anlamaya çalışırsak, belki de bunu, Hz. Peygamber'in (s.) Ramazan gecelerini özellikle son on günü ihya etmenin yanında, son on günde gizlenmiş olduğunu haber verdiği Kadir Gecesi'ni de, bu itikâfında ihya etmek istediğini anlıyoruz. Çünkü itikâf, nefsin terbiyesini sağlayan bir ibadet şeklidir. İtikâf, ruhun gıdası ve huzur anıdır. İtikâfta iken Kur'an-ı Kerim bol bol okunur, çok çok dualar edilir, istighfarda bulunulur. Peygamberimize (s.) salat ü salam getirilir.

(Peygamberimiz'in Ramazan Günlüğü, Beyan yayınları)

SADAKA-İ FITİR

<http://www.diyaret.gov.tr>

Halk arasında fitre de denilen sadaka-i fitır, sadaka kelimesi ile iftar etme, Ramazan Bayramı, yaratılış anlamına gelen fitır kelimesinin bileşiminden meydana gelmiştir. Sadaka-i fitır, dinen zengin olarak Ramazan ayının sonuna yetişen Müslümanın belirli kimselere vermesi vacip olan bir sadakadır.

Sadaka-i fitır, borcundan ve aslı ihtiyaçlarından fazla olarak nisâp miktarı mala sahip olan her Müslümana vaciptir. Bunda, zekatta olduğu gibi, malın nâmî olması ve üzerinden bir yıl geçmesi gibi bir şart söz konusu değildir. Dinen zengin olan çocuk ve delinin malından velf veya vasîsinin vermesi gerekir. Bu sadakanın vacip olma zamanı Ramazan bayramının birinci günü olmakla birlikte, bayramdan önce de verilebilir. Hatta bu daha iyidir. Bununla birlikte, bayram günü veya daha sonra da verilebilir.

Sadaka-i fitır, Hz. Peygamber devrinde 1 sa' (2917 gr.) buğday, arpa, kuru üzüm ya da hurma olarak verilmekteydi. Bunlar o dönemde, toplumun temel tüketim maddeleri olup, miktarlar arasında da denklik bulunmaktaydı. Diğer taraftan fitrenin hedefi, bir fakirin içinde yaşadığı toplumun hayat standardına göre bir günlük yiyeceğinin karşılanması, böylece bayram sevincine iştirak etmesidir. Bu sebeplerle, günümüzde sadaka-i fitırın sayılan bu maddelerden ve belirtilen ölçülere göre verilmesi, sadakanın gayesini gerçekleştireceği söylenemez. Bu nedenle, günümüzde sadaka-i fitırın belirlenmesinde, bir kişinin bir günlük normal gıda ihtiyacını karşılayacak miktarın ölçü alınması gerekir.

Dinen zengin sayılanlara, usul (anne, baba, dedeler ve nineler), furua (oğul, kız ve torunlar) ve bakmakla yükümlü olduğu kimse-lere sadaka-i fitır verilmez. Bir kimse, fitresini bir fakire verebileceği gibi, birkaç fakire de dağıtabilir.

ESKİ RAMAZANLAR

ESKİ ZAMANLARDA RAMAZAN HAZIRLIĞI

REFİK HALİD KARAY

Benim çocukluğumun ramazanları karakişra rastlamıştı.

Onun içindir ki, kulağımda kalan ilk davul sesi oldukça kof ve hayli neşesizdir. Zira deri, rutubetten porsumuş bulunurdu; ayrıca kapalı camlar ve kafesler ardından ses, içeriye boğuklaşarak girerdi.

Fakat annemin kış ramazanını yazınkilere tercih ettiğini iyice hatırlıyorum. Kışın günler kısadır; insan, bir de bakar, top vakti yaklaşıvermiş. Hâlbuki yazın, harareten bunalmanızı, dudaklarınızın susuzluktan böcekkaşığı gibi kaskatı kesilmesini bir tarafa bırakınız, bir türlü akşam olmak bilmez ki... Allah iş, güç sahibi olanların yardımcısı olsun!

Yaz ramazanını sevenler de şöyle derlerdi: Gündüzün zahmet çekilir amma kırdı, bahçelerde kurulan sofralarda oruç açmak pek hoştur. İftar masası da çeşit çeşit salatalarla, cacık ve domatesle, şeftaliler, karpuzlar, kavunlarla daha renkli, daha iştah çekici ve keyifli olur!

Kısmetimde iki mevsim ramazanı da görmek varmış; hatta işte tekrar kışınkine de giriyorum. Lakin ikimiz de -ramazan ve ben- ne kadar değişik... O ramazanlar beni tanıyamazlar; kendileri ise ben-den daha tanılmaz halde!

Berat kandili geçince evde ramazan hazırlığına başlanırdı; iki hafta süren bu hazırlık esnasında evler, baştanbaşa yıkanır, günlerce tahta gıcırta, İstanbul şehrine, sokaklarından kağıtlar geçen bir Anadolu kasabası ahengi verirdi.

Asıl ehemmiyet verilen yer, mutfak ve kilerdi. "On iki ayın sultanı" unvanıyla anılan ramazan, her şeyden evvel, boğaz ve mide ile alakadardı; bu ayda, israf denilebilecek bir bolluk hüküm sürer, İstanbul, en nefis yemeklerin her "merhaba" diyene sunulduğu muazzam bir imarethane dönerdi.

Büyük konakların iftar sofrasında yer almak için tanıdık olmaya lüzum yoktu ki... Gözüne kestirdiğine girerdin. Kimse kim olduğunuzu, nerede, ne münasebetle tanışıldığını, isminizi ve işinizi sormazdı. Sadece, kapıda duran ağa, kılığınza, kıyafetinize bakarak, size yer gösterirdi: Ya büyük sofrada, ya orta sofrada yahut da alt kat, kahve ocağı sofrasında...

Otur masanın bir kenarına; istersen ne konuş, ne dinle; yaranmaya çalışma; sekiz on türlü yemekten, tıka basa karnını doyur; kahveni iç; usulcacık sıvış, git... Kimse farkında olmaz, onlar dahi işi acayip bulmazdı. Otuz gün ramazanı böylece, yabancı konaklarda iftar etmek suretiyle lord gibi yiyip içerek geçiren binlerce adam vardı!

Şurasını da unutmamalı: Bugün, şayet iyi bir lokantada aynı yemeği, aynı bollukla yemek icap etse -hususiyile o yemeklerin bulunması kabil olsa- her öğünde altı lira ile on lira arasında bir masraf ihtiyar etmeniz lazım gelir!

Bizim iftarımız da herkese açıktı.

Ramazandan bir, iki hafta evvel, babam, bir sabah "evradını" okuduktan ve namazını kılıp zikrini bitirdikten, "Sabah şerifler hayrola, hayırlar fethola, şerler defola!" diye duasını da tamamladıktan sonra -başında keten takke, sırtında nafe kürk, burnunda altın göz-

lük- köşesine hususî bir ehemmiyetle oturur, evin erkânını nezdine çağırırdı. Önünde hokka, kalem ve elinde bir defter hazır... İçtimadan maksat, ramazan erzakını tespit etmek, yani listesini yapıp asma altı tüccarlarından Yağcı İbrahim Beye göndermek... Sorardı:

- Rugan-i sade, kaç teneke?

Bu, malum olduğu üzere, sade yağ, yemeklik yağ manasındır. Altı teneke mi, sekiz teneke mi, ne kadarsa söylerler, babam bunu yazar, yeni bir suale geçerdi:

- Un ne kadar olmalı?

Ölçü ve miktar taayyün edince kamış kalem yeniden cızırdardı; lakin kâğıda "un" yazmak usulden değildi; "dakik" demek icap ederdi. O devirde böreklik un Odesa'dan, kuvvetli yemeklik yağ da Sibirya'dan gelirdi, adına Petrovki derlerdi, Sibir yağının alası!

Ben de söze karıştırdım: Mutfak erzakı arasında, "elmasiye" yapılmasına yarayan elvan "jelâtin" yapraklar unutulmaması için! Usta aşçıları bunu bir masal köşkü gibi renk renk kurarlardı; sütlüsünü, çikolatalısını, portakal ve mandalinlisini kata kat dondurarak ve üst kubbelerini yakut kırmızısına boyayarak... Tabakta tir tir titrerdi ve kaşık sokulunca her tarafından şahrem şahrem ayrılır, yumuşacık çökerdi. Herkes "Aman, yenilir şey midir o? İnsanın dudakları birbirine yapışıyor?" derdi; evet amma, ben tadına değil, manzarasına, hayalimi okşayıp peri saraylarını, Hint, Çin ve Japon mabetlerini düşündürmesine bayılırdım; minimimi bir şövalye kıyafetinde, belimde meç, başımda tüylü şapka, kadife elbisemle burç ve barutlarında dolaşmadığıma üzülür bu şekerden, şuruptan yapılmış şatonun sarışın sahibesiyle muşakakalar tasavvur ederdim!

İyi evler mahalle bakkallarından alış veriş etmeyi haysiyete muvafık bulmazlardı. Zaten eski zamanda her semtte bakkaliye mağazaları yoktu; mahalle bakkalları ise her şeyin adisini, ucuzunu, baya, bozuk, mahlût, böcekli ve sinekisini satarlardı. Halleri, vakitleri yerinde olanlar erzakı, karabiberinden pirinç ununa, havyarından maltız sardalyasına, pastırmasından kuru cevzine kadar, mevsimlere göre, hep birinden, üçer aylık, Asmaaltı'ndan alırlar, yük arabalarıyla getirip kilerlerine doldururlardı. Kaşar peyniri kelleleri, bozulmasın diye, pirinç ambarlarında hıfz olunurdu; sabunlar evde kesilir, kurutulurdu. O zamanlarda şekerler kelle, daha doğrusu mahrufti şekilde satıldığından yine boy boy, evlerde kırılır, öyle saklanırdı.

Evlerde tel ile sabun kesilişi ve çekiçle şeker kırılışı eğlenceli olduğundan bugünleri kaçırmaz, genç hizmetçilerin saçlarına biriken sabun zerrecikleri ve yüzlerine toplanan şeker tozlarını seyretmekten, bilhassa Giridîzade sabununun kokusundan çok hoşlanırdım.

Kahveyi tane halinde selamlığa verirlerdi; onu uşaklar, alevli ateşte ve kalın saçtan yapılmış döner tavada kavururlar ve sapının üzerine tespit edilen kocaman değirmende okkarcasını çekerlerdi.

Mahlût olmasından korkulduğu cihetle toz kahve alan yok gibiydi; kahveler, benim çocukluğumda, her tarafından dikili, ufacak kazevilerde satılırdı; Mısır pirinçleri de büyüklerinde... Tuz da evlerde dövülür, ince ve beyaz sofraya tuzları yalnız Beyoğlu bakkallarında bulunurdu. Bunun içindir ki, bazı konaklarda çifte taşlı ve ortası oluklu tuz değirmenlerine de rast gelmek mümkündü.

İşte, büyük konaklarda şaban ayının son haftaları, bütün bu hazırlıkların ikmalî için telaşla, alış verişle geçerdi.

Üç tarafı ambarlı büyük kilerin tavanına kancalı büyük çiviler kakılmıştı; bu çivilerden de uçları kancalı demirler sarkardı: Hem hava alması, hem de fare dokunmaması icap eden öteberiye asmak

için... Bu kilere pek girmedim; benim zevkimi okşayan orta kattaki ince kilerdi. Raflarına reçel kavanozlarının dizildiği, çömlüklerin boy boy sıralandığı bu ferah, havadar yerde henüz teneke dediğimiz ve bugün en fazla kullandığımız madenî kaba yer verilmemişti. Nevale, ya toprak, ya cam, yahut fiçî ve kutu gibi tahta kaplarda saklanırdı. Meraklıları, taze yaprak örtülü teneke kutuda satın aldıkları havyarı da hemen çömleğe naklederlerdi. Haklı idiler; zira teneke her şeye, hatta kuru olanlara bile o acayip, çeşnisini, kokusunu sindiren bir madendir. Tenekeçilerin kızgın havyarı nişadına sürtüşürdükleri zaman duyduğumuz hem buruşturucu, hem tuzlu kokunun bir derece hafiflemiş, fakat daha yavanlaşmışı...

Ramazandan evvel listesi yapılan bir de reçel ve şurup çeşidi vardı. Yazın, ev hanımlarının itina ile kaydettikleri reçellerle şurupların kıymet bilip bilmedikleri malum olmayan kimselere -harran gürra- yedirilip içirilmesine kıyılmadığından, yine en meşhur dükândan alınmak şartıyla, bunlar hariçten tedarik olunurdu.

Ben, yeşilimtırak kabuğu içinden yine yeşilce eti ve beyazımsı çekirdeği sezilen hünnap reçelini tercih ederdim; Frenk üzümü ile çilek de hoşuma giderdi. Ayrıca Bursa'dan salep reçeli de getirtirirdik. Evet... salebin de, dörder köşe kesilmiş tanelerden reçeli yapıldı amma nasıl? Ve şimdi, hala var mıdır, bilmiyorum. Tuhafıma giden reçellerden biri de zencefil reçeliydi. Galiba, artık onu da bulmak zor... Hoş, pek özge bir şey değildi.

Bizim evde şurup sevilmezdi; kuvveti, güç olmakla beraber, şerbete, yani kaynamamış meyva suyuna ve şekerine nane sürtüş-türülmüş limonataya verirdik. Turşulardan da makbul tutulanı dolmalık kırmızıbiberdi; amma içi rendelenmiş lahana ve kerevizle doldurulmuş olanı... Kızıl derisine bıçağı vurdunuz mu tabağınızda bir bahçe açılırdı. O, daima hazır duran nefis bir salata hazinesiydi!

Görüyorsunuz ki, bahis gittikçe yemeğe dökülüyor. Şayet ramazan yemeklerini saymaya, hatırlatmaya ve bilmeyenlere tarife kalkışsam dört sayfalık harp devri gazetesinin yarısını bu işe hasretmekliğim lazım gelir. Hatta, mübalağa olmasın amma, yalnız pastırma yumurtanın nasıl hazırlandığına ve piştikten sonra tepsisinin mükellef tasvirine koca bir sütun ayırabilirim. Ah, bizdeki yemek kitapları! Her muharririn, roman gibi, içtimâî tetkik veya felsefî etüt gibi bir gayesi vardır; can atıp da bir türlü başaramadığı sevgili gayesi... Benimki de -söylemesi belki ayıp- bir yemek kitabıdır.

Bir yemek kitabı ki, asırlarca sofralarımızda saltanat sürmüş ve izi hayatın dört tadından en mühimine kandırmış olan haşmetli yemeklerimizin bir "Şehname"sini teşkil etsin!

(Üç Nesil Üç Hayat, İnkılâp Kitapevi)

BİRİNCİ GÜN

ERCÜMENT EKREM TALU

Ramazanın birinci günü daima halkta bir acemilik olur. Orucun kendine mahsus tiryakiliği, neşesi, sekri ile henüz üfletmeyen vücutlar, dimağlar biraz zahmet çeker.

Sabahleyin eyyam-ı adiyede böyle adet edildiği için erkenden yataktan fırlayıp, tam başı ucundaki tütün paketine sarılıırken:

-Efendi ne yapıyorsun, ramazan unuttun mu?

İkaziyla kendine gelenler, mükeyyifattan, münebbihden mahrumiyetin tevliit ettiği dalgınlıkla gayr-i ihtiyarî olarak vakitsiz evden çıkıp da sair günler mutad olan süratte dairesine varan ve kapıyı ka-

palı bulunca aklını başına toplayanlar; tramvayda sigarayı ağızlığı takıp tam kibriti çaktığı sırada yanında oturan hoca efendinin dik dik bakışından müteebbih olanlar, burnunu silmek için mendilini ararken cebinde bulduğu eskiden kalmış bir tek kebab fındığını ağzında çiğneyip yutacağı esnada kaldırım üstünde duran simitçinin:

-Ramazaniyelik, sıcak, sıcak!...

Avazıyla oruçlu olduğunu hatırlayanlar, hep bu mübarek ilk günde sık tesadüf olunur şahiyetlerdir.

Yine ramazanın ilk günü yankesiciler için bir ıyd-i ekberdir. Hele ikididen sonra...

Fes yana eğilmiş, gözler süzük, dudaklar morarmış ve kuru, simanın rengi uçuk, bacaklar dermansız, kolları uyuşuk, düğmeleri çözükmüş, ceketin etekleri sarkmış, elde, içerisi esnayı rahda rast gelinip imrenilen her çeşit nesneden birer parça dolu mahut kâğıt torba, efendi tramvay bekler. Mevkif kalabalık mı kalabalık. Birbirini sıkıştırarak sıkıştırana! Tramvay arabaları üzerine sinek üşüşmüş birer cesim ve müteharrik akide şekeri gibi gelip geçiyor.

-Fesubhanallah, daha ne kadar bekleyeceğiz? Ezana yarım saat var! Derken bir feryat:

-Amanın, polis efendi, polis efendi! Canım, nah gidiyor, tutun!

Velet başında alamet-i farika-i mahsusası olan kapelâ, yan sokaklardan birine sapıp kaybolur. Ahali, biçare efendinin yanında. Sualler, mütalaalar, nasihatler başlar:

-İçinde çok para var mıydı?

-Alan adamı görmüşsün?

-Be adam, ceketin yan cebine de para konur mu?

-Zo, bu İstanbul da şu ara ne kıyak şey oldu. Dünyanın bütün kapkaç herifleri bunda!

-Sivilizasyon diye daha ne çeşit işler göreceğiz!

-Ti ine kale, kilefeti?

-Ayol, ne de tavşan gibi sekti? Bir feryat daha:

-Ne karıştırıyorsun ulan? O cebin içinde ben para bulamıyorum ki sen bulasın! (Etrafındaki ahaliye dönerek) Köpoğlunun veledi, elini boş cebime sokmuş habire araştırıyor, bereket bir şey yok!

Öteden bir çılgın:

-İlahi, elin kopsun! Deminden beri nedir diyorum. Meğer şurada duran kokana imiş! Aaa, gizli yerlerimi karıştırdı durdu!

İlk efendi melûl melûl evinin yolunu tutar. İftardan sonra aklını toparlayınca vay evdeki kaşık düşmanın başına gelecekler! Tekmil hıncını ondan çıkaracaktır.

Ramazanın bu ilk gününün eskiden başka hususiyetleri de vardı. Paraya tevakkuf eden hazırlıklardan, iftarlardan, dış kiralardan bahsedip de hem kendimin, hem de karilerin derdini depreştirmeyeceğim. Yalnız yavaş yavaş unutulduğunu görmekle müteessir olduğum bazı kadim ananelerin ihyasını temenni ediyorum. Mesela bundan birkaç sene evvel Ramazan hulul etti mi, küçük büyük herkes birbirini tebriğe şitaban olurdu. Samimî, riyasız ziyaretler, mektuplar teati edilir, sohbetler, içtimalar olur, birlikte camiler, sergiler, ahbablar dolaşılır, otuz gün için müşterek ibadet, ziyaret, eğlence programları yapılırdı.

Bu mevsimde oruç tutmak gerçi biraz güç oluyor. Günler uzun, havalar sıcak. Lakin bu şerait dahilinde fariza-i sıyâmı ifa etmek her halde daha ziyade makbuldür. Zavallı Borazan Tefvik merhumun burada bir menkıbesini hatırladım. Bugünkü musahabemi bununla bitireceğim.

Bundan üç dört sene evvel yine böyle bir yaz ramazanı Tefvik Erenköy'ünden trene biner. Biçare Tefvik dini bütün bir Müslüman'dı. Oruç başına vurmuş, bitap, şişman olduğu için sıcaktan da müteessir bir halde kompartımanın birine yerleşir. Meğer karşısında öteden beri tanıdığı biri Saim, diğeri Abid isimli iki birader oturuyormuş. Bunlardan biri Tefvik'e hitaben:

-Tefvik Bey! der; galiba oruç seni fena sarsıyor! Borazan, bila-teemmül cevap verir:

-Ne yapayım? Siz iki kardeş taksim-i vazife etmişsiniz. Bana gelince hem saim, hem abid olmak mecburiyetindeyim. Bu sıcakta da kolay iş değil!

(İkdam, 2 Ramazan 1339/11 Mayıs 1921)

İBRAHİM EFENDİ KONAĞINDAKİ İFTARLAR

SAMIHA AYVERDİ

Nihayet ramazan gelir, oruç ayının ilk gecesi ile beraber teravih, iftarlar ve dolayısıyla eğlenceler de başlamış olurdu.

Ramazanda zengin, orta halli hatta fakir, herkesin kapısı ve sofrası herkese açıktı. Akrafa ve yakın dostlar arasında, davetsiz olarak iftara gitmek, bir saygı ve nezaket kaidesi idi. Buna mukabil akrabalık, ahbablık ve komşuluk münasebetleri gereğince yapılan iftar davetleri de gene, davet edilene karşı davet edenin alaka, itibar ve saygısının bir nişanesi demektir. Onun için bir yandan eşi dostu, hısımları akrabayı ağırlamak, bir yandan fakiri fukarayı kollamak için kurulan iftar sofraları. Kadir Gecesi'ne kadar devam eder ve böylece otuz ramazan İstanbulunun kapısı açık bulunurdu.

İftara yarım saat kala, evlerin içinde sessiz ve sabırsız bir telaş başlardı. Yüzler ruhanîleşip hafifçe solar, her zamankinden daha anlayışlı daha mülayim olurdu. Hatta tiryakilerin abus ve kavgacı çehrelerinde bile bir imanın felsefesini okumak mümkündü.

İftar sofralarının en cazip tarafları şüphesiz ki iftarlıklardı. Küçük küçük kahvaltı tabakları içinde renk renk, çeşit çeşit reçeller, türlü türlü peynirler, zeytinler, sucuklar, pastirmalar, susamlı samsız simitler, ramazan sofralarının değişmez çizgilerindendi.

Çerez faslı bittikten sonra iftarlıklar toplanır, keyfe göre bir veya bir kaç türlü çorbadan, isteyen istediğini alır, bu iş de tamam olduktan sonra kıymalı ve pastırmalı yumurta tepsisi ortaya gelirdi. Fakat yalnız iftarlıkla bile doyulabilecekken, yumurtadan sonra etler, sebzeler, börek, tatlı ve meyveler, sırasıyla konup kalkardı. Oldu olası mutfacı ile damağı arasında sıkı bir münasebet kurmuş olan bu ecdat mirası boğaz düşkünlüğü, bilhassa ramazan aylarında alabildiğine at koşturur, mevsimine göre değişen oruç saatlerinin açlığını, nakil gibi donattığı sofralarla karşılardı.

Hele iftar sofralarından kalkıp da ağırlaşan vücutlar bir kenara çekilince, tütünle kahve, bu donuklaşmış kafalara ve yükünü tutmuş midelere deva gibi gelirdi.

Amma fazla gevşeyip oturacak, yarenliğe dalıp işi uzatacak vakit de pek olamazdı. Zira yatısı ezanı okunur okunmaz, abdestler tazelenir ve teravih hazırlığı başlardı. Bazıları camilere gider, bazıları da namazlarını evlerde yalnız veya cemaatle kılarlardı.

Eski insanlar namazlarını vaktinde ve bilhassa cemaatle kılmaya dikkat ve itina gösterirlerdi. Cami, kalabalıkların en kolay ve en samimî bağlarla sosyalleşebildikleri ve kendi aralarında bir aşinalık alış veriş edip manevî bir köprü kurdukları bir mahaldti. Öyle ki, in-

sanoğlu kendi kendini madde aleminin günlük boğuntusundan, iş gibi yemek içmek, uyku gibi mekanik esaretinden bir manevî istiklal bölgesinin huzur ve emniyetine atmak suretiyle hürriyete iltica ederdi. Namazdaki teslimiyet, kulun kendini inkâr etmesi veya nef-yeylemesi değil; belki bindiği gemi batarken, ya da ateş hattında kurşunlar tepesinden yağarken dahi onu, rahatlıkla Hakk'ın huzurunda tutabilen hudutsuz kudretti.

Ramazan ayında İstanbul'un hemen her konağının bir köşesi, bir çeşit mescit haline konurdu. Otuz ramazan, teravih kıldırmak üzere güzel sesli bir imam tutulur ve konak halkından başka, civardan isteyen herkes, camiye gidecekleri yerde buraya gelebilirlerdi.

İbrahim Efendinin konağı da gelenek icabı bu teamüle uygun hareket ederek, selamlığın büyük salonunu teravih namazına tahsis ederdi. Hareme geçen mabeyn kapılarının önüne birer paravana konur ve her iki salona da sırma, kasnak, anavata, dival işlemeli ipek arakiye ve yazma seccadeler serilirdi. Her iki rekâtta salâvat getiren güzel sesli müezzinler ve ilahîcilerin de iştirakiyle sabadan, bestenigârdan, hicaz ve acemaşirandan ilahîler okunur, mağfîret ayının bu toplu ibadeti ile yürekler yumuşar, bir hafiflik, bir huzur ukfuna doğru kayan gönüller, iyilik kabulüne ve güzellik zuhuruna elverişli bir zemin haline gelirdi.

(İbrahim Efendi Konağı)

KANDİLLER YANARKEN YAHYA KEMAL BEYATLI

*Bu şehir Türk'tür ve Türk olmasa
insaniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder.*

Mütarekenin ilk senesi, eli bayraklı Yunan taşkınlığı, yapılacak her alâyişi gibi yapılmayacak her nümayişi yapmış. İstanbul'u yar ü ağ-yare bir Yunan şehri olarak göstermeye çalışmış, bizim gibi ecnebi-lerin gözlerini de uzun bir müddet Elenizmos'un tütsüsüyle bulan-dırmıştı. O senenin ramazanı geldi. Bir gece Rumları tanıyan ve bi-zi seven bir ecnebi ile Moda'daydım. Karşıdan İstanbul, mahyalarıyla, minarelerinin şerefelerindeki kandilleriyle görünüyordu. O ecne-bi bu manzaraya baktı, baktı: "Bu şehir Türk'tür ve Türk olmasa in-saniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder!" dedi. Bu heyecanından biraz sonra da bu muazzam mahya ve kandil nümayişi karşısında hatırına gelen bir mülahazayı söyledi: "Rumlar bir senedir bu şehri bize Yunanlı göstermek için ne çarelere başvurmadılar, kendi evle-rinden sonra Beyoğlu'nda Türk emlakini de maviye beyaza gark et-tiler, siz ses çıkarmadınız. Lakin bu akşam ne sizin ne de hüküme-tinizin tertibi eseri olarak minareler kendiliğinden öyle bir nümayiş yaptılar ki bu şehrin milliyetini tamamiyle gösterir." Hakikaten İs-tanbul'un o gece nümayişi, o senenin bütün çirkin nümayişlerini söndürmüştü.

Bu akşam İstanbul'u bir daha o halinde göreceğiz. Yalnız artık gönlümüz mahyalara kanmıyor. Uzun seneler vatanda gurbet nasıl olurmuş duyduk. Kaza ve kaderin cilvesinden sonra istiyoruz ki ra-mazanı cedlerimiz gibi ferahlı bir Müslüman kalbiyle idrak edelim.

Bugünkü Türkler siyasiyâtta, ilmi, medeniyeti, hayatı telâkkî de daima üçe ayrıldıkları gibi ramazanı tahassüste de üçe ayırıyorlar.

Bu üç zümrenin yalnız müşterek bir noktası var! Ramazana ta-hassür!

Bir zümreye göre ramazan bir şehrayındır. Çörekli börekli, da-

vullu dümbelekli, meddahlı Karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehrayın. Bu zümrenin ramazan geldi mi hasreti coşuyor, hey gidi günler hey! Nerede eski ramazanlar diye bir acıklı hikâyedir tutturuyorlar ki her mevzu gibi yavaş yavaş beylik üsluba geçecek.

İkinci bir zümre başta Darü'l-Hikmetü'l-İslamiyye ve bütün muttakiler ramazanı böyle anlayışa sinirleniyorlar, diyorlar ki: "Ra-mazanı bizim mütemeddinlerimizin sevdiği tarzda, bir şehrayındır, rengârenk günagün levhaları olan bir eski Şark alemidir, diye Frenk-ler de seviyor; hatta bu efendilerin çoğu, ramazanı sevmeyi onların şairlerinden, ressamlarından öğrenmiş olsalar gerek! Ramazan nef-simizle dünyevî hırslarımızla mücadele ettiğimiz bir aydır. Camile-rimizde potinlerini çıkaramayanlar, pantolonları yüzünden diz çöke-meyenler bir gün, hatta o da değil, iftara kadar ancak bir kaç saat aç-lığa katlanamayanlar, neden seviniyorlar?" Cedlerimizin mübarek an'anelerini güden bu muttaki, musalli, mutekid zümre hiç olmazsa bu ay müddetince orucu, namazı, sadakayı, nefsimizi tezkiyeyi tav-siye ediyor.

Lakin bir zamandır bu memlekette bir üçüncü zümre türedi. Bu zümre diyor ki: "Senede bir defa gelen bu otuz günlük sürekli şeh-rayın içinde büyük mazinin şaşaasını yaşıyoruz; lakin bu levha ma-zidir, biz onun içinde bir müzede dolaşır gibi dolaşıyoruz, zevk alı-yoruz, eğleniyoruz. Kendimiz ondan değil ve ona Frenkler kadar ya-bancınız. Eğer bu levhanın biraz daha hayatı varsa o eski sürekli ha-yattan bakiyedir; eski İslam medeniyeti söndükten sonra İslam ima-nı da gevşedi. İbadet bile ancak bir teamül haline girdi. Bunun için-dir ki Yunan Hükümeti gibi bu milletin, bu dinin imhâ'sına çalışan bir hükümet zapt ettiği Müslüman memleketlerinde Müslüman aha-liye jandarmalarının kırıbaşıyla namaz kıldırmak, cezayı nakdî tert-i-biyle oruç tutturmak istihzasına cür'et ediyor. Emindir ki, bugünkü Müslümanların ibadeti o eski iman devirlerimizdeki ibadet gibi bir iman olmaktan uzak ve sadece bir teamüldür. Eğer bugünkü ibadet-lerimiz cedlerimizinki gibi pür-iman olsaydı, Yunan Hükümeti aksi-ne hareket ederdi. Müslümanların elinden her türlü hakk-ı hayatla-rını aldı gibi ibadetlerine de mani olurdu.

Biz cedlerimiz kadar Müslüman, onların diyanetine sahip, on-lar kadar imanı hararetle olursak bu mübarek ay yeni bir şaşaa ile di-rilir. Bir müze, bir şehrayın olmaktan çıkar, her sene tekerrür eden bir tasfiye merhalesi olur."

Kimi eski ramazanlara mütehasir, kimi ramazanı cedlerimizin lezzetiyle hala yaşıyor. Kimi ramazanın da her şey gibi zevalinden korkuyor. Mamafih ramazan eski medeniyetimizin ufak tefek güzel-likleriyle devrine devam ediyor. Her sene gibi bu sene de ramazana girerken biraz gurbetten çıkacağız!

(Eğil Dağlar-Millî Mücadele Yazıları'ndan, s. 114-117)

İBADETTE CÜŞİŞ

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Bir öyle sonu. Akşama doğru büyük camilerimizin birinde, tenha bir köşede, bir sütun dibine oturdum zaman kendimi uhrevî bir mın-tıkaya ermiş zannederim. Fatih cami-i şerifinde bilmem neden her yerden ziyade ruhaniyet vardır. Ruhum orada dinî murakabenin aza-mî huzuruna varır. Bu cami diğer mabetlerimizden ne daha büyük, ne daha muhteşem, ne daha bedîî olmamakla beraber havasında

imanı kuvvetlendiren ve insanı muvakkat bir zaman için devrin hay-huyundan, gündelik hayatımızın hasis ve zelif tahassüslerinden tecrit edici bir halet vardır.

1336 [1920] senesi İstanbul'dan kaçmak istediğim zaman kalbim mütekallıs, şakaklarımda bir acayip sıtmayla oraya giderim ve camiye girmezden evvel Fatih muhitinin durgun manzarasından bundan beş asır evvel mevcudiyetimize ait bin hatırayla sükûn bularak yavaş yavaş sanki günlerce, sanki aylarca yürüyen uzak yollardan gelmiş bir hacı gibi mabedin serin gölgesine sığınırım.

Burada ruhum her türlü tehlikeden ve her asrın türlü cefasından masundur. İçinde bulunduğum bina kurullaldan beri geçtiğimiz merhaleler birbiri üstüne yığılan seneler, biraz evvel ortasından çıktığım mahlûc, melun ve mağşuş alem bana bu serin gölgenin arkasından bir hayal gibi görünür. Bir kâbusun hatırası gibi müphem ve bulutludur. Ve gönlüm her türlü izden muarra, yeni doğmuş bir çocuk kadar saf, tamamıyla Rabbin huzurundadır. İçimden ne bir iştikâ ne bir isyan sesi duyarım. Biraz evvel dışarıda işittiğim sözleri bir deli saçması kadar manasız, gördüğüm işleri bir hayaletin hareketi kadar vahi bulurum. Gözlerimi kapar ve kendimi dinlerim.

Kalbimde güya bir menba açılmış gibidir. Bu menbaın suları yavaş yavaş bütün vücuduma dağılır. Bende günaha, masivaya, küfür ve isyana dair ne varsa hepsini yıkar, siler götürür. Böylece varlığımındaki bütün fena şeylerden, kısmen yabancı ellerin kanıma telkih ettiği zehirlerden kurtulurum, boşalıyorum. Sade seven, sade neda-met eden, sade secdeye varmış bir ruh halinde kalırım.

İçimizde bu manevî hazza erenler maatteessüf pek azdır. Murakabenin zevkini çoktan kaybettik. Zamanımızdaki abit ve zahitler günden güne alelade vazifelerini işleyen kimseler derekesine iniyorlar. Bunlar abdestlerini alırlarken, namazlarını kılarlarken ve ellerini açıp dua ederlerken adeta angarya bir işi başlarından savmaya çalışan adamlara benzerler. Birçokları için de ibadetin erkânı adeta mihaniki bir tarzda ruhun alakası olmaksızın cismin mutât hareketleri mahiyetindedir. Böyle ibadetler bilmem huzur-ı Rab'de bilmem ne dereceye kadar makbuldür? Fakat maneviyatımızı yükseltmek ve ruhumuza ezeli neşeden bir hisse vermek için bu mihaniki zühdün hiçbir kıymeti olmasa gerektir. Vakia ekser-i ahkam-ı diniyyeye göre -Hristiyanlıkta ve Müslümanlıkta olsun- ibadette cuşuş pek makbul bir şey değildir. Onun içindir ki coşkun gönüllere bazı tarikatlar bir ittisa ve ittila sahnesi olmuştur. Mevlevîlerde sema, Kadirîlerde zikir, o nevi ibadetlerdendir ki ruh burada bütün hızını buluyor. Bütün coşkunluğunu tatmin ediyor. Fakat biraz duygu, biraz heyecan karıştırmak suretiyle aynı hızı, aynı coşkunluğu namazda, duada hatta bir cami köşesinde, bir sütun dibinde bağdaş kurarak otururken de bulmak kabildir. Elverir ki gönlümüzü bir an için dünyevî kaygılardan tecrit edebilelim. Din, yalnız nas ve kâ-nundan ibaret değildir. O aynı zamanda ruhun bir haletidir ve bir nevi ulvî heyecandır. Cennet vaadi Allah'ın o kullarına mübeşşerdir ki, kıbleye karşı el bağladığı vakit sureleri yalnız dudakları okumaz, rûkû ve sücûda yalnız cismi varmaz, bütün mevcudiyetiyle ruhanî mîntıkaya girmesini bilir. Ve fenafillâh olacak kadar Şeyda bir aşk hissedir.

(İkdam, 21 Ramazan 1338/9 Haziran 1920)

ESKİ RAMAZANLAR SEMIH MÜMTEZ S.

Sadrazam Büyük Fuat Paşa'nın Çubuklu'daki yalısında iftar sofraları bahçede hazırlanır, bahçede yemek yenir, bahçede namaz kılınırdı. Ağaçlar donatılırdı, rengârenk fenerler ortalığı nurlandırır. Hatta ağaçlar arasına mahyacıklar kurulurdu, güzel dualar ve güzel beyitler yazılırdı. Koca Fuat asla kasvet veren bir zat olmayıp gayet beşûş ve mültefit olduğu için misafirler müsterih ve mesrûr olurlar, neşeler içinde evlerine dönerlerdi. Rihtımda kayıklar, sandallar bekletilir, kimse vasıta-i nakliyesiz bırakılmazdı. Oğulları Nazım ve Kazım Beylerin de ayrıca sofraları ve misafirleri; haremde hanım efendilerin davetlileri ve hanegilleri vardı. Çubuklu'da paşanın iftarları devrin en cazip dedikodusuydu. Söyler, söyler bitiremezlerdi. (Nazım Beyin refikası Nimet Hanımefendidir ve oğulları şişman Reşat Fuat ve Hikmet Fuat Beyefendilerdir. Kazım Beyin haremî İkbâl hanımefendidir ve oğlu İzzet Fuat Paşadır.)

Bahçede Sofralar

Bahçede kurulan iftar sofraları Avrupa'nın şato ve kır alemlerini hatırlatan şekilde idiler. Paşanın sofrası yirmi dört kişilikti. Beyefendilerin sofraları on ikişer kişilikti ve yine on ikişer kişilik dört beş sofa daha vardı, aşağı yukarı hepsi dolardı. Haremde de aynı hâlet cari oluyordu. Koca yalı kadın misafirlerle dolup boşalıyordu. Keçecizade ailesi esasen güler yüzlü, güzel sözlü, temiz vicdanlı olmakla mahbup ve muhterem oldukları için belki nezaketlerinin zahmetlerini çekiyorlardı. Fakat herkesin gönlünü de çekiyorlardı. Sofraların sakız gibi beyaz keten örtüleri ve peçeteleri; gümüş şamdanlardaki billur fanusların çeşitli renkleri, ayaklı antika yemiş tabaklarının ve sofa takımlarının lefâfeti sofracıların tertip ve nezafeti; bâhusus yemeklerin nefaseti, her bakımdan imtîzâcı ister muhitin muhata isterse muhatın muhite tesiri yüzünden olsun (yüzlerce adamdan duyduym) hakikaten inşirah verici idi.

Fuat Paşa'nın açıcıları en meşhurlardan idi. Bir ikisi de Fransız yemekleri yapardı. Bunun, yani o yemeklerin en iyilerini öğrenmişlerdi. Bahusus et yemekleri sofradakileri adeta yarışa koştururdu. Fransız Sefiri, Fuat Paşa'nın sofrasında yemek yedikçe; "Biz bu enfes yemekleri memleketimizde de kolay kolay bulamayız." dermiş. Bahçe iftarları biraz fazla sürerdi. Çünkü sofradan çabuk kalkmayı kimse akla getirmezdi; birçoğu paşanın ikramıyla sigaralarını, çubuklarını, nargilelerini henüz sofrada iken içerlerdi. Bunun da manzarası pek güzeldi. Ağızları kehribarlı uzun yasemin çubukları; rengârenk billûr nargileleri; gümüş sigara tablalarını görmek elbette güzeldi.

Bahçede Namazlar

Büyük halılar, uzun namaz seccadeleri bahçenin bir tarafını kaplardı. Bir tarafı da kafesli paravanlarla tefrik olunarak kadınlara tahsis olunurdu. Teravih namazı bu mahalde ilahilerle kılınırdı. Müezzinler kalem efendilerinden, bilhassa güzel seslilerden intihap edilir, imamlar tilaveti Kur'an'da en çok muvaffak olanlardan alınır. Ezan da bahçede okunurdu ve misafirlerin abdest tazelemeleri için gümüş leğenlerle ibrikler emre âmade bulunurdu. Fuat Paşa muhakkaktır ki mutaassıp değildi, fakat dindar ve dine hürmetkâr idi. Mübalatsızlığı ne kendisi, ne de başkaları için mutlaka kabul etmezdi. Oruç tutmayanlara, namaz kılmayanlara adeta kızar, sinirlenirdi. Selamlıkta ve haremde başağalar, başkalfalar, uşaklar ve halayıklarla bilhassa meşgul olarak bu gençlerin kusurlarını terbiye ve

tashih ederken, onlara her şeyden evvel nezafet ve taharet öğretirler, namaz kıldırırlardı. Fuat Paşa'nın sahilhanedeki bahçesinde eda olunan teravih namazlarında; Çubuklu ve Beykoz sakinleri de iştirak ettiklerinden dolayı iki, üç yüz kişinin bulunduğu vaki olurdu.

Namazdan Sonra

Namazdan sonra Fuat Paşa yarım saat kadar hareme gider, el-bise değiştirir, biraz istirahat eder, yine dışarı çıkardı. Bu sırada misafirler şerbetler ve kahvelerle istedikleri gibi istirahat ederler, bazıları giderler, bir kısmı da paşayı beklerlerdi. Hayalî Mehmet Efendi, Karagöz takımlarını hazırlar veyahut Kavuklu ve Pişekâr ortaoyunu takım taklavatını düzeltirdi. Kadınlar da bu oyunları seyredecekleri için nükteler ve cinaslar hududu aşmaz ve taşmazdı. Şu kadar ki birinci oyun bittikten ve kadınlar çekildikten sonra bir ikinci oyun daha verilirse İstanbul'un bütün incelikleri, fakat kırılmaksızın üstünü açar, dinleyenlerin gözlerinden yaş gelinceye kadar neşeler saçardı. Fuat Paşa'nın gayet nükte seven ve fevkalade esprileri kendini bir kat daha sevdiren tarafı zekâ ve ferasetinin gızet ve lâübaflıktan uzakta parlaması ve o nevi nazenin parlaklıkları aramasıydı. Fuat Paşa müstehcen ve çirkin konuşanlara bir gün olsun iltifat etmemişti. Meclis-i Vükela'nın sadrazam konaklarında dahi toplandı; o devirde Çubuklu sahilhanesi Babîâli işini de görür; nazır paşaları ramazan içinde üç, dört defa iftarında bulundururdu. Bir iftar gecesi de elçilere ayrılmıştı. Hele bunda daha başka başka fevkaladelikler gösterilir; misafirlere bililtizam yuvarlak gümüş tepsilerde kâmilan alaturka yemekler verilir, bir Şark âlemi yaşattırılırdı. Sefirlerle madamalarının teravihin sonuna kadar el pençe divan durup namazı takip ve temaşa ettiklerini; görenlerden kaç defa duymuştum.

(*Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler, 1948, s. 10-12*)

1910 İSTANBUL RAMAZANI VE DİNİ HAYAT

REŞİT RIZA

Ramazan ayının, Payitaht'ın İstanbul kısmının tamamında, benzerini başka hiçbir İslam beldesinde görmediğimiz, alışılmadık bir görünüşü vardır. Gündüzleri lokantaların, kahvehanelerin, eğlence mekanlarının ve umuma açık yerlerin ekseriyetinin kapalı olduğunu ve buralara kimselerin gitmediğini görürüz. Oruç emaresi, insanların çoğunda açıkça fark edilir ve neredeyse bütün için tek bir kims bile göremezsin. Meşhur camilerin, namaz kılanlar, vaaz edenler, vaaz dinleyenler ve gezip dolaşanlarla mamur olduğunu görürsün. Bütün bunların diğer İslam beldelerinde de benzerleri vardır, ancak burada bunların parlaklığı, camilerin güzelliği ve süslü oluşu ile, her tabakadan insanın bu camilerden meşhur olanlarına bilhassa Büyük Ayasofya Camii'ne gitmesiyledir. Bu (canlılık) ikindi vaktinden akşam namazına yakın bir zamana kadar devam eder ve insanların kimi vaizleri dinler, kimisi de hafızları. İstanbul'da çok sayıda Kur'an hafızı olup, bir kısmı sarıklı, bir kısmı da feslidir. Bu hafızlar arasında, azaları huşua erdiği ve Mısır'daki kurranın çoğunun itiyat ettikleri hareketlerden, tekellüften ve teganniden kaçındıkları için, Kur'an'ı güzel okuyup dinleyenlerin Mısır'daki benzer hafızların tilavetinden duymadıkları şekilde huşû duydukları kimseler vardır. Maamafih, burada da cami imamlarından, namazlarda ve bilhassa Cuma namazlarında Kur'an'ı ve hutbeyi, kiliselerdeki pastörlerin nağmelerine benzer bir nağmeyle okuyanlar bulunmaktadır ki aralarının da aşırıya kaçanlar olduğu gibi mutedil olanları da mevcuttur.

İnsanların çoğu ikindi ile akşam arasında camilerde bulunurken, Şehzade Caddesi (direklerarası) de şehrin dört bir yanından akın etmiş kadın ve erkeklerle lebâleb doludur. Burası adeta umumi bir panayır gibi olur. Öyle ki saltanat ailesinin fertlerinden pek çok kimse de bu vakitlerde bu caddeye gelirler. Ramazanın on beşinci günü ki -"Hırka-i saadet" denilen, Hz. Peygamber'in (s.) mübarek hırkalarının ziyarete açıldığı gündür- saray kadınlarının birçok arabayla Şehzade Caddesi'ne gittiklerini gördük. Bu caddenin, şu anda diğer caddelere nazaran genişlik ve güzellik açısından bir meziyeti yok. Belki bir zamanlar en geniş, en güzel cadde olmuş olabilir. Şu kadar var ki, bu cadde ahalisinin, hemen hemen tamamı müslümanlardan oluşur. Bu vakitlerde bu caddede kadınların ziynetlerini açıp saçarak dolaşmaları ve erkeklerin de onlara kur yapmaları başka bir zamanda ve mekânda olmayacağı kadar çoktur. Ancak bunun istisnası, hususi zamanlarda Kağıthane gibi, Kadıköy, Haydarpaşa ve Beykoz çayırları ve bunların dışındaki çayırlar, vadiler, dere boyları, su kaynakları, sahiller ve ormanlar gibi mesire yerleridir. Bütün bu saydıklarımızdan da, dünyada konumu eşsiz bu payitahtın civarında çok sayıda vardır. Bu gezinti yerlerinden her birinin ilkbahar, yaz ve sonbaharda muayyen günleri olup, erkekler ve kadınlar parlak renkli elbiseleri ile göz alıcı ziynetlerini sererek, boyunlarına kadar yüzlerini açarak buralara giderler. Edep sınırlarında kalmak şartıyla burada karşılıklı sevgi gösterilerine mani olunmaz. Kağıthane'deki Hidrellez şenliği gibi on binlerce kadın ve erkeğin toplandığı büyük şenliklerin dışında, bu sınırlara genellikle riayet edilir.

Bu yıl hükümet, âdâb-ı İslamiye'nin muhafazasına önem verdi. Gündüz vakitleri Şehzade Caddesi'nde hayasızlığın, terbiyesizliğin ve açıkça oruç yemenin yasaklanması gibi bazı uygulamalar bu tavırdan kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni de durumu ortaya çıkan ve artık sırrı ayan beyan olan gizli cemiyetin, bazı ahlaksız kadınları ramazanda, daha önceleri benzeri görülmemiş bir şekilde aşırı derecede terbiyesizliğe teşvik etmek suretiyle, dindar ve namusuna düşkün insanları, mevcut ittihatçı hükümete karşı kıskırtmak şeklinde tuzak kurmalarıdır. Böyle bir durum olmasaydı hükümet, işi oluru-na bırakırdı, o zaman da mesele daha önceki mutad sınırında kalmazdı. Çünkü insanlar artık, şahsi işlerinde hürriyet ve serbestlik hususunda, önceden hissetmedikleri şeyleri hissediyorlar. Bunun delili de, bu tür olayların meydana gelmesi ve hükümetin dindarların, edep ve namusa düşkün olanların şikâyetlerini dinlememesi, hatta bazı ilim ve fazilet ehlinin, beldelerine dans ve fuhuş için gelen Frenk kadınlarıyla mücadele ettikleri için hapsedilmeleridir. Bu kimseler, mahalli hükümet tarafından irtica olarak tavsif edilen bu davranışları nedeniyle muhakeme edilmek için Divan-ı Harb-ı Örfi'ye sevk edilmişlerdir; ancak denildiğine göre Şeyhülislam, mesele kendisine ulaşınca Divan-ı Harb'e yazı yazarak bu kimselerin vazifelerini yaptıkları için serbest bırakılmaları gerektiğini belirtmiş, Divan-ı Harb de sorgulama için birkaç gün bu kimseleri alıkoymuktan sonra bu kimseleri memleketlerine göndermiştir. Velhâsıl merkezî hükümet, Payitaht'ta aşıkâr olan âdâb-ı İslamiye'nin muhafazası için, bazı vilayetlerin idareleri ise onların ortadan kaldırılması için gayret göstermişlerdir.

Bu anekdotu yeterince uzattık, şimdi özellikle ramazanla ilgili hususların izahına dönelim. Buradaki bazı Türk vaizlerinin vaazları, dinî meseleleri hurafeler ve batıl düşüncelerle birbirine karıştırma hususunda Mısır'daki bazı deccal şeyhlerin vaazlarına benzemektedir. Bunlardan bir tanesinin Ayasofya Camii'ndeki vaazında bulun-

duk; bu kimse vaazında, dinin bize zilleti, meskeneti ve inkısarı emrettiğini söylüyor. Vaazı dinleyen bazı talebe gençler de bundan sıkılıp homurdanıyorlardı. O kimseye şöyle dedim: vaiz böyle diyor, ama Allah da şöyle buyuruyor; “İzzet, Allah Resulü ve müminler içindir, ancak münafıklar bilmezler” (Enfal 8/65). Belki de birisi o vaizin bu görüşüne itiraz etse ve bu âyet-i kerîmeyi hatırlatsa, o bu görüşü, Şeyh Ahmed Rüfai (r.a) gibi bazı mutasavvife ve fukahanın kitaplarından aldığını ve bizim vazifemizin -bu kimseler Kur'an'ı daha iyi anladıkları için- Kur'an'a değil, alimlerin ve salihlerin görüşüne uymamız olduğunu söyleyecek ve âyetle delil getirmeyi, ihtihad iddiası taşıdığı ve âlimleri hatalı gösterdiği için apaçık bir sapıklık olarak telâkki edecektir. Bu, bizim benzerlerine alıştığımız bir tavrıdır. Böyle batıl telakkilerin ve çürük delillerin revaç bulunduğu, izzet ve şerefe nail olmak için tüm gayretini sarf etmeyen ya da Allah'ın emir ve yasaklarını terk ederek zillet ve meskenete mahkûm edilmeye ne kadar da lâyıktır. İşte müslümanların dıçar oldukları durum budur. Bu cahil mukallitlerin öğretmeye çalıştığı şeylerden dolayı, milletin işlerini idareye kabiliyetli olan kimseler, bunların bu telakkilerinden, küfür ve ilhad temeline dayalı telakkilere yönelmişler ve “Bu dine bağlı kalmaya devam edersek yokluğa ve inkıraya doğru gideceğiz, çünkü zelim ve miskin bir milletin, şerefli ve zengin milletler arasında bağımsızlığını muhafaza etmesi imkansızdır” demeye başlamışlardır. İşte aramızda bu şekilde dünyayı ve dini tarumar edenler vardır ve bunların ıslah taraftarlarına karşı delilleri de, ihtihadı yasaklamak ve bütün ölmüş müelliflerin taklit edilmesinin gerekliliğinden ibaretir.

Burada öyle vaizler vardır ki, benzerleri ne Mısır'da ne Suriye'de ne de onlar gibi olan diğer İslam beldelerinde mevcuttur. Bunlar siyaset vaizleridir. Bu seneki ramazan vaizlerinin çoğu, (insanları) İttihatçı hükûmete yönlendirerek siyasete dalmışlardır. Onlara bu hususta Şeyhülislam'ın, Makam-ı Meşihat'ın kendilerine izin verdiği kimselerin dışında bir kimsenin vaaz etmeye kalkışmasını yasaklaması da yardımcı olmuştur. Bu makam da sadece hükûmetin arzusuna tâbi olduğunu bildiği kimselere izin veriyor. Öyle ki Cemiyet-i İlmiye kendi bünyesinden iki vaiz tayin etti ve bu hususu Şeyhülislam'a bildirdi. Ancak Şeyhülislam onların vaaz etmelerine engel olunmasını emretti. Bu da Cemiyet'i ve ulema topluluğunu öfkelenirdi ve bu öfkelerini dergileri Beyanü'l-Hak'ta açıkça ifade ettiler. Konuşulanlar, yazılanlardan daha fazladır ki, bu cümleden olmak üzere Şeyhülislam'ın, ulemayı üzerlerine farz olan vaaz ve irşaddan men etme hakkının olmadığı, kendilerini ve başkalarını sadece mesela cenaze namazı gibi diğer farz-ı kifayelerden men edebileceğidir. Cemiyet'in öfkesi ve hiddeti, Şeyhülislam'ın, Dahiliye Nezaretinden bu iki alim, vaaz etmeye kalkıştırlarsa kuvvet kullanılarak bundan men edilmeleri istendiğini öğrendiklerinde daha da arttı. Ancak hamd olsun

RAMAZAN MANİLERİ

Bu gece ayın evveli
çıldı İslâm'ın gülü
Geldi Mubarek ramazan
Mesrur etti cân ü dili.

Hakk'ın bize ihsanısın
Hem ayların sultagülü
Geldi Mubarek ramazan
Mesrur etti cân ü dili.

Hakk'ın bize ihsanısın
Hem ayların sultanısın
Sen bir saadet kânısın
Ey mâhı sultan merhaba

Evveli rahmettir kula
Girelim sıdk ile yola
Hulûs ile eyleyelim
Ta ki dua makbul ola

Akşam ezanı dinlemek
Sahur vakti yemek yemek
Ramazana mahsus şeydir
Gece davulcu söylemek

Ramazan'ım merhaba!
Bizlere verdin sefâ,
Rabbimize hamdolsun,
Her nefeste bin defa.

Kavuştuk Ramazan'a,
Hem de büyük ihsana,
Bu ayda oruç tutmak,
Huzur verir insana.

Göz aydın hepimize,
Mübârek günler bize,
Onbir ayın sultanı,
Hoş geldin evimize.

Şükür bu aya girdik.
Akşam hilâli gördük,
Sevinçlere garkolup,
Yüzü secdeye sürdük

Onbir ayın sultanı,
Kıymetlidir her ânı,
Süsöersin şu cihânı,
Hoşgeldin yâ Ramazan!

Bu aya hürmet gerek,
Nîmete şükür gerek,
Mübârek Ramazan'da,
Hakka ibâdet gerek.

bu iki vaiz, böyle bir şeye kalkışmadılar. Çünkü böyle bir şey yapsalar ve hükûmet de onları kuvvet kullanılarak engellemiş olsa, bunun ümmet üzerinde hoş olmayan kötü tesiri olacaktı.

Bu siyasi vaizlerden sarıklı olanları da vardır, sarıklı olmayanları da. Belki de sarıklılar arasında vaaz edecek yeteri kadar şahıs bulunmamaktadır. Duyduğuma göre bir asker ramazanın ilk Cuma günü Yeni-cami'de -buradaki kef Türkçe olup, nun okunur- vaaz etmiş ve Mekke Emirliği'nin varlığının, “meşrutî” hükûmet içinde bir müstebit hükûmetten ibaret olduğunu için meşrutî ve anayasal hükûmete aykırı işlerden olduğunu ve bu sebeple de ilga edilmesi gerektiğini, Hicaz'da yetkinin sadece vali ve onun idaresi altındaki memurların elinde olması gerektiğini söylemiş. Bu vaizler içinde insanları, zekatlarını hükûmet hazinesine vermeye teşvik edenler de vardır. Oysa bu kimse zekatın Müslümanlara has olduğunu, onun için ittifakla kabul edilmiş harcama yerlerinin olduğunu, hükûmetin ise zekatı buralara sarf etmeyeceğini, aksine sahip olduğu diğer malların arasına katacağını ve belki de bu paradan Rumlar ve Bulgarlar için inşa edilmesi kararlaştırılan kiliselerin yapımı için harca-yacağını da bilir. Bu vaizlerden, Hz. Peygamber'in (s.) Kab b. Züheyr'e (r.a) hırkasını ikram etmesinden, askere saygı gösterilmesi ve itaat edilmesi gerektiği sonucuna varanlar da vardır. Çünkü onlara göre kânının heder olduğunu ilan ettikten sonra Hz. Peygamber'in (s.) bu zata böyle ikramda bulunması, onun şu kasidesindeki sözünden dolayıdır:

“Peygamber, parlaklığından yardım veya ziya istenilen bir kılıçtır, Allah'ın çekilmiş Hint kılıçlarından bir kılıçtır.”

Bunun yorumunda şöyle denilir; burada kılıçtan murad askerdir. İşte onların istinbatlarının izah tarzı budur. Bu kimselerden kimisinin vaazları da, donanmaya yardım talepleri etrafında döner durur. Bunlar (Allah yolunda) harcamayı emreden ayetleri, el avuç açma şeklinde tefsir ederler. Bunlardan kimileri de vaazı esnasında para toplar. Nitekim Tokat Mebusu İsmail Paşa'nın böyle yaptığını gördük. Bu kimse dersinde İslâm'ın Allah yolunda mal ve canla cihad-dan ibaret olduğunu, yani donanmaya yardımın İslâm'ın iki unsurundan biri olduğunu söylemiştir. Bu zatın dersinde bulunduk ve onun, hidayetin Kur'an'la aranmasını teşvik etmesi ve bizim için hayatın ancak onunla olduğunu söylemesi hoşumuza gitti. Söylediği şeylerden bir diğeri de Kur'an'ın bize, dünyanın efendisi ve bütün memleketlerin sahibi olmamız için inzal edildiğidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteklenmesi için ondan ve başkalarından tuhaf bir söz duyduk ki, bunun tartışmasına girmiyoruz. Bu kimselerden kimisi, Kelime-i tevhidin manasının, İttihat ve Terakki olduğunu, Cemiyet'in İslâm'ın kendisi olduğunu, kurucusunun Allahu Teala ve her Müslümanın da onun üyesi olduğunu söylerler ki, bu esasa göre

Cemiyet'teki Yahudi ve Hristiyanlar da müslüman-dırlar ama onlar bunu bilmemektedirler.

Ayasofya Camii'nde bir âlimin meclisinde bulun-duk ve onun bu şehirde en güzel vaaz eden kimse ol-duğünü gördük. Bu zat İslâm'ı ve ulemayı müdafaa ediyor, dinden uzaklaşmış batıcı gençlere izahatta bulunuyordu. "Bazı gençlerimiz İslam'ın terakkiye mani olduğunu ve müslümanları esbâb-ı terakkiden ulemanın mahrum ettiğini zannediyorlar. Bu kimseler ne dediklerini bilmiyorlar. İslam, terakki, medeniyet ve umran dinidir. (Dinin) taşıyıcıları olan ulema da bu (terakkinin) önderleridirler. Müslümanlara ulaşan bütün hayır ve saadetler onların sayesinde." Bu vaizlerden kimi de "Bu şehrin fatihi Sultan Mehmet'in sarıklı hocalardan biri olduğunu görmüyor musun? İslam'ın hükümranlılığını tesis etmiş bütün fatihler de böyleydi" demektedir.

İstanbul uleması Mısır ulemasına göre, siyasete hem ilmen hem de amelen vâkıf olma konusunda da-ha üstündür. Bunun sebebi de hükümet vazifelerinin kapılarının çoğunun kendilerine açık olması, onlar-dan vezir, mahkemelerde ya da başka yerlerde -sade-ce devletteki şer'i kaza mevkiini zikretmek bile kâfidir-reis olmalarıdır. Çünkü şer'i kadı, hukuk mahkemesi-nin reisi ve idare meclisinin birinci azasıdır. Bu kim-selerin hükümte başka vazifeleri de vardır. Ulema gerektiği gibi istidat sahibi olsaydı, tüm yargının diz-gini ve idaresi ellerinde bulunurdu. Bu hükümet dö-neminde şer'i kadıların sahip oldukları bazı nüfuzları, (cebren) ellerinden alınacak. Doğrusunu söylemek gerekirse sahip oldukları nüfuz da hakikaten çok faz-ladır.

İstanbul'da Ramazan Geceleri

Bunlar ramazan günlerinin gündüzleri hakkında söylemek istediklerimizdir. Geceleri ise, sevinç, oyun ve eğlence geceleridir. Arap beldelerinde kahvehane, Türk beldelerinde ise kiraathane (okuma evi) olarak isimlendirilen eğlence yerlerinin çoğunda ve başka yerlerde ud, kanun, kemençe gibi yaylı veya yaysız sazlar işitilir. İnsan bu Payitaht'taki sazların çokluğu-na hayret ediyor. Bu çokluğun sebebi, kadın olsun er-kek olsun, şehrin sakinlerinin saza ve musikiye önem vermeleri ve bunu hususi mekteplerde öğrenmeleri-dir. Elleri büyük davullar olan davulcuların gece-nin başlangıcından imsak vaktine kadar sokaklarda dolaştıkları görülür. Tiyatro ve raks salonları da dik-kate şayandır. Belki de pek azı müstesna insanların çoğu, geceleri oyun ve eğlence ile geçiriyorlar. Mısır ve Suriye'den bildiğimiz gibi geceleri karşılıklı ziya-retleşmeler mutadır, ancak Mısır'da olduğu gibi ev-lerde Kur'an okuyan hafızlara burada rastlanmaz.

Anladığım kadarıyla İstanbul'da cemaatle namaz kılmaya ve teravih namazına karşı, Mısır'da olduğun-dan daha fazla teveccüh ve itina var. Sanırım namaz kılanlar da daha fazla. Namaz için camide kaldıkları

Secdeye varan başla,
Gözlerden akan yaşla,
Müslüman arkadaşla,
Ne güzeldir Ramazan.

Bak bülbül sedâsına,
Şükreder Hüdâsına...
Aşıklar boyun eğmiş,
Yalvarır Mevlâsına.

Sahur oldu işiyor,
Bülbüller ötüşüyor,
İftara çay deyince,
Yüreğim tutuşuyor.

Hoşafın suyu boldur,
Bir kepçe daha doldur,
Sahurda köfte varmış,
Ne olur erken kaldır.

Yaram derindir eşme.
Aman derdimideşme,
Sahurda börek yoktu.
Gözlerim oldu çeşme.

Su içtim serinledim,
Derde düşdüm inledim,
Takvimi okuyunca,
Büyük sözü dinledim.

Yükseklere aşmayın,
Kötüye yanaşmayın,
Eller ne derse desin,
İyilikten şaşmayın.

Sâlih olan seçilir,
Gök kapısı açılır.
Oruçlunun üstüne,
Ne rahmetler saçılır.

Günâhın olsa yığın,
Yine de O'na sığın.
Gazabından fazladır,
Rahmeti Allah'ımın.

Sokak yolu dar mıdır?
Minaresi var mıdır?
İftara kal diyorlar,
Acep aslı var mıdır?

Var hânene selâm et!
Hâlin olsun selâmet,
Son günler yaklaştıkça,
Çoğalır oldu dâvet.

süre de daha uzun. Ancak bazı camilerde namaz kılan-ların çoğunun askerler ve sabiler olduğu görülmekte-dir. Görüldüğü kadarıyla askerlerin tamamı da İstan-bul dışındadır. Meşrutiyetin ilanından sonra oradan da asker alınmaya başlandı.

Ramazan'da İstanbul Hanımları

İstanbul hanımları, Arap beldelerindeki hanımlar-dan, camilerde namaz kılmalarıyla ayrılırlar. Bu duru-ma ramazan dışında az rastlanır. Ramazanda ise artar, öyle ki kendilerine namaz kıldırın imamlardan ve öğ-leden sonra vaaz eden vaizlerden başka hiçbir erkeğin girmediği, onlara mahsus küçük camiler vardır. Na-mazlarını büyük camilerde kılan kadınlar da vardır. Bu sene camilerin arka kısmında, onları erkeklerden giz-leyen ve özel kapılardan girilen bölmeler ihdas edildi. Hanımlar, yatsıdan yarım saat evvel ya da daha önce-den tek tek veya topluca, anne, kızları ve komşu kadın-lar, şal ve ipek çarşafılar örtünmüş olarak camilere gi-rerken görülür. Kimileri de hırka ve manto giymiş olur. Kadınların çoğu camilere girerken, bazıları da teravihi evlerinde kılarlar ki Mısır ve Suriye'de kadınların ter-cih ettiği de budur. Gördüğüm kadarıyla kadınların ca-milere gitmesi, kendilerine bir yücelik duygusu verdi-ği gibi, kocalarının nazarında da değerlerini artırıyor. Kadınlar Hz. Peygamber (s.) zamanında da teravimleri mescidde kılarlardı. Birçok beldede Müslümanları, onları mescide göndermekten alıkoyan şey, sadece aşırı kıskançlık ve gidiş gelişlerinde süslerini açıp saçmalarındır. Bu açıp saçılmadan da İstanbul kadınla-rına büyük pay düşüyor. Sokaklarda salınarak yürüyen ve ellerinde salladıkları tesbihler olan kadınları zikret-mek kâfidir. Bu şekilde bu kadınlar, diğer süsleri ve ziynetlerinden daha fazla erkeklerin bakışlarını cez-p etmekte. Bana göre onlar, bu halleriyle kendilerine itiraz edenlere, Arap kadın şairin şu beytiyle cevap vermektedirler:

"Allah için heba edeceğim bir yanım yokken, zevk ve sefahat için vardır."

İstanbul'un ramazan gecelerine mahsus süslerin-den biri de, cami minarelerinin mahyalıdır. Burada-ki bütün büyük camilerin en azından iki, kimisinin dört, Sultanahmet Caminin ise altı minaresi var. Mina-reler arasına ipler çekilir ve bunların üzerine kandiller-den, "Bismillah, Allah-Muhammed, Hasan-Hüseyn, Nûrun alû nûr, Ya Hannân, Ya Ramazan, Hoş Geldi" ve benzeri kelimeler yazılır. Bir gece bir caminin minare-leri arasına yazılan mahya, ertesi gece başka bir cami-de kurulur. Mahyalardaki yazılar açık ve geniş olduk-ları için uzak yerlerden okunabilir.

İşte bütün bu söylediklerimiz faydadan âri olma-yın, İstanbul ahalisinin ramazan haline dair tarihi bil-gilerdir. Belki de önümüzdeki yıllarda bunlardan bazı-ları değişecek, bu anlatılanlar da mazi ile âti arasında-ki farklılık olacaktır.

(Reşid Rıza, "Ramadân fî Asımeti's-Saltana", el-Menar, XIII/10, 30 Şevval 1328, s. 765-771. Müellif dipnotta bu yazıyı Ramazan ayında neşretmek üzere yazdığını, ancak yetişmediğini belirtmektedir. S.M.)
(Suat Mertoğlu, İstanbul Araştırmaları, nr.4, Ocak 1988, s.191-197)

VEDA GECELERİ

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Ramazan gidiyor. Eski padişahlarımızdan birinin dediği gibi "Senenin on bir ayı hasreti çekilen" bu kısa gufran devresi, bu sefer kimse farkına varmadan nihayete eriyor. Dün gece minarelerden "Elveda" sesleri duyuldu. O zaman anladım ki mübarek ayın sonunda yız.

Çocukluğumda ramazanın yirmisinden itibaren beni garip bir hüznün kaplardı. Oyunlarıma bir neşesizlik, çalışmalarına bir isteksizlik gelirdi. Her sabah yatağım içinden kalbimde bir derin acıyla uyanırdım ve kendi kendime "Bir gün daha gitti, bir gece daha gitti. Bugün yirmi beşi, yarın yirmi altısı, öbür gün..." daha ziyade sayamazdım. Bu bana yakınımdan birinin öleceği günü hesap etmek gibi muzlim ve acayip görünürdü. Vakıa bir zamanlar Salih, abit Müslüman evlerinde ramazanın son günleri bir hastanın sekerat demeleri kadar müellimdi. Herkeste sanki aile rüesasından biri ölüm döşeğine yatmış gibi bir his hasil olurdu. Teneffüs edilen havada mukaddem bir yas kokusu sezilirdi. Ve camilere gidilip ağlanırdı. Oraları hüznün ile taştan gönüllerin alabildiğine boşandığı yerlerdi.

Hiç unutmam bir gün -ramazanın sonlarına doğru idi- evimizin yakınında bir küçük camiye gitmiştik. Beyaz sakallı küçücük bir ihtiyar hoca vaaz ediyordu. Cemaat çok değişti. Fakat kürsünün etrafı pek samimi bir halka ile çevrilmişti. Vaizle samiler adeta tatlı bir hasbihale dalmış gibiydiler. Beyaz sakallı hoca diyor-du ki:

-Ey din kardeşlerim! İşte ramazan-ı şerifin sonuna eriyoruz. Mübarek ay bizi terk edip gidiyor. Fakat bana öyle geliyor ki, o bu yıl bizden küskün ve muğber olarak ayrılıyor. Zira bu yıl geçen yıllardan daha çok günah işledik. Gelecek yıl günahlarımız daha ziyade artacak. Zira devirler değişiyor. Devirlerle beraber gönüller de değişiyor. Gıtgide hepimizden Allah korkusu kalkıyor. Peygamberin emrine itaat azalıyor. Bir takım bidatler eski adetlerin yerini tutuyor. Ahkâm-ı Kur'aniye yerine birtakım batıl kitaplara itikat ediliyor. Gençlerimizde ulû'l-emre itaat kalmadı. Büyükleminin kalbinde sıdk ve hulûsdan, şefkat ve merhametten eser yoktur. Ey din kardeşlerim, günahlarımız başımızdan aştı. Mübarek ayın huzur-ı Rab'de bizim için şefate yüzü kalmadı. Vay halimize, vay halimize!

Ve cemaatin arasında diğer bir ihtiyar başını iki elleri arasına almış hıçkırarak ağlıyordu. Diğerleri "Allah, Allah! Allah, Allah!" diyordu. Beni de uhrevî bir

Ay çıktı lüle lüle,
Misâfir güle güle,
Abdest almış geliyor,
Terini sile sile.

Hava sıcak terlerim,
Birçok mâni derlerim,
Davet verdim bu akşam.
Sizleri de beklerim.

Misafirim nazlandı,
Börek diye sızlandı,
Bir sini börek yedi,
Biraz olsun uslandı.

Rabbimizin nîmeti,
Ölçülür mü kıymeti?
Bu ayda müminlere,
Saçar bolca rahmeti.

Bak geldi etli dolma,
Çok yiyip göbek salma.
Üstüne bir kahve iç,
Terâvihe geç kalma!

Yemekler boldur gayet,
Beni de edin davet,
Birlikte yer içeriz,
Şöyle ederiz sohbet.

Mâni yazdım olmadı,
Hâlim kimse bilmedi,
Damadı davet ettim,
Utancından gelmedi.

Ne güller açıp soldu,
Ne değerler kayboldu.
Dolaştım kabirleri,
İçime hüznün doldu.

Herkes sabırla bekler,
Zayı olmaz emekler.
İftara geliyoruz.
Hazırlansın yemekler.

Sofrada fakir olsun,
Tabağı çukur olsun.
Karnı doyduktan sonra,
Duâyı okur olsun.

İşte geldi gidiyor,
Mutlu günler bitiyor,
Onbir ayın sultanı,
Bize vedâ ediyor.

korku ile karışık derin bir hüznün istila etti ve içimden kendi kendime aheddime ki ömrümün sonuna kadar Allah'ın emirlerine münkad kalacağım.

Fakat çocukluğumdaki ahidlerin birçoğu gibi bittabi bunu da tutmadım. Sıtmalı bir gençlik rüzgârı, devrin girdaplarıyla karışarak bende iyi, saf ve masum ne varsa aldı götürdü. 'Ben' derken biliniz ki mensup olduğum nesil namına söz söylüyorum. Bu neslin hiçbir şeye itikadı yoktu ve ihtirasatı layetenahî idi. Mihver-i hareketi ya bir kin, ya bir arzu idi. Kalbi tevessü etmiş bir mideye benzerdi. Ne verseniz doymayacak gibi görünürdü. Fakat ilk lokmada tıkanır kalırdı. Kendinden evvelki nesle karşı kaba insafsız ve müstahkardı. Babamız lakırdı söylerken kahkahalarla gülmeyi zekâmızın bir hakkı zannederdik. Ve henüz on sekiz yaşımızda iken validemize bir çocuk muamelesi ederdik. Dinî hayata karşı mübalâsızlığı ise şerefli bir şey sanırdık. Namaz kılmayı bilmiyoruz demeyi alimane bir söz, alenen oruç yemeyi kahrmanane bir hareket ve büyük babaca Voltaire'den bahsetmeyi bir ulûv-i cenab telakki eylerdik. Validemizin bir kese içinde başucumuza astığı Kur'an-ı kerim'i yerinden indirip ve kılıfından çıkarıp alelade kitapların arasına sokmayı en asrî ve en asil ve en zarif hareketlerden sayardık.

Yegâne inandığımız, yegâne hürmet ettiğimiz şey "asır" dî, asrın ilmi terakkiyatı idi. Birbirimize ikide bir "Yirminci asırdaysız! Düşününüz efendim yirminci asır!" derdik. Yirminci asır bizi aldattı ve ramazan ayları bize küstü. Şimdi ne yapmalı? Nereye gitmeli? Dün gece odamın penceresinden minarelerden ki "Elveda" seslerini dinlerken birdenbire çocukluğumun ramazan sonlarına doğru gönlümü kaplayan o eski hüznüne düştüm ve o küçük camideki beyaz sakallı hocanın sözlerim ve ondan sonra gençliğimin, gençliğimin ilk devresini teşkil eden o kıymetsiz, o adı ve kaba yılları hatırladım. Çocukluğumdaki son vaazı dinlediğim günden bu son ramazana kadar geçen zaman zarfında dünyaya ve ahirete layık ne yaptık, ne işledik? Diye kendi kendime sordum. Arkamızda bıraktığımız bu uzun yolda şüpheden, tereddüden, yeis ve elemenden, tatmin edilmemiş iştihallerden ve bir sürü küfür ve maasîden başka ne var? Yüksek, asil ve ulvî sıfatlarına müstahak nasıl bir eser bıraktık? Bugüne kadar bütün ömrümüzün hulasa-i manası hep sur ve şuriş hep fitne ve nifak değil midir?

Elveda ey ramazan, elveda! Asır bizi aldattı, sen bize küstün. Halimiz ne olacak? Nerede şifa, nerede gufran bulacağız? Bu yıl milyonlarca Müslüman'ın gözlerinden çeşmelerden akan sular gibi yaşlar boşa- nıyor. Senelerden beri çeşmelerden akan sular gibi milyonlarca Müslüman'ın damarlarından oluk oluk kanlar aktı. Bu yaşlar, bu kanlar günahlarınızı silmeye hala kâfi gelmiyor mu?

(İkdam, 26 Ramazan 1338/14 Haziran 1920)